

**TÜRKİYE’DE GÜNDELİK (PLANSIZ)
YAŞAM PRATİKLERİNİN
ÇÖZÜMLENMESİ: YAMALI TOPLUM**

(Yüksek Lisans Tezi)

KAAN AYDINGÜL

Kütahya - 2006

T.C
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

(Yüksek Lisans Tezi)

TÜRKİYE’DE GÜNDELİK (PLANSIZ) YAŞAM PRATİKLERİNİN
ÇÖZÜMLENMESİ : YAMALI TOPLUM

Danışman
Yard. Doç. Dr. Recep YILDIZ

Hazırlayan
Kaan AYDINGÜL
0392050101

Kütahya – 2006

Kabul ve Onay

Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim dalı Öğrencisi Kaan AYDINGÜL'ün hazırladığı “Türkiye’de Gündelik (Plansız) Yaşam Pratiklerinin Çözümlemesi: Yamalı Toplum” başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

...../...../2006

Tez Jürisi

Yard. Doç. Dr. Recep YILDIZ (Danışman)

.....

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Gündelik (Plansız) Yaşam Pratiklerinin Çözümlemesi: Yamalı Toplum” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2006

Kaan AYDINGÜL

ÖZGEÇMİŞ

Kaan AYDINGÜL 15 Mayıs 1979 Adana doğumludur. İlk, orta ve lise eğitimini Adana’da tamamladıktan sonra 1998 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü kazanmıştır. Bölümdeki bilimsel etkinliklere, dergi oluşumlarına katılmış bunların yanında, 2001 yılında Nevruz konulu bir yarışmaya bölüm adına bir makale ile katılmıştır. Yine okulda çıkan gazetede çeşitli konularda yazıları yayınlanmıştır. Ayrıca 2002 yılındaki 8. Sosyoloji Öğrencileri Kongresinde Dumlupınar Üniversitesini ve Sosyoloji Bölümünü, bitirme tezinin genel bir değerlendirmesi olan “Değişen Örgüt Yapısı ve Bu Yapıda Liderin Rolü” adlı tebliğle temsil etmiştir. Yine 2002 yılında Sosyoloji bölümünden mezun olmuştur. 2003 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü yüksek Lisans Programına kabul edilmiştir. Ders aşamasını tamamladıktan, “Türkiye’de Gündelik (Plansız) Yaşam Pratiklerinin Çözümlemesi: Yamalı Toplum” başlıklı tez üzerinde çalışmaya başlamıştır. Bu süreçte Kütahya’da özel bir şirkette tam zamanlı olarak çalışmıştır. Ayrıca branşı olan spor dalında çeşitli illerde hakemlik yapmaktadır.

ÖZET

Toplum, sürekli dönüşüp kendini her süreçle tekrar üreten; çoğu zaman farklılıkların birliktelikle, çatışmaların uzlaşmayla sonuçlandığı birleşmedir. Toplum dönüşüm süreci içerisindeyken hareketini sağlayan küçük eklentiler alır. Bu eklentiler doğal dönüşüm-değişim sürecinin bir parçası olabilir veya iradi olarak toplumsal yapıya eklenmeye çalışılır. İşte bu eklentiler “yamalar”dır. Yamalar birçok şekilde gözlenebilir. Fakat “sorun saklayan” ve “karantina” işlevi olan yamalar, yapıyı sıkıntıya sokan oluşumlar sergiler. Çünkü bu iki yama türü sorunları insanların görüş alanından soyutlar ya da sorunların soyutlanması (göz ardı edilmesi) için yönetenler tarafından kullanılır. İşte bu eklentiler nedeniyle sorunlu veya sorunsuz olsun “yamalı toplumlar” ortaya çıkar. Genel anlamda yamaların önüne geçilemez. Nitekim “yamalanma” dönüşümün bir gereğidir. Çünkü yamalar yapıların hareketliliğini sağlayan temel unsurlardır. Yapı gerekli olanları içselleştirir ve sonuçta yapı kendini yenilemiş veya tekrar kurmuş olur. Diğer taraftan yapının içselleştiremediği yamaların her halükârda kabul edilmesi için yapılara baskı yapıldığında ise yamalar görünür kılınır yani sorunlu birer bölge halini alır.

Anahtar Sözcükler: Yama, sivillik, görecelik, yamalı toplum, yamalı yapısalılık, dönüşüm.

ABSTRACT

The society, which continuously changes and reproduces itself in every process, is a coalescence where differences result in unity and conflicts in consensus. The society receives slight additions that provides an activity during the transformation process. These additions might be a part of the transformation – alteration process or they try to participate in the social structure volitionally. These additions are called “patches”. Patches can be observed in many ways. However, the patches which hide problems and function as quarantine cause trouble with the structure as those two types of patches abstract the vision or they are used by the governors in order to abstract (or undervalue) the problems. The result is “patched societies” because of these problematic or non-problematic additions. In general, patches can not be prevented. However, “patching” is the necessity for transformation as the patches are the basic components which enable activity for the structures. The structure internalizes the necessary items and finally, the structure renews or rebuilds itself. On the other hand, when the structures are forced to accept the patches that can not be internalized, the patches reveal. That is, they turn into a problematic zone.

Keywords: Patch, civilization, relativity, patched society, patched structuralism, transformation.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR	ix
TEZ HAKKINDA.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YAMA NEDİR?

1.1. YAMA NEDİR? YAMA TEORİSİ NEDİR?	5
1.2. YAMALAR NASIL ORTAYA ÇIKAR?	8
1.3. YAMANIN PEKİŞTİREÇLERİ	12
1.3.1. Toplumun Atomu Aile	12
1.3.2. Şekli “Artık” Yanlış Veren: Türk Eğitim Sistemi	18
1.3.3. Bozuk Şekli Biçimlendiren (?): Devlet (Siyasa)	28
1.3.4. Ve Kabahatli Kurum(!): Ekonomi	31
1.3.5. “Yama” Örnekleri	47

İKİNCİ BÖLÜM

YAMA VE YAPI

2.1. YAPI İÇERİSİNDE “YAMA”NIN ANLAMI.....	52
2.2. YAMA’NIN YAPI İÇERİSİNDEKİ İŞLEVİ	60

2.2.1. Kıkırdak Bölgeler	62
2.2.2. Sorun Saklayan Olarak “Yamalar”	65
2.2.3. Sorun Gideren Olarak “Yamalar”	77
2.2.4. Üçüncü Durumun İmkânı : Karantina Olarak “Yamalar”	79
2.2.5. “Sosyal”ın “Yama”ya Gereksinimi	83
2.3. TAMPON KURUMLAR DEĞİL “YAMALAR”	84
2.4. SİVİLSİZ DEVLET	90
2.5. İYİ SIVANMAMIŞ BİR BOŞLUK: BATI/BATILI/BATILILAŞMA	101
2.6. POPÜLERLİK Mİ? UNUTKANLIK MI?	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAMALI TOPLUM NEDİR?

3.1. YAMALI TOPLUM NEDİR?	112
3.2. YAMALI BİR TOPLUM, TOPLUM MUDUR?	115
3.3. YAMALI TOPLUMUN ÇÖZÜMÜ (İYİLEŞTİRİLMESİ):	
“YARAYA DOĞRU MERHEMİ SÜRMEK”	117
3.3.1. Doğru Yapısal Analiz	118
3.3.2. Eğitim İçin Eğitim	122
SONUÇ	130
KAYNAKÇA	136
DİZİN	149

KISALTMALAR

<u>Kısaltma</u>	<u>Açıklama</u>
AK PARTİ	Adalet Ve Kalkınma Partisi
IMF	Uluslar Arası Para Fonu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
AB	Avrupa Birliği
AR-GE	Araştırma Geliştirme
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
BSB	Bağımsız Sosyal Bilimciler

TEZ HAKKINDA

Araştırmanın Problemi

Öncelikle bu çalışmada sorunsal yapılar olarak belirlenmiş; ancak inceleme alanı genel anlamda Türkiye olarak sunulmuştur. Türkiye’de geçmişten bugüne hakim olan gündelik (plansız) yaşam siyasetinin/alışkanlıklarının yol açtığı yamalar, verilen örneklerle de açıklanmaya çalışılmıştır. Bu manada global dünyada yaşanılmasından ötürü Türkiye dışında da örneklemelere gidilerek, yamaların genel mahiyetinin olduğu ortaya koyulmuştur. Yapıların/sistemlerin çağın getirdiklerine göre dönüşüm sürecine girmeleri bir zorunluluk halini almıştır. Fakat bu zorunluluk içerisinde her yapı dönüşmeye mecburdur. Çalışmanın problemi bu dönüşüm sürecinde yamaların oluşumu, nasıl işlev gösterdikleri, yamaların yapılarda ne şekilde konumlanabilecekleri ve yamalara neler katıp neler eksilteceğidir.

Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, yamaların oluşum koşullarını ve Türkiye’deki yansımalarını tespit etmek; yapılara zarar veren yamaların nasıl oluştuklarını ve nasıl iyileştirileceğini ortaya koymaktır. Yine bu süreçte Türkiye’deki gündelik (plansız) yaşamın meydana getirdiği menşesinde sorun barındıran yamaların bertaraf edilme yollarını ortaya koymak çalışmanın amaçları arasındadır. Nitekim sorunlu bölgeler olarak tespit edilen sorunlu yamaların yol açtığı zihniyet, Türkiye’nin hemen her alanında kendini göstermekte ve Türkiye’yi geriletmektedir. Aynı zamanda yamaların yararlı olanlarının da olduğu tespit ve müşahade edilmiştir. Bu tip yamaların da oluşum koşulları tespit edilerek zararlı olanlarının yerine ikamelerinin yollarını ortaya koymak amaçlar içerisinde.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma sosyal bilimler alanına yeni bir bakış açısıyla yaklaşmayı mümkün kılmaktadır. Nitekim “yama” çerçevesinden yapıların üzerine gidip, mevcut sorunların tespiti, çözümü ve yapının bilgisine ulaşmak daha da kolaylaşır. Çünkü “yamalı yapısalılık” metodu ve “hatıra değerlendirmesi” yöntemi ile sorunların öncesine sondaj yapılır. Önceki yapı gün yüzüne çıktığında sorunun ne zaman ve hangi koşullarda meydana geldiği çok kolay bir şekilde anlaşılmaktadır. Bundan sonra yapılması gereken nokta yapının zarar görmüş kısımlarını eski haline getirmek için çaba sarfetmek

olacaktır. Ayrıca bu çalışma perspektifinin ve yönteminin ilk olması açısından da önemlidir.

Araştırmada Hipotez

Araştırma bir ana hipotezden ve araştırma içeriğine göre de birden fazla alt hipotezden oluşmaktadır.

Ana hipotez: “Yapılarda ortaya çıkan sorunlar karşısında, **yama** tabir edilen sistemcikler, meydana gelir” önermesidir.

“Yamalarla, sorun saklayan, sorun gideren ve karantina olarak değişik formlarda karşılaşılmaktadır.”

“Kişisel/bilinçsel platformda da yamalar meydana gelmektedir.”

“Yamaların pekiştiricileri aile, eğitim, siyaset ve eğitim gibi başlıca ana kurumlardır.”

“Sosyal olan, yamaya ihtiyaç duymaktadır.”

“Yamalara sosyal platformda, değişim için ihtiyaç vardır. Yapı ve yama iç içedir.”

“Türkiye’de, sorunlara yanlış ve geçiştirme mantığı ile (çabuk sonuç almak için) çözümler uygulanması sonucu *yamalı toplum* ortaya çıkmıştır.”

Araştırmada Varsayım

Çalışmada “yamaların varlığı” varsayım olarak alınmıştır. Nitekim dönüşüm sürecinde karşılaşılan her yenilik aynı zamanda yama işlevi görür. Alanın genişliği yamaların derinlemesine araştırılmasını imkânsız kılmaktadır. Nitekim dönüşüm geçirmeyen bir yapı yoktur. Nitekim yama diye yola çıkılan kavram soyuttur ve denenmesini imkânı yoktur. Sadece yapılara iyi veya kötü eklemlenen sistemciklerin işlevinin yamaların işlevle aynı olması “yama” kavramlaştırmasının meydana gelmesine neden olmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın inceleme boyutu çok büyük ve yamalar her yerde olduğundan, öncelikli çıkış noktası olarak Türkiye alınmıştır. Fakat Türkiye’de de spesifik bazı oluşumların üzerine gidilerek hem daha kapsamlı ve açıklayıcı bir tasvir hem de konunun sınırlılık bakımından aşılp dağılmaması amaçlanmıştır. Türkiye’de genel anlamda aile, eğitim, siyaset ve ekonomideki plansızlıklar ve bu plansızlıkların yol açtığı “yama”lar incelenmiştir. Bu alanlar Türkiye’de yamaların en iyi tespit edildiği alanlar olmasından dolayı da özellikle ele alınmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma alanında bir örnek olmasından dolayı kendi perspektifini de geliştirme gayreti içerisinde olmuştur. Genel manada yapıları ele aldığından dolayı hem yapısalıcılıktan yararlanılmıştır; yamaların yapı içerisinde ne işe yaradığının tespitinin yapılabilmesi bakımından da işlevselcilikten yararlanılmıştır. Fakat genel anlamda yapılarda yamaların tespiti amaçlandığından yöntem olarak “yamalı yapısalıcılık” kombinasyonu ve çerçevesinde sorun tespiti yapılmaya ve çözüm önerileri verilmeye çalışılmıştır.

Yine mevcut yamalı oluşumların tespiti aşamasında kaynak taramasına gidilmiş, dolaylı gözlemler yapılmış; güncel haberler, olaylar incelenerek konularla ilgili tartışmalar, makaleler ve yayınlar incelenmiştir.

TEZ METNİ

GİRİŞ

Türkiye'nin şimdiki konjonktürel yapısına bakıldığında kolayca anlaşılabilecek bir kavramdır: **Yama** ve **yamalı toplum**. Bilinçler ve eylemler plansız yaşam alışkanlığı nedeniyle yamalanmıştır veya yamalanmaktadır. Bu yeni kavramların gün yüzüne çıkmasındaki temel faktör Türkiye'nin içerisinde bulunduğu bunalımlı durumdur. Çünkü her bunalım, toplumun veya sistemin, kendini tekrar gözden geçirip yorumlamasına neden olacak bir sürecin başlangıcını getirmektedir. Bu süreçte de **yama** diye kavramlaştırılan ve sorunların üzerine örtülen; çoğu zaman, sorunların daha da kötüleşmesine neden olan veya sorunların olduğu gibi kalmasını sağlayan; yine bir şeyleri *maskeleye* yarayan durum/yapı ile karşılaşılır. Günlük hayatta çokça karşılaşılan *hasır altı etmek*, *üstünü kapatmak* gibi deyimlerin, olayların gerektiği gibi çözülmediği durumlarda söylenmesi/dile getirilmesi **yamalara** işaret eden yakınmalardır.

Türkiye'nin bu kadar çok sorunları içinde barındırmasının bir sebebi de sorunlara doğru cevapların bulunmaması; sorunların çözümü için objektif soruların sorulmamasıdır. Fakat en önemlisi sorunlara bulunan çözümlerin kısa zaman dilimini kurtarma niteliğinde olmasıdır ki bu tehlikelidir. Çözümün çok çabuk cevap vermesi niteliği iyi bir fazilet olarak anlaşılmamalıdır. Çünkü niteliksel ve yapıya uygun çözümler genellikle orta ve uzun vadede bir iyileşme ivmesine sahiptir. Tabii bu büyük toplumsal sorunlar için geçerlidir. Daha küçük nitelenebilecek sosyal sorunlarda belki de çabuk sonuçlar elde edilebilir; fakat bu sorunların çözümünde de ileriye yönelik detaylı hesapların yapılması gereklidir. Plansız yapılan küçük bir hareket de birçok büyük sorunu başlatabilecek kapasiteye sahiptir. Nitekim bunun birçok örneği söylenildiği gibi Türkiye'de yaşanmıştır. 1989 yılında ANAP'ın seçim paniği ile kamu kesimine yaptığı yüzde 142'lik zam halen çok büyük dengesizliklere ve birçok sorunun başlamasına neden olmuştur. Bu plansız kararlar yüzünden Türkiye bir **yamalar** cenneti halini almıştır. Bunun dışında, yapıda meydana gelen sorunların çözümlerinin uyumsuzluğu durumunda dünyanın her hangi bir ülkesinde de yamalara rastlamak mümkündür. Tabii burada tasvir edilmeye çalışılan şey, *sorun saklayan* yamalardır. Diğer türlü hemen her yapıda **yama** bulmak mümkündür. Çünkü değişime açıklık **yamaların** yapıya hareketlilik sağlaması ile olanaklıdır. Yenilik, yapıya entegre olmaya

alışan kk sistemcikler sayesinde olur. Ve bunlar da yapıya yerleşene kadar yani yapıyla bnleşene kadar yapıya hareketlilik sağlarlar. Şimdiki zamanda yeniliğin sınırsız olduğu düşünüldüğünde de şimdiki yapının sürekli yenilendiği ve hareketli olduğu söylenmelidir.

Kendine, “**yama**” kavramını konu edinen bu tez, kavramı genel alandan daha spesifik olan toplumsal alanlara indirmeye çalışmıştır. Bu çaba sonucu da yine **yama** temelli yeni kavramlara ulaşılmış ve bunlar, ele alınan konu genişliğinde yeteri kadar açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kavramların başlıcaları **kendine yama, kazınan yama/yamanın kazınması, kıkırdak bölgeler olarak yamalar, eğitilmiş/eğitimli proleterya, popüler alaturkalaşma, toplumsal seleksiyon; sorun saklayan, sorun gideren ve karantina olarak yamalar, tampon ve yama farklılıkları** v.b. dir.

Bunların dışında da yamaların olduğu söylenmelidir. Yamaların tespit edilmesi ve çokluğu yeni bir methodsal bakış açısını düşündürmüştür. “*Yamalı Yapısalcılık*” adıyla nitelenebilecek bir yeni metod ve “*Hatıra Değerlendirmesi*” adıyla nitelenebilecek bir teknikle yapının gerçek temelleri inceleme altına alınmaya çalışılmıştır.

“Yapılarda ortaya çıkan sorunlar karşısında, **yama** tabir edilen sistemcikler, meydana gelir” önermesi tezin ana hipotezini oluşturmaktadır.

“Yamalarla, sorun saklayan, sorun gideren ve karantina olarak değişik formlarda karşılaşılmaktadır.”

“Kişisel/bilinçsel platformda da yamalar meydana gelmektedir.”

“Yamaların pekiştireçleri aile, eğitim, siyaset ve eğitim gibi başlıca ana kurumlardır.”

“Sosyal olan, yamaya ihtiyaç duymaktadır.”

“Yamalara sosyal platformda, değişim için ihtiyaç vardır. Yapı ve yama i içedir.”

“Türkiye’de, sorunlara yanlış ve geçiştirme mantığı ile (çabuk sonuç almak için) çözümler uygulanması sonucu *yamalı toplum* ortaya çıkmıştır.” Bu önermeler de araştırmayı geliştiren alt hipotezler olarak belirlenmiştir.

Bu hipotezlerin ışığında tez 3 bölümden oluşmaktadır.

1. bölümde “yama”nın ne olduğu ve yama teorisinin temelleri ile ilgili bilgi verilmektedir. Yine burada yamanın pekiştireçleri olarak aile, eğitim, siyaset ve ekonomi kurumlarının, yamaların kalıcı olmasındaki etkileri de anlatılmaya çalışılmaktadır.

2. bölümde yapı ve yama ilişkisine değinilmektedir. Yamalarla yapının eşgüdümlülüğü üzerinde durularak, yapı içerisinde yamanın iyi ve kötü işlevleri tasvir edilmeye çalışılmıştır. Yine burada önemli bir tespitte bulunularak yamaların hareketliliği sağlayıcı özelliğinden bahsedilmektedir. Ve bu tespitler yamalı yapısalılık bakış açısıyla irdelenmiştir.

3. bölümde ise “yamalı toplum” kavramı üzerinde durulmaktadır. Birinci ve ikinci bölümlerde anlatılmaya çalışılanlarla yamalı toplumun nitelikleri üzerinde durulmuş ve ne olup ne olmadığı hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Fakat sonuç olarak, eğitim sisteminin yetersizliği üzerinde durulmuş ve *sorun saklayan olarak yamaların* önüne geçilmesinin ancak iyi ve bilinçli bir eğitim sistemi ile mümkün olabileceği noktasında konu çözümlenmeye çalışılmıştır.

Bu manada yamanın alabileceği anlamlar, yapılarda meydana gelen yamaların nedenleri, yapıya etkileri ve sorun barındıran yamaların nasıl ortadan kaldırılabileceği izah edilmeye çalışılmıştır. Bu izahlar verilirken yapılara yama gözlüğü ile bakılmış ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Yapılara genel bir bakış açısı ile yaklaşılmaya çalışılmış, global olarak da yamaların ne olduğu aktarılmıştır. Fakat inceleme nesnesi olarak Türkiye ele alınıp ve incelenmiş, örnekler eşliğinde Türkiye’deki yamalar gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAMA NEDİR

1.1. YAMA NEDİR? YAMA TEORİSİ NEDİR?

Yama teorisi yamanın ortaya çıkış sebeplerinden başlayıp yamanın sonuçları ve yapılara olan olumlu veya olumsuz etkilerini ortaya koymaya çalışır. Bu anlamda işlevsel ve yapısalcıdır. Bireyi de içine alan bir yapısalcılık içerisinde sisteme, kimi zaman, eklemlenen yamaların nedenleri ve oluşum koşullarını inceler.

Yama diye nitelendirilen durumlar kişilerin, kurumların, toplumların veya daha genel mahiyette bir sistem/yapı teşkil eden birimlerin, açıkları kapama, dönüşüm ve değişim ihtiyacı sonucunda meydana gelir.

Dönüşüm, içinde bir sorun da barındırabilir, sorunsuz da olabilir ya da salt konjonktürel bir süreç de olabilir. Bu ayrım yapıldığında **yamalara** bakış açısı da farklılaşacaktır. Dönüşüm gerekliyse çok iyi şekilde alt yapı araştırmasının yapılması ve bundan sonra kanaat getirilen yenilikler yapılmalıdır. Değişim bir sorun yüzünden de olabilir; bu durumda da sorunun iyi tespit edilmesi gereklidir. Sorunlu bölgeler olarak yama/yamalar meydana gelecektir. Sorun iyi tahlil edilerek çözümler/merhemler üretildiğinde ise sorunlu bölgeler bir yama ile kapatılacak ve bir müddet sonra gözle görülmeyecektir. Bu demektir ki, sorun çözmeye yönelik veya yapının sürekli inşası sürecinde yapıya müdahalede bulunulduğunda, yapının karakteristiklerini öncelikli dikkate almak zarurettir. Yapıda olması ihtimal değişimleri “gündelik (plansız)” bir zihniyetle hayata geçirmek “toplumsal kazaların” oluşumunu tetikleyecektir.

Sorun yaratan yamalar **geçici entegre sistemcikler**dir. Bu sistemcikler var olan sorunların üstünü örter, onu saklar, böylece sorun giderilmiş gibi gösterilir; sorun değil bir dönüşüm süreci söz konusu olduğunda da, yamanın bir çeşidi ile karşılaşmak mümkündür. Bu, çatlak bir duvarın üstüne duvar kağıdı döşemek gibi bir şeydir. Bir dezenformasyon ve simülasyon etkisi yaratır. Sorun durur veya daha da büyür fakat birileri “yama”yı sökene kadar, yama yırtılana kadar ya da yıpranana kadar sorunun büyüdüğü anlaşılmaz. Sorun elbet ortaya çıkar fakat çoğu zaman daha büyük bir yük ile gündeme gelir. Geçmişte, üstünkörü, yamalarla kapatılmaya/kamufle edilmeye çalışılan sorun şimdi veya ortaya çıktığı anda, daha büyük sorunları da beraberinde getirmektedir. Yıllardan beri bitmek tükenmek bilmeyen Türkiye’nin alt yapı sorunları ve halen kalıcı çözümlere ulaşılamaması buna örnektir.

Sorunlu alana, yapıya göre bir çözüm uygulanabilir (yapılması gereken budur); bu durum yapıyı oluşturan diğer öğelerin –örneğin toplum içindeki insanların- dönüşüm sürecinden fazla etkilenmemesini sağlar. Dönüşüme uyum sağlayabilme yeteneği şimdinin koşullarında bir beceri halini almıştır.

Bu yeni kavramlaştırma hemen her sistemle ilişkilidir. Çünkü her yapı aynı zamanda kendi içinde bütünlüğü olan bir sistemdir ve bu sistemlere müdahalelerin de yapı ile uyumlu olması bir gerekliliktir. Bu durum yapıya her müdahalenin sorunlu bir yama ile sonuçlanacağı anlamını taşımamaktadır. *Yama doğru yere doğru şekilde konulduğunda belirli bir zaman sonra görünmeyecektir de.* Yani yamalardan bahsedildiği yerlerde iki hatta üçüncü bir koşulun olabilirliği göz önünde tutulmalıdır. Çünkü yamalar nötr vaziyette bir durumun (iyi veya kötü bir durumun) mevcut halini aynen de koruyor olabilir.

Örneğin Türkiye de “yama” ların meydana gelmesindeki temel nedenlerden biri, sorunu teşkil eden olayı müşahade etmeden –sadece- tahminler yürütüp, sorunu çözmeye girişmekten ileri gelmektedir. Mantıki alt yapısı şudur: “Bizde önce teorik çerçeve yazılır, daha doğrusu aktarılır, sonra toplumla ilgili araştırma yapılır ve arada bağlantı hemen hemen hiç yoktur.”¹ Ve bu da sistemi direkt tehlikeye düşürür. Bir şeyi anlamadan, kişisel perspektifle çıkılan yolda teoriyi topluma –veya herhangi bir yapıya- uydurma girişimi, toplumsal kaoslara neden olur. Teoriye yapıyı uydurmak **elbiseye bedeni uydurmaya çalışmak** gibidir; sistemi sıkır ve havasız bırakır. Bu da sorunları doğurur.

“Eğer ‘bunalım’; ‘dünyanın yaşamakta olduğu hızlı gelişme ve değişme karşısında bir ülkenin uyum yaparken karşılaştığı sorunları, yeterli bir toplumsal değişme perspektifine sahip olmadığı için, doğru olarak algılayamaması ve değerlendirememesi, dolayısıyla bu sorunları çözecek yeterliliği gösterememesi ya da yanlış çözümlere sapması’ ise Türkiye’de bir bunalım vardır.”²

İşte bu bunalımlar yukarıda da belirtilmeye çalışıldığı gibi ters bir bakış açısının uygulanmaya çalışılmasından ileri gelmektedir. Yapıya olabilecek müdahaleler yine

¹ Nilüfer Göle, “Fetiş Bir Fikir Haline Geliyor Modernlik”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004, s.30

² Ayhan Çavdar, Türkiye’de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları, Önsöz, Ank: Türkiye Bilimler Akademisi, 1998, s.V’den aktaran Sami Selçuk, **Konuşma...**, Ank: Liberte Yay., 1999, s.4

yapının kendisi tarafından çok ince bir süzgeçten geçirilerek entegrasyonu sağlanmalıdır.

Sorun anlaşılmadan bulunduğu sanılan çözümler ya da yönetim erkini elinde tutan kişilerin beğenilerini kazanmış sistemlerin (yani başka bir yapıda görülmüş ve Türkiye’de pozitif sonuçlar vereceği tahmin edilerek), mevcut yapıya entegre edilmeleri direkt olarak “yamalama” eylemidir; çünkü tahminler sorunun kaynağına götürmez. Görünenle karar vermek, olayı alabildiğince sıklıkla kavramayı beraberinde getirir. Bu da, uygun çözümlerin bulunamadığı, sorunların “yama”lı bir şekilde çözülmesini sağlar.

Türkiye’de sistemsiz bazı yanlışlıklar yapılmaktadır. Sisteme yabancı faktörler sokularak gedik olan yerler “yama”lanmaya çalışılmıştır. Türkiye, “yama”ları aldığı diğer sistemlerin uyumluluğunu önemsemeyen küçük sistemler ithal etmiştir. Halbuki, “sistemcik”leri aldığımız bu globalleşmiş yapılar, tarihsel süreçleri, alışkanlıkları, üretim kültürü ve buna bağlı olarak gelişen “modern/endüstriyel çağın gelişimine paralel biçimde oldukça çileli bir sürecin sonunda biçimlenmiştir.”³ Bu çileler sonunda şimdiki rölatif konumlarına erişmişlerdir. Bu, onlara münhasır olan yapıları da alıp sindirmeye çalışmak, asalaklıktan ibaret bir eylem ve “öz tarihi ve konjonktürel” **geri planı** inkar etmektir. Bu sistemde olayları ele almak daha yerinde olacaktır. Fakat nüans şudur ki: Genel geçer bir sistemi almak ile bir topluluğa has sistemi alıp uygulamak çok çok farklı şeylerdir. İlki yönetime göndermedir; ikincisi ise sosyal pratiklere. İlkinde, insanoğlunun yüzyıllar boyu süren arayışlarının ve deneyimlerinin sonucu varılan noktalar vardır; ikincisinde ise toplumların kendi içlerindeki dönüşümlerinin meyvelerini taşır. Devletlerin yönetim biçimleri, genelde halkın gönül rızasıyla ortaya çıkar. Bu yüzden her ne kadar global olsa da, yerel anlamda uygulanışında ulusun, alışkanlıklarına paralel manipülasyonlar olabilir. Örneğin demokratik sistemler vardır fakat her ülkenin kendine has farklı uygulamaları vardır. Hukuk, her ülkede elbet bir şekilde mevcut ana kurumu temsil eder fakat, anlayış farklılıkları her ülkede farklıdır. Örneğin Kara Avrupa’sının hukuk ve demokrasi anlayışı ile Anglo-Sakson hukuk ve demokrasi anlayışları farklılıklar teşkil etmektedir.⁴

³ Veysel Bozkurt, “Post Endüstriyel Çağda Hedonist/Narsisist Tüketim Önem Kazanıyor”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Yay., 2004, s. 95 .

⁴ Selçuk, **a.g.e.**, s. 35

Sorun görülen hemen her yerde **yamalara** örnek teşkil edecek bir durumla karşılaşılabilir. Özellikle Türkiye’de: Aile yapısında, siyasetinde, ekonomisinde, bireylerin zihniyetlerinde, sosyal pratiklerde, günlük hayatta... Yamaların Türkiye’de hemen hemen görülmediği yer ve durum yok gibidir. Çünkü oluşturulan yeni kültürle – ki bu Meşrutiyet’e kadar götürülebilir- sorunlar üzerinde “günlük/anlık” düşünülmüş ve uygulamalar da bu yönde olmuştur⁵. Bu çerçevede Türkiye ve **yamalara** bakılırsa bazı sorunların kısmi cevapları ortaya çıkacaktır. Çok basit bir örnek olan “alt yapı” sorunları, anlatılmaya çalışılan zihniyet örüntüsünün, işleyişini tasavvur etmekte yardımcı olacaktır. Çünkü Türkiye’nin bitmez tükenmez alt yapı çalışmaları ve bu çalışmalara ayrılan, plansızlığından dolayı da maliyeti yüksek olan, ödenekleri vardır. Elbette ki çalışmaların masrafı olacaktır; fakat plansızlıkla ve sadece o andaki sorunu çözmek için yapılan her türlü çalışmanın, uzun vadede, incelenmemesinden dolayı külfetli masraflar getireceği de göz ardı edilmemelidir. İşte Türkiye bu ve benzeri göz ardılardan dolayı, günümüzdeki sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Çözüm yolu basittir; ama çözüme ulaşmak analitik düzlemde düşünmeyi gerektirir.

Analitik düşünmeyi sağlayacak bir yapılanmanın olmaması sorunların temelini oluşturur. Bunun en büyük kanıtlarından birisi, gelecek nesilleri yetiştiren ve örgün eğitimin en son aşaması olan Yükseköğretimin durumudur. Yükseköğretim kurumunun bugünkü dayanağı 1982 Anayasası ve 2547 sayılı Yükseköğretim kanunudur. Bu yasa birçok kez değişmiştir ve çok sayıda geçici madde eklenmiştir. Yasanın genelinde 86 yerde değişiklik olmuştur ve 25 kalıcı değişiklik yapılmıştır. Bunlarla birlikte 6 defa değiştirilen maddeleri vardır. Ve sonuçta bu kanun “23 ek maddeli yamalı bohça”⁶ halini almıştır.

1.2. YAMALAR NASIL ORTAYA ÇIKAR?

Geçistirme veya parçaları bütünleştirici ve kalıcı kılma anlamında, uyumlu birleştirme mantığıyla yapılan müdahaleler; o an için kullanılmayan ama bir kenarında iliştilirilmiş, saklanmış olan eklentiler yama mahiyeti taşır. Yama günü kurtarmak için alınan önlemler sonucunda veya sisteme uyumlu veya uyumsuz parçaların uygulanmaya

⁵ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İst: Ülken Yay., s. 35

⁶ DPT, *Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, <http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik505.pdf>, 2000, (10-05-2005), s. 9

çalışılması akabinde de meydana gelebilir. Yamalar değişik sistemlerde değişik biçimlerde ortaya çıkabilir ve görülebilir:

a) **Bireylerde** yani salt kişi psikolojisinde yamalara çokça rastlanır. Yadsıma, yansıtma v.b. savunma mekanizmalarında sıkça görülen psikolojik durumlar, çok basit anlamda -ve belki de bireyin çekirdek yapı olmasından dolayı- bireyde görülür. Ve bu durum kademe kademe topluma, kurumlara ve yönetim organlarına ilerler. Çünkü bu kademelerde yer alan kişiler toplumdan gelip bir şekilde yamalı bilinçleri ile sistemde görev almaktadırlar. Böylece yama her kademeye geçiş yapmış olur.

Ayrıca sosyo-psikolojik anlamda da kuvvetli bir yamalama eylemi vardır ki, buna “**kendine yama**” denilebilir. Tekbenci(solipsist)* açıdan bakılmadığı sürece, sosyal çevrede etkileşen insanlar “**kendini yamalamak**” durumundadır. Kendine yamaların gerçekleşmesine neden olacak süreçleri, en basit haliyle, iki platformda tahlil etmek mümkündür:

1. “Sosyal”ın içerisinde eylemde bulunmak isteyen, yaşamak isteyen, aktör/birey olmak isteyen insan “kendini yamalamak” zorundadır. Çünkü sosyal, “asgari müşterekler”de buluşmayı zorunlulaştıran bir süreç ve yapıdadır. Buna en bilinen anlamıyla “sosyalleşme” denilmektedir. Fakat “sosyalleşme”nin tam sağlandığı mekânlarda** bir müddet sonra ilerlemenin yavaşlaması gibi menfi bir durum ortaya çıkabilir. Nedeni, birbirleriyle uyumlu insanlar topluluğunda ilerlemeye bir noktadan sonra gerek duyulmamasıdır. Bu durum “kendine yamaların” sınırlarını gösterir.

2. Baskın bireylerin, demokratik olmayan ortamlarda, toplum içerisindeki faaliyetlerinde, karşıdakine/karşıdakilere uyguladığı bir süreç sonucu ortaya çıkan “kendine yamalar” en sık görülen öznel yamalardır. Baskın olan sadece özel bir kişilik olarak bireyler olabileceği gibi, kurumsal boyutta bir organizasyonu temsil eden kişide olabilir. Nüans, demokratik olmayan ortamlar sonucunda kişilerin “kendine yama”yı kullanmalarındır. Bu yamaların kullanıldığı sırada iki kişilikten biri kendini geri çeker;

* Tekbenci (solipsist), dünyayı kendi algısından ibaretmiş gibi düşünür. Gözlerini kapayınca dünyanın da yok olacağı bilincine sahiptir. Ahmet Arslan, **Felsefeye Giriş**, 3. Baskı, Ank: Vadi Yay., 1998, s.87

** Türkiye’nin aksine, “Batı literatüründe, kitlesel boyut kazanan uydu kentin standardizasyon, monotonluk ve kurallara bağlılık gibi özellikleri giderek daha fazla ön plana çıkartılmıştır.” Sencer Ayata, “Yeni Orta Sınıf Ve Uydu Kent Yaşamı”, **Kültür Fragmanları**, Hazırlayanlar: Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber, Çev: Zeynep Yelçe, İst: Metis Yay., 2003, s. 51

bunun anlamı geri çekilen kişi kendini, haklı veya haksız, yamalıyor demektir. Aksi halde anlaşmazlık devam eder. Bu kurumsal bir düzeyde gerçekleşirse, anlaşmazlığın devam etmesi durumunda kurumun işleyişi kararsız hale gelebilir veya negatif yönde harekete geçebilir. 2001 yılında yaşanan dönemin Başbakanının kendini Cumhurbaşkanı karşısında geri çekmemesi, ortak noktada buluşmaya da gitmemesi, sonucunda meydana gelen kaos durumu gibi.

Tüm bu süreçlerden de anlaşılacağı üzere toplumsal etkileşim/iletişim sürecinde bireyler çok büyük yaralar alabilirler. Bu yaralardan kurtulma yolu da “yamalama” eylemine bir örnektir. Kişinin bilinç altına itiliyor olarak tabir edilen olaylar, aslında, sorunun üstünü kapaması yani “**yamalama**”sı olarak anlamlandırılabilir. Üstünü kapamadan kasıt sorunun giderilmesi değildir. Sadece bu sorun geri plana atılır ve görmezden gelinir. Sosyo-psikolojik bir varlık olan birey, çevreden aldığı yaralardan “**kendini yamalayarak**” kurtulabilir. Sistemin bütünlüğünün korunması ve hasar görmemesi bu mekanizmaya bağlıdır. Yıllar sonra, geçmişte yaşanan bir olayın anımsanması sorunun şiddetine göre farklı sonuçlar verebilir. Çok sarsıntılı bir deneyimde yamalanan üzüntü, artık sorun teşkil etmiyor olduğunda tekrar sorgulanabilir. Ya da tam tersi durumda ‘yama’, korumacılığı devam ettirir. Psikolojik savunma mekanizmalarında “polyannacılık” da bir yönünü ifade edebilir. Sorunlara iyi tarafıyla yaklaşılabilir; ancak gözetilmesi gereken bir nokta da vardır ki “polyannacı” davranışta da bu defa olayların olumsuz tarafları yamalanabilir.

b) Bireydeki yamaların kaynağı olarak en büyük etkeni tabii ki toplumsal çevre/alan oluşturur. Çünkü insan, yalnızca ikinci bir kişi ile diyaloga girdiği andan itibaren bir **psikolojiden** daha doğrusu **sosyal psikolojiden** söz edilebilir. Nitekim tek başına olan bireyin **kendini yamalaması** abesle iştirigidir. Ve hatta böyle bir durumda psikolojiden dahi bahsedilemez. Sadece kişinin fitratından getirdiği özelliklerden bahsedilebilir. Yamaların kaynağı öncelikle toplumdur.

Toplumda ortaya çıkması nispeten biraz daha karışıktır. Genellikle yönetim kurumu ile toplumda belli bazı yamalar oturtulur. Türkiye gibi tarihsel ve toplumsal alt yapısı olan bir ülkede, yönetim erkinin kendini toplumun üstünde görmesi ve düşünme yetisini toplum adına kullanmaya çalışması yamaların ortaya çıkışının zeminini oluşturur. Psikolojideki bireysel farklılık esassından yola çıkılırsa, bir birey bir kurumun

işleyişini uygun olmayan bir şekilde değiştirebilir. Fakat toplumsal yapı, devlet gibi belli üstünlüğü olan bir sistemin uygulamaları sonucunda değişikliğe uğrar. İşte bu değişikliğin toplumsal yapıya uygunluğu çerçevesinde toplumda yama var ya da yok denilebilir; yamalar tespit edilebilir.

Örneğin; bir sitede oturan insanlar yani site sakinlerinin, “içinde yaşadıkları cemiyetin homojen ve tek sınıflı doğasından, düzen ve uygarlık anlayışlarından, en önemlisi dışlayabildikleri unsurlardan memnun görünüyor olmaları”⁷, site sakinlerinin istemedikleri (şehirdeki stresli ortam yeni oluşan alternatif yaşam modelleri, seviyesi farklı olan insanlar gibi) dışsal faktörlerle kendi aralarına koydukları ‘yama’yı gösterir. Akla, sınır çekme ile *yamalamanın* farklı şeyler olabileceği gelebilir. Fakat sınır koyma şimdiki uydu kentlerin oluşum sebebi gibi bir koşul yüzünden gerçekleşmişse buna yama demek daha mantıklı olacaktır. Nitekim site sakinleri böylece, şehrin karmaşık örüntüsünün üzerlerinde yarattıkları olumsuz etkiyi minimuma indirmeyi amaçlarlar. Dahası, bu biraz da kutuplaşmanın/kutuplaşma isteğinin de bir yansıması gibi anlamlandırılabilir. Şehrin karmaşık dokusundan bireylerin kendini kurtarma isteği ve **homojen düşünce** tarzlarının ve yaşam biçimlerinin olduğu bir toplumsal **tabaka** yaratma isteğinden oluşmaktadır. İstenmeyen unsurlarla, kişilerle-gruplarla, araya bir set çekilir. Bu da toplumsal boyuttaki “yama” için güzel bir örnek teşkil etmektedir. Sonucu toplumsal parçalanmayı getirebilir/getirir.

c) Siyasal anlamda yamalar, Türkiye’de, devlet yönetiminde olan bir zümrenin kararları doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Tepeden inmece bir zihniyetin vazgeçilmez yönetim uygulamaları, toplumun rızası olmadığı halde, toplum adına birtakım hamlelerin yapılması gerektiğini, yine topluma danışılma gereği duymadan, yürürlüğe sokma cesaretini vermiştir. Bu da yeri geldiğinde yöneticilerin fevri hareketlerinden dolayı Türkiye’de halen onarılmaya çalışılan **yamalı bir toplum** ortaya çıkarmıştır. “Herkes kendi farklılığını ayrıcalıklı/imtiyazlı bir şekilde görüyor, dahası kendi çıkarlarını kamusalla özdeşleştiriyor.”⁸ Kendi isteklerini kamunun da isteği sayan ve öyle davranan zihniyet tipinin yarattığı “yama”lar Türkiye’nin önemli bir siyasi çatışma

⁷ Deniz Kandiyoti, “Parçaları Yorumlamak”, **Kültür Fragmanları**, Hazırlayanlar: Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber, Çev: Zeynep Yelçe, İst: Metis Yay., 2003, s.20

⁸ Ali Yaşar Sarıbay, “Küreselleşme Sürecinde Meseleleri Kararlı, Ilımlı Ve Şahsiyetli Bir Bakışla Değerlendirmemiz Lazım.”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004, s. 163

alanıdır da. Merkez Bankası gibi önemli bir kurumda görevlendirilecek kişinin tartışmalara yol açması önemlidir. Bu yamaların, yamalanıyor oluşu anlamını da taşıyabilmektedir. Bu demektir ki, Merkez Bankası'nın başına getirilecek kişinin yarattığı tartışma bir yamanın ortaya çıkması için uygun koşulları meydana getirebilir. Örneğin ekonominin negatif yönde hareket etmesi verilebilir. İkinci bir koşulda bu kurumun başına getirilecek kişinin, uygun vasıflarda olmaması yamaların yamalanıyor oluşunu anlatabilir.

1.3. YAMANIN PEKİŞTİREÇLERİ

1.3.1. Toplumun Atomu Aile

Günümüzde çok hızlı değişen dünyaya uyum, her konuda olduğu gibi, aile konusunda da çok zordur. Bu konuda her ailede yaşandığı gibi kuşakların birbirine olan uyumu bozulmaktadır ve giderek daha derinleşerek aile içindeki “yama”lara yenilerinin eklenmesine neden olmaktadır. Basit bir örnek olarak insanlar üzerinde hükümdarlığını kuran teknolojik aparatların insanı doğal çevresinden koparması verilebilir. Televizyonun aile içi iletişime açtığı gedikler bilinmektedir. Bunda yaşam için gereken bilginin elde edildiği alanların değişmesi ve ayrı yaşam koşullarına sahip kuşakların arasında başka bir zamanda olmayan büyük farklılıkların yaşanması da etkili olmuştur.⁹

Toplumun çekirdeği addedilen aile elbette ki bireyin hayatına yön veren temel kurumdur. Bu özellikleri ile birlikte “aile, sosyal politikaların merkezine oturmuştur. Ailenin sosyal politikadaki merkezi konumu genel olarak sorun çözme kabiliyetine dayanmaktadır”.¹⁰ Modern toplumlarda benimsenen aile politikaları ile pek çok toplumsal sorunun çözümünde ailenin önemli roller aldığı görülmektedir.

Sağlıklı ailelerin güçlü ve sağlıklı toplumları oluşturduğu genel-geçer bir kanıdır. Bu nedenle, her toplum kendini meydana getiren birimlerin yani ailelerin (prototiplerin) sağlık ve bütünlüğünü önemsemek ve onu korumak durumundadır. Ailenin etkinliğinin sağlanması, toplumdaki ekonomik ve sosyal karakterli birçok koşul

⁹ Aile Araştırma Kurumu, **Aile Okulu Programı**, <http://www.aile.gov.tr/AileOkulu.html>, 2004, (18-07-05), s. 2

¹⁰ <http://www.aile.gov.tr/genbilgi.html>, (18-07-05)

ve önlemin etkinliği ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü toplumun prototipi aile kurumudur; kişi topluma adapte olmadan önce ailede, aile ile birlikte yaşamayı öğrenir.¹¹

Gelir dağılımının iyileştirilmesinde, görece yoksulluğun giderilmesinde, toplumsal değerlerin, demokratik değerlerin benimsetilmesinde, ortak yaşama kültürünün oluşması, eğitim güçlüklerinin aşılmasında, sağlık hizmetlerinin planlanmasında, cinsiyete bağlı ayrımcılığın ve eşitsizliğin giderilmesinde, çocukların ve gençlerin hayata hazırlanmasında, yaşlı nüfusun yaşam düzeyinin yükseltilmesinde, özürlü ve bağımlı nüfusun bakımı ve rehabilitasyonunda, toplumda dayanışma ve yardımlaşma mekanizmalarının işlemlerinde, bireyler arasında fırsat eşitliğinin sağlanmasında, suç ve kötü alışkanlıklarla mücadelede, insani birikimin paylaşılmasında aile kilit rol oynamaktadır.¹²

Aile, toplumun ayrılmaz bir parçasıdır ve doğası gereği toplumun sosyal yapısından, değerlerinden, kurallarından v.b. etkilenir.¹³ Örneğin, Afrika, Amerika ve Japonya’da çocuk yetiştirmeye bakış açısı, çocuğun güçlendirildiği alanlar ve çocuğun nitelik kriterleri farklılıklar göstermektedir. Afrika’da Baoule kabilesinde zekâ, sosyal becerilerle el becerilerine sahip olmak şeklinde anlaşılmaktadır; Amerikalı anneler, çocukları ergenliğe gelinceye kadar kısa süreli bir annelik benimsiyorlar. Baba soyunun devamıyla ilgili herhangi bir sorumluluk almadan yalnızca çocuğun bakımı ve çocuğu sevme gibi sorumluluklar yükleniyorlar. Buna karşı Japon anneler için çocuk yetiştirme Amerikalı anne tipinin tam tersi. Onlar için annelik ömür boyu süren bir roldür. Baba soyunun devamlılığı içinde ve babasının mensup olduğu çevresel faktörlere uygun yetişmesini sağlamakla mesuldürler. Japonya’da çocuk yetiştirme değerlerinin bireysel olmaktan çok sosyal olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴ Böylece toplumsal doku ve çocuk, aile kriterleri de ortaya çıkmış oluyor.

Evrimci düşünürlere göre ise aile başlangıçta çok işlevliydi; ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel hemen tüm toplumsal görevleri yerine getiriyordu.¹⁵ Fakat modern

¹¹ DPT, **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, 2001, <http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (18-07-05), ss. 12-13

¹² **a.g.e.**, s. 13

¹³ Çiğdem Kağıtçıbaşı, **İnsan-Aile-Kültür**, 2.Basım, İst: Remzi Kitabevi, 1991, s.62

¹⁴ **a.g.e.**, ss. 77-78

¹⁵ Mustafa Aydın, **Kurumlar Sosyolojisi**, Ank: Vadi Yay., 1997, s. 37

sistemle birlikte formel yaşam biçimiyle aile görevlerini formal kurumlara bırakmış veya bu formel kurumlar ailenin işlevlerini devralmışlardır.

Toplumun çekirdeği addedilen aile elbette ki bireyin hayatına yön veren başlıca ve temel kurumdur. Bireyin şekillendirildiği bu temel yapıda ailenin kendi iç yapısı da önemlidir. Ailenin, bireyin gelişimi için gerekli alt yapısının ve bilincinin olması bireyin sağlıklı yetişmesi ve yamalara meylinin minimum düzeyde kalması için ön şarttır. Kişi gelişiminde ebeveynlerini dönemselsel olarak seçer ve taklit ile yansıtmayı kullanarak kendi öz benliğinin kapılarını aralamaya çalışır. **Taklit**, yama açısından da düşünülebilir. Bu dönemdeki masum taklitle birey kendindeki eksikleri ebeveyninden alarak yanlışlarını düzeltmeye çalışır. Gelişen çocuk için anne, baba varsa ağabey, abla örnek karakterlerdir ve çocuk yapması gerekenleri öğrenir ya da “**yama**”lar. Sorunlu gelişimlerde bu durum sürekli yamalarla dolu olabilir. Küçük yaşta bir çocuğun gelişimindeki “parmak emme” sorun olarak kabul edilebilir ve bu bir sorunun dışı yansımasıdır. Psikolojik çöküntü yaşayan çocuk canı sıkıldığında ve bunu doğru yollardan dışı vuramadığında parmak emer, tırnak yer, altını ıslatır veya yaşına uygun olmayan şekillerde davranır. “Alt ıslatma(enuresis), tüm davranış bozuklukları içerisinde en önemlisidir.”¹⁶ İkincil Enuresis denilen durum bu konuyu ilgilendiren kısımdır. Çünkü genelde sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan, aile içinde yeterli duygusal etkileşimden yoksun, nörotik ve uyumsuz çocuklarda rastlanır. İkincil enuresis bazı ruhsal gerginlik halleri sonucu ortaya çıkar ve gerginlikte çöken tarafı göstermek için çocuk altını ıslatır. Buna örnek yeni doğan bir kardeş veya evdeki sorunlar verilebilir. Bazı uzmanlara göre, alt ıslatma, çocuğun annesine karşı geliştirdiği tepkinin bir ifadesi olarak yorumlanabilir.¹⁷ Bunlar aslında çöken tarafın üzerine kurulan sorunlu yamalardır ve bunların daha ileriye taşınmaması gerekmektedir. Bu nedenle aile, özgür ve kendine güvenen bireylerin sağlıklı bir şekilde topluma kazandırılması için birinci derece de önemlidir. Çocuk için birincil model olan ‘aile’, çocuğa benlik yapım sürecinde gerekli olan temel harcın oluşturulması için yine ana kaynaktır. Benlik yapımı da küçük küçük yamalarla girilen bir süreçtir; bitiminde öz benlik yani karakter meydana gelir. Küçük adımlarla ilerleyen bu sürecin ana belirleyicisi, parçaların sağlam bir bütün oluşturmuş olmasıdır. Sorunsuz kişiliklere ancak böyle ulaşılabilir.

¹⁶ Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, 19. Bas., İst:Remzi Kitabevi, 2000, ss. 247-248

¹⁷ a.g.e., s.248

Ailenin temel fonksiyonlarını bireyin gelişimi açısından ele aldığımızda :

- 1) Çocukların doğum, bakım ve yetiştirilmeleri için en iyi ortamı sağlamak
- 2) Toplumun kültür birikimini bir nesilden diğerine aktarmada en etkili kanal olmak başlıcalarıdır.¹⁸

Toplumsal anlamda ailenin önemi, bireyi yetiştiren olarak bakıldığında ortaya çıkar. “Aile, kadın ve erkeğin çocukluktan itibaren toplumsal rollerini edinmeleri gibi kritik bir fonksiyonu yüklenmiş olmaktadır.”¹⁹ Toplumun kendini devam ettirebilmesi ve varlığını koruyabilmesi, çoğalması ile mümkündür. Toplum aynı zamanda kimliğini de korumak ve onu daha da zenginleştirecek yeni nesillere aktarmak zorundadır. Bu olmazsa “kimliksizlik” her şeyden önce toplumun geleceğini, varlığını tehlikeye sokacaktır. Anne ve babanın çocuklarına karşı bir takım temel sorumlulukları vardır; fakat bunların en önemlisi çocuğun toplumsal gelişmesini ve dolayısıyla topluma uyumunu sağlamaktır.²⁰ Böylece aile-toplum ilişkisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Birey baz alındığında, ailenin bireyi nasıl bir kimliğe dönüştürebileceği ve bu anlamda öneminin tartışılmazlığı ortadadır. Aile içi ilişkiler, çocuğun modelidir ve çocuk-toplum ilişkisinde, çocuğun topluma karşı nasıl bir tavır sergileyeceğini gösterir.

Ailenin çocuğa olan etkisi üzerinden, aile-birey-yama ilişkisine bakılacak olunursa, çeşitli aile tiplerinin olduğu ve bu tiplerin sonucunda da farklı birey karakterlerinin meydana geleceği de tahmin edilebilir. Bu anlamda birkaç farklı aile biçiminden bahsedilebilir: Normal Aile; İlgisiz ve Olumsuz Aile; Titiz, Baskıcı Aile; Aşırı Düşkün Aile; Karmaşık Aile Tipi (Türk Tipi).²¹ Bunların yanında da elbette ki annenin, çocuğu çevreden daha yoğun bir şekilde etkilediği de bir gerçektir. Eğitim görmüş annelerin, görmeyenlere oranla, çocuklarının okul başarıları ve okula gitme süreleri ile kendi işlerini yardım istemeden yapabilmeleri (yüzde 48,8 e karşı yüzde 18,6) konularındaki beklentileri daha yüksektir.²²

¹⁸ İhsan Sezal, **Aile Nedir?**, Ank: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1996, s.24

¹⁹ **a.g.e.**, s.25

²⁰ **a.g.e.**, s.32

²¹ Kemal Çakmaklı, **Sorunlu Aileler**, Ank: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1996, s.9-11

²² Kağıtçıbaşı, **a.g.e.**, s.56

Tüm bunlarla asıl gelinmek istenen nokta, toplumun devamını sağlayacak olan çocukların iyi bir sosyo-psikolojik temele sahip olması gerekliliğidir. Çünkü tüm veriler göstermektedir ki, çocuğun duygusal, fiziksel ve toplumsal yönlerden iyi yetiştirilmemesi onun topluma uygun bir birey olmasını engelleyecektir. Çocuğa destek verilmesi ve ona güven duygusunun aşılması, aynı zamanda önce kendine daha sonra da çevresine yani topluma da güvenmesi gerektiği duygusunu onda uyandıracaktır.

“Çocuğun, çevresindeki insanlara karşı nasıl davranacağını ve toplum içinde karşılaşılabileceği sorunlarla nasıl başa çıkabileceğini öğrenmesi gerekir. Bu alanda uygun bir örnek oluşturma ve çocuğun toplumsal davranışlarını biçimlendirme görevi aileye düşer.”²³

Bu anlatılan faktörlerin çocukta oluşturulmaması, çocuğun psiko-sosyal gelişimini durdurmaz; sadece “**yamalanmış**” bireyler ortaya çıkarır. Bu durumun yansımalarını toplumsal çözülme ve beraberinde getirdiği sorunlarla anlamak mümkündür. Etrafa bakıldığında artık eskisi gibi bir toplumsal yapı görülemiyorsa, nitelik bozulmuşsa sorun baş göstermiş demektir. Çünkü aile her ne kadar her yönden bir doyum kaynağı ise de, kimi zaman da en büyük duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların kaynağı da olabilir. Ayrıca aile “etkileşen kişilikler birimi” olarak da kabul edilir. Aile içinde her hangi bir faktöre, yine aile içindeki herhangi bir birey farklı anlamlar verir. Mesela babanın alkolik olmasına her birey farklı şekilde tepki verir ve yine her bireyin imgesel oluşumu da farklılık gösterir. Durum böyle olunca da sistemlerin karşılıklı bağımlılıklarını göz önünde bulundurarak, aile içindeki kişiliklerden birinde veya ilişkilerde ortaya çıkacak bir bozukluk aile sisteminin diğer yönlerini de bozacaktır denilebilir.²⁴

Aile yaşamı dolayısıyla toplumsal yaşamın ne anlama geldiğini tam anlamıyla öğrenemeyen çocuk elbette ki yine toplum içinde yaşayacaktır. Fakat toplumda sorunlu bir birey konumunda olacaktır. Ve bu konum toplum üyeleri tarafından sürekli dile getirilebileceğinden, bireydeki sorunlar daha da perçinlenecektir. Çocuk sosyo-psikolojik anlamda rahatsız bir durum ile karşılaştığında, sistemini kendisine göre şekillendirme eğilimi gösterir. Bu sosyo-psikolojik sisteminin zedelenmesine karşı, yapının aldığı bir önlemdir. Örneğin, baskı ile büyüyen bir çocuğun kendini

²³ İbrahim Dönmezer, **Ailede İletişim ve Etkileşim**, İst: Sistem Yay., 2000, s.26

²⁴ Bekir Onur, **Gelişim Psikolojisi**, 5.Baskı, Ank: İmge Yay., 2000, ss.136-139

başkalarından aşağı görmesi, ruhsal çöküntü sonucu belki de daha “saldırgan olması”²⁵ gibi durumlar “**yamalama**” örnekleri gibi görülebilir. Ruhsal çöküntü, bu durumda, birey yapısında meydana gelen bir zararı gösterir. Sistem, kendini kurtarmaya çalışacağından ya içine kapalı, sinik ve silik bir birey olacak ya da sisteme sinirlenip saldırgan davranışlar sergileyecektir. Bunların her ikisi de yapının *çöküntüye* uğramış kısımlarını **yamalama** eylemidir. Sosyo-psikolojik sistem böylelikle kendini kurtarma çabasına girer.

Konunun başında da belirtildiği gibi parmak emme, alt ıslatma ve uygun olmayan bir yaşın rollerinin benimsenmesi gibi sorunlar karşısında yamalama yapınca, çocuk/birey kendini rahatlamış hisseder; sistemin üzerindeki psikolojik baskıyı azaltır. Çocuk edilgin değil, çevresiyle etkileşen, değişen bir canlıdır. Yendiği her çocukluk hastalığı gibi, aştığı her ruhsal engel onun direncini artırır.²⁶ Bu da demektir ki, birey olma yolunda ilerleyen çocuk, kendini sorunlara karşı bir şekilde savunarak ayakta durabilmektedir. Bu savunmadan, bireyin, hangi şartlarda çıktığı değil, ruhsal gelişimine nasıl bir destek bulduğudur. Çünkü kişi, zarar gördüğü bir durumdan hiç yara almadan kurtulamaz. Burada devreye “**yamalar**” girer. Çünkü eğer büyük bir sorundan birey güç kazanarak çıkıyorsa bunda çok büyük bir ihtimalle “yama”dan bahsedilebilir. “Riegel’e göre, insan gelişimi en azından dört boyutta eş zamanlı bir harekettir: 1) İçsel-Biyolojik, 2) Bireysel- Psikolojik, 3) Kültürel-Sosyolojik, 4) Dışsal-Fiziksel.”²⁷ Bu boyutların eş zamanlı olarak ilerlemesi ara ara bozulur. Riegel’e göre bu aşamada gelişim meydana gelir. “Gelişim, bu boyutların dengesi bozulduğu zaman yani karşıtlıkların eşitlik durumu bozulduğu”²⁸, uzlaşımın geçici süreyle bir kenara bırakıldığı zamanlarda ortaya çıkar. Çünkü bu anda çatışma başlar. “Çeşitli boyutlardaki değişimler her zaman aynı anda olmadığı için aralarında çatışma gelişir ve bir bunalıma yol açar.”²⁹ Çatışma da yeni bir sentez ortaya çıkarana kadar devam eder. Bunalım, kişinin alıştığı davranışlarını yeniden inşa etmeleri anlamına gelir. Çünkü mevcut denge bozulur ve yeni konjonktür belirir. Bu anlamda gelişim, varolan karşıtlıkların çözümü ile ilerler. Bu çözümlerden biri de ‘yama’dır.

²⁵ Çakmaklı, **a.g.e.**, s.11

²⁶ Atalay Yörükoğlu, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Ank: Aydın Kitabevi, 1983, s. 69

²⁷ Onur, **a.g.e.**, s. 18

²⁸ **a.g.e.**, s. 18

²⁹ Onur, **a.g.e.**, ss. 18-19

Bugüne gelindiğinde her iki cinsten, ergen suçlu sayısındaki hızlı artış ve (son 25 yılda hemen hemen üç katı artan) intiharlar; (Amerika’da halen 15-19 yaşlarındaki kızlardan her yıl yüzde 10’u oranında) evlilik dışı gebe kalmalar (bu örneklerle Türkiye’de nispeten katılabilir), alkol ve hap kullanma, okulla başının derde girmesi, evden kaçmalar, ciddi ruhsal bunalımlar, gençliği tehdit eden sorunlardır.³⁰ Nitekim Türk gençliği de bu sorunlara tâbi olmuştur. Sorunların ortaya çıkmasındaki nedenlerin başında birbirinden koparılamayacak iki kuvvetli faktör vardır: Tabii ki **sosyal çevre**, (bundan bahsedilmek istenen, çocuğun özenti olarak birtakım şeyleri sorgulamadan yapması; önemli olan faktör çevresinin onu kabul etmesi veya arkadaşları arasındaki popülerliğinin artması olabilir: Kendini kanıtlama isteği) ve **aile**. Herkesin bildiği bir şey vardır ki, çocuklarda normal olandan sapma başladığı anda dikkatle incelenmesi gereken başlıca kurum ailedir. Yine bu bağlam da aile içi ilişkilerin açıklığının üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Yeni dönemde Giddens tarafından ortaya atılan aile içi ilişkilerin yalınlığı, açıklığı* ve de sağlamlığı yamaya ihtiyaç duyulacak durumların oluşmasını geciktirecektir/engelleyecektir.

1.3.2. Şekli “Artık” Yanlış Veren : Türk Eğitim Sistemi

Eğitim, eğiten değil ezberleten bir hal almıştır (aslında 1950’lerden başlayan bozukluktur bu.³¹ O yüzden denmelidir ki, Türk eğitim sistemi halen layık olduğu yerine gelememiştir. Ve nedeni de bilinmez bir şekilde her geçen gün daha da bir çıkmaza girmektedir). Hatta ezberlemenin haricinde ulusal bir eğitim politikası olmadığından, oradan burdan alınan sistemlerle **yamalanarak**, her yıl yeni uygulamalara gidilmektedir.

Aslına bakılırsa Cumhuriyet dönemi de dahil eğitime ve eğitim sistemine verilen önem açıkça vurgulanmış ve bu konu ile ilgili niteliksel anlamda hemen her şey planlanmıştır. Bu konuyu aydınlatması açısından ilgili kararların buraya birebir aktarılması uygundur:

³⁰ Haluk Yavuzer, **a.g.e.**, s. 310

* Aile içi yalınlık ve açıklık aile fertlerinin her tür sorunu birbirlerine özgür irade ile güven içerisinde aktarabildikleri anlamına gelir. Anthony Giddens, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, İst: Alfa Yay., 2000, ss. 65-81

³¹ Server Tanilli, **Türkiye’de Aydınlanma Hareketi: Dünü, Bugünü, Sorunları**, 2. Bas., İst: Adam Yay., 1998, ss. 114-117

“Cumhuriyet Hükümetlerinin üniversiteye özgü görüşlerini içeren ilk Hükümet Programı, 1 Kasım 1937 ile 11 Kasım 1938 tarihleri arasında görev yapan I. Bayar Hükümeti olmuştur: ... İlköğrenimini bitirenlerin hepsini, doğal eğilim ve yetenekleri neden ibaret olursa olsun, üniversiteye dayanan bir mekanizma karşısında bırakmak istemiyoruz. Çünkü bunun sonucu, bir yandan kurmak ve güçlendirmek istediğimiz yeni ve ileri Türkiye yaşamını en zorunlu elemanlarından yoksun bırakmak ve öteki yandan yavaş yavaş ülkede bir uzmanlığa varmadan sönmüş yada yarı öğrenim ile kalmış yahut da doğrudan ekmeğini kazanma gücünden yoksun, yalnızca diplomasına dayanan bir asabi yorgunlar kfilesi ile karşılaşmak olur. Kemalist rejimde okul yalnız zorunlu hüküm değildir. .. Mesleki eğitimin görevi, bu yetenekleri yeni yaşamın her alanı için yetiştirmek, işini bilir, yaşama coşkusu kırılmamış en yüksek girişim ve yaşamla savaşım yeteneğini kazanmış başarılı, dayanıklı müsbet sanatlar ve uzmanlık sahibi elemanlar yetiştirmektedir. Bütün yaşam ve çalışma alanları için bol, ayrı ayrı mesleki öğrenim eğitimimizin belkemiği olacaktır. İlköğretim konusuna düşünerek özenle bakan olarak her türden meslek okullarına önem verilecektir. Bunun, ‘klasik üniversite öğrenimini savsaklayacağız’, demek olmadığı açıktır. Tam tersine bu kurumlarımızı da gerçek bilim adamı yetiştirecek biçimde ve ancak bu yeteneği en gelişmiş biçimde gösterebilmiş olanların başarabilecekleri çetin ve fevkalade disiplinli bilim kurumları biçiminde yükseltmek çalışmamızı sürdüreceğiz. Ek ve oluşturulacak fakültelere ilişkin işi hazırlayarak, Ankara Üniversitesini kuracağız...”³²

Şimdiye gelindiğinde eğitimin gittikçe karışan bir sorunlar yumağı haline geldiği gözlenmektedir. Sorun, bir sisteme adapte olamadan, yeni bir tüzükle her geçen yıl değişik bir sistemin Türk eğitimine adapte edilmesidir. “Kalan Liseliye Af” başlıklı metinde de ifade edildiği üzere okullardaki başarısızlığın nedenlerinden biri de budur.

“Milli Eğitim Bakanlığı, bu yıl bütünlemeye girecek 450 bin öğrenciye af getiren bir karara imza attı. Öğrencilerin daha önce sadece 3 dersten bütünleme sınavına girme hakkı vardı. Bakanlık sınırlamayı kaldırdı. Öğrenciler diledikleri kadar dersten bütünleme ve ortalama yükseltme sınavına girecek. ‘İki dersten sorumlu geçilir’ uygulaması da kaldırıldı. Öğrenciler bütün derslerden bütünleme sınavında başarısız olsalar bile bir üst sınıfa sorumlu olarak geçebilecek. Milli eğitim bu kararı ‘Liseler 4 yıla çıktı. Sınıf tekrarı olursa derslik sıkıntısı yaşanır’ diyerek bu yıla mahsus olmak üzere aldı.”³³

³² Mustafa Altıntaş, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Yüksek Öğrenim: ‘Sorunlar ve Çözüm Umutları’ Raporu”, 21-03-2005, <http://www.egitimsen.org.tr/index1.html> (10-08-2005), ss. 1-2

³³ “Kalan Liseliye Af”, *Posta*, 27-07-2005, s. 1

Bu maddenin yürürlüğe konması ile ‘Millî Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları Sınıf Geçme Ve Sınav Yönetmeliği’nin 41/a maddesi³⁴ bu yıl için uygulamadan kaldırılmıştır. Yalnız ilgilenilen konu, derslik yetersizliği nedeniyle böyle bir uygulamaya gidilmesinin altında yatan mantıksızlıktır ki bu eğitimin Türkiye’de ne derece önemli olduğu sorusunun cevaplarından birisidir. Yine 1993 yılında Biyoloji, Fransızca v.b. bölümlerden mezun olanların sınıf öğretmeni olarak atanışı Türkiye’nin plansız, ilerisi düşünülmeden atılan adımlarına örnektir. Öncelikle, okullara giden öğretmenlerin deneyim kazanması ancak, öğrencilerin üzerinde olacaktır. Bu en azından iki seneyi alacak bir süreçtir (en iyi ihtimalle). İkincisi, yeni mezun olacak öğretmen adaylarının önü seneler öncesinden kesilmiş oldu ve bu zincirleme bir birikimi de beraberinde getirmiştir. Ayrıca bir başka neden daha vardır: “Sınıf öğretmeni yetiştiren iki yıllık eğitim yüksek okulları, 1992 yılında Eğitim Fakültesi adıyla veya sınıf öğretmenliği adıyla dört yıllık oldu.”³⁵ Şimdiki ‘mezun psikolojisini-durumunu’ başlatan ana nedenler bunlardır. Ayrıca o zaman dilimindeki istekler ve belki siyasi amaçlar gözetilerek yapılan hatalı, dönemeci de tehlikeli ve ölümcül olan manevralardır. Bu zihniyet elbette ki öğrenci ve eğitimin kalitesinde büyük bir gerileme olarak sirayet etmiş, dallanıp budaklanarak çok farklı alanlara da nüfus etmiştir.

Bu düşünüş tarzının bir tezahürü olan okul başarısızlığının nedenlerinden biri de (ortaöğretim ve lise için söylenecek olunursa), öğretimin bireysel kriterlere göre gerçekleştirilememesi gelmektedir. Her çocuğun aynı şekilde öğrenim görmesini sağlayan bir program öğrencinin kişisel farklılığına önem vermez. Türkiye’de uygulanmakta olan eğitim sistemi, bireylerin potansiyellerini standart olarak kabul etmiştir. Kriter ise ortalama bir öğrencidir.³⁶ Kişilerin yani öğrencilerin her birinin *öğrenme profilleri* farklılık gösterir. Ayrıca okul öncesi eğitimin yaygın olmadığı Türkiye’de, okula başlayana kadar aile yanında geçen sürede çocuğa rastgele öğrenme özellikleri kazandırmıştır. Bu özellikler üstelik her ailede de değişiktir. Bunun doğal bir sonucu da Tınaz Titiz’in de belirttiği gibi, her çocuğun “*öğrenmeyi öğrenmesi*”³⁷ de

³⁴ Bu madde şöyledir: “Okula devam edenler için öğrenim gördükleri sınıfta başarılı veya başarısız oldukları en fazla 3 dersten ortalama yükseltme sınavları yapılır”. MEB, “Orta Öğretim Kurumları Sınıf Geçme Ve Sınav Yönetmeliği”, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25664_0.html, 28-01-05, s. 13

³⁵ DPT, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, ss. 40-41

³⁶ Yavuzer, **a.g.e.**, s.163

³⁷ Tınaz Titiz, **Farzedin ki Hindiyiz**, Ank: V Yay., 1991, s.54

farklı olacaktır. Eğitim-öğretim sürecinde önce çocukların bu yönlerinin geliştirilmesi gerekir.

Bireysel yeteneklerin ön plana çıkarılmadan eğitim-öğretimin yapıldığı ve yine herkesin “üniversitelere” koşullandırıldığı bir eğitim sisteminde bireysel yeteneklere göre öğrencilerin yetiştirilmesi düşünülemez. Ayrıca kolejlere ve üniversiteye hazırlık sınavlarında bazı “şablon kalıplar belletilmekte, neden-sonuç ilişkisine bağlı sağlıklı bir muhakeme yapabilmelerine fırsat verilmemektedir.”³⁸ Kalıpları ezber eden çocuk eleştiri yapmayı öğrenemediğinden/bilmediğinden değişik yollar gerektiren sorularda bocalamakta ve bu da birtakım sorunlara neden olmaktadır.

Yine kolejlere hazırlık aşamasındaki, ezberciliğe yönelten soru kalıpları da, genç nesillerin yanlış bir şekilde bilinçlerinin doldurulmasına ve gereksiz şekillerde koşullandırılarak eğitim aldıklarını zannetmelerine neden olmaktadır. Diyalektik anlamda gerçek bir eğitimle karşılaştıklarında başarısızlık kapılarını çalmaktadır. Örneğin sayısal verilerle yol alan bilimlerde yaşanılacak bilgi eksikliği yok denecek kadar azdır; hatta sadece yetersiz bilgiden söz edilebilir. Fakat sosyal bilimlerde durum daha farklıdır.

Türkiye’nin kendi eğitim politikasının olmamasından kaynaklanan ve öğretmenlerin dahi uyum sağlamakta zorlandığı tüzükler, yetişen yeni neslin tam olarak eğitilmemesini de beraberinde getirmiştir. Tabii bunun açtığı sorunlar sayılmayacak kadar fazlalaşmıştır. En başta her yıl yenilenen uygulamalar eğitimin her yerini **yamalı** hale getirmiştir. Kredili sistemle başlayan süreç, yeni sistemler yerine oturmadan her yıl üzerine bir yenisi eklenerek bugünkü noktaya gelmiştir. Şimdi öğren(i)ci³⁹, hayatını sınavlara göre belirleyip daha sonra da zemini olmayan bir yapının içinde, okuyup kendine bir gelecek çizme yolundadır. Bunun getirdiği en büyük sorun ise, bilinçsizce teşvikleşip ülkenin dört bir yanına açılan üniversitelerin, işsizlik sorununu dört yıl daha uzatmaktan öteye gitmemesidir.

Öğrenci, alt yapısı olmayan bir sisteme dahil edilmektedir, çünkü üniversiteye geçişte yaşanan sıkıntılar, kazandıktan sonraki süreçten çok farklıdır. Özellikle sosyal

³⁸ Yavuzer, **a.g.e.**, s. 185

³⁹ Titiz, **a.g.e.**, s. 54

bilimlerde belki de daha zordur. Öncelikle bilinçsizce kendini üniversite kazanmaya harcayan (öğrenmeye zorunlu ve tek amacı çoğu zaman bilinçsizce öğrenmek olan) öğren(i)ci sosyal hayattan kopuk sadece üniversite sınavında çıkacak bölümlerle ilgili bilgileri toplamakla görevlidir. ‘Sosyal’i düşünemez ve eyleyemez durumdadır’. Böylece gündelik hayattan kopar. Toplumun içinde fakat toplumdan münferit yaşayan bu birey gerekli her nevi bilgiden daha da uzaklaşır okulda verilmeye çalışılan buna benzer bilgiler öğretilmez ezberletilir. Böylece üniversite sıralarına oturduğunda birçok şeyi biliyormuş kabul eden öğretmen (öğretici)lerin yığıldığı bilgilerle, bilinçsizce uğraştığı bir durum içerisinde kalır. Lise ve üniversite arasındaki hazırlıkta Fransız Devrimi, Osmanlı Tarihi, 1. Meşrutiyet, 2. Meşrutiyet, Coğrafi Keşifler, Ortaçağ, Dünya Savaşları vardır, fakat çoğu ezberdir. Kırım Savaşı’nın sonuçları, 1. Dünya Savaşı’nın nedenleri, Balta Limanı Antlaşmasının getirdiği yükümlülükler v.b. öğrenciye ne kadar güzel anlatılsa da ezberci niteliği saklıdır. Çünkü istenilenler (sınavda çıkacak olanlar) angarya usulü maddelenmiştir. Bu da kişiyi ezbere götürür. Daha sonra üniversitede bu dersler tekrar gösterilebilir. Fakat komplike olarak – izm’lerle başlayan kopuklukları çoğu kişi için telafi etmek zordur. Ve her zaman boşluklar olacaktır.

Böyle bir eğitim sisteminde öğrencilerden veya gençlikten bir şeyler beklemek anlamsızdır. Zaten Süleyman Demirel’den aktarıldığı gibi, kapasitesi 15,000 kişiyi geçen bir üniversiteden kaliteli öğrenci beklemek zordur.⁴⁰ Çünkü Türkiye’de bu kadar fazla oranda nitelikli üniversite kadrosu yoktur. Bu sistemle belirli bir takım sonuçlara varılmıştır. Mesela buna sayısı hızla artan ve bunun doğal sonucu olarak öğretim görevlisi sıkıntısı çeken tıp fakültelerinden örnek vermek mümkündür. Kimi tıp fakültelerinde “[...]herhangi bir devlet hastanesinde çalışan, yeni mezun sıradan bir uzmana ‘yardımcı doçentlik’ teklif ederek kendisini yalvar yakar üniversiteye alıp Anabilim Dalı Başkanlığı gibi sorumlu bir konuma getirmişlerdir.⁴¹ Yardımcı doçentlik sisteminin yanlış uygulanmasının sonucu bu tip olaylar ve bu olayların aktörleri meydana gelmiştir. Halbuki;

⁴⁰ Mustafa Özyurt, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, 2000, <http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005), s. 15

⁴¹ Türkan Saylan, **Cumhuriyet’in Bireyi Olmak**, İst: Cumhuriyet Kitapları, 1998, s.17

“Üniversite özerk olmalıdır. Özerklik, üniversitenin işlevlerini yapabilme özgürlüğüne sahip olmasıdır. Üniversitenin işlevleri; öncelikle bilim üretme, eğitim yapma ve topluma hizmet etmektir. Öyleyse özerklik, üniversitenin öncelikle bilim üretme özgürlüğüne sahip olmasıdır. Kuşkusuz bilimsel yeterlik olmadan, bilimsel özgürlük var olamaz. Bilim üretme özgürlüğü değişkenleri(bilim adamı, bilimsel ortam, bilime saygı v.b.) olmadan bilim üretme özgürlüğü var demek, kendini aldatmaktır.”⁴²

Fakat bu sonuçlardan yine etkilenen öğrenciler ve “Türk Gençliği” olmuştur. Çünkü üniversitelerdeki bozukluklar liselerdeki gibi 1-2 yılın kaybı ile sonuçlanacak yapıda değildir. Nedeni de üniversitelerdeki öğretim görevlilerinin ve üyelerinin yetişmelerinin uzun süreleri almasıdır. Üniversiteler çoğunlukla yurt dışına göndererek kendilerine nitelikli kadroları sağlama yoluna giderler. Durum böyle olunca kıt kaynaklarla öğretim süreci devam ettirilmeye çalışılır.

Bu durumda 1992 doğumlu, ilköğretim veya lise binalarıyla hayata gözlerini açan üniversitelerin bir-iki dönem öğrencilerinin akademik personel yetersizliğinden dolayı bilimsel bir vasıfla okuldan mezun olamamışlardır. Alt yapısı hazırlanmadan her ‘il’e bir üniversite sloganı ile açılan bu üniversiteler daha yeni yeni bilimsel alt yapısını kazanmaktadırlar. Ozan Sezer’in dediği gibi o dönemlerde “bir tek roman okuyarak edebiyat bölümünü bitiren edebiyatçılar”⁴³ olmuştur.

Sonrasında yabancı dilde eğitim problemi ortaya çıkmış, sorunsal olarak millete ve Türk gençliğinin eğitim sorunlarına bir boyut daha getirilmiştir Türkiye’de yabancı dille eğitim yapan okulların çoğu paralıdır. Yine Türkiye’deki ilkökul mezunu sayısı, kolejlere giren 90.000 civarında değildir; 950.000 civarında öğrenci olduğuna göre, ortaya büyük haksızlıklar çıkmaktadır. Bu haksızlıklar kaldırılarak yabancı dilin tabanının genişletilmesi ve tüm öğrencilere aynı fırsat eşitliği içinde olanaklar sağlanmalıdır.⁴⁴ Okullarda yıllardan beri İngilizce dil eğitimi büyük tartışmalara neden olmuş ve halen çözülememişken, üniversitelerdeki yabancı dil eğitimi ve öğrencilerden hemen her koşulda istenen en az bir yabancı dil bilme şartı gündeme oturmuştur. Bu büyük bir sorun oluşturmuş ve oluşturacaktır. Çünkü yabancı dil eğitimi, okullarda

⁴² H. Nihat Bilgen, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Devlet Planlama Teşkilatı, 2000, <http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005), s. 13

⁴³ Ozan Sezer, “Türk Edebiyatı Eğitiminin İçeriğindeki Eksiklikler”, **Varlık Dergisi**, Temmuz 2004, 112479 2004 / 71162, ss. 70-73

⁴⁴ Yavuzer, **a.g.e.**, s. 187 (2000 yılı verileri)

verilemezken her koşulda kişilerin karşısına çıkması adaletsizliktir. Özellikle üniversite sırasında “yabancı dil açısından eşit olan gençlerin” kolejilere göre nispeten ileriki aşamalarda şansı yoktur. Sorun eşit olan çocukların eğitim sisteminde tabi oldukları eşitsizlikten kaynaklanır. Çünkü büyük orandaki genç diye tabir edilen kesim düzgün bir şekilde yabancı dil eğitimi alamamıştır (yabancı dil ile eğitim yapmayan üniversitelerdeki öğrenciler açısından şimdilik). Üstelik buna rağmen üniversitenin yüksek eğitim kurumunun niteliğine de aykırı durumlar ortaya çıkmaktadır. Üniversite; “bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksek okul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu”dur.⁴⁵ Yüksek eğitim kurumu niteliği ele alınarak bir gözlemde bulunulacak olunduğunda yabancı dil sorununun, aslında büyük bir “yamalama” eylemi olduğu görülebilir. Birçok alanda zorunlu hale gelen yabancı dil, Türk Eğitim sistemine ve özelde bilimin yeşil bahçeleri olarak ‘üniversitelere’, üniversite gençliğine büyük bir darbe vurmuştur. Çünkü çeşitli şartlarda üniversiteye gelen öğrencilerin, bilimsel şart çok aranmaksızın, (özellikle çevre üniversitelerde) öncelikle yabancı dil bilme vasfıyla ayrımlaşması ve akademik/bilimsel anlamda desteklenmesi sağlanmaktadır. Genelde entelektüel çerçevede onaylanmayan bu durum,⁴⁶ nedeni bilinmeksizin üniversitelerin politikası halini almıştır. Temel hazırlanmadan bina yapma girişimidir bu. Şartlar eşitlenmedikçe de bir koşul sunulması anlamsızdır. Şu an belki birçok üniversitede öğretim elemanı ihtiyacını karşılamada en önemli yan yapılan şeylerin başında, yabancı dilin belirleyiciliğidir. Bu sonuçta şöyle aykırı bir durumu meydana getirir: Yabancı dil için hazırlık vermeyen üniversiteler, kendilerine kadro alımı yaparken, temel kriter olarak, yabancı dili koyup kendi yetiştirdikleri öğrencileri nitelik bakımından baştan dışlarlar. O zaman diğer üniversitelerden öğrenci ithaline gereksinim duyulmaktadır. Denilebilir ki, üniversitenin kendi içinden de yabancı dilinde yeterli olan kişiler de çıkabilir. Fakat o zaman da okulun vermediği bir eğitimden de zorunlu tutamaması gibi bir mantıki çıkarımın devreye sokulması gerekiyor. Çünkü Türkan Saylan’ın da önerdiği gibi: “Liselerden ve daha öncesinden de eksik eğitim ve **yabancı dil bilgisiyle** gelen gençlerin, yüksek öğrenimi sırasında, bir yabancı dili, kolejilere eşit şekilde öğrenmeleri için her çaba

⁴⁵ TDK Sözlüğü, **Üniversite** Maddesi, 9. Baskı, Ank:Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1998, s.2309

⁴⁶ İhsan Sezal, “Türkiye Geleceğe Yönelik Eğitim Vizyonunun Belirlemeli”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Yay., 2004, ss. 312-318

harcanmalı ve öğrenciler arasında uçurumlar yaratan yetiştirilme farkları hiç olmazsa en aza indirgenmelidir.”⁴⁷ İşte bu koşullar yerine getirilmeden yani istenilecek şartlar öğrencilerin hepsine eşit şekilde dağıtılmadan, herhangi bir kurumun bir kişiden bu şartları istemesi haksız rekabete neden olmaktadır. Sonuçta insanlar arasında eşitsizlik hiçbir zaman bitmez; fakat devlet, görevi olan “hukuksal platformdaki eşitliği” azami şekilde oluşturmaya çalışmak zorundadır.⁴⁸ Yoksa sözleşme usulü kurulan devletin meşruiyeti tartışılır konuma sokulur.

Yukarıda anlatılanlarla beraber denilebilir ki yıllardır süregelen yanlış eğitim politikaları, günümüzde yeni bir tabaka meydana getirmiştir: ‘Eğitimli/Eğitilmiş Proletarya’. **Diplomalı İşsiz** tabiri şimdiki durumu artık iyi karşılayamamaktadır. Karşılayamaz, çünkü devlet dahi eğittiği öğrenciden emin olmayıp, mezunları bin bir zorlukla bir görev başına zorla yerleştirmektedir. Aslında niteliksel açıdan değil, iş gücü fazlalığı olduğu için tüm bu sorunlar meydana gelmiştir. Yanlış politikalar sonucu, bir gecede verilen kararla, kurulmuş olan 1992 doğumlu üniversiteler, ortaokul düzeyini bile bulamamış fakülteleri alt ve üst yapı beklerken, her yıl büyük umutlarla bu yetersiz üniversitelere gelen binlerce genç için hayal kırıklığı olmaktan öteye gidememiştir.

Bu tabaka yeni tip kapitalistlerin, vahşi kapitalizm dönemindeki sömürülerine tabi olmaktadır. Yeni özel eğitim kurumları, bu “okumuş işçileri” alternatifi bol olduğu için vahşice sömürmektedir. Eğitim politikalarının sonucu 1992’de her ile bir üniversite sloganı ile açılan yüksek öğrenim kurumları - nitelikleri tartışılır fakat – mezunlarını verip ihtiyacı kapattıktan sonra meydana gelen durum kontrol altına alınamamış, doğum kontrolü gibi, yüksek eğitilmiş nüfusun da kontrolü yapılamamıştır. Yüksek öğrenimin kontrolü yapılamamasına karşın ileriye dönük olarak da önlemler yine uygulama alanında işlememektedir.

⁴⁷ Saylan, **a.g.e.**, s.16

⁴⁸ Bryan Turner, **Eşitlik**, Çev: Bahadır Sina Şener, Ank: Dost Kitabevi, 1997, ss. 15-55

Önlemlerden kastedilen, çalışanın sömürülmesinin önüne geçecek ve onu koruyacak hükümlerdir ve bu anlamda yönetmelikler olmasına karşın uygulamada kifayetsiz kalmıştır.* Bu yüzden özel kesimde çalışan birçok yeni mezun, işverenin iki dudağı arasına hayatlarını teslim etmiş durumda ve haklarını savunamaz halledirler. Buna bir örnek yeni mezunların, dersane denilen yeni jenerasyon eğitim kurumlarındaki çalışma koşullarıdır. Burada çok yoğun çalışmaya rağmen ücret ve sigorta durumlarının kontrolü yetersizdir. Günlük 8 saati aşan bir çalışma temposu için öne sunulan şartlar kabul edilecek gibi değildir.

Bu kesim o kadar artmıştır ki, az maaşa razı olmaktadırlar. Bir zamanlar lise veya daha öncesinde ortaokul mezununa gösterilen ilgiye karşılık günümüzde artık bu tabaka ile “okudun da ne oldu “ gibi, okumanın önemini ve günlük yaşamdaki önemiyetini düşüren cümleler kurulmaktadır.

Fazla sayıda üniversitenin üretim sektörüne de olumsuz etkisi çoktur. AB politikaları gereği okur-yazar seviyesini yükseltmek adına yapılan bu girişim bugün ülkede üretim sektöründe büyük hasarlara neden olmuştur. Çünkü eğitime verilen ulusal destekte herkes devlet sektörüne girmek için çaba sarfetmiş ve diğer tarafta meslek liseleri bir kenara itilmiştir. Meslek liselerinin üniversitelere girişi üzerine yürürlüğe konulan yanlış uygulamalar, imalat sektöründe kalifiye eleman sorununu ortaya çıkarmıştır. Ve aslında gelişmiş ülkelerin ekonomi kurumunun çekirdek birimi olan "işçi"ler, Türkiye'nin bu ülkeleri örnek almasına rağmen ülkemizde gelişmemiştir. Çünkü ülkemizde eğitimin içerik düzenlemesi halen yapılmamış ve belirtildiği gibi de her geçen gün yeni ve birbirinden ayrı uygulamalarla değiştirilmektedir.

* 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda Madde 77 -Sigortalılarla işverenlerin bir ay için ödeyecekleri primlerin hesabında: a) Sigortalıların o ay için hak ettikleri ücretlerin, b) Prim, ikramiye ve bu nitelikteki her çeşit istihkaktan sigortalılara o ay içinde ödenenlerin, c) İdare veya kaza mercilerince verilen karar gereğince (a) ve (b) fıkralarında yazılı kazançlar niteliğinde olmak üzere sigortalılara o ay içinde yapılan ödemelerin, brüt toplamı esas alınır.

T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu**, http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/bilgibankasi/mevzuat/506_turkce.doc, (20-05-2006), s. 31

Ancak bu maddenin yoruma açıklığı işverenler tarafından kullanılabilecek mahiyet taşımaktadır.

Diğer yandan haftalık çalışma süreleri de alternatif çokluğundan dolayı göz ardı edilmektedir. İşsiz kalmamak adına kişiler fazla çalışabilmektedirler. 4857 Sayılı İş Kanunu Madde 63- Genel bakımdan çalışma süresi haftada en çok kırkbeş saattir. Aksi kararlaştırılmamışsa bu süre, işyerlerinde haftanın çalışılan günlerine eşit ölçüde bölünerek uygulanır. T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **4857 Sayılı İş Kanunu**, http://www.csgb.gov.tr/mevzuat/4857_is_kanunu.htm, (20-05-2005)

Ayrıca lise ve ilköğretim ilgili tüzüklerinde, yönetim erkinin Türkiye Cumhuriyeti’ndeki işleyişi göze çarpmaktadır. Çünkü eğitim niteliğinin yerine, üstünde durulan konu kişilerin görevleridir. Bu sıkı yönetim planlamasının içerisinde yapılan çalışmaların niteliği değil de, sonuçta üstlere bilgi verilmesi üzerinde durulur. Eğitimin işleyişinin takibi ile ilgilenilmez. Diğer alanlara nazaran bu anlamda kontrol çok iyi organize edilmiştir.⁴⁹

Eğitimdeki yetersizliklerin ve ezberciliğin bir sonucu Türkiye’de olaylar arasında bağlantı kurulamamaktadır. Bunların örneklerini Alatlî çok güzel tespit etmiştir:

“Mesela, bizim ilk meclisimiz 1876’da toplanmıştır 1920’de değil. Parlamento tecrübemiz ders kitaplarında anlatılardan çok daha eskidir. Misak-ı Milli’yi ilan eden Osmanlı Meclisi’dir; Cumhuriyet Meclisi değil. Bütün bunların telmihleri vardır ve çok farklı yerlere götürür. 1858’de ilk kadın rüştiyelerinin, ortaokullarının açıldığı tarihtir, Abdülhamit zamanı. Kadınlar Cumhuriyet’ten çok daha önce okullu olmuşlardır. İnanılmaz bir şeydir ama insanlar Çalıkuşu’nu okurlar / seyredeler de Çalıkuşu’ndaki kadın öğretmenin nereden geldiğini idrak edemezler. Bu anlamda bilginin motoru ‘Entelijansiya’dır. Entelijansiya bilgiyi yoğurur , yoğurur, bir daha yoğurur ve yorum getirir. Yorum aynı zamanda baskı grubu oluşturmayı mümkün kılar.”⁵⁰

Entelijansiya, yıllardan beri bilgileri yoğurur fakat Türk halkının “**ezikliği**”nin nedenini anlamadan hareket eder. Bu ezikliğe çare bulmadan, bilinçlenmeyi, toplumsal eyleyen olma niteliğini kazandıramaz. Çünkü Türk halkı gelinen aşamada topluluk psikolojisinin etkisiyle sesini biraz duyurmaya çalışır. Fakat arkasında zannettiği insanlar, geri çekildiğinde tek başına sesini gürleştirecek duramaz veya ayakta yalnız başına duracak bireysel-psikolojik alt yapısı yoktur. Şimdiki sistem de bu bireysel-psikolojik zihniyet halen tam olarak kazandırılmamıştır.

⁴⁹ Milli Eğitim Temel Kanunu’nda milli eğitimin genel, özel amaçları Türk Milli Eğitiminin temel ilkeleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bireylerin fırsat eşitliği içerisinde, ilgi ve alakaları çerçevesinde eğitim almaları v.s verilmiştir. Ayrıca ferdin ve halkın ihtiyaçlarına yönelik koşullarda gözetilerek eğitimin şekillendirilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, **Milli Eğitim Temel Kanunu**, http://ogm.meb.gov.tr/gos_kanun.asp?alno=1, (28-01-05) Ancak bunun dışında yönetmeliklerde amaçlar verilmekle birlikte yönetimin nasıl işleyeceği üzerine fazla durulmaktadır. Örneğin “Liseler Yönetmeliği”nde ilk dört maddede eğitimin niteliği ve amaçlarına, varması gereken noktalara vurgu yapıldıktan sonra beşinci madde ile birlikte okulun nasıl yönetileceği ile ilgili hükümler yer alır. Yani içerik bakımından eğitim süreci ikinci plana itilir. MEB, Liseler Yönetmeliği”, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/11868_0.htm, (20-05-2006)

⁵⁰ Alev Alatlî, “Akıl ve Ahlâkın Birbirinden Koptuğu Bir Dönemi Yaşıyoruz”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004, s.11

1.3.3. Bozuk Şekli Biçimlendiren (?) : Devlet (Siyasa)

Aslında aileden çıkıldıktan sonra, bireyin yönelimi tamamen kamusal alandaki devlet uygulamalarıyla yani siyasa ile ilgilidir. Çünkü bireyin -ve geniş anlamda toplumun- gidişatı devlet politikaları ile belirlenmektedir. Bu anlamda toplulukların yanlış gidişata özel alanlarında riayet etmemeleri gibi bir durum olabilir. Fakat kamusal alanda belirli kurallara uyulmak zorundadır. Bu kurallara uyum çerçevesinde formal eğitim almak, belirli oluşumlara uyum sağlamak kamusal alanda bireyin görevidir. Türkiye'de eski geleneksel yapının kendini "yamalamak" suretiyle kamufle etmesi ve diğer ülkelerin standartları doğrultusunda çalışıyormuş gibi gözükmesi bir dizi sorunu beraberinde getirmektedir. Çünkü halk için değil, halka rağmen politikası içinde sağlanan yetke şu an için dahi büyük bir güç kaynağıdır. Bu geleneksel bilinçle gelişmiş devletlere göstermelik çıkarılan uyum politikaları, fiiliyatta bir işe yaramamakta veya günlük hayatta kullanılmamaktadır. "Kağıt üzerindeki medeniyet"te meydana gelen değişiklikler toplumu her defasında umutlandırmıştır. Tıpkı eğitimde olduğu gibi sürekli ama işlevsel olmayan değişim, bireyin bilincinin oluşmasında da bir "yamalı bölge" meydana getirmiştir. Bu yamalı bölge insanları "nasıl olsa değişir", "zaten olmaz" mantığıyla tedirgin etmiş ve hayata plansız bir şekilde sarılmayı teşvik etmiştir. Onuncusu meclisten çıkan öğrenci affı buna güncel bir örnektir ki, kişileri belki birkaç defa okuldan uzaklaştırılmalarına rağmen tekrar okula döndüren bir karardır. Böylece siyasal sistemsizlikler bireyi de yamalardan oluşan bir tabloya çevirmiştir. Anlaşıldığı gibi devletteki plansızlıklar bireyi ve global olarak da toplumu etkilemektedir.

Türkiye milleti, yıllardır yaşanan doyumsuzluğun yansımalarını her gün farklı şekillerde göstermektedir. Aşırılığa kaçma bir Türk tipolojisi haline gelmiş ve her uygun ortamda ve zamanda gösterilir olmuştur.

Örneğin T.C.'nin en büyük eksikliği, yönetim erkinin çalışma zihniyetinin bozulmasıdır. Ve bu da doğal olarak en büyük zaaftır. Bu yüzden, günümüze kadar gelen hemen hemen her iktidara büyük umutlar bağlanmış ve bunun arkasındaki asıl nitelikler dikkate alınmamıştır. İktidarı halkın yerine elinde tutanlar, insanların bu zaafalarını bildiklerinden yıllarca popülist söylemlerine sarılmış ve her dönemde gerek kabuk değiştirerek gerekse değiştirmeden "söyleyip de yapmamaya" devam etmişlerdir. Seçimlerde vaad edilen "iki anahtar" gibi.

Tüm bu nedenlerden dolayı vatandaş devlet kurumlarından korkar halde, devlet dairelerinde işlerini görmektedirler. Özellikle bu durumu hastanelerde gözlemlemek mümkündür. İnsanların hastane koridorlarında dolaşırken yaşadığı paniğe her halde bir de adliye koridorlarında rastlanmaktadır. Korktukları şey devletteki işlerinin aksaması ve mağdur durumda kalmalarıdır. Kralcı potansiyel sahiplenmiş oldukları kurumlardaki yetkilerini fevri bir şekilde kullanma noktasına kadar gidebilmektedir. Bir doktorun ya da sıradan memurun odasına girerken gösterilen ihtimam, sakınma ve korku/endişe bir başka şekilde yaşanmamaktadır. Halk için olan devletten bu korku nedendir?

Bu İnönü zamanında pekişmiştir. Her ne itibar ile olursa olsun günümüz “pısmış” Türk milleti tipini meydana getirmiştir. Her hangi bir devlet memurunun önünde girilen şekilleri tüm Türk milleti yaşamıştır. Bu korku ve kaygı durumu *devlet ile halkın kopukluğunun* temel belirtisidir. Bu oluşan/oluşturulan zihniyetle bağıntılıdır. “İnsanları ‘kırmamak’ için susan, durumu ‘idare eden’ bir kültürün ürünleriyiz. ‘Geçıştirmek’ kültürümüzün en belirgin vasıflarından birisidir. Ve bir süre sonra bu suskunluk, geçıştirmek fiili yerini vazgeçmişliğe boşverciliğe bırakır.”⁵¹

Yalnız bir başka perspektiften olaya bakılırsa da işin ilginç bir tarafı yakalanabilir. Türkiye’de ‘kraldan çok kralcı’ bir mantık vardır. Bu söz ile, bürokratik/devletle ilgili mekânlarda karşılaşılan memur veya görevli statüsünde olan birçok kişiden bahsedilmektedir. Bilindiği gibi Türkiye’de herkes işi olmayan bir şeyleri sahiplenir. Bu durum da ‘kralcı’ları ortaya çıkarır. Ortaya çıkış aşamasında *sisteme tabi* olma süreci yer almaktadır. Sıradan bir vatandaşken yine devlete karşı önyargılı ve kaygılı olan birey, bir şekilde sistemin parçası haline geldiğinde sisteme hakim olur veya hakim olduğunu zanneder. Bu yanlış bilinç ile günümüzde yaşanan birçok sorun meydana gelmektedir. Örneğin bürokrasinin işlediği yerlerde herkesin her şeye yorum getirmesi, işlerin karmaşıklığının artmasına ve uzamasına neden olmaktadır. Bu belki bir nebze olsun gözden uzak tutulabilir. Fakat bu kişilerin kurumu sahiplenmişlikleri asıl sorundur. İşte burada “kralcı” kimlikler ortaya çıkar. Bu kimlik aslında bir çeşit **yamadır**; ‘özdeşim kurma’ ile ulaşamamış olduğu konumu elde etme modunda birilerine ve bir şeylere sürekli olarak ahkâm kesmektedirler. Bu durum sistemi çıkmaza sokar çünkü ve bu bilinç yüzünden kişiler hemen herşeye karışırlar. Örnek SSK’daki

⁵¹ a.g.m., s. 12

çaycının ve hasta bakıcının yakınlarının işini görmesi veya gördürmesi gibi. Gereksiz gerginlikler, sistemi sürekli, ahlâksal platformda çöküntüye uğratmaktadır. Bu kişilerin tek korkusu ‘sürgün’ edilme korkusudur; bunun verdiği veya devlet kademesinde olmasından kaynaklanan rahatlık ve sisteme adapte olmuşluğun verdiği bilgiçlik(!), Türkiye sistemini bu duruma getirmiştir.

Bunun ülkeye verdiği zarar halk için olan devletin dönüşümü şeklindedir : Halk için devletten , devlet için devlete.

Devlet-halk kopukluğu başka bir açıdan da ele alınabilir. Marx’ın yaptığı patron-işçi ilişkisinin hiç de görüldüğü gibi olmadığı, bir egemenlik ilişkisi içerisinde olduğu⁵² görüşü Türkiye içinde farklı yere konumlandırılabilir. Devlet-birey ikileminde bu gösterilebilir (egemenlik bağlamında bakıldığında). Çünkü Atatürk’ün kurduğu şekliyle ve toplumun emeği ile kurulan, halkın ön planda tutulduğu bir devletten, siyasal otorite merkezli bir yapılanmaya gidilmiştir. İnönü zamanında temelleri atılan bu sistem günümüzde ancak AB’ye girme isteği üzerine yumuşamış ve gelişen kompleks teknoloji sayesinde de baskı unsuru hafiflemiştir. ‘Çoklu tarihin sonu tezi’ ile Türkiye kendi son evresini kendisi belirlemelidir. Gelişigüzel bir şekilde tüm devlet dairelerinde bulunan vizyon, misyon ve örgüt yapısı gibi *şeklen asılan* metinlerin, gerçekten uygulandığı; fakat kalıpcı bir anlayışla değil de özgül bir tavırla, küresel dünyada küre-yerel bir Türkiye’nin prensiplerinin merkezde olduğu bir son.

Türkiye’nin, “demokrasi kültürünün, ‘tek aktör patolojisi’ denilen, farklılıklara ve karşındakilere tahammülsüzlük sorunu vardır. Onu aşması gerekiyor. Sadece siyasette değil, sivil toplum bağlamında da farklılıklara tahammülsüzlük söz konusu.”⁵³ Türkiye’de demokratik eşitlikçi hayat görüşü devlette değil tabanda da henüz gelişmemiştir. Bu anlamda ‘tek’lik bilincinin üstesinden gelinmesi gerekiyor. Bu yüzdendir ki, toplumda büyük kopukluklar meydana gelmiştir. İki insan genelde anlaşılamamaktadır. Günümüzdeki ilişkiler, bir tarafın kendini baskın çıkarmaya çalıştığı psikolojik süreçleri içermektedir. “Hep benim” altında sosyal sorunlar da yatmaktadır. Farklı bireysel deneyimlerde iki eşit insan anlaşılamamaktadır.

⁵² Göle, **a.g.m.**, s. 56

⁵³ **a.g.m.**, ss. 40-41

Yine Atatürkçülük ve Kemalizm gibi akımların, Türkiye'nin geldiği şu seviyede iyice özümseyip yaşanması/yaşantı haline getirilmesi gerekir. Şu zaman diliminde dahi Atatürk'ün ideolojisinin farklı anlamlar yüklenerek tartışmaya açılması ve bir meta haline dönüştürülmesi, sadece onun ideolojisi üzerine bina edilen ülkenin temellerini sarsacak ve ülkeyi huzursuz hale getirecektir. Geline bu noktada, Atatürk'ün bakış açısının herkesin içinde oturtulması ve topluma yeni ufuklar açması gerekmektedir. Bir an önce silkelenip Atatürk'ün istediği doğrultuda hamlelerde bulunmalıdır. Devlet sistemlerinde yapılması gerekenler bellidir. Ülkenin gelişimi, ilerlemesi ve bir başka ülkeye bağımlılığının engellenmesi için yapılması gerekli olan hususların yerine getirilmesi şarttır. Atatürk, bunun yolunu ve ülkenin içinden geçtiği durumu tek tek anlatmıştır. Ve Türkiye buna rağmen halen Atatürkçülük, Kemalizm tartışmaları yapmaktadır.

1.3.4 Ve Kabahatli Kurum(!) : Ekonomi

Türkiye'de ekonomik anlamda **yamaların** meydana gelmesindeki açıklamalara giriş yapmadan önce, kuramsal olarak ekonomi-siyaset ikilisinin teorik ilişkisine değinilmelidir. Bilindiği gibi ekonomi, “ev ekonomisi” denilebilecek ilkçağ tabanlı bir oluşumdan gelişmiştir. Devletin ortaya çıkması ve modernleşmesi ile ayrımlaşmaya başlamıştır. Ve şu anda modernizasyonunu tamamlamış ülkelerde **iktisat** ile **politiğin izolasyonu**⁵⁴ ile ilgili tartışmalar yapılırken; Türkiye'de durum farklı olup, tamamıyla farklı oluşumlar sergilenmektedir. Modern toplumlarda devlet, bireyin edindiği serveti koruyan “liberal gece bekçisi”⁵⁵ (çok tasvip edilmese de) konumundandır. Kamusalılığın değerlerinin koruyucusu ve kollayıcısı konumundan **bekçilik** konumuna dönüşmüştür. Ancak Türkiye'de devlet hemen her yerededir ve hemen her işe koşar. Günümüzde yapılan ihaleler, biraz olsun küçülmeye çalışma çabası olarak iyimser anlamda yorumlanabilir. Fakat her yerde olma özelliğinden dolayı gerekli ayrımlaşmaları yapamamıştır ve buna bağlı olarak da ekonomiyi de denetiminde tutmaktadır. Örnek olarak TÜPRAŞ'ın özelleştirilmesinde yine bir devlet kurumunun sonuna kadar gitmeye

⁵⁴ Feridun Yılmaz, “İktisatta ‘Politik’in Doğası”, **Doğu-Batı**, Yıl:4, Sayı: 17 Kasım-Aralık-Ocak 2001-02, s. 88

⁵⁵ **a.g.m.**, ss. 88-89

çalışması verilebilir.⁵⁶ Sonuçta OYAK bir devlet kurumudur.* Ve bu yüzden siyaset ve ekonomi Türkiye’de iç içedir. Ve yapılan her hatadan dolayı ekonomi etkilenmekte ve krizlere gebe kalmaktadır.

Avrupa’da 17. yüzyıldan itibaren oluşan konjonktürel yapıda ekonomi kendini, normatif bilimler gibi olmaya adayarak, sosyal bilimlerde kendini izole etme yoluna gitmiştir. Tartışmalar biraz daha anlaşılır kılındığında, Türkiye için şöyle bir sonucu çıkarmak mümkün ve gereklidir: **İktisadi izolasyon**, tartışmalara ve gruplara aldırmaksızın, pür zihni anlamda olmalıdır. Bir bakıma **yargı bağımsızlığı** gibi. Çünkü iktisadi veriler rölâtif olamaz ve politika/siyaset ile işbirliği, iktisadi, kaos’a sürükleyebilir. Evet, iktisat sosyalin içinden çıkmıştır; fakat gelişen insan oğlunun sınırsız ihtiyaçlarına cevap verebilmek için, artık bir pozitif bilim olma yoluna gitmiştir. Sosyallığı, insanoğlunun rasyonel iktisadi davranışta bulunması gibi temel bir aksiyom ile başlar; fakat bilindiği gibi insan genellikle rasyonel değildir. Zaten rasyonel olsa temel sosyal bilimlerin rasyonelliğinden ve normatifliğinden söz etmek mümkün olur.

Türkiye gibi sınırda verilere sahip bir ülkede iktisadi rölâtivite (nesnel verilerin kalkması, sıkça örneklendirilecek) ülkeye şimdi olduğu gibi ancak kaos getirir. Çarpıcı bir nokta şudur ki, ekonomi siyasi emeller adına kullanılmış ve kendine bağımlı hale getirilmiştir.

Türkiye’de Atatürk sonrası dönem, 1950 ve 1980 dönemeçleri, belirli ekonomik anlayışlar ve alışkanlıklarda dönem taşlarıdır. Popülist söylemler ve memurun işini iyi bilmesi zihniyetinin desteklendiği yıllar, Türkiye’nin ekonomik alt yapısının neden bozuk olduğunu gösterecek temel dönemlerdir. Bunun dışında, Türkiye’de sosyal sermaye eksikliği de bir başka temel sorunsaldır; bunun da ekonomiye yansımaları “ekonomik yamalar”ın temel harçlarını oluşturur.

⁵⁶ Tüpraş Özelleştirmesi Canlı Yayını, **TRT 2**, 12-09-2005 * “Madde 1- Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı olmak ve Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına bu Kanunda yazılı sosyal yardımları sağlamak ve merkezi Ankara’da bulunmak üzere (Ordu Yardımlaşma Kurumu) teşkil edilmiştir. Kurum, bu Kanun ile hususi hukuk hükümlerine tabi olup, mali ve idari bakımdan muhtar ve hükmi şahsiyeti haiz bir teşekküldür.” OYAK, **Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu**, <http://www.oyak.com.tr/oyakkanun.doc>, (25-05-2006)

*“OYAK, 1 Mart 1961 tarihinde 205 sayılı Yasa ile kurulmuş, özel hukuk hükümlerine bağlı, TSK mensuplarının yardımlaşma ve emeklilik fonudur.” OYAK, <http://www.oyak.com.tr/oyak-kisaca.html>, (25-05-2006)

“1946 sonrası demokrasiye geçiş süreci, 1950 ve sonrası, Türkiye’de genelde sosyal sermayenin eksikliği ve özellikle siyasi karar sisteminde yansıması, artan boyutlarda ve hemen her alanda etkilerini göstermeye başladı. Dünya düzeyinde teknolojilerin, eğitim sisteminin, sağlık sisteminin, ekonominin, yönetim v.b. gelişimini uluslararası boyutun, en üst düzeylerinde algılama ve bunları yüzyılların birikimi Türkiye tarihinden gelen, çok zor tarih ve insan kimyası ile uyum sağlayan, tutarlılığı ve sürekliliği olan strateji, karar, uygulama ve somut gerçeğe dönüştürmek çok üst düzeyde bir sosyal sermaye birikimini ve özellikle siyasi karar sisteminde, bu yapılanmanın büyük oranda olmasını gerektiriyordu. Fakat bu karar sistemi sosyal sermaye eksikliğinden dolayı oluşamadı. Karar sistemi, Türkiye’yi ileriye götürebilecek şekilde veya olması gereken şekilde gelişmedi.”⁵⁷

Devlette yapılanma, kurumlaşma ve sürekliliğin sağlanmasına değil, “bürokraside ‘kalite maksimizasyonu’ süreci yerine ‘risk minimizasyonu’ süreci”⁵⁸ oluşturularak şu an bu konuların tartışmaya açık bir konuma gelmesine neden olan şimdiki egoist yapı meydana getirilmiştir. En iyi tasavvurla, nitelikli bir yönetimin dahi işini çok zorlaştıracak siyasal-ekonomik-bürokratik-toplumsal bir yapısal model meydana gelmiştir. Yine en basitinden örnek verilirse, şu an için Türkiye’ye gelmesi istenen yabancı sermayenin Türkiye’de bir girişimde bulunması için birçok imza ve bu imzaların alınabilmesi için 20 günlük bir zaman dilimi gerekmektedir.⁵⁹ Bürokratik yapının bu kadar üst (!) seviyelerde işlemesi ancak güvensizlik ortamının bir sonucudur.

Türkiye’de siyasal politikalar doğrultusunda alınan kararlar, ekonomiyi de çıkmaza sokmuştur. Bu anlamda popülist söylem yine etkindir. En basiti, milletvekili adaylarının olmayacak ilçeleri il yapma vaatleri verilebilir. Bu yerinde olmayan vaatlerin gerçekleşmesi, fazladan bütçe gerektirmektedir ve bu fazla planlanan bütçeyi denkleştirmek için devlet başka ve genellikle de önemli olan yerlerden kısararak bütçeyi tutturma yoluna gitmektedir. Mesela öğretmen kadroları kısıtlı verilmektedir. Zaten “spekülatif ekonomi”den bahsedilen ve bir anlaşmazlık sonucu, senelerce düzeni bozulan bir ekonomik sistemin siyasala bağlı olmaması imkansızdır. Bu taraftan bakıldığında ülkedeki sıkıntılar çoğu zaman ekonomi kurumunun üzerine atılarak – yani siyasal iktidarsızlığın/istikrarsızlığın **yaması** ekonomi diye gösterilerek – geçiştirilmeye çalışılmaktadır.

⁵⁷ Orhan Güvenen, “Türkiye Ekonomisi ve Zaman Dinamiğinde Sosyal Sermaye Eksikliği Kapsamında Bazı Yorumlar”, **Doğu-Batı**, Yıl:4, Sayı: 17 Kasım-Aralık-Ocak 2001-02, ss. 80-81

⁵⁸ Güvenen, **a.g.e.**, s. 82

⁵⁹ CNN Türk Haberleri, 13-09-2005

Evet, bu başlık altında incelenmesi amaçlanan konu budur. Yani, senelerce Türkiye’deki temel söylem olan ve “günah keçisi” durumuna getirilen ekonominin, aslında herkesin bildiği gibi, suçsuzluğunu ispat girişiminde bulunmaktır. Devlet eğer insanların üzerinde konsensüs sağlayarak oluşturdukları bir olgu ise, bu sistem de kendi kendini yönetemediğine göre, her türlü suçu onu yönetenlerde aramak doğru olmalıdır. Bu başlık altında da günah keçileri belirlenecek ve tarihin tekerrür etmemesi dileğiyle, yapılan belli başlı ekonomik hatalar ortaya konulacaktır.

Öncelikle, genel anlamda bu tezin sorunsalı içerisinde olan ve araştırma probleminin temelini oluşturan, **yanlış bilinç, gündelik hesaplarla eylemde bulunma (günü kurtarma)** gibi zihniyet türleri, şimdi ele alınan ekonomi konusuyla iç içedir. Çünkü iktisadi açıdan Türkiye Cumhuriyeti’ne bakıldığında, bu hataların geçmişte çokça yapıldığını, şimdi ise biraz daha azalmakla birlikte devam ettiği gözlenmektedir. Burada, yakın zamana değinilecek ve 1980 sonrası, Türkiye’nin kaderini tayin eden belli başlı oluşumlara değinilecek ve açıklanmak istenen zihniyet türlerinin ülkeyi nasıl etkilediği gösterilmeye çalışılacaktır. Fakat bu yapılırken sadece sorunları gösterme amacı güdüleceğinden, detaylara çok inilmeyecek tespitle yetinilip gerekli izahatlarda bulunulacaktır.

1979’ların sonlarına yaklaşırken yüksek enflasyon ve ülkedeki kıtlık ve bunalım tırmanırken, kapitalist anlayışın standart oluşumları Türkiye’de baş göstermeye başlamıştı. Üretimin de düşmesiyle, fabrikalardaki atıl kapasite oranı düşürülmeye çalışılmış ve bu anlamda gerekli düzenlemeler yapılarak sendikalara ilk darbe vurulmuştur. Kentte çalışan işçiler zor şartlardaki ücret mücadelelerini sendikalarla yürütüyorlardı. “24 Ocak 1980 Kararları” ile Türkiye’nin bu kadar yüksek ücretlerle ihracat yapamayacağı ve bu yüzden sendikaların disipline edilmesi gerektiği temel dayanak noktası idi. Bu anlamda sendikaların geri plana itilmesi, işçilerin ücretleri konusunda devletin ve özel sektörün biraz daha rahat hareket etmelerini sağlamıştır. Dönemin Başbakanı Demirel’e müsteşarı MESS eski başkanı Turgut Özal’ca verilen bir özel raporda, bu noktanın altı çizilmekteydi.⁶⁰ 24 Ocak 1980 de alınan kararların getirdiği oluşumlar şöyledir:

⁶⁰ Mustafa Sönmez, **Gelir Uçurumu: Türkiye’de Gelirin Adaletsiz Bölüşümü**, İst: OM Yay., 2001, s. 174

“1980 yılında kapsamlı bir dışa açılma ve liberalizasyon programı uygulamaya koyan Türkiye, ihracata dayalı bir büyüme modeli çerçevesinde başlangıçta yüksek büyüme performansı yakalamış ancak, kamu açıkları ve enflasyonla mücadelede aynı başarıyı gösterememiştir. Gerçekten de 24 Ocak kararları olarak bilinen 1980 yılındaki dışa açılma sonrasında ekonomideki temel reformlar tamamlanamamış, ülkeyi kalıcı, sürdürülebilir ve adil bir büyüme patikasına sokacak politikalar uygulamaya konmamış veya konulamamıştır. Dolayısıyla ekonomideki ortalama reel büyüme oranı zaman içerisinde azalma eğilimine girmiştir. Öte yandan aynı dönemde kamu kesimi borçlanma gereği ve enflasyon merdivenimsi bir karakter göstererek hızla artmıştır.”⁶¹

Daha önceki dönemlerde sendikaların girişimiyle elde edilen gelirler üretimin düşüşü ile işletmelere yük getirmiştir. 1980 kararları sonrasında sendikal yapılanmaların geri plana itilmesinin bir göstergesi olarak reel ücretlerin düşüşü verilebilir. Bu da sendikaların işlevlerinin azaldığının delilidir. Nitekim 1980’lerde “korumacılığın azalması ve düşük emek fiyatına dayalı ticaretin artması”⁶² dönem için yapılan tespitlerdendir. Yine bu dönemde gelir paylaşımındaki dengesizlikler de baş göstermiştir. “Bunun tortusu, bir ölçüde kamu finansmanında bozulma göze alınarak giderilmeye çalışılmıştır.”⁶³

Bu kararlarda emeğin hatta hak arayışının kurumsal bir ürünü olan sendikalara darbe vurulmak bir kenara, incelendiğinde bir toplumun hak arayış damarlarına ve sivil inisiyatife de büyük darbe vurulmuştur. Avrupa’nın 18. yüzyılda yaptığını⁶⁴ Türkiye Cumhuriyeti 20. yüzyıla hazırlanırken yapmıştır. Bunlara ek olarak: Kambiyo politikası, sürekli devalüasyonlar doğrultusunda işletilmiş ve günlük kur ayarlamalarına geçilmiş ve böylece serbestlik arttırılmıştır. Daha liberal adımlar atılarak ihracat; ucuz kredi, bol

⁶¹ Faruk Selçuk, “Alacakaranlık Kuşağı”, **Doğu- Batı**, Yıl:4, Sayı: 17 Kasım-Aralık-Ocak 2001-02, s. 181

⁶² Merih Celasun, “Ekonomide Uzun Dönemli Büyüme Enflasyon Süreci ve IMF Destekli Program: 2001 Krizi Öncesi Merih Celasun İle Bir Söyleşi”, **Doğu- Batı**, Yıl:4, Sayı: 17 Kasım-Aralık-Ocak 2001-02, s. 264

⁶³ **a.g.e.**, s. 256

⁶⁴ İngiliz Oligarşisinin egemenliği yitirme korkusu, yükselen işçi hareketine karşı, şiddetli tedbirler almağa yöneltti. O dönemde, yönetim, işçilerin devrim potansiyellerini hissettiği için, herhangi bir birlikteliğe izin vermiyordu (fakat diğer ülkelerdeki işçilerle bağı sağlamak için yalardaki boşluktan yararlanılarak “corresponding society” adıyla bir haberleşme cemiyeti İngiltere’de kuruldu; böylece birbirlerinden haberdar oluyorlardı). İngiliz yasaları derneklerin örgütsel ilişkiye girmesini engelliyordu. David Riazanov, **K. Marx- F. Engels: Hayat ve Eserleri**, Çev: Ragıp Zarakolu, 3. Baskı, İst: Belge Yay., 1997, ss. 20-32

Sanayi Devrimiyle ve buharlı makinenin devreye girmesiyle, aynı Türkiye’de yaşanan atıl işçi çıkarımı durumundan kaynaklanan rahatsızlık, 18. yüzyıl İngiltere’inde yaşanmaktaydı. İmparatorluk ortamında ve vahşi kapitalizm koşullarında bunlar daha anlaşılır gelebilir. Fakat Türkiye’de 1980’de yaşanması hiç de mantıklı değildir.

vergi iadesi ve pahalı döviz gibi kaldıraçlarla öncelikli hedef haline getirilmiştir. Bunun sonucu olarak “maaş, ücret ve tarım gelirlerinde düşüşler yaşanırken kâr, faiz, kira, temettü, müteşebbis gelirlerinden oluşan “sermaye gelirleri”nde ise hızlı bir artış görüldü.”⁶⁵

1989-1993 arasındaki oluşumlara bakıldığında da, Türkiye’nin baş tacı olan “popülizm”e bölüşüm politikalarında zorunlu bir dönüş görülmektedir. ANAP’ın dönüş yapmak zorunda kaldığı bu popülist siyasetinin ve seçmenlerinin kalbini geri kazanmasının yolu, “ekonomik büyümenin hızlandırılmasından, istihdamın artırılmasından ve enflasyonda anlamlı bir düşüş sağlanmasından geçmekteydi.”⁶⁶ Dışa dönük liberalleşme ve cüretli adımlar 1994 krizine Türkiye’yi sürükleyecektir. 1989 yılındaki “bahar eylemleri” ANAP’ın yerel seçimlerdeki ağır yenilgisi, bölüşüm politikalarında popülist davranmaya iktidarı sevk etmiştir. Bu anlamda 2 Eylül 1988 Zonguldak ve 13 Eylül 1988 SEKA grevleri; iki referandum yenilgisi sonucunda ANAP oy kaygısıyla kamu kesimi işçilerine yüzde 142’lik bir zam vermiş ve bunu memur zamları izlemiştir. Ayrıca özel sektördeki toplu sözleşmeler de aynı doğrultuda (aynı oranlarda değil) ücret artışları ile sonuçlandı. Yüksek ücretlere bağlı olarak da bir süre sonra özel sektörde işten çıkarma, sendikasızlaştırma ve iş yasalarının uygulanamayacağı istihdam biçimleri yaygınlaştı. Sendikal harekette gözlenen canlanma iki yıl içerisinde işsizlik tehdidinin varlığı ile durakladı ve geriledi. Kamu kesiminde ise, ücret-maaş maliyetlerinin artması, artan vergi hasılatı ile karşılanmadığı için kamu açıklarının da yükselmesine neden oldu.⁶⁷ Burada görüldüğü gibi oy amacıyla ve paniğiyle atılan döndürülemez bir adımın konjonktürde yarattığı dengesizlik durumu nerelere kadar yansımıştır. Türkiye bu durumları sıkça yaşamıştır. Özellikle devletlerin, finansal küreselleşmenin yaşandığı bu yüzyılda birbiriyle eş zamanlı çalışan demokratik bir yapı sergilemesi gerekir.⁶⁸ Bir dönemlik bir iktidar tutkusu için atılan yanlış adımların halen önü alınamamaktadır. Bu eklemelerle birlikte, 1994 krizinin temelinde yatan faktörün birçok etmenle birlikte, kamu kesiminin ücret artışından sonra meydana gelen ağır yükün kamu açıklarını da arttırmış olması gelmektedir denilebilir.

⁶⁵ Sönmez, **a.g.e.** s.175

⁶⁶ C. Emre Alper ve Ziya Öniş, “Finansal Küreselleşme, Demokrasi Açığı ve Yükselen Piyasalarda Yaşanan Sürekli Krizler: Sermaye Hareketlerinin Liberalleşmesi Sonrasında Türkiye Deneyimi”, **Doğu-Batı**, Yıl:4, Sayı: 17 Kasım-Aralık-Ocak 2001-02, s. 207

⁶⁷ Sönmez, **a.g.e.** s.176

⁶⁸ C. Emre Alper ve Ziya Öniş, **a.g.m.**, ss. 203-224

Bununla beraber özel sektör de ücretlerdeki ilerlemeyi kar marjlarını arttırarak düzeltmeye çalıştı. “1990 yılında, özel imalat sanayinde kâr marjlarının değişken maliyetlere oranı yüzde 41’e yaklaştı.”⁶⁹ Ayrıca istikrarsızlık nedeniyle liranın değer kaybedeceği korkusu dövizle yönelişi başlatmıştır. Bunun sonucunda Türk lirası yüzde 100 değer kaybetti; döviz bastırmak için faizler yükseltildi ve gecelik faizler yüzde 1000 gibi inanılmaz rakamlara ulaştı. Böylece Türk ekonomisi dolarla faiz arasına sıkışıyor ve krizin büyüklüğü neticesi ile de IMF davet ediliyor. 1994 krizinin çok genel mahiyette oluşumu böyledir.⁷⁰ Burada anlatılanların çoğunun tanındık gelmesi normal, çünkü aynı şeyler daha sonra belirtilecek olan 2001 krizinde yaşanmıştır. Fakat oradaki temel fark, finansal küreselleşmenin ve biraz daha siyasetin etkili olmasıdır.

Popülist zihniyet iş başına geldiğinde, yerini sağlamlayacak desteği halktan sağlamak amacı ile çoğu zaman ekonomik olarak seçmenin gözünü boyayacak enstrümanlar arar. Örneğin, seçimler yaklaşırken peyzaj v.b. çalışmaların hız kazandığı her ilde ve her seçim döneminde görülür. Seçim sorunu gündeme geldiği zaman kamu harcamaları artar. “Somut getirileri yine **kısa vade** ile sınırlı olan bu tip uygulamalar orta vadeli ekonomik performansı olumsuz yönde etkilemektedir.”⁷¹ Sonunda bütün bunlar Türkiye’nin vazgeçilmezi olan IMF ile karşı karşıya gelebilecek bir durum yaratır. Ayrıca ülkeye getirdikleri kriz, işsizlik ve düzelmeyen gelir dağılımının daha da uçlara kayması da diğer negatif getirilerdendir.

Yine 1994 krizinde göze çarpan şey, çalışmanın anlatmaya çalıştığı gibi, 1994’ün ikinci yarısında baş gösteren iyileşmenin tedavisi başlamadan ve yapısal düzenlemelere gidilmeden ekonomide yeniden bir canlanma yaşanmış olmasıdır. 1996 seçimlerinin popülizmi yeniden uyandırmasıyla yaşanan hareketlilik, 1996 sonunda yüzde 86’ya fırlamış bir enflasyon, 1.2 katrilyon TL büyüklüğünde bir dış açık ve 20 milyar doları bulan bir dış ticaret açığı getirmekteydi.⁷² Zaten Türkiye’nin bu kadar büyük sorunlar yumağına dolaşmasındaki temel süreç işte bu plansız, günü kurtarma maksadıyla ve koltuk sevdası için yapılan eylemlerdir. Görüldüğü ve ileride görüleceği gibi “günah keçisi” durumuna getirilen Türk ekonomisinin, aslında sadece iktidar plansızlığının bir

⁶⁹ Sönmez, **a.g.e.** s. 178

⁷⁰ **a.g.e.**, s. 178

⁷¹ C. Emre Alper ve Ziya Öniş, **a.g.m.**, s. 208

⁷² Sönmez, **a.g.e.**, s. 179

sonucu olarak bu duruma geldiği aşikârdır. Kısa vadeli kısıt planlarla yapılan icraatlar içinden çıkılmaz bir kısır döngüye sokmuştur Türkiye'yi .

Son olarak yaşanan ve etkileri halen devam eden 2001 krizinin içinde de siyasi platformda yapılmış önemli hataların izine rastlamak mümkündür. Fakat bu dönemdeki krizde “küreselleşme”nin getirdiği ağır yapısal sorunların da etkisi büyüktür. Kendi özerk yapısını ve buna uygun koşullarını sağlayamayan Türkiye için, bir de küresel ekonominin virajlı ve kaygan yollarında hareket etmek ve hatta manevralar yapmak daha da güç olmuştur. Küresel süreçte piyasalar tüm dünyanın konjonktürüne bağlı ve daha da spekülative bir hal almışken, devletin üst düzey yetkileri arasındaki anlaşmazlıklar üzerine yanıp tutuşmuştur. Bu nüanslarla birlikte 2001 krizi ve tezin üzerinde durduğu, ekonomide siyasi istikrarsızlığın rolü daha iyi anlaşılacaktır.

Aslında Türkiye ekonomisi temel dengelerini 1990'ların başından itibaren yitirmiş ve gittikçe ağırlaşan bir ölçüde bunalım süreci yaşamaya başlamaktadır. Bunun en belirgin göstergesi de, büyüme ve daralma aralıklarının giderek sıklaşması; ayrıca 1998'in ilk çeyreğinden itibaren son 14 çeyrek-dönemin dokuzunda ulusal gelirin daralma yaşaması ve “... istikrarsızlık-kriz-yapay büyüme-istikrarsızlık sarmalında bir kısır döngü içine itilmiş olduğu görülmektedir.”⁷³ 2001 krizinin temel bir değerlendirmesi için uygun ve gerekli görünen bir yorum aşağıda verilmiştir.

“Süreklilik kazanan bunalım, hükümetlerin sadece son birkaç yıldır uyguladıkları “yanlış” tedbirlerin ya da “teknik hatalarının” değil, 1980'den bu yana uygulanan ve ulusal ekonominin dengelerini denetimsiz ve yönlendirilmemiş piyasa güçlerine terk etmeyi amaç edinmiş olan neo-liberal politikaların bir sonucudur. 1998'in ikinci yarısından itibaren derinleşen ekonomik kriz, 1998 Asya ve Rusya krizleri gibi dışsal şokların da etkisiyle, 1990'lar boyunca sürdürülen dışa bağımlı, yapay büyüme stratejisinin ve çarpık toplumsal bölüşüm ve birikim mekanizmalarının artık tıkanmış olduğunu belgelemektedir. Devlet, özellikle 1990-sonrası yıllarda ulusal ekonomiyi tamamen yitirmiş ve bir topyekün reform stratejisi ile makroekonomik istikrarı yeniden oluşturabilmek yerine, ekonominin birikim önceliklerini doğrudan doğruya kısa vadeli dış sermaye girişlerinin özendirilmesine dayandırarak, kısa süreli ve yapay büyüme kazanımları üzerine tercih etmiştir.”⁷⁴

⁷³ Erinç Yeldan, “Türkiye Ekonomisi'nde 2000-2001 Krizinin Yapısal Kaynakları Üzerine”, **Doğu- Batı**, Yıl:4, Sayı: 17 Kasım-Aralık-Ocak, 2001-02, s. 187

⁷⁴ <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/iktisat.htm>'den aktaran Yeldan, **a.g.m.**, s.188

Bu alıntıdaki ekonomik süreçler ilgili yerine konulduktan sonra, geriye bu tezi en çok ilgilendiren ana sorun kalıyor: **Kısa vadeli** işler yapmak. Bu Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinden atması gereken asıl durumdur. Bu zihniyet, Türk tipi siyasetin kilit noktasını oluşturmaktadır. Görülen şey, sıkışıldığında ve tehlike durumunda, hep yapıldığı gibi, acil ve yaraya bakmadan bir çözüm bulmak ve acıyı biraz olsun **geri plana atma** psikolojisidir. Bu noktadan ikinci bölümde değinilecek olan **yamaların karantina özelliğine** de atıfta bulunulabilir. Anlatılan kısa vadeli süreç, sadece mevcut sorunun daha da ilerlemesini sağlamak adına belirli önlemlerin alınmasını ve sorun tekrar nüksedene kadar üzerinin kapanması düsturuna göre işler (tabii karantina olarak yamaları tespit edebilmek için sorunun niteliksel değişimine bakmak gerekir). Nitekim kısa vadeli işler yapmak demek, günü kurtarmak için bir arayışa girmek demektir. Çünkü Türk siyaseti henüz başını kaldırıp, ileriye bakıp oraya sağlıklı bir şekilde ulaşmanın planlarını yapabilecek bilinç düzeyine ulaşmamıştır.

Bunu 1989'dan verilecek bir örnekle anlatmak daha yerinde olacaktır. Ağustos 1989 sermaye girişinin tam olarak liberalleştiği tarihtir. **Kısa vadede** -finansal serbestlik işe yaramış- sermaye girdileri Türkiye ekonomisinin iç dinamiklerinden kaynaklanan sorunların bertaraf edilmesine vesile olmuştur. Ne var ki uzun vadede sürdürülebilir bir büyüme sürecini beraberinde getirememiştir. Ayrıca Türkiye'nin geçmişine bakıldığında, ezelden beri var olan demokratik zaafıların, kısa vadeli sermaye akımlarının ağırlık kazandığı düzensiz bir yapının oluşumunda ve ard arda oluşan krizlerin ortaya çıkmasında büyük payı olduğu görülür. Kısa vadeli sermaye akışıyla, geniş cari işlem açıkları gizlenmiştir; böylece de hassas bir dış ödemeler dengesi meydana gelmiştir. Liberalleşme sonrasındaki finans sektöründe görülen bu olumsuzlukların temelinde demokratik denetim mekanizmalarının eksikliğinin olduğu görülür.⁷⁵

Karşılaştırmalı bir bakış açısı ile bakıldığında, Türkiye demokrasisinin Latin Amerika'daki demokrasi ile özdeşleştiği görülür. Siyasi partilerde gücün parti liderlerinin elinde olması, halka ait gelirlerin kendi destekçilerine dağıtılması, parti liderlerinin gücünün sorgulanmaması (Sarıgül ile Baykal'ın çekişmesi buna örnek teşkil edebilir), liderlik görevinin çok uzun süre devam etmesi, parti içi demokrasinin hemen

⁷⁵ C. Emre Alper ve Ziya Öniş, **a.g.m.**, s. 205

hemen hiç olmaması ve seçmen desteğinin menfaat bağlantılarına ve popülist ‘geri dağıtımçı’ siyasetlere bağlı olması gibi özellikler Latin Amerika ülkelerinde de görülür.⁷⁶

Yine 2001 krizi, “Türkiye ekonomisinin son yirmi yıldır içinde bulunduğu yapay büyüme-istikrarsızlık-daralma döngüsünün bir sonucu”⁷⁷dur ve halkın yıllardır söylediği gibi, ulusal ekonominin kendi ayakları üzerinde durması sürecinin yanlış algılanması, yine plansız işleyen mekanizmanın elinde kötü durumlara neden olmuştur. Kısa vadeli işlerin yol açtığı bir kaos içindedir Türkiye. Bu kaosların önünün kesilmesi ivedilikle gereklidir. Bunun olabilmesi için, uzun vadeli düşünmek ve artık hata yapmamak gerekir. Denilebilir ki, son yirmi yıllık ekonomik deneyim, denetimsiz, yönlendirilmemiş ve başıboş piyasa güçlerinin ekonomik faktörlerde (döviz kurunda, faiz oranlarında) istikrarlı dengeyi sağlayamadığını belgelemekten ibarettir.

Finansal küreselleşme çağı denilen bu çağda ulusal sermayelerin anlamı farklılaşmıştır. Bu ekonomik yapı içerisinde ‘zayıf demokrasiler’ tutunamazlar. Bu demokrasiler devletin ve anahtar kurumların güvenilirliğinin ve şeffaflığının yetersiz olduğu demokrasilerdir. Bu demokrasiler ekonomik reformları gerçekleştirecek kapasite yoksunluğuna yol açan popülist döngülerden kötü etkilenirler. Finansal küreselleşmede popülist döngüler şiddetlenir; bu yüzden zayıf demokrasiler finansal küreselleşmeden olumsuz etkilenirler. Kısa vadeli sermaye hareketlerine aşırı bağımlılık, spekülasyon hareketler, gelir dağılımının giderek bozulması ve düşük büyüme modelini beraberinde getiren sürekli mali krizler finansal küreselleşmenin en çarpıcı boyutları olarak görülmektedir.⁷⁸

Artık maksimum kârdan başka gözü bir şeyi görmeyen sistem içerisinde ayakta kalmak zarureti de vardır dünya literatüründe. “Kârın realizasyonu için her türlü toplumsal, idari ya da kültürel kısıtlamayı akıl dışı, ya da çağ dışı olarak niteleyen”⁷⁹ bir küresel sistem. Bu küresel sistem içerisinde her şey daha da zorlaşmaktadır. Ulusal prensiplerin olmayışı, Türkiye’yi spekülasyon sermaye hareketlerinin son derece değişken olduğu bir dünyada tüm parasal tabanını dış dünyanın kısa dönemci, spekülasyon nitelikli

⁷⁶ a.g.m., s. 206

⁷⁷ Yeldan, a.g.m., s. 191

⁷⁸ C. Emre Alper ve Ziya Öniş, a.g.m., ss. 203-204

⁷⁹ Yeldan, a.g.m., s. 189

sermaye giriş-çıkışlarının denetimine bırakmış olmanın yanlışlığı önemli bir başka noktadır. Temelde üzerinde ortak bir sonuca bağlanan bir şey vardır ki, 2001 yılında karşılaşılan krizin sebebi ekonomik değil siyasidir. Kriz, güvensizlik ve moralsizlik gibi unsurlara dayanmıştır. Sebebi de, çaresi de siyasidir.⁸⁰ Burada IMF'ye değinilerek, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun, IMF uzmanlarınca hiç de alışılmadık bir durum olmadığının altı çizilmiştir.⁸¹

Bu bağlamda eklenebilir ki, Türkiye'nin yaşadığı talihsiz beraberlikler, zayıf koalisyon hükümetleri ve yerleşik demokrasilerin önemli bir özelliği olan denetimin düzgün yapılamaması ekonominin bu duruma gelmesinde çok fazla etkilidir. “Yerleşik demokrasilerin vazgeçilmez bir özelliği olan denetimin düzgün yapılamaması sonucunda, kısa vadeli seçim kaygılarıyla hareket etmeye devam eden ardı ardına gelen hükümetler, borç yükünü kontrol etme konusunda başarısız oldular.”⁸² Bu yüzden Türkiye'nin demokratik eksiklikleri ile kamu kesiminin mali dengesizlikleri arasında çok önemli bir bağ bulunuyordu. Nedenini Türkiye'nin demokratik denetim mekanizmalarının ve şeffaflığının eksikliğine bağlamak mümkündür. Kamu bankaları, genellikle ekonomi ile ilgisiz birtakım kriterlere göre kredi dağıtmış ve sonunda da çok yüklü miktarlarda görev zararlarına uğramışlardır. Kamu bankalarındaki, görev zararlarının haricinde KİT'lerin süregelen yapısal sorunlarına çözüm bulabilmekteki başarısızlık, verilebilecek iyi örneklerdendir.⁸³ Siyasiler bu sorunla ancak iş işten geçtikten sonra yani 2001'de programın çökmesinden ve ağır bir fatura yüklenilmesinden sonra ilgilenmeye başlamışlardır. Bilindiği ve hatırlanacağı gibi BDDK bu zaman da kurulmuş ve yüksek yetkilerle devreye sokulmuştur. Ardı arkası kesilmeden hortumda kullanılan bankalar fona dahil edilmiş, böylece temelleri yere basan ve güvenilir bir bankacılık sisteminin oturtulması amaçlanmıştır. Yine bu dönemden bankalar yüksek denetim altına girdiğinden bankaların verdikleri kredilerin de içeriği, kime verildiği gibi konular üzerinde durularak hortumlanmanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Fakat geç kalınmışlık durumundan dolayı sistem çok büyük krize girmiş bulunmaktadır.

⁸⁰ Süleyman Demirel, “Cumhuriyet ve Türkiye Kalkınması”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:4, Sayı: 17 Kasım-Aralık-Ocak 2001-02, s. 198

⁸¹ Yeldan, **a.g.m.**, s. 191

⁸² C. Emre Alper ve Ziya Öniş, **a.g.m.**, s. 214

⁸³ **a.g.m.**, ss. 215-217

Yine bir diğer konuya geçmeden ufak bir açılımla Türkiye'nin yaşadığı ve birçok soruna gebe olan Doğu bölgesine değinilecektir. Bir iki noktadan sonra, gelişmemişliğinin ekonomik boyutu kısaca ele alınacaktır. Asıl sorun, Doğu bölgesinin imgesel olarak dahi akıllarda farklı bir yere sahip olmasıdır. Tarih boyu sorunlu olması, akıllardan soyutlanmasına sebep olmuştur. Fakat kalıcı çözümler halen bulunamamaktadır. Doğu halen Türkiye ile tam anlamıyla bütünleştirilememiştir. Yani kimse bu sorunlu bölgelerin Türkiye haricinde olduğunu söylememektedir. Fakat Doğu illerinin İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya v.b. gibi her konuda güncelliği sağlanamazsa, soyutlanmış imgelemi normal bir hâl almazsa sorunlar devam edecektir. Bunun temelleri için Attila İlhan'ın örneğine bakmak, olması gereken zihni yapıyı anlatması bakımından şimdilik yeterli olacaktır:

“Orda ‘savaşılıyordu’ gerekçesi, gerekçe değil bahane; genç burjuvaziler yırtıcı olur, gözü kara, yüreği pek; riske girmekten çekinmez: **Amerika**’da **Union Pasific**, **Western Union** gibi ünlü şirketler ülkenin **Doğu** kıyıları ile **Batı** kıyılarını demiryolu ve telgraf direği döşeyerek birbirlerine bağlarken; **Yankee**’lerin Kızılderi ‘imha’ savaşları devam ediyor muydu etmiyor muydu? Ya da **İngiltere**’nin ‘Hint Kumpanyası’, o alt/kıtaya yayılırken, **Sa Majeste**’nin askerleri, asi mihracelerle kılıç kılıca değiller miydi?”⁸⁴

Buradan alınması gereken ders çok açıktır; sorun/gerilim var diye Doğu, hafızalarda silik yerini almış ve yapısal faaliyetlere gidilmemiştir. Özel sektörde bazı şirketler, Doğu’nun kalkındırılması/yatırım yapılması maksadıyla devletin tahsis ettiği kredileri, Batı illerinde kullanmıştır. Ayrıca Doğu illerine bakış açısı halen değişmemiştir denilebilir. Şöyle ki, halen günlük planlarla iş yapılmaktadır. Erzurum merkezde kaloriferli bir okulda 50 adet bilgisayar vardır, öğrencilerin eğitimleri bilgisayar ile desteklenmektedir; fakat merkezden 18 kilometre uzaktaki bir köy okulunda öğrenciler evden getirdikleri tezekle ısınıp, eğitim görmektedirler.⁸⁵ Örnek, tezatlığı göstermek ve Türkiye’yi yansıtmak açısından belki alışıldık bir örnektir. 2005 yılı için bu örnek çok uçlardadır. Elektrik ve telefon hattının olduğu bir mekâna elbetteki bilgisayar v.b. teknolojik donanımlar konulabilir. Fakat gösteriştten başka bir amacı olmayan zihniyetle, tüm imkânlar bir mekânda toplanmıştır. 50 bilgisayar bir okula konulacağına birden fazla çevre okula gönderilebilir. Bu ister devlet menşeli,

⁸⁴ Attila İlhan, **Dönek Bereketi: Cumhuriyet Söyleşileri**, İst: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002, s. 146

⁸⁵ “Aynı İlde Medeniyet Farkı”, **Posta**, 16-11-2005, s. 3

isterse vakıf veya özel kurum v.b menşeli olsun. Nitekim yapısal olan da budur. Aşağıda anlatılacağı gibi demografiden böyle yararlanılabilir.

Türkiye ekonomisinin temel belirleyenlerinden biri olarak demografik yapıyı ele almak gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü her yerde ve her zaman söylenildiği gibi, Türkiye genç bir nüfusa sahiptir ve bu nüfusa göre yanlış yöntemler seçilmesinden dolayı ortaya çıkan sorunlar yumağı içinde sosyal ve ekonomik sorunlar meydana gelmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi gençliğin sorunlu hale gelmesindeki ve ekonomik açıdan dibe vurmasındaki temel nedenlerden biri, ekonomik düşünülmeyle davranılması ve her gencin yüksek düzeyde eğitime yönlendirilmesidir. Halbuki bir devletin temelini çalışanlar (workers) oluşturur ve Türkiye’de yeni nesil sanatkârların yetişmemesinden dolayı içine düşülen (henüz çok belli değil; fakat temel sıkıntı, serzeniş babında hemen her meslek sahibinin şikayetidir) kriz durumunun kökenine **demografik perspektif** ile inilebilir. 1980’lerle birlikte oluşturulan bakış açısı, bir an önce “yırtma” üzerine kurulduğundan, yeni yetişen nesillerde bundan çok fazla etkilenmişlerdir. Telekomünikasyon’un inanılmaz bir hızla ilerlemesinden sonra da, bu yeni popüler kültür rüzgarı arkasına alan bir yangın gibi tüm ulus sathına yayılmış; (klişe olacak ama) “memurum işini bilir” temel önermesiyle, formülasyonunu meşrulaştırarak günümüze ulaşmıştır. Sonuçta da herkesin bildiği gibi, şimdiki zamanda, temel etiksel tartışmaların ana sorunsalıdır. İşte bu konunun detaylı bir şekilde, bu tezde, yer alması gerekliliğinin menşei budur.

Herhangi bir ekonominin gelişme ve büyüme eğilimlerine ilişkin, geçmiş bir zaman dilimindeki performansının ya da gelecekteki potansiyelinin sağlıklı bir değerlendirmesini yapabilmek için, demografik yapıdaki gelişmelerin incelenmesi önemlidir; yani kısaca planlı bir gelecek tasarlamak ve eldeki nüfusun maksimum/optimum verimlilikle kullanılması-yönlendirilmesi için demografik verileri ve potansiyeli göz önünde tutmak gerekir.⁸⁶ Buna çok basit olarak, yine bu tezde gösterilen eğitilmiş/eğitilmiş proletarya örneği verilebilir. Bu yeni tabakanın ortaya çıkmasındaki temel nedenin demografik bakışla düşünülmemesinden meydana geldiği aşîkârdır.

⁸⁶ Serdar Sayan, “Demografik Gelişmeler ve Türkiye Ekonomisi”, **Doğu- Batı**, Yıl:4, Sayı: 17 Kasım-Aralık-Ocak 2001-02, s. 227

Demografi-ekonomi bağlamında incelenecek bu bölümde yine temel birkaç sorun ekseninden konu tartışılarak, sonuca ulaşılması uygundur:

- 1) Kamunun peşkeş için göç eden halka tanıdığı iltimaslar ve şişirilmiş istihdamının ekonomiye etkisi;
- 2) Emeklilik yaşı ile oynanması sonucu sigorta kurumlarının çıkmaza girmesi ve yine ekonomiye etkisi;
- 3) Yine kısa vadeli çözüm anlayışının etkisi;
- 4) Türkiye'nin yararlanması gereken demografik yapısını nasıl kullanması gerektiği.

Öncelikle siyasetçilerin kendi çıkarlarını düşünerek yaptıkları eylemler yine kendini göstermektedir. Yerel ve merkezi yönetimlere gelmek için oy planları yapan kimi siyasetçiler, bu planlarını, yaşam standartlarını iyileştirmek umuduyla büyük kentlere göç eden, hazine arazilerini işgal eden kişileri hedef alarak yürürlüğe koymuşlardır. Bunu, yerleşim sorunlarını çözen insanlara bedelsiz olarak ya da çok düşük bedellerle verdikleri tapularla, gecekondü mahallerine gecikmeli olarak da olsa götördükleri altyapı yatırımları yoluyla yapmışlardır. Yaptıkları transferler hesaplanamaz büyüklüklere ulaşmıştır. Bunun sonucu tek yönlü olmamıştır tabi ki; göç alan bölge bir yana, göç veren bölgeye yapılan yatırımlar kısmen ya da tümüyle atıl kalmıştır. Kentlerle kırsal kesim arasındaki yaşam standardını yakınlaştırmak adına yapılacak daha ucuz yatırımların zamanında yapılamaması bunlara sebebiyet vermiştir. Diğer taraftan şehirlerdeki yaşam kalitesi de düşmüştür. Ayrıca illegal olarak şekillenen alt yapı ihtiyaçlarının bedelsiz kullanımı, böylelikle teşvik edilmiş ve fatura kentlilere ve devlete çıkartılmıştır.⁸⁷ Yine burada “**ahlâki tehlike**” boyutu da hesaplanmalıdır. Bir yardımın (refah yardımı gibi) alıcısı konumundaki grubun boyutlarının, sosyal yardımların ondan faydalanan bireye neredeyse hiçbir külfet getirmemesi nedeniyle büyümesi eğiliminin yarattığı bir soruna ahlâki tehlike kavramlaştırması altında bakılır. Amerika'da evlilik dışı ilişkilerin yükselişinin ve aile yapılarının çöküşünün, kısmen

⁸⁷ Serdar Sayan, **a.g.m.**, s.231

evlenmemiş annelere yapılan yardımın bir sonucu olduğu iddia edilmiştir.⁸⁸ Türkiye’de de buna benzer birçok konu ve örnek verilebilir. Ama konu ile bağlantılı olmasından dolayı gecekondularla ilgili kısmı ele alınması ve örneklendirilmesi daha uygundur. Gecekondulara hizmet götürülmesi ve çoğuna tapular verilmesi ahlâki tehlike içerir. Çünkü bu yolla konut sahibi olmayı bile düşünen insanlar oluşmaktadır. Daha sonra da bir kısım gecekondular yıkıldığında da toplumsal bir sorun olarak gecekondular gündeme gelir.

Uygulanan bu yanlış politikaların menfi bir tarafı da, kuralsızlığın ülkeyi sarması ve ayrıca bu kentlere gelen veya bu kentlerde hayata gözlerini açan yeni neslin içine düştüğü durum ile hayata bakış açısında oluşan deformasyondur. Büyük kentlerdeki zıt hayat tarzlarının da bu nesile verdiği zarar çok büyüktür. Zaten “arabesk” kültüründeki teslimiyetin (3. ve 4. kuşak gençlerinde, çünkü 1. ve 2. kuşak genç nesil, siyasilerin verdiği bu iltimaslar ile büyük bir oranda “yırtmıştır”)⁸⁹ ortaya çıkmasındaki temel faktör bu çaresizlik ve itilmişlik duygusunun gençlerde hakim olmasından meydana gelmektedir.

Bir başka konu da, Türkiye’deki popülist anlayışın bir sonucu olan ve eş-dost kayırmacılığından meydana gelen kamu kesimindeki atıl istihdamdır. Bu insanların çalıştıkları kurumda mevcut olmamaları durumunda kurum hiçbir şey kaybetmez. Kamu istihdamının şişirilmesi Türk tipi popülizm aracıdır. “Kamu kuruluşları kimlere, ne kadar süreyle tazminat dağıtacağına siyasetçilerin karar verdiği ve prim ödeme koşulu olmayan bir işsizlik sigortası kurumu gibi algılanmıştır.”⁹⁰

Türkiye’de soruna çözüm aramak yerine daha başka “**yama**”lar bularak kimi zaman çeşni oluşturabilecek türde **yamalara** gidilmiştir. Ama siyasilerin dikkatinden kaçan nokta, asıl maliyeti zaman içerisinde ortaya çıkacak **kısa vadeli işler** yapmış olmalarıdır. **Yamalar** sisteme uygun olmadığı için mutlaka yerinden atılacaktır. Nitekim bunun gibi zihniyetlerin örtbas ettiği sorunlar veya oy toplamak uğruna giriştikleri çocuksu eylemler, hiç zaman kaybetmeden “Türk Milleti”ne darbesini vurmuştur. Bu yamaların bir diğeri ise yine popülizm zihniyetinin etkisiyle yapılmış

⁸⁸ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ank: Bilim ve Sanat Yay., 1999, s. 6

⁸⁹ Kozanoğlu, *a.g.e.*, ss. 37-56

⁹⁰ Sayan, *a.g.m.*, s. 234

olan “erken emeklilik” uygulamasıdır. Bu uygulama birçok kişinin o zaman için yüzünü güldürmüştür. Fakat menşei siyasi; sonucu da felakettir. Neden felakettir, çünkü sosyo-psikolojik anlamda bireyi erken yaşta atıl duruma getirmektedir; sosyolojik anlamda mecburen emekli maaşıyla geçinmek zorunda kalan insanlar bu durumun imkânsızlığının farkına vardıkları anda çalışmaya başlamış ve yeni neslin işsizlik sorunu gündeme gelmeye başlamıştır; ekonomik anlamda ise, gelecek nesillerin ve şimdiden bu kurumların temellerine dinamit konulmuştur. Emeklilik yaşlarının düşürülmesi, sosyal güvenlik kurumlarının hesapladıkları kadar prim toplayamayacağı ve üstelik bir anda prim ödeyen insanların da, hesaplanandan yıllar önce emekliliğe hak kazanmasından dolayı da çok büyük sarsıntı geçirmesi anlamını taşımaktadır. Bu uygulama, pür siyasi popülizm zihniyeti içerisinde ortaya konan bir uygulama olarak da tarihe geçmiştir. Bununla ilgili diğer veriler yama örnekleri bölümünde daha da irdelenerek ele alınacaktır.

Ve son olarak Türkiye’nin demografik yapısının nasıl kullanılabileceği hakkında Sayan’ın görüşleri ile bir harman halinde aktarım yapmak uygun olacaktır. Sayan, Türkiye’deki doğurganlığın düşüş hızına bağlı olarak nüfus hareketlerinde bir dinginleşmeye ve rahatlamaya gidileceği tezi üzerinde duruyor. Doğurganlık hızının düşme hızı 2005 yılı olarak hesaplanmıştır.⁹¹ Nüfus artış hızı yavaşladığında, demografik geçiş süreci, Türkiye’de nüfus artışının durmaya yüz tuttuğu ve nüfusun yaş bileşimi sabitleşmeye başladığı zaman tamamlanmış olacaktır. O zaman şöyle de denilebilir: Nüfus gibi değişken bir etkenin ya da sürekli değişime iten bir etkenin sabitleşmesi/durağanlaşması ile sistem önünü görmeye başlayacaktır. Sistem daha kararlı hale gelecektir.

İyi kullanılan daha doğrusu iyi yetiştirilen genç neslin (çalışma yaşındaki nüfusun), gerekli atılımlar yapılarak istihdam olanaklarının arttırıldığı ülkelerde, demografik gelişmelerin ekonomik büyümeyi çok ciddi biçimde körüklediği, başta “Asya Kaplanları”⁹² olmak üzere birçok ülkede gösterilmiştir. Bununla birlikte, iyi yetiştirilen babında anlatılan, istihdam olanakları yaratılan bu yeni neslin niceliksel olarak kullanılmasının yanında, bu nesle iyi bir eğitim verilmesidir. Kantitatif fazlalık

⁹¹ a.g.m., ss. 240-244

⁹² a.g.m., s. 241

kalitatif özelliklerle donatılarak iyileştirilmiş, mevcudu fazla genç potansiyelin oluşturulması ile Türkiye’de şu an negatif görünen demografik verilerin aksi yönde değiştirildiği gözlenebilir.

1.3.5 “Yama” Örnekleri

Türkiye, yukarıda anlatılanlar göz önüne alındığında –ne yazık ki- bir “yama” cennetidir. Çünkü bu anlatılanların bir çoğu, Türkiye’de günlük hayatın pratikleri içerisinde yoğrularak adeta bir alışkanlık halini almıştır. Yamaların görülmediği bir kurum ya da sistem, bu çalışma içerisinde henüz göze çarpmamıştır. Yanlış anlamayı önlemek amacıyla söylenebilir ki, ‘sorun gideren’ olarak veya ‘sorun saklayan’ olarak mutlaka her sistemde “yama” olmak zorundadır; fakat Türkiye’de sorun saklayan ya da onu dezenforme eden olarak “yamalar” her yerdedir. Bunun temeli olarak varsayılabilecek bir gözlemle başlayarak birkaç çeşit “yama”ya örnek verilebilir.

Türk toplumunda, sıkça rastlanıldığı gibi, konuşmaların içinde “biz” kelimesine yer verilir. Fakat ortak yapılan bir iş sonucunda söylenen ve ortaklığı niteleyen şekilde “biz” sözcüğü değildir bu. Çünkü Türkiye tipinde yetişen birey, doğru ya da yanlış yaptığı eylemlerin/işlerin sorumluluğunu alamayacak kişilikte hatta, kişilikten yoksun yetişmektedir. “Biz”in arkasında bir *şizofreni* vardır. Yapılan işleri çoğu zaman *hayali* bir kişilikle paylaşarak sorumluluk azaltılır. Çünkü kişi “**biz**” sözcüğü ile karşı taraftakinin imgeleminde tek olmadığını ve bu işi birlikte yaptıklarını belirtir. Fakat sorun şudur ki; iyi yapılan işlerde dahi yapılan iş “biz”le anlatılır. Yani kendine her halükârda güvenen ve yaptığı işlerin sorumluluğunu yüklenebilen bireyler yetiştirilmelidir.

Tek düşünce sistemi ile “birey”, hükmünü sergileyememiş, Türkiye’de kaybetmiştir. Kurtuluş Savaşı’nda bir bütün haline getirilen halk, diğer yönetimlerde güdülen haline dönüşmüştür. Sesini bile çıkartamamaktadır. Akıntıya göre sürüklenen bir haldedir Türkiye. Tarihsel zekâ sıfırlanmış gibidir. İnsanlar tarihlerinden soyutlanmış olarak yaşamaktadırlar. Aslında, gençliğin ihtiyacı olan şeylerin başında Ulusal-Kültürel değerler geliyor, “aydınların kendi topraklarına basmadan kalkamayacakları”⁹³ gibi gençler de kendi kimliklerini ve özlüklerini oturtmadan gelişemezler. Diğer türlü

⁹³ Alatl, a.g.m., ss. 8-15

düşünecek olursak da, genç kuşak özenti duyduğu Batı'yı yaşarken dahi eksik yaşıyor. Genç kendi kültürünü tanımadan diğer kültüre kendi kendini adapte ediyor ve bu sefer geriye döndüğünde eksiklikle karşılaşabiliyor. Ve belki de kültürel asimilasyonun oluşmasını sağlayan temel neden de budur. Çünkü temelleri sağlam atılmamış bir toplumun kültüründe çok fazla deformasyon olacağı pek düşünülemez. Son zamanlarda bu anlamda bir uyanma yaşanmaktadır. Bu, günümüzde meydana gelmeye başlayan ve dışarıdan da rahat bir şekilde gözlemlenen silkinişlerde ve öze dönüş çabaları ve ulusal kültüre yakınlaşma girişimlerinde de hissedilmektedir. Multi-kültürel bir yapı teşkil eden bu süreçte şekil/görünüş itibariyle batılı -belki de uç noktalarda- stili tercih etmiş fakat yerel-kültürel semboller karşısında da hayretler içinde kalan bir genç nesil ya da yeni bir Türkiye perspektifi karşımıza çıkmaktadır. Bu bir arayıştır ve Türkiye'yi bu süreçte “**yama**”lardan uzak tutmak gerekir. Daha önceki dönemlerde ve tarihsel konjonktürde öncelikle Türklük Bilinci ve daha sonra da Türk Milleti çeşitli akımlarla geriye itilmiştir.

Bu durum Batıyı tanıma sürecinin yanlış başlamasıyla alakalıdır. Türkiye'nin modernlikle teması, başlangıçtan, yanlış perspektiften gelişmiştir. Attila İlhan'ın dediği gibi “Fransızlar, Almanlar, İtalyanlar modern kültürlerini kurarlarken ‘ulusal’ kültürlerini yapıyorlar ve bu kültürlerini bütün dünyaya yayma eğilimi gösteriyorlar.”⁹⁴ Modernlik Batı'da milliyetçilikle başlar Türkiye'de ise kompradorlukla; ikisinin arasında taban tabana zıtlık vardır.

Biz modern olmak isterken Batı'nın kendi tarihsel süreci içerisinde oluşturup içselleştirdiği bu kültürleri kopya ediyoruz. Atatürk bu kötü durumu gördüğü içindir ki Türk Tarih ve Türk Dil Kurumu'nu kurmuştur. Yeni bir kültür yaratmak isterken toplumun kendi ‘ulusal’lığından hareket etmesini temele oturtmuştur.

“Bu girişimler 1938'e kadar sürdü. O dönem içerisinde bir millî edebiyat, millî kültür, millî mimari, millî ekonomi havası var. Ama 38'de Gazi'nin vefatıyla bu iş bitmiştir. İlk iş politika'da başlıyor: İsmet Paşa cumhurbaşkanı olduğu andan itibaren, kendilerinin Osmanlı hanedanına bağlı olduklarını Gazi'ye bizzat söylemiş kişileri yeniden görevlere çağırıyor. Bu kararlar yetinmiyor: Gazi'nin hayatı boyunca hiçbir şekilde anlaşma yapmayı düşünmediği Batı'lı ülkelerle; İsmet Paşa gidiyor, ittifak imzalıyor. O ittifakı imzaladıktan iki sene sonra Anadolu

⁹⁴ Selim İleri, **Nam-ı Diğer Kaptan Attila İlhan'ı Dinledim**, İst: İş Bankası Yay., 2. Basım , 2002, s. 251

Türk kültürü bir tarafa bırakılıyor, Anadolu Yunan-Latin kültürüne geçiliyor. Yani yine Tanzimat’a dönüyorsun.”⁹⁵

Türkiye askeri darbelerin en radikallerine tanık olmuştur; fakat bir şekilde askerin takındığı tutum demokrasinin insanlarda içselleştirilmesine engel olmuştur. Diğer bir gözlükle bakıldığında asker de haklı olabilir; ama doğru olduğu için yapıldığı söylenen darbenin, ulusal pratiklerin ve insanlık haklarının üzerine basıla basıla uygulanması bir çatışkıdır. Ayrıca, askeri darbelerde böyle bir yol uygulanmasının da haklı çıkarılmasına yönelik söylemler de çok büyük “yamalama” pratikleridir. Evet bu anlamda bakıldığında da Türkiye tektir..

Global düzlemde “yama” örnekleri de verilebilir. Amerika’daki refah sistemi ve yama arasında kolaylıkla bir bağlantı kurulabilir. Denilebilir ki 11 Eylül bu “yama”yı kazıma girişimi olarak da adlandırılabilir. Amerika’da ki sistem “refah” üzerine kuruludur. Ülkedeki ırksal farklılıkları bir arada tutan ana faktör üst bilinçsel yapı olarak “maddi refah seviyesi”nin yüksek olmasından ileri gelmektedir.⁹⁶ Bu refahtan dolayı insanlar ortak payda üzerinde buluşmaktadırlar. Şu an bireyler Türk, Yahudi, Müslüman, Hristiyan v.b. olarak ayrıışmışlardır. Fakat bu sistem maddi rahatlıktan dolayı çok fazla sarsılmamaktadır. Sistemin farkında olan birtakım zihniyetler bu sistemi sarsma girişiminde 11 Eylül günü bulunmuşlardır.

Bunlar göz önünde bulundurularak “yama”nın bir sistemde, nasıl bir arada tutucu olduğunu da gösterilebilir. Farklı etnografik özelliklere sahip toplulukların buluştuğu bir mekânsal alanda bu denli uyumlu bir yapı sergilenmesi hususunda “maddi rahatlık ve özgürlük söylemleri” güzel bir “yama” işlevi görmektedir. Bir arada tutucu olarak göze görünen bu yamada, aslında *dezenforme* unsuru da gözlenmektedir. Refahın altındaki tehlikeler veya baskı unsurları saklanmaktadır. 11 Eylül sonrası özgürlük söylemlerinin geçerliliği tüm dünyaya gösterilmiştir. Doğudan gelenlerin alıkonulduğu toplama kampları, yüksek baskı, basına kısıtlama v.b. Bunlar, maddi olanakların üstünlüğünün Amerikan rüyasını sağlam kıldığı görüşünü destekler niteliktedir. Hasan Şimşek’in dikkat çektiği mantıki ve tarihsel verilerden yola çıkılırsa her büyük medeniyetin birtakım sebeplerden dolayı mutlaka çöktüğü vargısı A.B.D. için de geçerli olacaktır.

⁹⁵ a.g.e. ,s. 252

⁹⁶ Hasan Şimşek , “Marx’ı ve Keynes’i Yeniden Keşfedeceğiz”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif** , Bursa: Alfa Kitabevi , 2004 , ss.68-69

Buna mukabil, Amerika'nın sonunu hazırlayacak ve her türlü etnografik farklılığın uyanmasını sağlayacak -yani **“yama”**nın görünür kılınmasını sağlayacak- olan maddi refahın sarsılması olacaktır.

Bu, olayın bir boyutudur. Bir başka boyutu da **“yamanın kazınması”** olarak adlandırılan olaylar zinciridir. Yukarıda anlatıldığı gibi 11 Eylül saldırısının gözlerdeki perdeyi indirmesi ile Amerika'nın insan zihnindeki imgesel şemaları ve nerede olduğu ortaya çıkmıştır. Dünya'nın bekçisi olan bir ülkeye yapılan bu saldırının kolaylığı bir çok sorular ve gündem maddeleri meydana getirmiştir; fakat bu tezi ilgilendiren kısım maddi refahın ve her türlü 'özgürlüğün' geçerli olduğu bir ülkenin karşıtlarının da olduğunun gözler önüne serilmesidir. Ve bu sebeptir ki, “yama kazınmıştır”. Amerika'nın ortaya koyduğu “liberal tarihin sonu” tezi ile global anlamda yapmaya çalıştığı , “yamalama” eylemi , bombalamayla birlikte bulunduğu yerden kazınmaya çalışılmıştır. Bu, diğer medeniyetlerin var olduğunu ve alternatif “tarihin sonu tezlerinin” de olabileceğini söylemeye çalışan kanlı bir anti tez sunumu olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

YAMA VE YAPI

2.1. YAPI İÇERİSİNDE “YAMA”NIN ANLAMI

Siber dünyanın devinimi o kadar hızlı ki, yapıların bu devinime uyum sağlayabilmek için sürekli harekette olmaları gerekmektedir. Çünkü yapılar her an bu yeniliklerle **yamalanmaktadırlar**. Yapıların uyumu da **yamalar** sayesinde gerçekleşir. “Yamalar” dış dünyadan yapıya gelen eklentiler olarak da anlaşılmalıdır. Her yeni gün yeni bir süreçle karşılaşıldığı şimdiki dünya düzeninde, yapıların devinimi bu yamalarla gerçekleşmektedir. Çünkü yapılar artık bir buluş veya fethe göre biçimlenmemektedir. Hemen her gün bir diğerinden daha önemli yeniliklere ve buna bağlı olarak yeni bakış açılarına, yeni hayat tarzlarına neden olabilmektedir. Tüm bunların neden olduğu dönüşümler “yamalar” ile yapıya eklemlenmeye çalışır; ayrıca yine yamaların sağladığı “görecelilik/elastikiyet” ile de adaptasyon sağlanır. Sosyal yapıya adapte olmak gerekir, çünkü bu sosyalleştirme ödevinin temel taşıdır. Adaptasyon, toplumun bireylere uyguladığı yamaların (ki buna sosyalleştirme deniliyor) homojen olmasını gerektirir. Bireyler ne kadar toplumun kurallarına uyumlu ise, topluma o kadar adapte olmuş denmektedir. Elbette ki bu mantık ile hareket edildiğinde sonuç anomiye veya sosyolojist bir bakış açısına kadar gidebilir. Fakat vurgulanmak istenen nokta şudur ki, toplum denilen olguda da bireye küçüklüğünden kazandırılan değerler sayesinde, aslında “yamalama” yapılır. Birey denilen “toplumsal insan” (çünkü bireyin bireylik vasfı, ancak toplumsal sorumluluklarının ve haklarının bilincinde olması koşuluyla yine toplum tarafından verilir) her halükârda fitraten veya bireysel farklılığı nedeniyle diğerinden ayrıdır ve toplumsalın/toplumun homojenliğinin ve normlarının korunması içinde bireylerin azami ölçüde birbirine benzerliği, en azından sosyal platformda gereklidir. Bu yüzden adaptasyonun içinde “yama” içkindir.

Yama, sosyalin içerisinde gerçekleşmesinden dolayı elbetteki sosyal yapı ile bağlantılı olacaktır. Fakat burada belirtilmesi gereken bir nokta da şudur ki: Yamalar her zaman saklayıcı konumunda değil aynı zamanda da nispeten sorun gideren bir süreç olarak da ortaya çıkabilir. Burada önemli olan sistemle uyumdur. Akılcı ve koşullara uygun yapılan her iyileştirme hareketi “sonunda hatırlanmayacak yamalara” kendini terk eder.

Şu haliyle denilebilir ki, yama toplumsal veya bireysel olanın her yerindedir. Alınan her bir karar da, atılan her yeni adımda; sisteme uygulanacak her yenilikte bir

çeşit yama ile karşılaşmak veya yeni bir yamanın oluşması mümkündür. Çünkü yenilik denilen şeyde sisteme bir parçanın **eklemlenmesi** işlemi vardır ve bu işlem sonucunda sosyale veya diğer her hangi bir sisteme bildik olmayan bir işlev kazandırılır. Sorun, bu işlevin topluma entegrasi sonrasında ortaya çıkması beklenen intibak sürecinde meydana gelir. İki seçenek vardır: a) Sorun oluşur, b) Sorun oluşmaz. Her hangi bir uyumsuzluk durumunda bilinçsiz bir şekilde *kısa vadeli düşünerek* uygulanacak “yamalama” eylemi orta ve uzun vadede daha büyük sorunlara gebe olacaktır.

Çevrede bir sistem oluşturan her şeyde yama olabilir: Ekonomik sistemde, siyasal sistemde, aile, arkadaşlık, iletişim, demokrasi, yargı, düşünce, sosyal örüntü, gelenek, kültür, dil, alışkanlıklar v.b. tüm sistemlerde “**yama**”lara rastlamak mümkündür. Fakat sorunsal, yapıyı/sistemi **yamalı yapısalılık yöntemi** çerçevesinden doğru okuyup, sisteme tatbik olan yamaların niteliğini ortaya koymaktan geçmektedir. Bulunduğu ortamda yama yapıyı zorluyor mu yoksa yama ve yapı uyumlu bir halde mi?

Bu sorular eşliğinde **yamay**ı yapı açısından anlamlandırmak mümkün olacaktır. Eğer yapı zorlanmıyorsa yani tatbik edilen çözüm sosyal, ekonomik, siyasal, ailevi herhangi bir sistemin genel bütünlüğüne aykırı bir durum oluşturmuyorsa, o zaman **yama** sorun giderici bir önlem niteliği kazanır. Tam burada insan zihninin gerektiği zaman unutmaya elverişli olduğu hatırlanmalıdır. Bu yüzden sorunlar yapısal olarak çözülsürse zihin giderek yeniyi alışacak ve bir müddet sonra eski ve sorunlu hali unutacaktır. Nitekim insan zihninin bu elastikiyeti her zaman karşılığını bulmuştur.

Zaten “post” söylemleri ile anlatılmaya çalışılan bir nevi elastikiyet yeteneğidir. Toplamların, bireylerin, yapıların ve diğer tüm sistemlerin elastikiyet kabiliyetine atıfta bulunmaktadır. “Post” kavramındaki **görecelilik** teması da bu yüzdendir. Mesela, post-modernitedeki farklı yapıların –çoğullukların- gündeme alınması bu elastikiyeti ortaya koyar niteliktedir. Derecelendirerek gösterilecek olduğunda, pre-modern dönemdeki bireylere nazaran modernite döneminde her şey daha akışkanlaşmış, sınırsızlaşmış ve rasyonelleşmiştir. Modernitede insan, hayatını denetleyebileceğine inanır, onu değerli kılma, zenginleştirme yönünde çabalar. Onu uzatmaya çalışır, fakat

kalıcı olmadığı da bilinir.⁹⁷ Modern olmayan insandaki kalıcılık fikri, yapıdaki statükoyu korur. Fakat günümüzdeki “post” söylemleri ile yapılar sarsılıp sürekli kabuk değiştirmektedir. Çünkü sistem ne olursa olsun öz yapısını korur. Öz yapının her ne şekilde olursa olsun değişmeye (**yama almaya**) başlaması, onun devinime başladığına delalet eder. En azından ortaya “hibrit” bir şeyler çıkar. Bu durumda ya dönüşüm devam eder ve yapı nihai bir noktaya doğru ilerleyip -paradigma değiştirir gibi- yeni bir yapı/anlayış/işleyiş/kimlik kazanır ya denge durumunda kalmaya çalışır (ama dengenin iki yönden birine kaymayacağı garanti edilemez –eski ya da yeni ağır gelebilir) ya da eski yamalar yapıyı yine eski yerine yerleştirir.

Bu şöyle açıklanmalıdır: Türkiye daha önce denge durumundaydı; ama kaos halinde ne yönde hareket edeceği belli değildi. Son birkaç yıldır biraz öz kültür yoğunlukla işler yapılmaya başlandı. Ev dekorasyonlarından tutun da, müziğe, sanata kadar; gençlerin halk müziğine ve şark köşesi tarzında yapılan *café*lere, kültürel motiflere yönelmesi, *popüler kültürün* denemeleri sırasında açığa çıkardığı dönüşümler olmuştur. Ayrıca siyasi platformda hükümetin birçok politikadaki kararlılığı ve yön çevirmemesi, iyi veya kötü sonuçları da olsa, toplumu bir karar verme ayırımında olması gerektiğine de inandırmaya başlamıştır. Çünkü geçmiş dönemlerdeki popülizm, siyaset ve halk arasındaki kopukluğun baş nedeniydi. Yani Türkiye’de sistem, silkinmeye ve özniteliğiyle yeniliklere açılma zorunluluğunun farkına varma sürecindedir.

Yine küçük bir örnekle bu açıklanabilir: Cola Turka reklamı “alaturka”ya dönüşün iyi bir sembolüdür. “Cola Turka açıkça ‘alaturka’yı çağırıştırıyor ve alaturka popülist elitin gözünde otuzlu yıllarda kötü bir şeydi.”⁹⁸ Bu gösteriyor ki alaturka artık kötü çağrışımlar uyandırmıyor. “Aksine kültürel bir imge olarak güzel şeyleri çağırıştırıyor, fasıl gibi kap yemekleri gibi.”⁹⁹ Bunun gibi mikro ölçekte, halkın iyi ya da kötü ilgi duyduğu öğelere bakarak toplumun meyillendiği enstrümanlar bulunabilir; ayrıca bu gidişatın da tahlilleri yapılarak varılabilecek iyi ya da kötü yerler kestirilebilir. Popüler kültürün temel etkileri (moda,geçicilik v.s.) toplum üzerinde çokça etkilidir. Ve popüler olan, özgün olana halen tercih edilmektedir. Ayrıca popüler enstrümanlara

⁹⁷ Orhan Tekelioğlu, “Türkiye’de Popüler Kültür, Elit Kültür Popülizmini Hezimete Uğratmıştır.”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004, s.109

⁹⁸ **a.g.m.**, ss. 117-118

⁹⁹ **a.g.m.**, s. 118

statüsel işlevler atfetme yaygınlığını korumaktadır. Globalleşmiş dünya düzeninde moda ekonomiyi ve kültürü harekete geçiren ana unsurlardandır ki, sistem böyle besleniyor ve bunun karşısında direnmek imkânsızdır. Fakat bunu sağlam bir bilinçle yaşamak mümkün. Bu yine sistemin sağlam kurulup, işletilmesine bağlıdır. Yine Türkiye’de gelişmenin doğal bir sonucu insanlar şehir yaşamından sıkılmış durumdadır. Bu da kuvvetli bir yöneliş olarak irdelenmelidir. Zaten şehirleşmenin gereği olarak gittikçe “*dışarıya doğru halkalar*”¹⁰⁰ oluşmakta ve insanlar daha sakin olan bu yerlere doğru ilerlemektedirler. Ayrıca yeşil çevreler çoğaltılmaya çalışılmakta, en azından bu tema üzerine gidilmektedir.

Toplumsal dönüşümün her hangi bir safhasında sistemin sağlam kurulup, sağlıklı götürülmesi yapıda dikkatli ve objektif bir sondaj çalışmasını da gerektirir. Burada yapının daha iyi ve dikkatli incelenebilmesi için zihinsel sondajla geçmişi ve anıları hatıra getirip, dillendirmek gerekliliği de yamaların bulunması ve yeni olay ve olguların doğru anlamlandırılması için gereklidir. Çünkü bilindiği gibi Türk toplumu çok kültürlü yapıyı bünyesinde uzun süre barındırdığından, onun zihni perspektifi de çoklu şekilde olacaktır. En güzel örneklerden biri ise tarihsel konjonktüründen dolayı Türk toplumunun “bir parça milliyetçi, bir parça Kemalist, bir parça da ulus devletçi”¹⁰¹ olmasıdır. Tüm anlayış biçimlerinde bunun izleri görülür. Yani bu toplum her türden yapıyı içinde yaşatabilmektedir. Fakat toplumsal problemlerin yükseldiği dönemlerde bu özellik yitirilmiştir. Toplumsal kimliğinin bazı durumlarda geri kazandırılması da insanların zihinlerindeki anılardan geçmektedir. Hızlı geçiş dönemlerinde toplumun kafası karışabilir ve geçmişe perde çekerken bunu aşırıya kaçırabilir. Nitekim Türk milleti hızlı mobiliteye sahip bir toplumdur¹⁰² (Burada şuna değinmek gerekliliği vardır: ‘Popüler’e, ilerlemek için gerek vardır. Çünkü popüler olan öğelerin kalıcı nitelik taşıyanları da mevcuttur ve bunlara toplumun ihtiyacı vardır. Bu nitelikte olanlar **toplumsal regülasyondan** geçirilerek kalıcılaştırılır. Kalıcı nitelikteki popüler öğeler de, yeni yamalar olarak yapıya adapte olma eylemi gerçekleştirirler. Böylece “kıkırdak bölgeler” yaratarak yapıların kinetik özellik taşımasını sağlarlar. Yamaların kıkırdaklık

¹⁰⁰ Rana Aslanoğlu, **Kent, Kimlik Ve Küreselleşme**, Bursa: Asa Yay., 1998, ss. 29-30

¹⁰¹ Tekelioğlu, **a.g.m.**, s.110

¹⁰² Fuat Keyman, “Günümüzde Türkiye’nin Karşılaştığı Sorunlar Sadece Türkiye’ye Özgü Sorunlar Değil.”, **Entelektüel Perspektif**, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004, s. 170

özelliği ile yapılar statiklikten kurtulurlar. Çünkü kıkırdaklık, esneklik ve bükülgenliği içinde barındırır ve bu da toplumu durgunluktan kurtarır. Fakat, popüler kültürün özgün yorumunu başarmak da toplumsal ilerleme için gereklidir. Dünyanın iki tuşun ötesinde olduğu bir çevrede popüler olandan etkilenmemek imkânsızdır. Ama özgün kimliklerin korunması için de popüler olanın yerel ile olan ilişkisine de dikkat etmek gerekir. Çünkü küresel söylemin ve modernitenin altında “tek”leştirici etki saklıdır.) ve bu yüzden de çabuk unutmaktadır. Bu durumda anıların ve eski yaşantıların, kültürü yansıtan taraflarının dillendirilmesi gerekmektedir ki toplum, hafızasını ve onu kendi yapan taraflarını tekrar hatırlayabilsin. Kurtuluş Savaşı’nda halk arasında ayrımlaşma yaşanmamasına rağmen, bugün de kutuplaşmalar baş göstermektedir. Bunun çözümü için yapının özüne ve oluşum koşullarına inmek gerekmektedir.

Türkiye’de yaşanmakta olan öz’e dönüş ve **popüler alaturkalaşma** paradigması belki de bu geriye dönüp bakma ve sondajlama çalışmalarının doğal seyrinde ilerlemesinin bir göstergesidir. ‘Öz’e dönüşün bir göstergesi hükümet liderinin “çevre” bir mekândan gelmesi olarak görülebilir. Oylarını yine bu çevre mekânlardan alması - her şey bir yana- halkın belki çoğu olmasa da büyük bir bölümünün artık jakobenist uygulamalardan halk bazlı söylemlerden kaçışının büyük bir göstergesidir.

Geçmişe bakıldığında Atatürk, Osmanlıya dönülmemesi babında halkın selameti için halk bazlı bir uygulamaya gitmişti. “Köylü milletin efendisidir” diyebilen ve bunu otantik biçimde gösteren tek liderdi.

Sağlıklı bir toplum, sağlıklı ve halkla barışık bir yönetim v.b. Yapılması gereken, yapının aslını ortaya koyabilmek için ona eklemlenen parçaları bulup ondan ayıştırmaktır. Büyüklerin “eskiden” ile başlayan, yapının o güne kadar değişen yönlerinin ortaya konulduğu anlatılar, yapının o günden bugüne nasıl değiştiği ile ilgili bilgileri sağlar; bu da yapının ne yönde, ne gibi ve hangi boyutlarda değişimler geçirdiğinin izlenimini uyandırır. Ayrıca yapının kabul ettiği yamaların açığa çıkmasına ve yine bu yamaların geçmişten bugüne nasıl oluşumları tetiklediğine ilişkin bir inceleme alanı ortaya çıkarır. Yamaların ortaya çıkmasıyla da, daha önceki yapıya uygulanan yamaların bugün nelere yol açtığı, yapı üzerindeki manipülasyonları da açıkça gözlenebilir. Madem ki yapının değişimi ve hareketliliği “yama”larla meydana

geliyor; bu yamaları ayırıştırarak toplumun kurulu olduğu temelleri görebilmek de bu yöntemle mümkün olabilmektedir.

Bu yöntemin mantıki benzerliği Dilthey'in topluma "anlamacı" yöntemle bakışından gelmektedir. Burada insanı "anlamak" düsturuyla birlikte toplumu ve toplumsal yapıyı anlamak, yapı ile de diğer yapıları anlamak, gerekli sosyolojik yöntemin elde edilmesini sağlar. Dilthey, akıp giden yaşamı "sonradan yaşayarak anlamayı"¹⁰³ kendisine ödev olarak koymuştur. Yine Dilthey'e göre, "insani kültür, anlama kategorisinin, gündelik yaşantıyı dolduran ve onlarsız toplumun düşünülemediği insan öznelerin gerçeği yorumlayışının ürünüydü."¹⁰⁴ Ayrıca bu tez ve yapıyı anlamlandırmak maksadıyla da hermeneutik anlama da önemlidir ki: "Hermeneutik anlama, parçanın bütünle ilişkisinin *tarihsel bilgisini* (psikolojik değil) üretmenin peşindedir."¹⁰⁵ Bu da yapının tarihsel süreçlerini anlama becerisini kazandırır. Geçmişe yapılacak sondajla yapının geçirdiği değişimler anlaşılabilir, sorunlar tahlil edilebilir. O yüzden "**hatıra değerlendirmesi**" denilebilecek bu teknikle, geçmişe bakılarak, ileriye dönük çalışmalar yapılabilir ve böylece hata yapma payı da azalır. Bilindiği gibi bu çıkarımların ortaya konulmasında tarih bilimi öncelikle başvurulacak alandır. Fakat mikro anlamda toplumsal yapı ile tarih ilgilenmez. Bu yöntemle kenarda kalmış unutulmuş ananeleri de ortaya çıkarmak mümkündür. Sosyolojinin kurulması ile beraber toplumsal yapı mercek altına alınmıştır. Fakat mikro düzeyde araştırmaların geçmişi çok gerilere gitmez. Bu yöntemle, toplumda küçük küçük meydana gelen değişiklikler ortaya konulabilir ve en küçük birimdeki değişimler dahi gözlenebilir.

Yöntemi göstermek açısından global bir sorun olan "televizyon" ve buna benzer görüntülü iletişim aletlerinin, "çocukların eğitiminde" oynadığı rol verilebilir. Yüz yüze ve model alma yoluyla verilmesi gereken informel eğitim gittikçe azalmış ve yerini televizyon almıştır. Buna etken olarak türlü yan sebepler verilebilir: Hayatın zorlaşması, çekirdek ailenin karakteristiklerinin değişmesi v.b. Bunlara bağlı olarak ebeveynin rahatlama yolu olarak televizyonu seçmeleri ya da annenin ev işlerinden çocukla

¹⁰³ Bedia Akarsu, **Çağdaş Felsefe Teorileri**, Ank: İnkılâp Yay., 1979, s. 138

¹⁰⁴ Alan Swingewood, **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, Çev. Osman Akınhay, Ank: Bilim ve Sanat Yay., 1998, s. 160

¹⁰⁵ a.g.e., s. 162

uğraşmadığı vakitlerde, çocuğu televizyona yönlendirmesi. Sonuçta bu gibi eğilimlerle televizyonun toplumsal hayata müdahalesi bir olgu haline gelmiştir. İşte burada “aile içi iletişim” mercek altına alınacak olduğunda, televizyon yaması, incelendiğinde, esasa eşdeğer bir fotoğraf çekilebilir. Televizyon gelmeden önce evdeki yapıyı, nasıl eğlendirildiği, neler konuşulduğu, aile içi diyalog derecesi, çocukların sergiledikleri davranışlar tespit edilebilir. Daha sonra radyo gelmeden önceki yapı yine mikro sorularla incelenebilir. Daha önceki yapılara doğru bu götürülebilir veya global düzlemde **“televizyonun kültürel formları düzleştirici”** etkisinden de örnek verilebilir.

Çünkü günümüzün en etkin kitle iletişim aracı durumuna gelen televizyon, içinde bulunduğumuz sınırsız enformasyon çağında güçlüden güçsüze doğru tek yönlü akan ve hemen hemen aynı fabrikadan çıkan ileti bombardımanı ile kültürel farklılıkları azaltmakta ya da düzleştirmekte, toplumların aynı gelişmişlik düzeyine ulaşması değil özgün kültürlerin yabancı TV imgeleriyle değişmesi, bozulması ya da yok olması anlamına gelmektedir.¹⁰⁶ Yani televizyon yaması kaldırıldığında “yapı”nın temel dinamiklerine doğru derin -ve kaynağı yine toplumun kendisi olduğundan dolayı da- ve güvenilir bir sondaj çalışması yapılabilir. Ulaşılabilecek olan da yapının öz karakteristikleri olacaktır. Bu tüm sorunlu veya sorunsuz yapılarda uygulanabilir; yöntemin kullanılış şeklidir. Uygulanacağı alan mikro boyutlardır. Büyük değişimler gözlemlenebilir ve gözlemlenmesi açısından kontrolü kolaydır. Yapının mikro unsurları asıl karakteri belirleyebilir. Kültürel olarak ayırtıyı sağlayan mikro unsurlar, bir çatı altında toplayan da makro unsurlardır.

Ayrıca bu yamalı yapısalılık yöntemiyle, yapının korunması da sağlanabilir. Olabilecek değişiklikler yapı üzerindeymiş gibi tasvir edilerek olası değişimlerle ilgili tahminlerde daha isabetli kararlar verilebilir. Mesela, internetin yaygınlaştığı dünyada, kişiliklerin parça parça olması tartışılmaktadır. Bireylerin yüz yüze iletişim kuramadıkları insanlara karşı sergiledikleri farklı kişilik maskeleri esas kişilik üzerindeki yamalanmış bölgeler olabilir. Bu yamalanmış bölgelerin altındaki bölgelere ulaşılabilmesi halinde o birey ile ilgili tüm detaylara sahip olmak mümkün olacaktır.

¹⁰⁶ Şermin Tekinalp, **Avrupa Topluluğu’nda Ulusal Kültürler Ve Televizyon**, İst: İstanbul Üniversitesi Yay., Num: 3772, Fakülteler Matbaası, 1993, s. 15

Yani bireyin üzerinden onu değiştiren yamaları atmak gerekmektedir. Buradan toplumsal yapının yamalama işlevine de geçiş yapmak zorunda kalınır. Örneğin; *arabesk*, *çevre*'de ortaya çıkmış fakat gittikçe süzölüp rafineleşerek sisteme tabi olmuş ve uygun kriterlere ulaşınca da gözle görölmeven bir hâl almıştır. Müzikte arabeskin merkezileşmesinde şunlar olmuştur: Kader yok olmamış, toplumsallığını yitirmiş, bireyselleşmiş, müzikal alt yapı özümsevenek, anlatı şehirli bir insana hitap etmeye başlamıştır. Arabesk artık insanların (buna aydınlara da dahil edilebilir) gör(e)mediği bir hale dönüşmüştür. Arabesk dönüşmüş merkez kóltrünü tamamen kaplamıştır.¹⁰⁷

İşte Türk siyasetinde ve şimdiki hükümet lideri gibi kişiliklerin ortaya çıkışı da bu temeller üzerine oturtulabilir. Bu insanlar yetiştikleri *çevreden* çıkıp rafineleşir. Yeni yüzlerin yeni insanların denenmesi işteği ve ihtiyaçı doğru söylemle birleşince de yeni ve popüler olan iktidara gelmektedir. Yani sistem kendini kurtaracak “**yama**”ları yine kendi oluşturmaktadır. Gerontokrasiye (ihtiyarlar egemenliği) karşı genç yüzler.

Bu açılımlar yapı içerisinde yamanın çok çeşitli anlamları olabileceğini göstermektedir. Yama, insanların bilinçlerinin üzerinde duran bir kamufle aracı, bir maske, yeniliğe hazırlayan bir yeni arayüz, sorun saklayan, sorun gideren ve mevcut sorunun ve durumun kontrol altında tutulmasını sağlayan bir enstrüman olabilir. Toplumsalın ve yeni dünya düzeninin getireceği yeni oluşumlarla belki daha yeni haller ve anlamlar kazanacaktır.

¹⁰⁷ Tekelioğlu, **a.g.m.**, s. 114

2.2. YAMA'NIN YAPI İÇERİSİNDEKİ İŞLEVİ

“Gelenekler, alışkanlıklar, diller, düşünceler, manevi değerler, yaratıcılık, kararların ögesi olarak ortak bilincin ve ortak kimliğin dayanaklarıdır”¹⁰⁸. Bu tarafla bakıldığında, bu manevi platformlar (gelenek, dil v.s.) bir üst *yama* görevi görür. *Kültürel bütünleştirici* adını/rolünü verebileceğimiz, *kültürel yamalarla* sosyal yapı önce kurulur, daha sonra da parçalanması zor bir bütün halinde durur. Sosyal yapıyı ya da toplumu bir arada tutan bu *yamaların* bir görevi de, hep söylendiği gibi, sistemin homojenliğinin korunmasıdır. Birbirine göre kamufle olmuş ve yeknesak görünen bu yamalar sisteme yabancı veya uyumsuz parçaların entegre olmasına engel olur. Biraz daha ılımlı bakıldığında yabancı parçaların, sisteme kabul edilecekse parçanın, yapıda sırtıtmamasını sağlayıcı bir rol üstlenir: İntibak sağlayıcı görev görür. Yama her ne şekilde olursa olsun sosyal yapıyı **bağlayıcı, birleştirici** etkinlik gösterir. Sorun saklayan olarak da sorun gideren olarak da karantina olarak da sosyal sistemin dağılmasını engelleyici rolü vardır. Ayrıca yapı bazı zamanlar köklü değişimlere ihtiyaç duyabilir; bu zaman dilimleri baskıcı bir şekilde statikleştirildiği dönemlere tekabül eder. Bu zamanlarda da yine **yamalar** yapıya uygun ve gerekli dönüşümlerin bir şekilde adapte olmasını sağlayabilir ya da yamalar uygunsuz dönüşümlerin zorla eklenmesine de yarayabilir. İyi tarafı ile bakıldığında bunun bir yolunun *sivil alan* olduğu görülür. Nitekim sorunlu dönemlerde halkın birbirine yardım elini uzatması yapının, sorunların üstesinden daha kolay gelmesine neden olur. Böylece yamalar sosyalin, çöken taraflarını birleştirerek sağlamlaştırmaya, en azından bir aradaymış gibi göstermeye çalışır. Sistemin/yapının yekpare olduğunun bilincini **ötekinde** yerleştirir.

Tüm dönüşümler radikal bir hamleyle gerçekleşir. Yani sistem gidişinin yönü değiştirilir veya değişir. Anlaşıldığı üzere bu iki şekilde olur: Beşeri veya sistemsel devinim.¹⁰⁹ Beşeri dönüşümde aktör bireylerdir. Sistemdeki sorunları nispetinde gerekli dönüşümleri gerçekleştirirler. Asabiyet ruhunu kaybetmiş kurumların veya bireylerin yeni asabiyet ile dönüşümünü sağlar. İkinci seçenekte ise, durum biraz kaotiktir; çünkü sistem kendi kendini dönüştürme eğilimine girebilir. Bunun yönü de kestirilemez.

¹⁰⁸ Selçuk, **a.g.e.**, s. 23

¹⁰⁹ Şimşek, **a.g.m.**, ss. 80-81

Fakat kesin olan bir şey var ki, her bir devrim niteliğinde yenilik paradigması, bir sonra gelecek olan ve bir öncekinin devamı olacak değişimlerin zihni alt yapısını hazırlar. Bu da demektir ki yamalar, bir defada sisteme girip var olan şeyleri değiştirmemektedirler. Yani süreç, değişen paradigmanın ardından yavaş yavaş geri kalan anlayışları da değiştirmek şeklinde işlemektedir ki, zamanı da değişken olabilir. Türkiye’den örnek verecek olunursa, Kurtuluş Savaşı’yla gelen paradigmatal değişim her yöne birden sirayet etmemiştir. Hatta halen bunun sancıları da çekilmektedir. Çok detaylı örnekler verilmeden, Türkiye’nin Doğusu ile Batısı arasındaki yapısal çözümler ortaya konulduğunda, bu paradigmatal değişimlerin çok farklılıklar gösterdiği ortaya çıkacaktır. Çünkü, nedenleri tartışılmadan denilebilir ki, Doğu halen Atatürk’ün öngördüğü projeden nasibini alamamıştır. Doğu kayda değer bir biçimde ele alınmamış ve bilişsel imgelemde de farklı biçimde konumlanmıştır.

Yine yerinde bir tespit de; Türk toplumunun yüksek mobiliteye, adaptasyona sahip olmasına karşın, siyasal yapıdaki adaptasyonun yavaş kaldığıdır. “Türkiye’de siyasal düzeydeki değişimler ile kültürel ve mekânsal boşluk sorun yaratmaktadır.”¹¹⁰ Bu devingenlikte modernitenin kimlikleri “devingen, çok katlı, öz düşününsel ve yeniliklere açık hale getirmesi” de önemli bir faktördür.¹¹¹ Böylece değişim hızı daha da artmaktadır. Fakat adaptasyon hızının yüksek oluşu, aslında, “yama”ların en büyük tetikleyicisi de olabilir. Hem ani yön değiştirmelerle hem de devasa yamalarla olumsuzluklardan kaçılabilir. Ve büyük bir ihtimalle toplumsal hafızasızlığın/unutkanlığın, umursamazlığın, gündelik yaşamının da temel nedeni bu mobilita ve adaptasyon hızının yüksekliğidir. Bu, çiğnemedi yutmaya benzer. Toplumsal platformdaki karşılığı da, toplumsal dokuya sindirmeden ya da içselleştirmeden üzerinden geçmektir.

Türk modernleşme tarihinin belki Osmanlılardan başlayacak bir şekilde merkez-çevre paradigması içinde düşünülmesi ve merkez ağırlıklı bir paradigma temelinde kurulmuş olması dikkat çeker. Bu paradigma içerisinde önemli olan nitelik, merkezin devlet ile özdeşleştirilmesi ve bu temelde tanımlanmasıdır. Osmanlılar modernleşme içerisinde sadece siyasal anlamda iş yapmamış, ekonomik faaliyetler de göstermiştir.

¹¹⁰ Keyman, **a.g.m.**, s.170

¹¹¹ Douglas Kellner, “Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası”, **Doğu-Batı**, Çev. G. Seçkin, 2001, 15, ss. 195-226

Kamusal ile sivil arasındaki farklılaşmayı yok eden yani hemen her şeyde izi olan “egemen bir özne ve kimlik”¹¹²’tir. Devletin, toplumun yerine iş yapıp karar vermesi ve 18.-19. yüzyılların getirdiği baskı ile çok çabuk yön değiştirmeye zorlanan yapıda, halkın da ipleri devlete bırakmış olması ile Cumhuriyet zamanına gelindiğinde sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Bu sorunlar siyasal modernite olarak elde edilen başarıya karşın, kültürel modernleşme projesi olarak zayıf bir nitelik gösterilmesinden meydana gelen sorunlardır ve bu yüzden kültürel alan moderne dönüştürülememektedir.

Türkiye’de bu yanlışlıkların neden olduğu toplumsal sorunların ilk etapta aşılması babında olaya bakıldığında, ortaya yine “yamalar” çıkar. Sorunların aşılmasının ve çok büyük toplumsal tepkilere dönüşmemesinin ardında yatan nedenlerden biri, “psikolojik olarak” Türk toplumunun sorunlara karşı kendini çabucak **yamalayabilmesidir**. Yapının sorunlar yüzünden kesikliklere uğramasının önünü kapatan bir sorun gidericidir yamalar. Yapı ve yama arasındaki çok hassas dengedeki değişiklikler kısa, orta, uzun vadede birçok konjonktürel sapmayı da beraberinde getirecektir. Osmanlıda, yüzyıllar boyunca uygulanan hegemonik sistem günümüz Türk toplumunun yapısındaki büyük çizgileri meydana getirmiştir. İşte bu dönüşüm mantığı içerisinde “yamalara” bakıldığında toplumun devingen yapısının sürekli olması itibariyle, hep yamalara ihtiyaç duyulduğu görülür. Böylece yama, yapının devingen, kümülatif, göreceli olarak dönüşmesine olanak tanır.

2.2.1. Kırıkdak Bölgeler

“Sosyolojik perspektiften bakıldığında yapıların yavaş yavaş kırıldığını görürsünüz.”¹¹³ Bu kırılmaları yeni oluşumların/dönüşümlerin tetiklediği tasavvur edilirse, bu hareketliliğe uyum için yapının da hareketli bölgelerinin olması gerektiği sonucuna varmak mümkündür. Bu kabul edildiğinde de *yama* gibi bir oluşumun anlatıla gelen özellikleri ile birlikte yapının bu özelliğini yerine getirecek kapasiteye sahip olabileceği de ortaya çıkmaktadır.

¹¹² Keyman, **a.g.m.**, s. 175

¹¹³ Tekelioğlu, **a.g.m.**, s.130

A. Inkeless'in dediği gibi, “toplum, kenarları olmayan bir ağ”¹¹⁴dır. Topluma bir anlamda sınır çizilmesi onun ilerlemeci yönünün yok edilmesini sağlar ki bu yanlıştır. “Toplum, statik ve sınırları tespit edilmiş bir realite kesiti değildir.”¹¹⁵ Toplumu durağan bir sistem olarak algılamak da mümkün olmamaktadır. En statik uygarlıklarda dahi değişim olmuş, olan yapı en azından devrim yoluyla bir başkasının eline geçmiş bu bağlamda da yönetimi eline geçiren kişi kendi istekleri doğrultusunda birtakım değişikliklerle toplumun durağanlığını bozmuştur. Bu yüzdendir ki Inkeles'in de söylediği gibi toplumun kenarları olamaz.

Yamalara birçok görevler yüklenebilir. Bunların içinde **hareketliliği** sağlama özelliği de varır. Sosyal yapı durağan değildir; çekirdeğinde fitraten farklı yaratılmış olan insan bulunduğu sürece de bu geçerli olacaktır. Fakat sistemlerin ve ülkelerin çeşitli şekillerde ortaya koymaya çalıştığı *tek tiplilik*, toplumu bir şekilde durağanlaştırmaya/yataylaştırmaya çalışan hareketlerdir. Ama mutlak suretle bu durağan yapılar çatlamaya mahkum olmuşlardır. Küba, Rusya, Hitler Almanyası v.s. çeşitli şekillerde denemeler olmuştur. Yeni dönemde “tarihin sonu” tezi ile Fukuyama son örneklerdendir. Dünya dahi dönerken, dünyaya tabi olan bir sistemin durağanlaşması düşünülemez. Yani yaratılıştan üzerinde yaşanan gezegende hareket asıl iken ve her şey bu harekete bağlı iken zemine bağlı bir sistemin durağanlaşması imkânsızdır.

İlgilenilen konu toplumların değişimleridir. Toplumlar da ilerlemek için değişip dönüşmelidir. Fakat sistemde hareketli parçalar olmadan toplumların ilerlemesine imkân yoktur. Bu yapılar (hareketli parçalar) dikkatli incelendiğinde, *kıkırdak bölgeler* olarak *yamalar* karşımıza çıkar. Kıkırdaklığın özünde esneklik vardır ve bu nedenle sisteme girmek isteyen/giren her yama yapıya yeni bir hareketli bölge kazandırır. Böylece yapı her aldığı yamada yeni ve hareketli bir bölgeye sahip olur. Bu anlamda yamalar kıkırdak bölgeler yaratarak hareketliliği sağlar. Eskiden günümüze gelindikçe hareketlilik artmıştır. Özellikle *sanayi* ve *telekomünikasyon* devrimlerinden sonra artık dünya tek bir bütün halindedir. İyi ve kötü her şey ortada; birçok alanda *bilgi* ortakır. Bu durumda da mobilite ve manipülasyon hızı da yükselmiştir. Bu kriterlerle günümüz

¹¹⁴ A. Inkeles'ten aktaran İhsan Sezal, **Aile Nedir?**, Ank: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1996, s.10

¹¹⁵ **a.g.e.**, s.10

dünyası merceke altına alınır, her saniye bir şeylere “uyum”un söz konusu olduğu görölür. Bu da tabii ki sosyal-psikolojik hareketliliğı ve esnekliliğı gerektirmektedir. Bunu yani hareketliliğı sağlayan da “yama”lardır. Yama, sisteme giriş iznini aldıktan sonra tamamıyla kabullenilene kadar bir esneme kabiliyetine sahiptir ve bu esneme de yapının hareketliliğinin oluştđu bölgelerdir. Bunu makro-tarihsel süreçten gözlemleyerek daha iyi anlayabiliriz. Taş Devri’nin sürdüğü aralıktan başlayarak günümüze gelindiğinde ne kadar çok şeyin toplumların yapısına entegre olduğu anlaşılabilir. Ateşin veya yazının bulunması gibi etkenler ana belirleyici olarak çok uzun yılları kapsayıp esnekliliğı sağlamasına karşın, kümülatif bir biçimde gelişen etkenler, giderek toplumları esnek kılmaya zorlamıştır. Yani uygarlığın geldiğı şu noktada her an yama ile karşı karşıya kalınan bir durum söz konusudur.

Bunun felsefi alt yapısını “görecelilik” oluşturur. Göreceli bakış açısı toplumların, bilinçlerin hareket edebilmesini sağlayan temel unsurdur. Bu anlamda **görecelilik** her türden ***yamaya*** açıklık olarak da görülebilir.

Uç yönlerdeki unsurların Türkiye’yi birleştirip uyumlulaştırması, kültürel adaptasyon yeteneğı ve sentezinde iki göç dalgası önemlidir: Köyden kente göç (1950’lerde başlayan ve halen süren) ve Osmanlı çökerken Müslümanlık ve Türklük unsuru taşıyan toplulukların (Pomaklar, Tatarlar, Boşnaklar) Anadolu’ya göç etmesidir.¹¹⁶ Bu göç dalgalarıyla sürekli bir karışım yaşanmış/yaşanmakta ve kültürel anlamdaki statiklik sürekli ve yeniden kırılmış/kırılmaktadır. Ayrıca da nüfusun bu göç dalgalarıyla homojenleşmesi de Türk toplum yapısının yamalanmasına ve böylece “göreceli”, adaptasyonu ve mobilitesi yüksek bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur. Bu nedenledir ki, çok farklı unsurlar sorunsuzca Türkiye’de yaşamaktadırlar.

Yine Türkiye örnek alınarak kıkırdak bölgeler somutlaştırılabilir. Merkez-çevre kültürel bağlamında incelendiğinde, çevrenin giderek merkeze adapte olarak birleştiğı savunulmaktadır. Merkez-çevre devininin sürekli olduğı aşıkârdır [İbn-i Haldun’dan (Asabiyet Teorisi) tutun da Vilfredo Pareto’ya (Elitlerin Dolaşımı) kadar bundan bahsedilmektedir. Hatta en güzel örneklerinden biri de Osmanlılardır. Küçük bir boydan global bir büyüklüğe erişilmiştir. Çevreden merkeze doğru ilerlenmiştir] ve çevreden

¹¹⁶ Tekelioğlu, **a.g.m.**, s. 120

merkeze doğru ilerleyen devinimi oluşturan unsurları tespit etmek için çevreyi sürekli gözetim altında tutmak ona eklemelenen “yama”ların niteliğini gözden kaçırmamak gerekir. Çünkü çevrenin öz niteliği değişmez sadece konjonktüre uyum sağlama anlamında gerekli dönüşümleri yaşar. Öz niteliğe eklemelenen “yamalar” kabuk değiştirmeye veya sapmalara neden olur. Eğer çevre merkeze tabi oluyorsa denilebilir ki; merkeze de kendinden bazı unsurlar koyar. Yani merkez sisteme giriş için gerekli koşulları yavaş yavaş oluşturur ve zamanla gerekli manipülasyonları gerçekleştirerek yerine geçer. Bu da, bir tür “yamalanmak”tır. Sistemler tam dönüşmediği veya kendine adapte olan sistemciği dönüştürmediği sürece gerilim yaşar. Çünkü her iki durumda da sistem bir bütün halinde görülmez. Örneğin, köyden kente yeni göçen bir kişi, kendi gibi yeni göçen birinin yanında farklılık taşımaz fakat merkezde farklılığı göze çarpar. Tabi uyum sağlayana kadar. Ya da okul değiştiren bir öğrenci, sınıfına ve yeni sınıfın öğrencilerinin oluşturduğu sisteme uyum sağlayana kadar sistemde farklı olan bir “yama” gibi göze çarpar.

2.2.2. Sorun Saklayan Olarak “Yamalar”(Dezenformasyon)

Söylendiği gibi belli psikolojik, toplumsal, ekonomik, siyasal v.b. durumlarda meydana gelen herhangi bir çöküntü sonucunda bilinçli veya bilinçsiz (savunma mekanizmaları) şekilde ortaya çıkan kamufle araçları da olabilir yamalar. İki şekilde karşılaşılabılır:

a) Sorunun, sisteme/yapıya uygun, çözümü sırasında dışarıya/**ötekine** karşı sistemin halen bir bütün olduğunu hissettiren olarak **koruyucu bir kılıf**. Ülkeler birlik ve bütünlük içerisinde kendi yapılarını dışarıya gösterirler. Fakat bugün kendi içerisinde sorunu olmayan, homojen, bir yapı bulmak çok zordur.

b) Kamufle olarak ikinci durumda, var olan sorunun bilerek üstünün kapatılması ve sorunun olduğu bölgeye sorun giderilmiş veya sorun yok izleniminin verildiği durumlardır. Yamalar burada bir sorun halini alır. Çünkü üstü uygun yapı ile kapatılmayan sorunlar bir müddet sonra daha kötü bir vaziyette kesinlikle kendini gösterecektir.

Sorun saklayıcı olarak bu yamaların, anlaşıldığı gibi, önemli bir ortak noktası vardır ki, o da **yapının bütünmüş gibi gösterilmesidir**. Verilecek örneklerin hemen hepsinde bu ortak özellik dikkati çekecektir. Örneğin, çokça karşılaşılan durum IMF ile Türkiye'nin ikili ilişkileridir. İnsanlar Türkiye'nin ekonomi sorunlarının boyutlarını iyi bilir ve birinci derecede hisseder; fakat IMF ile görüşmelerden sonraki telkinlerle sakinleşebilir ve biraz da olsa rahatlama hisseder. İMKB'de, IMF görüşmelerinden sonra bir rahatlama göstergesi olarak işlem hacminin yükselmesi bunun küçük bir göstergesidir.

Bu örnek baz alındığında, ortaya çıkan vahim bir durum vardır: Türkiye'de bunun gibi örnekler sayılamayacak kadar çoktur. Bu zihniyet tipi her yere sirayet etmiş, temizlemesi gereken, kanserli bölgelerdir. Sadece devlet kurumlarında olduğunu söylemek ve düşünmek sıklık olur. Çünkü bu bir zihniyet tarzına dönmüştür. Bu zihniyetin ve yapılanmanın panzehiri geniş yani çağın gereklerine uygun şekilde düşünüp hareket etmekten geçmektedir. Bunun yanında ileriye yönelik detaylı planların yapılması, insana önem verilmesi, karşılıklı güvenin sağlanması başlangıç için gerekliliklerdir. Siyasal yapının da eşgüdüm içinde kendini değiştirmesi gerekmektedir. Şeffaf, güvenilir, otantik ve ileriye yönelik mantıklı planları olan bir yapıya kavuşması gerekmektedir. Bunlar sağlandığında, sorunlu bölgeler yeniden yapılandırılacak ve yapı yeni yüzüyle meydana çıkacaktır. Bu dönüşümün sağlanması umuduyla Türkiye'nin belli başlı yamalı alanlarının mikro düzeyde ve **yama** gözlüğü kullanılarak incelenmesi/gösterilmesi gereklidir.

Popüler kültür Türkiye'de göz ardı edilen fakat suçlu arandığında da günah keçisi olarak görülen bir alandır. Yine Türkiye'nin bilişsel gelişiminin sekteye uğramasında etkili ve kaotik bir alandır. Araştırılmaz fakat hemen her yeri kuşatmıştır. "Popüler kültürün birçok unsuru Türkiye'deki siyasi söylemi kuşatmış durumdadır. Popüler kültür fark edilse bile 'görülmemeye' çalışılan, hatta deyim yerindeyse gözden kaçırılmaya çalışılan bir alandır."¹¹⁷ Bu da Türkiye'de bir yamalanmış alanın daha olduğunu aynı zamanda büyük bir çatışkının olduğunu ortaya koyuyor. Bu çatışkı Türkiye'deki gerilimlerin, kaosun nedenleri tartışılırken göz önündeki tespitlerin kullanılmamasından kaynaklanan bir çatışkıdır. Hemen her yerde popüler kültür vardır.

¹¹⁷ Tekelioğlu, **a.g.m.**, s.108

Bu yaşanıyor; fakat neden dozunda yaşanmıyor. Bu dönüp dolaşıp iktidarda kilitleniyor. Çünkü halkı yönetenlerin bugüne kadar sürüklendikleri belirsizlik, toplumu gündelik yaşamaya itmiştir. Örneğin; sorunlar tartışılmaz, sadece baştan savılır, başkasının üzerine atılır. Hiçbir hükümet yoktur ki kendinden öncekini suçlamasın (örneklem genellikle Türkiye’dir). Halbuki iktidara talip olan kişiler her türlü sorunu bilip kendilerinin sorunu olarak addetmelidirler. Güven böyle sağlanır ve popüler kültürdeki yaşanması gereken nüanslar daha bağımlılıktan uzak yaşanır.

Bir başka örnek olgu ise, **globalleşmenin** kurduğu kamufle düzenidir. Büyük ülkelerin, gelişmekte olan ülkeler üzerinde kurdukları hegemonya düzeninde yamaları dev sorun saklayıcı konumunda görmek mümkündür. “Globalleşme batılı, öncü devletlerin hakim kültür kodlarının Batı dışı toplumlara dayatılmasıdır.”¹¹⁸ Bu anlamda “yama” çerçevesinden de globalleşmenin dinamikleri gözden geçirildiğinde, globalleşmenin bir yandan yerellikleri, yerel iktidar odaklarını, kimlikleri v.s. eşit tutmakta olduğu ama bir yandan da globalleşmeyi o yerellikler düzeyinde kimliklerle oynayarak, yapıları, kültürleri başkalaştırarak empoze etme yönüne gitmekte olduğu görülür. Çok basit bir örnek olarak, Coca-Cola’nın Ramazan ayı dönemindeki reklamları verilebilir. Bu reklamlar her mekân bir yana, özellikle doğu illerinin ya da maden işçilerinin iftar sofralarında Cola’ya yer verdiklerini göstermektedir. Globalleşmenin yukarıda anlatılan kimlikleri parçalayarak empoze ettiği global örüntü-bilinç-yapı buna işaret etmektedir. Bu reklamların doğruluk payı olduğu kabul edilebilir; fakat şöyle bir şey de vardır ki, bu doğruluk, globalleşmenin yaptığı “yapı bozumun” öyle masum olmadığını da göstermektedir. Çünkü farklı yüzlerle yıkıcılığını gizler. “Yama”nın sorun saklayıcı özelliği burada meydana çıkar.

Ayrıca yerel yapı açısından da globalleşmenin etkileri değerlendirilmelidir. Yerel yapı bu global motifleri kabul ederse, kendini hazır hissetmeden veya bunu haklı gösterecek eylemlerle global söyleme katılırsa ileride büyük sorunlara gebe olacaktır. “Yama”nın yapısında da bu vardır. Yani sorunların çok iyi muhafaza edilmesini sağlar. Yine bir diğer durum ise, toplumdaki bir takım gerilimlerin global söylem ve uygulamalar eşliğinde yok olacağının savunulmasıdır. Bu doğru olabilir; fakat şuna benzer koşullarda: Globalleşmenin getirdiği sorunların çözümünde doğrudur ya da

¹¹⁸ Ali Yaşar Sarıbay, **a.g.m.**, s. 151

sistemin gerçekten çökmek üzere olduğu (yine adapte sorunu çektiği için) ve hareket kabiliyetini yitirdiği koşullarda geçerlidir. Fakat bunların dışında, sistemin sırf global söyleme ve pratiklere uyumu için bozulduğu veya makyajlandığı durumlar da mevcuttur. Eğitim sistemimizin her yıl biçim değiştirmesi örnek verilebilir. 1991-1992 yılında getirilen ders geçme ve kredi uygulaması eğitimdeki gelişmelere uygun olmasına karşın Perspektif Planda öngörülen modele uygun olmadığı görülerek 1994-1995 eğitim-öğretim yılında kaldırılmıştır.¹¹⁹ İlhan bu konuda şöyle demektedir:

“**Kemalist** ‘Maarifin ulusallığını, ‘**Tevhid-i Tedrisat Kanunu**’nu, hem sağından hem solundan ‘delerek’ örselediler; hiç kimse ulusallık örselenirse, yetiştirilecek öğrencinin mahiyet değiştirebileceğini düşünmedi; oysa temel amaç, **Gâzi**’nin öngördüğü amaç olmaktan çıkmıştı: Artık ‘yurttaş’ yetiştirilmiyor; onun yerini, önce ‘idare-i maslahatçı’ takımı aldı, sonra ‘eyyamcılar’, nihayet ‘müşteri’(tüketici)! **Türkiye**, bilerek bilmeyerek, hanidir ‘tüketici’ yetiştiriyor; üstelik bilinçsiz bir ‘müşteri’; daha da kötüsü, ‘yerli malı, yurdun malı’ döneminin müşterisi değil, ‘ecnebi’nin müşterisi. Türkiye’de ‘ulusal’ eğitim öğretimin çivisi çıkmıştır.”¹²⁰

Bu durumun delilleri artık her an karşılaşılan ve tam bir tüketim öznesi haline gelen “öğrenciler”dir. Türk eğitim sistemindeki öğrencilerin, artık “eskiden” diye anılan öğrenci profilinin çok çok uzağında olduğu açıktır. Zaman çok hızlı ilerliyor olabilir; eğitimin içeriği değişir, kalıplarının değişmesi zordur. Bu, hedefi farklı tayin etmektir ve sonunda varılan nokta farklı olacaktır.

Yine Türkiye’den güzel bir örnek, güncelliğini yitirmemesi babında, Yüksek Öğretim Kurumudur. Bu kurum aslında tam anlamıyla “yamalanmış” bir nitelik taşımamaktadır. Fakat insanlara karşı “yamalayıcı” etkinliği vardır. Çünkü bu kurum, kurulduğu günden itibaren büyük tartışma konusu olmaktadır. Fakat buna rağmen bu kurumdan geri adım atılmamaktadır. Yine devletin kendi organı içinden dahi bu kurumun menfi yönlerini açığa vuran görüşler yoğun olarak vardır. Öncelikle üniversitelerin özerkliğini kısıtlayıcı hegemonik bir kurum halini aldığı üzerinde durulmaktadır.

Yine olanak ve bütçe dağıtımında eşgüdümü sağlamak yerine, bazı üniversiteleri korumuş kollamış olduğu; rektörlerin, öğretim üyelerinin korkulu rüyası olmaktan öteye

¹¹⁹ DPT, “Ortaöğretim: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi”, **Teknik Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, 2001, <http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik589.pdf>(2005), s.25

¹²⁰ İlhan, **a.g.e.**, s. 86

gidemediği vurgulanmaktadır.¹²¹ Bu konu üçüncü bölümde biraz daha tartışılacak ve çözüm önerileri sunulacaktır.

Yamaların sorunları saklayıcı özelliğinin güncel bir örneği Fransa'daki olaylarda görülür. Bu örnekte siyasilerin ortalığı karıştırdığı ve “yamalanmış” duyguların açığa çıkmasına neden olduğu görülmüştür. İçişleri Bakanı Sarkozy'nin yaptığı açıklamaların ardından patlak veren sosyal reaksiyonların haricinde Le Pen'in anti-İslamist söylemi¹²² global düzlemde bir cepheye dönüşebilecek niteliktedir. Çünkü Le Pen bu eylemlerde İslami kesimi suçlayıcı bir konuşma yapmıştır. Olayların şiddeti ile bir anda bu söylemi geniş kitlelerin desteklemesi de var olan “yama”ların ne derece büyük bir alanı kapladığını ispat eder. Yine bu olaylarla da anlaşıldığı gibi “yama”lar niteliksel olarak son derece işlevseldir. Fransa'daki toplam Müslüman nüfusun 5 milyonu bulduğu düşünüldüğünde bu söylemin ne denli tehlikeli olduğu kendi kendini açıklamaktadır.

Bu noktadan Türkiye'de sorun halini alan “türban” konusu ile yamalara devam edilebilir. Bilindiği gibi “1980'lerden bu yana “türban” Türkiye'de bir sorun haline gelmiş ve güncelliği çeşitli zamanlarda çeşitli dalgalarla korunmuştur (Üniversitelerde “türban”ın yasaklanması, Merve Kavakçı'nın T.B.M.M.'ye “türban” ile girmesi v.s. birçok dalga ile). Son dalga ise A.İ.H.M.'nin, “türban” ile ilgili açılan bir davada, Türkiye'yi haklı bulması sonucunda meydana gelmiştir. Başbakan'ın verdiği demeç çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Burada bu tezi ilgilendiren olay içindeki yamaları bulmaktır. Taraf tutmamakla birlikte, son gelişmelerin yamalı tarafları açıklanabilir. Türban davasında aslında kazanan AK Parti hükümeti olmuştur.¹²³ Fakat karar iktidar partisi olan AK Parti tarafından beğenilmemiştir. Bu bir çatışkı/antagonizmadır. Yapılan açıklamalarla bir tür, yamalı bilincin açığa çıkması tarzında bir durum meydana gelmiştir. Bu tespitin çıkış noktası ise iktidar partisinin, halkın tüm kesimlerini temsil ödevi açısından tarafsız kalması gerekliliğidir. Aslına bakılırsa AK Parti iktidarı sosyal güven ve tutarlılık açısından iyi seyreden konuma sahip bir vizyon çizmekteydi. Ayrıca ekonomide canlılık, istikrar, ilerleme sürecine girilmiştir.¹²⁴ Bu güven aslında AK

¹²¹ Mustafa Özyurt, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, 2000, <http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005), s. 15

¹²² Ferhat Kentel, 24 Saat, NTV, 07-11-2005

¹²³ İsmet Berkan, “Mahkemeye Ben Mi Başvurdum?”, Radikal, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=170069>, 16-11-2005, (20-11-2005)

¹²⁴ Tanıl Küçük, Finans Sektörü, **CNBC-E**, 21-11-2005

Partinin, **otantik**liğinden de ileri gelmektedir. Yani gerçek veya dezenforme olsun halkın büyük bir çoğunluğunun güvenini sağlamış durumdadır. Hemen her mekânda savundukları ve kendi içlerinde de telkin edilen **güven**¹²⁵ unsuru, AK Parti'nin Türban konusundaki hassasiyetlerinin altı çizilerek vurgulanması, bazı kesimlerin güven duygusunda gedikler açmış olabilir. Sonuçta toplumsal boyut vardır ki, türbanı savunanlar olduğu gibi, savunmayanlar da vardır. Bu boyutta bu insanların toplumsal uzlaşmaya varmaları daha yapısal olacaktır.¹²⁶ Toplumsal uzlaşma şartları, “**toplumsal seleksiyonla**” oluşturulup, çözümlenmelidir. Toplumsal seleksiyonla sorunlar taraflarca, tespit edilecek ve ortak noktada buluşulacaktır. Taraflar arasındaki sorun, çözüm güdüsüyle ele alınacak yaklaşımlarla zaman içerisinde çözülecektir. Tabii ön koşullardan biri de siyasetin bu işe karışmamasıdır.¹²⁷

Sorun saklayan yamalara aslında ekonomi alanından çokça örnekler verilebilir. Fakat burada incelenme alanı içinde daha kapsayıcı olan bir tanesi, 2002 yılında başlatılan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”dır. Bu programa karşı çıkanların üzerinde birleştikleri bir iki nokta sorunun nasıl göz ardı edildiğini göstermektedir. Öncelikle bu program IMF ve Dünya Bankası yönlendirmesinde, küresel sermayenin isteklerine göre bir yapılanma sürecidir. Kökenleri neo-liberal görüşe dayanır. Neo-liberal ekonomide de güçlü bir devlet ile az gelişmiş bir devletin ticari alışverişleri, az gelişmiş ülke için yıkıcıdır ve daha da ağır sonuçlar yaratabilecektir. Oysa Türkiye'ye ve karşılaştırmalı örneklemeler sağlaması açısından diğer az gelişmiş ülkelere bakılarak, gelişmiş ülkelerle Türkiye gibi ülkeler arasında denetimsiz mal ve hizmet ticareti ve sermaye hareketleri az gelişmişliği daha da içinden çıkılmaz bir sorunlar yumağı haline sokmakta ve az gelişmiş ülkeleri bunalımdan bunalıma sürüklemektedir.

Yine yabancı sermayenin ülkeye gelmesi cazip hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bununla ilgili olarak da gerekli yasal düzenlemelere de gidilmiştir/gidilmektedir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da 2005 yılına ait programda, yabancı sermayenin ülkeye gelmesini teşvik edici ve de olası sorunların önünü kesici yasal

¹²⁵ Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti Grup Toplantısı, **CNBC-E**, 22-11-2005

¹²⁶ Nur Vergil, Söz Sizde, **Cnn Türk**, 19-11-2005

¹²⁷ Tarhan Erdem, Söz Sizde, **Cnn Türk**, 19-11-2005

değişiklikler yapılmıştır.¹²⁸ Yasa tasarılarıyla yabancı sermayenin önü açılmıştır. Yabancılar artık sadece sıcak parayla ülke ekonomisine sirayet etmemekte, elini taşın altına koyarak, yatırım yapma riskini de göze almışlardır.¹²⁹ Bu açıdan kriz dönemlerinde ani para çıkışlarının önü nispeten kesilmeye çalışılmaktadır. Son verilere göre yabancı sermayenin İMKB'deki oranı yüzde 68'lere varmıştır.¹³⁰ Bu oranın daha da artacağı yönünde gelişmeler vardır. Bu durum Türkiye'de yabancı sermayenin üzerine kurulu bir düzenin olduğunu göstermektedir. En iyimser yönüyle dahi bu rizikolu bir durumdur. Savunulan, ulusal sermayenin de aynı derecede güçlendirilmesidir. Her şeye karşın hatırlanmaya değer olan ve yaşanan, kriz anında yabancı kuruluşların, ilk önce, sermayesini çektiğidir. Bu da krizi daha da derinleştirmektedir.

“Nitekim, ülkemizde 1980'den bu yana sürdürülen neo-liberal uygulamalar, beklenenin aksine, ulusal tasarrufları artırmamış, yatırım hacmini genişletmemiş ve istikrarlı bir büyüme ortamını bir türlü sağlayamamıştır.”¹³¹ Program kendi iç dinamikleri ile de çakışmaktadır. Çünkü temel amaçları arasında, kamu borçlarından kurtulmak ve ekonominin olağanüstü bir dış yardıma ihtiyacı olmayacak bir yapıya kavuşturulmasını sağlamak gelmektedir. Fakat herkesin bilip, görüp, yaşadığı gibi her zamanki gibi yine IMF ve Dünya Bankası güdümlü projeler olan bunun gibi oluşumlar, sonunda Türkiye'yi tekrar başa döndürmüş ve yine IMF ve Dünya Bankası ile masaya oturmak zorunda bırakmıştır. Böylece Türkiye ekonomisi her zamanki gibi, “niyet mektupları”na verilecek tepkilerin ve IMF tarafından sağlanacak “sıcak para akışının” etkisinde ekonomik yönüne devam etmek durumunda kalmıştır. Küresel düzenden dolayı, ekonomi dış etkenlere de bağlıdır ve etkilenebilir; fakat Türkiye'nin hemen hemen tüm ekonomik gidişatı dış etkenlerle adeta **savrulmaktadır**. Anlatılanlar Temmuz 2005'te tespit edilen risk haritasıyla örneklendirilirse daha iyi anlaşılacaktır:

- 3 Ekim 2005'te başlaması öngörülen AB müzakere süreci,

¹²⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı-2005 Yılı Programı”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2005.pdf>, 05-11-2004, (18-07-2005), ss. 36-37

¹²⁹ Küçük, **a.g.p.**

¹³⁰ Ekogün, **TRT 2**, 21-11-2005

¹³¹ Bağımsız Sosyal Bilimciler İktisat Grubu, “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler”, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/iktisatg.htm>, (07-09-2005), ss. 1-4

- Aynı tarihte AB ile müzakere sürecinde Kıbrıs konusunun yaratabileceği ekonomik dalgalanma,
- IMF'in birinci gözden geçirmesi sürecinde Sosyal Güvenlik Yasası'nın yasalaşmama ihtimali, (IMF'nin Türkiye açısından kesin bir zararı vardır ki, o da hükümet halk ile IMF arasında yıllardan beri tıklıp kalmıştır)
- ABD'de faiz oranlarının seyri,
- 2005 yılındaki global büyümenin Türkiye'ye etkisi¹³²,

Irak'taki seçim sürecinin olası etkileri, gibi faktörlerin ekonomik süreci çok fazla etkilemesi, Türk ekonomisinin güçsüz ve spekülatif olduğunu göstermektedir.

Yanlış politikalar, yanlış kararlar, az gelişmişlik gibi nedenlerden dolayı oluşan kentleşme sorunu da çalışma için önemlidir. Nitekim, Türkiye'de kentleşme ve kentlerin büyümesi, kentsel gelişmenin kontrol edilmesini zorlaştırmıştır. “Kentleşme türlü nedenlerle köyünü terk etmek zorunda olanların kente yığılması biçiminde olma özelliğini korumaktadır.”¹³³ Çarpık kentleşmenin, düzensiz ve kanunsuz imar iskan yapılanmalarının etkisiyle kentleşme, Türkiye'de, yapısal bir sorun halindedir. İşin içine az gelişmiş ülkenin geri kalmış illerinden göç etmek zorunda kalan insanları girdiğinde, sorunlar daha da büyük boyutlara ulaşmıştır. Çünkü bu insanlar kendilerini tam anlamıyla **yamalarak** şehre adapte olmaya çalışmaktadırlar. Hem şehir düzeni ile hem de geçim sıkıntısı ile başa çıkmak zorunda kalmışlardır. Bu ikili zorluğun üstesinden büyük bir yüzde başa çıkamaz ve şehirde kaos başlamış olur. Nitekim büyük illerdeki **kapkaç olaylarının** artması bu zorluğun en büyük örneğidir. Tüm yaşam koşullarının bonkörce sergilendiği bir mekânda, adapte sorunları da zorlaşacağından anomi daha mantıklı gelecektir. Bu durum, *şehirden beklenenlerin alınamadığı bir ortamda **normsal yamaların** zihniyete ilişkin değişiminde işlevsiz kalması anlamına gelmektedir.*

¹³² Türkiye İş Bankası, “Dünya Ve Türkiye Ekonomisinde Gelişmeler”, İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü, <http://www.isteyatirim.com.tr>, Temmuz 2005, (18-07-2005), s.17

¹³³ DPT, “**Nüfus, Demografi Ve Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu**”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/nufus/oik572.pdf>, 15-02-2001, (18-07-2005), s. 17

Sorun saklayıcı olarak yamaların incelenebileceği bir diğer örnek de, **kitlelerin** siyasa ve siyasiler tarafından **nasıl yamalandığı** ile ilgilidir. Türkiye’de tam anlamıyla bir liberal düşünce oluşmadığından ve yaratılamadığından, kitleler bilinçlenmemiş ve siyasileri üzerinde baskı gücünü de tam anlamıyla kullanacak donanım da erişememişlerdir. Liberal düşünceye kaynaklık eden temel ayrım, “seçkinliği özgürlükle tanımlayıp, hem kurumsal hem de sosyal baskılar karşısında muhafaza etme kaygısıdır.”¹³⁴

“....Kitle siyaseti yönetilebilir bir demokrasi için zaruridir. Demokratik meşruiyeti sağlanmış, farklı istemleri gözetem, iletişimsel bir kitle siyasetinin önemi bellidir.”¹³⁵

Çoğunluk iktidarı perspektifiyle –azınlık psikolojisi açısından- bakıldığında, kitle siyasetinin sakıncalarının da olduğu görülür (kendi dışındakileri yok sayıp, taleplerini de umursamamak gibi). Bunun örnekleri günümüzde dahi yaşanmaktadır. Son olarak Fransa’daki olaylar sonucunda ortaya çıkan sosyal sorunların temelinde de bu yatmaktadır. Seyfettin Gürsel’in belirttiği gibi, çalışan Fransız vatandaşı oranı ile çalışan göçmen oranı arasında büyük farkların olması¹³⁶ (çalışan Fransızlar, göçmenlerden 4 kat kadar fazladır), yanlış kitle siyasetinin canlı bir örneğidir. Bu ayrımcı kitle siyasetinin Fransa’da meydana getirdiği son olaylar tüm dünya tarafından ibretle izlenmektedir. Bu, kitle siyasetinin menfi yönde uygulanması sonucu oluşan bir durumdur. Türkiye kitle siyasetini müspet anlayışla idame ettirmesine karşın, bazı uygulamaların plansız olmasından ve yürütülen siyasetin yanlışlığından dolayı sorunlarla karşılaşmaktadır.

¹³⁴ Süleyman Seyfi Ögün, “Kitle Eleştirisi İle Başlamayan Politikanın, Politik Tarihte Çok Önemli Bir Şey Yapabileceğine İnanmıyorum.”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004, s. 197. Bu bilinç Amerikan sinemasından bir gözlemle örneklendirilebilir: Amerikan filmlerinde veya dizilerinde, hangi kapasitede olursa olsun her insanda birey bilinci ve bu anlatılan liberal bilinç sergilenmektedir. Her kategorideki birey iş kişisel haklarına ve benliğine gelince kendini sonuna kadar savunmaya başlamakta ve bunda da geriye gitmemektedir. Yani Türk modelinde olduğu ve Alev Alathı’nın dediği gibi “alçakgönüllülük”ün yarattığı bir alışkanlıkla, kişisel alana saldırıda geri plana çekilmemektedir. Daha da özü “kendilerini yamalamamaktadırlar”. Bu basit hakkını savunma biçimi, kitle siyasetinin (yani siyasilerin iktidar olma planlarıyla, bireye “oy” pusulası olarak baktığı) değil kitlenin siyaset hakkının işlerlik kazanmasını da beraberinde getirmiştir.

¹³⁵ H. Bülent Kahraman, “Merkez, Kitle Siyaseti , İdeoloji”,

[http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=39823&tarih=07/06/2002, 07/06/2002, \(05-12-2003\)](http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=39823&tarih=07/06/2002, 07/06/2002, (05-12-2003))

¹³⁶ Seyfettin Gürsel, Eğrisi Doğrusu, **CNN Türk**, 18-11-2005

Yanlışların belli başlıları, sivil toplumun henüz bir siyasal özneye dönüşmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda “sivillik” bilincinin gelişmesine de belirli dönemlerde engel olunmuştur. Toplumun sivil/siyasal bir özneye dönüşmemesi sürecine bağlı olarak da “çok önemli ve hızlı dönüşümlerin yaşandığı bir toplumda bu sürecin tıkanması hem doğrudan devletin gereksiz yere yıpranmasına hem de siyasetin işlevsizleşmesine, o arada da toplumsal sorunların giderek büyümesine yol açıyor.”¹³⁷ Çünkü devletin uzanamayacağı noktalarda sivillerin de belli oluşumlar çerçevesinde kendi sorunlarını çözümlemesi gerekmektedir. Sivillik bilinci ve siyasal özne niteliği de buradan kaynaklanmaktadır. “Sivilleşme” ve “siyasallaşma”nın önündeki engelleri çok basit olarak bir iki noktada toplamak ve bunların yol açtığı “yama”ları tespit etmek mümkündür. Öncelikle sorun demokratik yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Şöyle ki; Demokratik oluşum iki farklı şekilde görülebilir: Doğrudan Demokrasi veya Temsili Demokrasi. Doğrudan demokraside halk sürekli ve düzenli olarak ve doğrudan doğruya her siyasal sorun veya konuyu tartışıp görüşmesi sonucunda yaptırımlarla destekli kararları alma meşru yetkisine sahiptir. Temsili demokraside ise, kendisinin yokluğunda onun yerine tam yetkiyle siyasal sorun ve konuları görüşerek yaptırım gücü ile desteklenen karar alma meşru yetkisine sahip olan temsilcilerinin tartışıp görüşmesiyle alınan kararlara dayalı olarak yönetilmesi esastır.¹³⁸

Bilindiği gibi “doğrudan demokrasi”de halk her konuda söz sahibidir, referandumlarla her şey halkın oyuna sunulur. Bu ortamda, halkın sivil bilinç ve sorumluluğa sahip olması ve bunun bir sonucu olarak da siyasal bir özne olması kaçınılmazdır. Fakat “temsili demokrasi”de ontolojik olarak halkın biraz daha bastırılmış olması kaçınılmazdır. Çünkü halk belirli periyotlarla temsilcilerini seçer ve diğer seçimlere kadar söz hakkı hemen hiç yoktur. Bu, Türkiye’nin de kullandığı bir yöntemdir. Bu durumdan ve geçmiş deneyimlerden dolayı Türk halkı “**yamalanmış**”tır. Yine yakın zamanda sivillige vurulan son darbe ile ve daha sonrada sivil derneklerin kurulması yönündeki kısıtlamalarla da sivillik bilinci sekteye uğramıştır.¹³⁹ Çünkü 1980 döneminde sivil toplum örgütlerinin oluşumlarına zorluklar getirilmiştir. Birbirine

¹³⁷ Kahraman, **a.g.m.**

¹³⁸ Ersin Kalaycıoğlu, “Siyasal Rejim Tasarımı Ve Demokrasi”, http://www.tesev.org.tr/projeler/siyasi_rejim_metin_tebliğ3.php, (13-12-2003), s. 1

¹³⁹ Ozan Erözden, “STK’lar Ve Hukuki Çerçeve Yenilik Talepleri Üzerine Notlar”, **Merhaba Sivil Toplum**, Der: Tacizer Ulaş, İst: İletişim Yay., Helsinki Yurttaşları Derneği, Tarihsiz, s.20

bağlantılı olduğundan dolayı da yine halk siyasi öznellikten de uzaklaşmıştır. Zaten beş senede bir halka ihtiyaç duyan bir yönetim biçiminde toplumun bu yönünün “yamalanmaması” da çok farklı bir toplumsal yapılanma gerektirir.

Yine bu “yamalanmış bilincin” oluşmasında bir nüans daha vardır ki bu da Türkiye’de **otantiklik sorunu**dur. Yani yazılı hukuk metinlerinde içerilen soyut kurallar kadar, onların uygulanmasında geçerli olan normlar ve davranışlar da siyasal rejimin karakteristiğini belirler. Türkiye’de bu yönde çok büyük sıkıntılar vardır. T.B.M.M. kanun çıkarma rekoru kırarcasına çalışıyor. Fakat bu yasaların, uygulanma sürecini ve işleyişini bir yana bırakıyor. Bu bakımdan siyasal sistemimiz çalışıyor gibi görünmektedir; fakat kamufle bir hal almıştır. Çünkü Türkiye’de temel sorun uygulamadaki eksikliklerdir. Bu yüzden AB Türkiye’yi mercek altına almış ve yeni bir süreçte, çıkardığı uyum yasalarının uygulamaya sokulması konusunu zorunlu kılmıştır. Çünkü Türkiye bu konuda gerçekten yetersiz kalmaktadır.

İşte tüm bu siyasal karakteristikler sonucu Türkiye’de bir sivil ve siyasal özne olarak halk konumlanamamaktadır.

Bir diğer yanlış uygulama da yine direkt olarak “yama”ların sahasına giriyor. Çünkü bunda da kitlenin, siyasete müdahalesinin kısıtlandığı bir durum ve zihniyet yerini alıyor. Bu dönemde sadece “Türkiye’de değil, bütün dünya’da devlet baskısının yanı sıra ve en az onun kadar önemli olan bir kitle baskısı çıkıyor ortaya, kitle baskısı politikayı sarsıyor kitle için bir şeyler yapması yönünde ikazlarda bulunuyor”¹⁴⁰ ve ona asıl amacını hatırlatıyor. İşte Türkiye’de bu yönde büyük yamalar var; çünkü sivilleşmemiş bir toplumda kitle baskısı uygulamak çok güçtür. İlk yapılması gereken de önce bireyleşmek, sonra sivilleşmektir. Türkiye’de politikanın çıkış merkezi kitle değildir. Ve bu yönde kitle geri plana atılarak yamalanmaktadır.

Olması gereken, politikanın çıkış noktasının toplum bazlı ve kitle eleştirisine dayalı olmasıdır. Yine Türkiye’de kitle çok büyük dönüşümlere itilmiştir. İlk bölümde anlatılanlara ek olarak yine bireylerden hareketle kitleler çeşitli yanlış düşüncelerle büyük bir “susma” sürecine girmiştir. Bunda etkili olan, devletin uyguladığı şiddet v.s. değil –zaten bu, tezin varmak istediği amaçlardan değildi- daha çok zihniyetten gelen ve

¹⁴⁰ Ögün, **a.g.m.**, s. 197-198

gündelik (keyfi) verilen kararlardır. Bilindik birkaç örnekle somutlaştırmak daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Rejimin en büyük başarılarından biri olarak gösterilen fakat birkaç yıl sonra, onu kuran iktidar tarafından komünist yuvası sayılıp kapatılan Köy Enstitüleri; bugün suç sayılmayıp bir sonraki gün suç sayılan bir durumdan ötürü insanların geriye dönüşlü olarak cezalandırılmaları; hemen her mekânda görülen ve her iktidar değişiminde farklı konum alan durumlar; memur ‘kralcılığı’nın yarattığı iticilik; yolsuzluğa, rüşvete, iltimasa dur diyememek ve bunların önünün alınamaması; genç neslin elinden akıp giden hayat v.s. gibi insanları çaresizliğe iten ve üstüne devletin kimi zaman uyguladığı haksız totaliter tavır, insanları **silik** bir kişilik sergilemeye itmiştir.

Hayata sınavlarla boğuşarak anlam verebilen yığınlar yaratmış olan devletin, meşruluk dayanağıdır belki insanların hayatını kendine sınavlarla bağlamak. Çünkü devlete tabi olmak isteyen birey ona karşı çıkmak kudretini kendinde bulamamaktadır. Tahsilini bitiren birey, bu yeni dönemde okumuş proleter vazifesinin meyvesini ‘memur’ olarak yemek istemektedir. Garantili iş imkânı sağlayan devlet, dışarıdaki vahşi kapitalizmden bir kurtuluş yolu olarak görülmektedir. Birçok koşulun, sırf alternatifi çoklaştığı için, işverenin insafına kalmış bir sistemde, insanların devlete bağımlılığı güçlenmektedir. Fakat bu özerk bireylerin ortaya çıkmasının üzerini **yamalayan** bir durumun ta kendisidir. Nitekim Tekelioğlu’nun tespitiyle devlete yakın olup da entelektüel kalabilen pek olmamıştır.¹⁴¹ Direkt devleti veya devletin organlarını suçlamak kolay gibi görünüyordur. Fakat Atatürk’ün devletçiliğini, tekelcilik ve totaliter olarak algılayıp yanlış yönlendiren de yine Atatürk sonrası dönemdir.

İnsanların yığınlaşmasının bir diğer nedeni de kendini yığın içinde farklı kılma mücadelesini farklı platformda sergiliyor olmasından olabilir. Toplum gittikçe bir "nüsha" haline geliyor veya getiriliyor. Fotokopi ile çoğaltılmış, hep aynı bireyler. Asıl olması gereken; bütünün içinde farklılık yaratmaktır; ama marjinal olmadan. Bütün ile bağlantılı olarak.

¹⁴¹ Tekelioğlu, **a.g.m.**, s. 133

2.2.3. Sorun Gideren Olarak “Yamalar”

Aslında “sorun gideren olarak yamalar” başlığı altında incelenebilecek Türkiye’den pek fazla pratik yoktur. Dolayısıyla *sorun gideren olarak yamalar* kısmında sadece öneri mahiyetinde düşünceler verilebilecektir. Yani gelecek ile ilgili tasarılar. Tespit edilen birkaç küçük örnek. Yamalar başından itibaren anlatılmaya çalışılan şekliyle yapıya aykırı durumlarda soruna adapte edilmeye çalışılması sonucunda ortaya çıkar. Bunun sonucunda sorun büyür ve bu sorunla tekrar karşılaşılır.

Sorunlu alana uygulanan yama, yapı ile uyumlu ise yavaş yavaş sorun çözülür ve yama görünmez hale gelir. Bunu plana uygun bir çevre düzenlemesinde görebiliriz. Kötü durumdaki bir alana planlı bir müdahaleyle peyzaj çalışması yapıldığında, kötü alan yok olur ve yenilenen alan bir müddet sonra hatırlanmayabilir. Bu, uygulanan yamanın sisteme uygun bir şekilde tatbik edildiğinin bir göstergesidir. Sorun saklayan olarak yamalara güzel bir örnek olarak İhsan Sezal’ın müsteşarlığı döneminde yabancı dil için uyguladığı **basamaklı kur sistemi** gösterilebilir.

Türkiye’de yabancı dil sorunu plansız işlerin sonucunda ortaya çıkan bir sorundur. Fakat Sezal, MEB müsteşarlığı döneminde karşısına geçen bu sorun ile ilgili *düşünerek* yapısal bir çözüm bulmaya çalışmıştır. Herkesi aynı kefeye koyarak standart ve yavan bir İngilizce eğitimi yerine, “basamaklı kur sistemi” ile herkesin yabancı dili kurlar/basamaklar şeklinde alması daha mantıklıdır. İhtiyaç olunan seviyeye kadar İngilizce öğrenme esasına dayanan bu sistemde, her kurun sonunda sertifika verilecek ve kimin hangi seviyede İngilizce bildiği de belirli olacaktı (Bakanın değişmesi nedeniyle 6 ay sonra bu sistem uygulamadan kaldırılmıştır). Tüm özel İngilizce kurs merkezlerinde bu kur sisteminin kullanılması, sistemin yapısal anlamda işe yarar olduğunu ve mevcut sorunların giderilmesine uygun olduğunu kanıtlamaktadır.

Bir diğer sorun giderici ise AK Parti’nin göstermiş olduğu **otantiklikte** gizlidir. Manevi anlamda sorunları iyileşmesine neden olan/olabilecek çok önemli ve esasen Türkiye’nin ihtiyacı olan **yamay**ı gösterir. AK Parti’nin iyi ya da kötü, ülke bilincinde sağladığı ve sürekli telkin ettiği güven duygusu sorun giderici eklerdir. Çünkü ilk iki-üç sene içerisinde sırf AK Parti’nin sağladığı güven sayesinde sosyal ve ekonomik platformda çok büyük gelişmeler ve rahatlamlar gözlenmiştir.

Çifte bir durumdan da söz edilebilir. AB'nin dayattığı uyum yasaları Türkiye'de kabul edilmiştir fakat uygulanması aşamasında sorunlarla karşılaşmaktadır. AB uyum yasalarının Türkiye'deki birçok gediği kapatacağından kuşku yoktur (kültürel asimilasyon ve sömürölme gibi söylemler göz ardı edilerek). Çünkü AB onların seviyesinde bir demokrasi ve yönetim yapılanmamızın olmasını bize şart koşturmuştur. Böylece Türkiye'ye özgü bir yama ortaya çıkmıştır. Yasal alt yapı hazırlanmış fakat uygulama ağırlık kazanamamıştır. Yani AB kriterlerine uygunuz bilinci oluşturulmaya çalışılmış; fakat yasalarla...

Bu "yamalı" bilinçtir. Fakat iyimser gözle bakıldığında, günlük hayatta da bazı değişikliklerin olduğu yadsınamaz. Yolsuzlukların önüne geçilmeye çalışılması, yeni uygulamaya konulan örneğin trafik cezaları v.s. kurallar hayatı biraz daha korumaya yönelik uygulamalardır. Günlük hayatı düzenlemeye çalışan uygulamalar, yapısal olduğunda sık sık karşımıza çıkan sorunlar gözlemlenmeyecek hale gelecek ve üzeri yamalanın kısmı yok olacaktır. Bu açıdan bakıldığında "yama" iyileşinceye kadar sorunun üzerini kapatan, fakat bu arada onu tedavi edici bir özelliğe sahip olan "koruyucu"dur denilebilir. Böylece yamaların sorun gideren yönü olduğu ortaya çıkmaktadır.

AB'ye uyum yasalarının uygulamayı gerektirici yönü de bu yasaların sorun gideren yönüne vurgu yapar.

Yabancı dil sorunu için üniversiteler eğer eşitlikten yana iseler, kendi bünyelerinde az bir fon ile en azından araştırma görevlilerine yoğun ve gerçekçi temellere göre hazırlanmış yabancı dil kursu olanakları sağlayabilirler. En başından adaletsizlik yaratmak yerine bu daha adil bir çözümdür ve uygulaması çok kolaydır. Böylece bilim değeri olabilecek insanlar saçma bir akım yüzünden araya gitmemiş olacaklardır. Nitekim her yıl siyasi perspektifin değiştiği şu ortamda ana dilde eğitim/bilim baz alındığında geriye dönük hatalar yapılmamış olacaktır.

2.2.4. Üçüncü Durumun İmkânı : Karantina Olarak “Yamalar”

Bir üçüncü durum da olabilir. Yama, bir sorunu dondurup, olduğu durumda koruyabilir. Sorun ne ilerler ne de geriler. Karantina (muhafaza, tecrit etme, koruma) anlamında “yamalar”, sorunları gidermeden idame ettirme durumunda söz konusu olur. Çünkü mevcut bir sorunun günlük çözüm yollarıyla kısa vadeli olarak kapatılmaya çalışılması “yamaların karantina” niteliği göstermesini sağlar. Burada sorun saklayıcı özelliği ile ayrımın ne olduğu dair çizgisinde bir belirsizlik yaşanabilir. Fakat ikisi arasında şöyle bir nüansın yarattığı fark vardır: *Sorun saklayan olarak yamalar* bir sorunu saklarken onun içten içe kötüleşmesine mani olmazlar. Onlar sadece bir sorunun üstünü kapatırlar. Fakat *karantina olarak yamalar*, dönemsel olarak sorunların kötüleşmesine mani olurlar. Kısa veya belki de uzun süreli, sadece insanlara sorun olmadığına dair sanı vermek için kullanılır. Fakat sorun bitmez, sadece yamalanır.

Örnek olarak, IMF-Türkiye ilişkisinde para akışını verebiliriz. IMF’ten gelen paranın belirli yerlere aktarılması sonucu, yine belirli bir zaman için sorunlu alanların ihtiyaçları giderilir fakat bu sorunu çözmez sadece büyümesini engeller. Bu da yamanın “karantina özelliği”ne işaret eder. 2002 yılında son halka olarak tabir edilen “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” da IMF’in çözüm için kullanıldığını gösterir. Bu programın çıkış noktasına karşı çıkanların da vurgu yaptıkları nokta, bu tezin araştırma alanı ile kesişmektedir.

Daha önce detaylı bir şekilde değinildiği gibi, kriz zamanlarında kısa vadeli olarak düşünülen “yabancı sermaye”nin ülkeye çekilmesi gibi düşünceler ve uygulamalar sorunun sadece belirli bir süre için çözülmesi yönündeki planlardır. Örneğin; 18 Ocak 2002 tarihli “Niyet Mektubu”nda, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, “daraltıcı para ve maliye politikalarına dayanmakta ve uluslararası sermaye akımlarının serbestisini güvence altına alan, dışa açık (yabancı sermayeye bağımlı) bir iktisadi yapıyı öngörmektedir.”¹⁴² Belirtilen zamanda yabancı sermayenin gelmesi için ulusal mali piyasalarda yüksek reel gelirin temini ve dövizin devalüasyon riskinden arındırılması gerekmektedir.¹⁴³ Uygulanan politika her neyi gerektiriyorduyorsa, bu şu an

¹⁴² BSB, *Niyet Mektubu ve 2002 Başında Türkiye Ekonomisi*, http://www.bilkent.edu.tr/%7Eyeldanbs/Yazilar_BSB/BSBSubat2002_tr.html, (07-09-2005), s. 9

¹⁴³ a.g.m., s. 9

bu tezin konusu değildir; fakat eleştirilmesi gereken ve içinde karantina zihniyeti taşıyan olgu; sıkışık dönemlerde veya yükseliş dönemine geçmek için, ilk etapta hep yabancı sermaye ön koşulunun sağlanmaya çalışılmasıdır. Sonuçta Türkiye, iç potansiyeli tam olarak kullanılan bir ülke değildir. Yapısal düzenlemelere gidilmeden, kısa vadeli ve çabuk çözümler söz konusu olduğunda yabancı sermaye sorunların çözümünde kullanılacak meta olan parayı sağlayacaktır. Fakat atıl durumda olan bir ülkenin kaynaklarının harekete geçirilmesi düşünülmemektedir. Örneğin daha önce anlatıldığı gibi, demografik veriler iyi şekilde planlanmış mıdır? Yabancı sermayenin iç dengeler bozulduğu dönemlerde yurdu terk etme riski değerlendirilmiş midir? Çünkü kriz dönemlerinde ilk önce yabancı sermaye kendini piyasadan çekmektedir.

Bir yapısal örnek daha verilebilir: İstihdam içindeki payı yüksek olan tarım kesiminin millî gelir içindeki payı hızla düşmektedir. Böylece kırsal alanlar ve tarım sektörü, Türkiye'nin en düşük imkânlarına sahip kesimini oluşturmaktadır. Buradaki asıl sorun, bu kararların alınma sebeplerinin içsel gerekliliklerden dolayı değil, uluslararası finans kuruluşlarının güdülemeleriyle alınmış kararlar olmasıdır.¹⁴⁴ Bu ani gerilemenin, çokça sorunları birlikte getirdiği ve getireceği de bilinen ve yaşanan bir gerçektir. Öncelikle toprakla hemen hemen ilişkisini bitirmek zorunda kalan çiftçi geçimini sağlamak için alternatif yollar arayacaktır. Bilindiği gibi bunların başında da “şehre göç” fikri gelmektedir. Bu göç dalgasının uzun süre devam edeceği hesaplandığında, kent de bir türlü kendini düzeltemeyecek ve üst üste sorunlar yaşayacaktır. Göç eden vatandaşların sosyal entegre (**kendilerini yamalama**) süreçleri boyunca sorunlar sıkça yaşanacaktır. Ayrıca bu insanlar yüksek kiralara karşı da yeni ikâmet yerlerine doğru ilerleyip gecekondulaşma eğilimi sergileyeceklerdir. Bu anlatılan durum, elbette günümüzde tüm büyük şehirlerde yaşanmış/yaşanmakta olan sosyal hadiselerdir. Fakat bir noktada her düzenin dengelenmesi gerekmektedir. Yukarıda anlatılan bu ve bunun gibi bilinçsiz alınan kararlar sonucunda Türkiye, denge durumunu yaşayamamaktadır. Denge durumunda bir müddet kalamayan bir sistem ne durumda olduğunun bilincine pek iyi varamaz.

Başka bir örnek de, yakın zamanda gerçekleşen Türk Telekom ihalesi ve benzeri diğer ihalelere verilebilir. Karşı çıkanların temel görüşleri ve savunma alanları bu

¹⁴⁴ BSB İktisat Grubu, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/iktisatg.htm>, (19-11-2005), s. 37

ihalelerin karantina maksatlı yapıldığı yönündedir. Yani kurumlar devletin küçültülmesi düsturuyula özelleştirilir fakat bu yapılırken diğer şeylere; kurumun gerçek değeri, uzun vadede sağlayacağı faydalar-zararlar ve benzeri olgulara çok fazla dikkat edilmez. Emin Çölaşan bir yazısında buna değinir: Ona göre 30 milyar dolarlık bir kurum olan Türk Telekom, 6.5 milyar dolara hem de taksitle satılmıştır. Ortadoğu'daki gerilimlerin etkisiyle dünya petrol fiyatları hızla artıyor. Bu artış sonucunda Türkiye'nin ödeyeceği ek fatura 5 milyar dolar. Çölaşan'ın verdiği bir diğer örnek ise, "Türkiye'nin bu yılın ilk beş ayındaki cari işlemler açığı yine devletin resmi rakamına göre 11 milyar 100 milyon dolar oldu. Yani ithalatımızdan, ihracatımız (sadece ilk 5 ayda) 11 milyar dolar fazla."¹⁴⁵ Bu durumdan kolayca anlaşılacağı gibi Telekom, 5 aylık cari açığın yarısına satılmıştır. Bu tezin başından beri sunulan ve karşı çıkılan, kısa vadeli düşünce/gündelik zihniyet denilen şeye tekabül eder. Telekom örneği ele alınarak anlatılanlara bakılacak olunursa, "karantina olarak yamaların" ne işe yaradığı daha iyi anlaşılır. Çünkü Çölaşan'ın tezinden gidilecek olduğunda (ki bu yönde çok tartışma yapılmıştır), Telekom ihalesinin bir takım açıkların giderilmesi ve IMF'in söylediklerini yapma eğilimi taşıdığı görülmektedir. Yani ülkeye ileriki safhalarda artı değer katıp katmayacağı belli olmayan bir girişimdir. Kritik olmasının nedeni; ulusal bir sektör olması ve tüm dünyanın bir-iki tuşun ucunda olduğu bir dönemde bunun karşıdakine önemli bir güç sağlayabilecek olmasından gelmektedir.

İdeoloji açısından da bakılabilir. Örneğin, "milliyetçilik yükselmiş gözüküyor."¹⁴⁶ Milliyetçiliğin, bastırılmış olduğu ve daha az görünür olduğu bir dönemden daha çok görünüp hissedildiği bir döneme doğru gitmekte olduğu hissedilmektedir.¹⁴⁷ Burada, bastırılmış olan milliyetçilik, milliyetçilik duygusunun kaybolmadığını sadece karantina'ya alındığını gösterir. Bu anlamıyla da yamaların karantina özelliği farklı bir boyutu ile kendini belli eder. Yani sadece sorun olan bir şeyi koruyup, onun daha da şiddetlenmesini sağlayıcı bir özellik sergilemesinin haricinde bir işlevi daha vardır. Bu, konjonktürel durumların gerektirdiği koşullar çerçevesinde, geri plana atılması gereken her nevi enstrümanın da **korunmasını** sağlayan bir özelliktir.

¹⁴⁵ Emin Çölaşan, "Telekom Peşkeşi",

<http://www.hurriyetim.com.tr/yazarlar/yazar/0,authorid~5@sid~9@nvid~601314,00.asp>, (08-07-05)

¹⁴⁶ Ögün, **a.g.m.**, s. 188

¹⁴⁷ **a.g.m.**, s. 188

Milliyetçiliğin yıllar sonra ulus-devletlerin, küreselleşmenin yapıcı/yakıcı etkileriyle, dezorganizasyon sürecinden geçerek kendini tekrardan tanımlayıp konumlandırma zarureti içerisinde tekrar canlanması buna işaret eder. Daha da açılırsa:

“Küreselleşme ile milliyetçiliğin ne ilgisi var? Kökten bir ilişkisi var; çünkü küreselleşmenin sunduğu tarihsel fırsatlar, araçlar, sayesinde insanların birbirlerine tanıklık etmesi, şahitlik etmesi, birbirleriyle yüzleşmesi, karşılaşması, tesadüf etmesi söz konusu oluyor. O zaman kendimizi yeniden tanımlamak durumunda hissediyorsunuz. Çünkü tedirgin oluyorsunuz. Yani küreselleşme sizi o güne kadar aşına olamadığınız birileriyle daha da fazla karşı karşıya getiriyor. Bu da doğal olarak modern insanın tedirginliklerini katlıyor. Bunu nasıl telafi edeceğiz? Bunu telafi ederken, milliyetçilik devreye girebiliyor. Yani siz bu sefer kökleriniz daha reel hale getirmek istiyorsunuz.”¹⁴⁸

Yine Öğün’e göre “ideolojilerin sona ermesi gibi bir şey olmaz; ...Tarihte hiçbir şey sona ermez.”¹⁴⁹ Tarihsel süreç içerisinde bazı şeyler ortadan kaybolmuş gibi gözükabilir ama hiç umulmadık bir zamanda, farklı bir bileşimde, bir sonraki dönemsellikte ortaya çıkabilir.¹⁵⁰

Türkiye için elli yıllık büyük bir serüven olan AB süreci de, açmazları, tartışmaları, gerilimleri ve genel anlamda süreci itibariyle de Türkiye’nin “karantinalı yamalarından” birisidir. Türkiye çeşitli nedenlerle sürekli ipten döner gibi yeni süreçlere sevk ediliyor, yeni sorunlarla uğraşmak zorunda kalıyor. Belki de Avrupa müktesebatına uyum sağlamak isteyen hükümetlerin harcadığı emek, AB için değil de ülkenin –tezin başından bu yana anlatılan- sorunlu/yamalı bölgeleri için harcansa idi Türkiye için daha sonuçlar elde edilebilirdi. Bunun için de, Türkiye’nin eksik olduğu noktaların giderilmesi işine eylemsel/uygulamalı olarak önem verilse; yapısal reform diye söylenegelen değişimin tatbikine yönelik çalışılsa idi, belki de çoktan AB hedefine ulaşılmış daha da önemlisi; “toplumsal devinim” rayına oturtulmuş olunurdu. Bu açıdan AB “karantinalı yama”dır. Çünkü Avrupa, Türkiye’yi ne içeri almak istiyor ne de kapının önünden göndermek. Avrupa’nın stratejisi “ne içine al, ne dışarıda bırak, bekleme odasında kilitle”¹⁵¹ politikasıdır. Çünkü Türkiye, hep söylenegeldiği/bilindiği

¹⁴⁸ a.g.m., s. 189

¹⁴⁹ a.g.m., s. 192-193

¹⁵⁰ a.g.m., s. 193

¹⁵¹ Anıl Çeçen, “Küreselleşme Sürecinde Demokrasi Adı Altında Cumhuriyet Düşmanlığı Yapılmaktadır”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, ss. 269-270

üzere, orta doğuda hakim olacak ve yeni oluşumları bir güç haline getirebilecek birikime ve potansiyele sahiptir. Bu yüzden de oyalamak AB için en mantıklı şeydir. Bu durumda Türkiye, “karantina”ya alınmış bir alandır. Türkiye’nin uyanmadığı sürece de bu “karantina”dan çıkarılmaması en uygun durumdur.

2.2.5. “Sosyal”ın “Yama”ya Gereksinimi

Sosyal olanın iyimser anlamda her zaman “yama”ya ihtiyacı vardır. Çünkü toplumsal dönüşüm dönemlerinde ortaya çıkan buhranlara karşı insanların bazı sorunları görmezden gelmesi hayatın yaşanılır kılınması için gereklidir. Bu bir tür savunma metodudur. Sorunlar göz ardı edilir. Bu belki yöntem olarak doğrudur fakat kalıplaşıp toplumsal eylem, alışkanlık haline dönüşmesi halinde büyük sorun olur.

Sadece sorun kamufle edici olarak değil, aslında toplumsal dönüşümde intibakı sağlayan olarak da “yama”lar çok işlevsel konumdadır. Toplumun hareketliliğini sağlayan bir oluşum sergilerler. Bilindiği gibi insanlar, her zaman için değişime açık olmayabilirler; **yamalar** da bu dönemlerde devreye girip, değişim için gerekli olan düşünsel intibakın oluşturulmasını sağlarlar. Çünkü, izah edilmeye çalışıldığı gibi, iyi tarafından bakılırsa yamalar, zihni adaptasyonu da içinde barındırmaktadır. En azından birkaç platformda göreceliliğin teşekkül edilmesini sağlarlar. Şimdiki konjonktürde tüm yapılar, zaten her geçen gün yama almaktadırlar. Her geçen gün devrim niteliğinde yeni bir oluşumla ve bir kriz ile karşılaşmamak içten bile değildir. Sistemler bu hızlı dönüşüm çağında her gün yeniden kurulan yapıların üzerinde seyretmek zorundadırlar. Bu anlamda yamaların intibak sağlayıcı özelliği ortaya çıkmaktadır ki, toplumlar bu özellik sayesinde ayakta kalabilmektedirler.

Toplumsal sorunlar deşifre edilirken, muhalif bir bakış açısı ile irdelenerek ortaya konulur. Bu anlamda sosyalin, mevcut oluşumlara, doğru *yamalarla* intibak sağlaması, muhalefet olan grubun objektifliğine de bağlı bir durumdur. Çünkü her oluşumda muhalefet edenler, yapının aksak yönlerine vurgu yaparlar ve düzeltilmesi için yeni alternatifler getirirler. Aslında bu aksak yönlere yapılan vurgular, yamalanacak bir alana veya yamalanmış bir alanın artık işlevini/işlevlerini yerine getirmiyor/getiremiyor olduğunu göstermektedir. Bu yüzden iyi (objektif) muhalefet,

sosyalin yama alıp almaması hususunda önemli bir işleve sahiptir. Yamaya gereksinim duyulan noktaların ortaya çıkması için gereklidir.

Anlaşıldığı gibi, sosyalin yamaya her zaman ihtiyacı vardır. Buhran dönemlerinde fazla zarar almadan kurtulmak için; yamalanacak/yamalanmış yerlerin oluşturduğu (yapısal olmayan veya işlevi sonlanmış yamalı yerler için) sorunların çözümü için her zaman ihtiyaç vardır.

2.3. TAMPON KURUMLAR VE “YAMALAR”

Mübeccel Kıray’ın tampon kurumlar teorisi ile *yama* aynı anda kullanılabilir. Nedeni ise, tamponların oluşmadığı; fakat sorunun olduğu yerlerde bir yamanın oluştuğudur. İnsanlar alışkanlıklarını bir çırpıda değiştiremezler. Bunun için tampon kurumların oluşturulduğu süreç göçten sonraki dönemlerdir. Yani bu, eskinin üzerine yeni ve keskin şeylerin eklendiği bir süreçtir. Şehir kimliğini ortaya çıkarmak insanların çok uzun yıllarını almıştır. Bu bir çeşit kılıf değiştirme de olabilir. Değiştirilen kılıfta çoğu zaman özümsemez/özümsememiştir; uzun seneler boyu sürebilir. Yeni tavırların, tampon kurumlar oluşturularak ortaya çıkan tavırların, toplumda halen rahatsızlık nedeni olması bu tavırların yamanın bir yanılması olabileceğini gösterir. Oluşan tampon kurumlar genel geçerlik taşımaz ve her yeni göç ailesinde yeni bir bilinçle ortaya çıkabilir. Bu da farklı bilinç algılamalarının ortaya çıkmasına neden olabilir. Nitekim göç eden ailelerde ilk etapta tek istek para kazanmadır. Belki bazen para isteği tampon ve *yamanın* nedeni olabilir. Yani kapitalist toplumda para her şey olduğundan bazı bozulmalar da paraya atfedilebilir.

Yamalar, uzun seneler sonunda içselleştirildiğinde, örneğin şehirde yetişen ikinci nesil ile kemikleşecektir. Tabii bu yetişme legal olursa. Diğer türlü şehirdeki sosyal hayatın ikiliğini yaşayan genç bir alt-kültür platformuna tabi olarak, yamaların kemikleşmesini engelleyebilir.

“Göçmenin hemen adaptesi beklenemez. Göçmenlik valizle gezmektir.”¹⁵² Göçmen önce kimikleşme sürecine girer. Göçten sonraki ikinci nesil arka bahçesini oluştururken ailesinin getirdiklerini tamamıyla almıyor. Çevrelerinde işlerine yarayacak,

¹⁵² Ferhat Kentel, 24 Saat, NTV, 07-11-2005

sembolleri alıyorlar,¹⁵³ böylece hibrit nesil ortaya çıkıyor. Bunun için de “tampon kurumlar”ın yanında *yamalardan* söz etmek gerekliliği ortaya çıkıyor. Bugünden örnek verildiğinde de bu açıkça ortaya çıkmaktadır. Fransa’daki hareketlerin asıl nedeni işte bu ikinci ve daha sonraki nesillerin Fransa’ya duydukları kinin yanlış olaylar zinciri ile patlamış olmasıdır. İçişleri bakanı Sarkozy’nin (ki bu kişi Türkiye’ye muhalefeti ile prim yapmaya çalışan kişidir) göçmenler için “ayak takımı, işe yaramaz gecekondu gençleri gibi” sözleri, sosyal adaletsizliğin ve Fransa siyasilerinin tutundukları tavrı sergilemektedir. Olayların sonuçları tam olarak tamponu karşılamaz. Bunun **tampon kurum** bakış açısıyla incelenmesinden elde edilen sonuç, *tamponun* sembolize ettiği güçlülük, dirayetlilik özelliklerine aykırı düşmektedir. Daha çok *yamaların kazınması* olarak olaylara bakılabilir. İyi anlaşılması için “yama ile tampon”un anlamlarına bakılmalıdır.

Yama ve Tampon Arasındaki Temel Fark: Tampon, bir deliği kapamaya yarayan, herhangi bir maddeden yapılmış büyük bir tıkaç; bir darbenin şiddetini azaltmaya yarayan, içi yumuşak maddeyle dolu şeydir. *Tamponun* işlevi gediği kapatma özelliğinden ileri gelmektedir. Yama ise, delik ve yırtığı uygun bir parça ile onarma, kapatma¹⁵⁴ anlamını taşır. Yama sorunun üstünü örter, onu kamufle eder. Bu yüzden sorunlu bölgeler çoğu zaman yamalanabilir. Sorun tamponlarla kapatılamaz, ancak yama ile görünmez hale getirilebilir. Köyden kente göç edenlerde bunu iyi şekilde gözlemlemek mümkündür. Gelen insanların birbirini tanıması tamponların yanında yamaların da olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü birçok alışkanlık, birliktelik içinde devam ettirilmektedir. “Yeni bir gecekondu yerleşmesi, kent çevresindeki boş bir alana aynı köyden ya da aynı semtten birkaç ailenin gelip konut yapması ile doğmaktadır. Daha sonra, bu yerleşenlerin akrabaları ve tanıdıkları onlara katılırlar.”¹⁵⁵ **Çin mahallesi** örneği sergileyebilecek bir *etiketleme* ile de sınırlarını çizmişlerdir. Çünkü “[...]sanayileşmekte olan toplumlarda, kente göçen nüfus mekana, göçtükleri kent ile hiçbir ilişkileri yokmuş gibi yerleşmektedirler.”¹⁵⁶

¹⁵³ a.g.p.

¹⁵⁴ TDK, <http://tdk.org.tr/tdksozluk/sozbul.asp?kelime=yama&submit1=Ara>, 09-05-2006

¹⁵⁵ Mübeccel B. Kıray, **Kentleşme Yazıları**, İst: Bağlam Yayınları, 1998, s. 93

¹⁵⁶ a.g.e., ss. 90-91

Nitekim geldikleri mekâna bilinçsizce sadece hayatını biraz daha iyi idame ettirme maksadıyla yerleşen bireylerin kentlileşmeleri de tam anlamıyla olmamıştır/olmayacaktır. Bu anlamda, köyden kente göçten sonraki devrede görülen adaptasyon sürecinde tampon mekanizmalar meydana gelseydi, göçmenlerin tüm yapılanmalarının daha sağlam temellere oturmuş olması gerekirdi; konjonktür bozulduğu zaman, sorunların ortaya çıkması birçok durumda tampon kurumları kullandıklarını değil, “yamalandıklarını” göstermektedir. Çünkü tampon kurumların kullanımı birçok intibak sorununun ve yabancılaştırmanın meydana gelmesine engel olacaktır. Nesillere aktarım sürecinin köy ile kopmamanın verdiği motive ile de diğer nesillerde de “yama”larla karşılaşmak mümkün olabiliyor. Dolayısıyla artık sorunların nüksetmesi itibariyle de yamalardan bahsetmek gerekliliği ortaya çıkıyor.

Eğer Fransa’daki olaylar tampon kurumların iflası olarak anlaşılabilecek olsaydı bu yine de “tampon”ların yapısına aykırı düşecekti. Çünkü tamponların uygulandığı yerlerin birleşmiş olması gerekirdi. Tamponlar tasavvur edildiğinde, iki yöndeki elemanların birleştirilmesi için uygulanan bir enstrüman canlandırılır. Bu enstrüman öyledir ki; iki kutbun da ortak özellikleri onda **içkindir** ve bu iki tarafın da asgari müştereklerde buluşmasını ve yine böylece anlaşmasını gerekli kılar. Bu durumu farklı yükseklikteki iki kara parçasının birleştirilmesi olarak; iki farklı yapının birbirine geçişini sağlayacak bir dolgu olarak; toplumların diyalogunun sağlanabileceği ortak noktaların, ortaya konulmasıyla yoğrulan bir dolgu olarak tasavvur etmek zaruridir. İşte tüm bunlarla bakıldığında, “göç sonrası” oluşan adaptasyonun sebebini “tampon kurumlara” bağlamak yeterli olmayacaktır. Çünkü bu süreçte tampon kurumlar kullanılmakta ancak kimi zihni durumlar da *yama* ile kapatılmaktadır. Nitekim yaşanan göçmen sorunları bunun bir kanıtıdır. “Uzlaşım”ın inşa edildiği (consensus-building)¹⁵⁷ bir toplumda büyük sorunların çıkması olağan bir şey değildir. Bunun gibi sürekli bir huzursuzluğun olması da, tamponlarla beraber yamalara yani “yamalı oluşumlara” işaret eder. Bu demektir ki, yamalar yapısal değil sadece göstermelik; durum böyle olmasaydı, göçmenlerle sorunlar yaşanmazdı. Sadece Fransa’da değil Türkiye için de durum böyledir. Memleketlerini bırakıp şehre göç eden aileler veya bireyler kendinden önce gelmiş veya daha sonra gelen hemşerileri ile karşılaştıkları anda “yama” açılır. Mikro

¹⁵⁷ Amitai Etzioni, *The Active Society*, New York: The Free Press, s. 44’den aktaran Margaret M. Poloma, **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev: Hayriye Erbaş, 2. Basım, Ank: Gündoğan Yay., 1993, s. 314

boyutta, ailenin akşam bir araya gelmesi ile de aynı durum yaşanır. Fakat birçok ailenin aynı sosyal mekânda bir arada yaşaması “yama”nın kapatılmamak üzere açılması demektir. Bu durumda topluluklar kendi çevrelerini koruyacaktır.

Bunun belki de en uç örneklerine Almanya’da rastlanır. Almanya’nın 1960’larda ki nitelikli işçi alımı günümüzde kültürel platform başta olmak üzere bir çok konuda soruna gebedir. Nitekim oradaki yabancı uyruklu insanları isteyen olduğu gibi istemeyenler de vardır. Fakat Almanya’nın bu konuda Fransa’dan daha temkinli olduğu bir gerçektir. 2. Dünya savaşını izleyen yıllarda Almanya topraklarında meydana gelen ekonomik kalkınma mucizesi, 1960’lı yıllara gelindiğinde Almanya iş pazarında varolan yerli işgücünün işyerlerinin talebine yanıt vermemesi sebebinin doğurdu. Gelen yabancı işçiler kadar Federal Almanya Cumhuriyeti’nde işçilerin Almanya topraklarındaki varlığının geçici olduğu düşünüldüğünden, bu işçilere “misafir işçi” (Gastarbeiter) denmişti. Bu işçiler Almanya’nın işçi sorununa bağlı olarak ortaya çıkan produktivite düşüklüğünün giderilmesinden sonra geldiklere ülkelere geri döneceklerdi. Almanya’nın oluşturduğu tampon kurumlar işçi alımı ile ekonominin kurtarılmasını kapsamaktadır. Ancak bunun dışındaki gelişmelerin anlamlandırılması da yamalarla açıklanması daha uygun düşmektedir. Nitekim, göçten sonraki süreç planlandığı gibi olmamıştır; misafir işçilerin sayısı yıllar içinde daha da arttı. İlk gelenlerin bir kısmı gerçekten de bir süre sonra döndü, ancak önemli bir kısım da kalış sürelerini giderek uzattılar. 1973 yılında durdurulan işçi alımı ilk etapta yabancı işçilerin sayısında bir düşüşe neden olduysa da, 1973 yılında çıkarılan “aile birleşimi kanunuyla” bu sayı yeniden yükselişe geçti. Özellikle Türkiye kökenli “misafir işçiler” bu yasadan faydalanarak geride kalan aile bireylerini yanlarına almaya başladılar. 1983 yılında çıkarılan geri dönüşü teşvik yasası da beklentilerin altında, yalnızca 250.000 işçinin geri dönüşü sağlandı. “Bugün Almanya’da 7.3 milyonun üzerinde yabancı yaşamaktadır, bunların yüzde 30’unu Türkiye kökenliler oluşturmaktadır.”¹⁵⁸

Bu örneğin ele alınmasındaki asıl neden, Almanya’nın yaşamış veya yaşamakta olduğu sorunların asıl kaynağının göç olgusu ile çözümlenmeye çalışılmasıdır. Bu, tarihsel platformda, Machiavelli’nin “paralı askerlerle savaşa gidilmez”¹⁵⁹ düsturuyla

¹⁵⁸ www2.igmetall.de/homepages/kiel/file_uploads/altersarmuttr.doc, (08-06-05)

¹⁵⁹ Nicolo Machiavelli, **Hükümdar**, İst: Göçebe Yay., 1997, s. 70

benzeşmektedir. Sonuçta paralı askerlerin kendi memleketlerini savunmadıkları için, savaşı bırakıp gitme ihtimali yüksektir. Veya o memleket için canlarını vermeyecekleri. Almanya için de sorun bunun bir kolu gibidir. Fakat tam da böyle değildir. Şöyle yorumlanabilir: Almanya'ya giden işçilerin sorun yaratmayacakları veya adaptasyon sorunu yaşamayacakları veya ileriki dönemlerde bir takım sorunlar meydana geleceği bilinemezdi. İşçi göçü kararı zaruri idi; fakat işçilerin devamlı olacağı planlanmamıştı. Zaten “yama”larda bundan sonra devreye girmiştir. Çünkü Almanya tahmin ettiği gibi ‘iki senelik’ işçi göçü ile işçi açığını giderip krizi atlatamamış ve sözleşmeler uzatılmıştır. 1973 yılında çıkarılan “aile birleşimi kanunu” ile de “yama”ların sürekliliği sağlanmıştır. Fakat yine “yamalara” daha fazla ihtiyaç duyulmasının sebebi, 2. göç diye nitelenen işçi alımlarında niteliksel farklılıklar meydana gelmiş olmasıdır. Bu ikinci parti işçiler daha çok Türkiye'deki yapısal işsizlikten etkilenen kesimlere mensup olduğu ve kırsal bölgelerden gelenlerin ağırlık kazandığı bilinmektedir. Bu arada, köy kooperatifleri üyelerine ve depremzede bölgelerin sakinlerine yurtdışına gidişlerde öncelik verilmeye başlanmıştır. Kısacası, ilk giden işçilerin sosyal ve kültürel yapısından farklı bir kitlenin göç yollarına düştüğü görülüyor. Bu da entegrasyon sorunlarının başlıca nedenidir. Hukuki anlamda değil fakat toplumsal-kültürel platformda kültürel farklılıklardan dolayı entegrasyon eksikliği veya daha doğrusu adaptasyon sorunları yaşanmıştır. “Almanya'da daimi surette Türklerin farklı bir kültürden geldikleri ve sanayi toplumunun gereksinmelerine uygun kültürel ve sosyal özellikler edinemedikleri ileri sürülmüştür.”¹⁶⁰

Eğer tüm bu anlatılanlardan sonra aradan bu kadar yıl geçmesine rağmen halen göze batan sorunlar varsa veya en azından kültürel öğelerini iyi almış insanların vatan hasreti, yabancılık bilinci veya Alman toplumundaki ikili statülerinden söz ediliyorsa, orada sorunların yol açtığı *yamalardan* ve *yamaların* neden olduğu sorunlardan bahsedilmelidir. Çoklu kültürel yapı ile büyüyen ve arada kalan nesiller yetişmektedir. Almanya'da ve bu büyük bir *yamadır*.

Birinci göçte nitelikli işçiler olmasına rağmen yaşantıların farklılığından dolayı yine bir köylü kentli ilişkisi yaşanmıştır. Bu da Türkiye'deki köylü kentli sorunlarıyla aynı temele oturmaktadır. Buna rağmen göçten sonra tampon kurumlar sorunlar devam

¹⁶⁰ <http://213.139.207.130/bakan/22.10.01.html>, (08-06-05), s. 2

ederken nasıl oluyor? Ya da sorun varsa bir tampon oluşumdan bahsetmek mantıklı mıdır? Bu durumda oluşan tampon kurumların yanında *yamalardan* bahsetmek gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Şimdi eğer konunun aslına dönülürse, tüm bu sorunların olduğu gibi “tampon kurumlara” atfedilemeyeceği açıktır. Çünkü tamponların yerinden oynatılmasının çok zor olması yapısı gereğidir. Tampon boşlukları doldurur; *yama* boşlukların makyajlanması, maskelenmesidir. Veya soruna uygun çözüm bulunduğunda, sorun giderilinceye kadar **yama** koruyucu görev de görür. Fakat **tampon** oluşturulduğunda alta kalan “gedik”te bir daha sorun olmamalıdır; gedik kalmamalıdır.

Yine Almanya örneğindeki yapısal hata orta vadede sonuç verecek önlemlerin alınmamasıdır. Kendilerinin yol açtığı bir süreçten, sürece tabi olan statüdekileri horlayarak çıkmaya çalışma girişiminde bulunmuşlardır. Almanya’da yetişen yeni nesillerin önünün kesilmesi siyasal bir politika olarak uygulanmaya çalışılmıştır. Böylece Türklerin memleketlerine dönmeleri sağlanmış olacaktı. Bu uygulanan “yamaların” mahiyetini gözler önüne serer. Fakat Almanya bu yapısal hataların önünü almak için gerekli müdahalelerde bulunmuştur. Nitekim, tam bir adaptasyonun “insanlara güven vermekten ve kendilerini yabancı olarak hissetmelerinin önlenmesinden geçtiği”¹⁶¹ bilinciyle hareket etmeye başlamışlardır. Bu yönde yamaların ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler almıştır. Almanya, bir süre önce büyük yankı yapan ve önemli bir reform içeriği taşıyan çalışmalarını sonuçlandıran Göç Komisyonu ile söz konusu ilkeye uygun hareket etmiştir.

Hızlı kentleşme Türkiye’ye tahmin edildiğinden çok fazla zarar vermiştir. Konu iyice ve gerektiği biçimde araştırılmamıştır. Bunların sonucunda sözde hızlı kentleşme ve sanayileşme ile değerlerin darmadağın olduğu gözlenmektedir. Nitekim insanlar ne yapacaklarını bilemez halde uzun süre kaldılar. “Yeniye uyamadılar; eski köyde kaldı. Müthiş bir boşluk doğdu.”¹⁶² Şimdi bu noktada tamponların yanında yamalardan söz etmek gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Çünkü darmadağın olan bir şeyin yeniden inşası mümkündür ancak ve bu da farklı bir süreci meydana getirir. Tampon ancak mevcut yapıdaki sorunu boşluğu tamamen, belki de bir daha *sorun çıkarmayacak*

¹⁶¹ a.g.e., s. 4

¹⁶² Alatlı, a.g.m., s. 25

şekilde, sıvamak/ kapatmak anlamında geçerli bir kavramlaştırmadır. Fakat Türkiye’deki kentleşme ve sanayileşme babında insanlar değişik savunma yolları kullanmışlardır. Daha çok **yamalar** üstüne inşa edilen ve hemşerileriyle veya kendi gibi olan insanlarla birliktelikleri sırasında, eskiye dönebilen bir yamalı durum sergilemişler/sergilemektedirler. Hemşerilik duygusunun, şehirlerde artarak korunduğu görülmektedir.¹⁶³ Buradan anlaşılacağı üzere kentlerdeki bu –genellikle gecekondular- bölgelerde bir tür **yamanın** uygulandığı aşikârdır. Yine bilinen bir tespittir ki, şimdiki koşullar göz önüne alındığında, bu tip bölgelerdeki etnik kökenlerin de hemen hemen aynı olduğu bir gerçektir. Bir tür Çin Mahallesi sistemi gibi genelde göç sonucu oluşan bölgelerdeki etnik yapı giderek özdeşleşmektedir. Bu durumun oluşturduğu yeni yapı yamaların maskeleyici bir tarafının kullanılması sonucunu getirir. Nitekim bu göçmen bölgeleri, aralarındaki imece ile birbirlerini de şehre karşı savunurlar. Kısaca “öteden beri Türkiye’de ‘sağlıksız’ ve ‘düzensiz’ bir kentleşmenin olduğu söylenir. Son yıllarda buna büyük kentlerin ‘köyleştiği’ ya da ‘köylüleştigi’ savı eklenmiştir.”¹⁶⁴ Bu da göçmenlerin yamaları nasıl kullandıklarını gösterir.

Bir ailenin/bireyin göç veya herhangi bir şekilde koşula uyum göstermesi gerektiği durumlarda uzun süreli olarak “yama” kullanılır. Adapte olmuş gibi gösterildiği durumlarda “yama” olduğu çok çabuk tespit edilebilir. Sadece bireyin/ailenin (çok genel mahiyette, mobilite gerekliliği oluştuğunda toplumun) genel bir kesitinin inceleme altına alınması gerekmektedir. Mesela; üniversiteyi kazanıp şehir dışına çıkan bir öğrenci arkadaşları ile konuşurken yöresinin ağzı ile konuşmamaya çalışır; fakat ailesi ile telefonda konuşması sırasında ya da kendini serbest hissettiği ortamlar(toplumsal kontrolün azaldığı zamanlarda) tekrar kendi ağzına dönebilir. Bu durumda **yama** gözlemlenmektedir. Bu toplumsal uyumun sağlanması, bireyin topluma ve bulunduğu sosyal çevreye kabulü için kullandığı bir **yamadır**.

2.4. SİVİLSİZ DEVLET

Devlet, üzerinde her geçen gün farklı boyutlarıyla konuşulan bir olgu haline gelmiş; sözleşmelerin yapıldığı günden bu yana da çokça değişmiştir. Bugün de yamalayıcı bir unsur olarak işlenecek durumdadır. Bu tezin birinci bölümünde “**bozuk**

¹⁶³ Aslanoğlu, **a.g.e.**, s. 117

¹⁶⁴ Kadir Canatan, “Kentleşme ve Kentileşme”, **İstanbul**, Sayı: 2, Kasım, 1998, s. 25

şekli biçimlendiren” başlığı altında siyasi açıdan incelenen devlet, yanlış zihniyete sahip yönetimlerin elindeki bir araç olarak anlamlandırılmıştır. Burada da devletin temellerine bakılacak ve bu tür bir araçsallığın nereden geldiği hususu üzerinde, gerekli tanımlamalar eşliğinde, durulacaktır.

Devlet, Hammurabi’den bu yana temel işlevi olan “hukuk üretmek”¹⁶⁵ düsturu üzerinde yükselmektedir. Üzerinde kurulu olduğu, ona haklar veren toplumun güvenliği, huzuru için hukuk üretmek zorundadır. Tabii ürettiği hukuk da egemenliği ödünç aldığı halka göre değişmektedir. Bu yüzden üzerinde –özellikle- modern dönemde çokça tartışmalar yaşanmaktadır.

Devlet, henüz anlaşılma süreci içerisindedir. Her topluluğun onu tanımlama ve kurma süreci farklılıklar gösterir. “Devletin hem bizatihi, kendi için ve kendinde bir varlık olması; hem de egemen olarak varolabildiği için uyruksuz yaşamamasından ötürü, bize göre, bizim için, yani dolaylı ve tartışmalı bir varlığa da sahip olmasıdır.”¹⁶⁶ Artık çözümlenmesi de daha çetrefil bir hal almaktadır. Modernitenin dönüştürücü rüzgârına kapılmış zihniyetler, devlet için de esmektedir. Zamanı geldiğinde her devlet yapısı da kendini yenilemek zorundadır.

Tezi ilgilendiren bazı konuları açıklaması için, birkaç noktada biraz daha ısrarlı durulması gerekir. Öncelikle “her devletin toplumun tümüne nazaran bir azınlık iradesi”¹⁶⁷ olması ve devletin yönettiği bir halka dayanması, toplumsal değişimin anlaşılması için bağlantılandırılması gereken özelliklerdir.

Devlet, egemen olduğu insanların doğasından dolayı -‘egemenlik ve iktidar’ özellikleri sabit kalmakla birlikte- sürekli ‘**yama**’ almaya yani değişmeye de meyillidir. Bu, değişimin hangi tarafta daha yoğun olması gerektiği sorununu da ortaya çıkarmaktadır. Değişim yönü, devletin yönetim biçimini de büyük ölçüde belirler. Daha öz bir biçimde; en genel tabirle değişimi yönüne göre genellikle iki sınıfa ayırmak mümkündür. Devletten halka doğru (jakoben addedilen) ve halktan devlete doğru. Üzerinde durulması gereken nokta değişimin yönü ile **yamaların** doğru orantılı iş

¹⁶⁵ Doğan Özlem, “Hukuk Devletini Sosyal Devlet İçinde Düşünmek”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, 2000-01, s. 10

¹⁶⁶ M. Ali Kılıçbay, “Devletin Yeniden Yapılanması”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak 1997, s. 15

¹⁶⁷ **a.g.m.**, s. 17

görmesidir. Devletten halka doğru inen bir değişimde halkın bir şekilde dönüştürülmeye ihtiyacı var demektir. Bu, mazereti her ne olursa olsun çok fazla yama demektir. Usulüne göre olmazsa yapısal olmayan yamalar oluşur. Atatürk ise Türkiye'ye has olacak dönüşümün yöntemini iyi tayin etmiş ona göre iz sürmüştür. Hemen Atatürk'ün toplumsal dönüşüm stratejisine bakmak, Türkiye'nin nerelerde hata yaptığını görmek açısından Atatürk'ün metodolojisine bakmak önemlidir:

*“Uygulamayı birtakım safhalara ayırmak, olaylardan ve olayların akışından yararlanarak milletin **duygu** ve **düşüncelerini** hazırlamak ve basamak basamak ilerleyerek hedefe ulaşmaya çalışmak gerekiyordu.*

Başarı için pratik ve güvenilir yol, her safhayı vakti geldikçe uygulamaktır.

*....Ben milletin vicdanında ve geleceğinde hissettiğim büyük gelişme kabiliyetini, bir milli sır gibi vicdanımda taşıyarak, **yavaş yavaş** bütün bir topluma uygulamak mecburiyetindeydim.”¹⁶⁸*

Başından beri zikredildiği gibi modernitenin büyüüne (ya da **modanın/popülerin**) kapılan ve erki elinde bulunduranların adım adım değil de bir çırpıda günü birlik politikaları ile uygulamaya soktuğu kararlar Türkiye için şimdi de küçük/büyük sorunlara neden olmuştur. Bu kalıntılardan kurtulmaksızın ilerlemek de mümkün olamaz.

Oysa devlet, şimdiki konjonktürel yapıda “değişim-adaptasyon, kriz döngüsünde toplumu ve diğer tüm öğeleri bir arada tutan bir kamu görevlisi konumundadır.”¹⁶⁹ Modernite ile uzun zamandır girilen hızlı değişim süreci, ivmesini düşürmeden, devam etmektedir. Bu durumda da devletin görevlerinden biri de bu değişim sürecinde toplumun, en az tahribatla (dönüşümün asimile yönlerinden), ilerlemesini sağlamak olmuştur. Zaten modernite ile de hikmet-i hükümet geriye itilmeye başlanmıştır. Çoktan hikmet-i hükümet (devlet aklı), otoriter devlet yapıları da kalkmış bulunmaktadır; kalkması için çaba sarf edilmektedir. Sebebi de çokça örnekleriyle karşılaşıldığı gibi “sınırsız devlet anlayışında devleti yönetenler millet adına sahip oldukları bazı güç ve

¹⁶⁸ Kemal Atatürk, **Nutuk**, Ank: Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, ss. 10-11

¹⁶⁹ Etyen Mahçupyan, “Devlet Liberalizm ve Kapitalizm”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak 1997, s. 24

yetkilerini keyfî olarak kuşanabilir veyahut da istismar edebilirler.”¹⁷⁰ Bu yüzden, “modern devlet, otorite ve işlevini Tanrı’dan veya yüksek bir amaçtan çıkarsamaz; dinsel haklılaştırmaya başvuramaz. Çünkü o, insan tarafından ve sadece insani amaçların gerçekleştirilebilmesi için yaratılmıştır.”¹⁷¹ Geçmişten gelen devlet zihniyeti kendini dönüştüremezse, toplumsalın üzerinde de geriletici ve buhranlara neden olabilecek bir baskı aracı olur. Bu konuyu daha iyi izah edebilmek için Osmanlı’da da hakim olan hikmet-i hükümet anlayışından bahsetmek ve temel karakteristiklerini anlatmak gerekmektedir. Daha sonra da yeni devlet akımları ele alındığında Türkiye’nin yamalı zihniyeti biraz daha aydınlanacaktır.

Kısaca Hikmet-i Hükümet, “siyasette devletçilik” veya “devletçi siyasi felsefe” olarak tanımlanabilir. “Bu felsefe devleti bizatihi bir amaç ve ‘kendinde bir varlık’ olarak görür. Buna göre, iktidar ahlâk, adalet ve hukuktan bağımsız olup, bunlardan önce gelir.”¹⁷²

“Hikmet-i Hükümet neden-sonuç ilişkine göre işler ve bunun getirdiği zorunluluklar sonucunda politikada sonuç almak için uygunsuz olan araç ve yollara başvurulmasını da haklı çıkarır. Hikmet-i Hükümetin bir anlamı da Tanrısallığa dayalı olmasından gelmektedir. Bu anlamda, “adalet ve hukukun kaynağı Tanrı’nın suretinde yaratılmış ve Tanrı tarafından atanmış olan hükümdardır.”¹⁷³

Halk devlet içindir anlayışdır bu. Zihniyet böyle olunca devlet kutsal bir varlık halini alıyor. Hikmet-i hükümeti olduğu koşullarda, anlamlandırmak kolaydır. Zor yaşam şartları, savaşlar üzerine kurulu bir dünyada devlet kutsanabilir. Fakat bireyin ön plana çıktığı bu yüzyılda hikmet-i hükümetin yerini bırakması gereken yeni anlayışlar vardır.

Yine bu noktadan Osmanlı ile ilgili çıkarsamalar da yapılabilir. Fakat tezi ilgilendiren küçük bir tespit ile devlet yapısını ve onunla birlikte yüzyıllar boyu süren pratikler ortaya konulabilir. Söz konusu tespit Osmanlıların hikmet-i hükümeti

¹⁷⁰ Coşkun Can Aktan, “Devlet Niçin Yeniden Yapılandırılmalı ve Küçültülmeli”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak 1997, s. 38; Coşkun Can Aktan, “Geleneksel Devlet Felsefesine Karşı Yeni Devlet Felsefesi” <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/devlet-felsefe/geleneksel-yeni.htm>, 19-07-05

¹⁷¹ Özlem, **a.g.m.**, s. 12

¹⁷² Mustafa Erdoğan, “Hikmet-i Hükümetten Hukuk Devletine Yol Var Mı?”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, 2000-01, s. 46

¹⁷³ **a.g.m.**, s. 47

uygulamış olmasıdır. Atatürk ile sistem yeniden inşa sürecine girmiş ve Osmanlı sistemi kademeli olarak dönüştürülmüş, bugüne kadar gelmiştir. Atatürk, halkın hazır olmadığı bir sosyal çerçeve için ileriye dönük planlar yapmaktaydı. Nitekim demokrasi atakları suistimal edilince bu form biraz daha uygun görüldü. Uzun süre bu yönetim biçiminin etkin olmasında aslında Atatürk sonrası, İnönü ile başlayan, dönemin etkisi çok büyüktür. İnönü dönemi istibdat yönetiminin tartışmaları bugün dahi yapılmaktadır. Yine çekimser halkın bu yapısının temelleri, devletin yaptırım gücünden gelmektedir.¹⁷⁴

“Kutsallık ve Hikmet-i Hükümet zırhını kuşanan devlet kolayca keyfilige yönelebilir.”¹⁷⁵ Şimdide daha bilinçli ve düzeyli hale gelen birey artık kendi yönetiminde söz sahibi olmaya muktedirdir; daha demokratik ve kendi ile barışık bir toplumun tezahürü için topluma en uygun devlet yapılanmasına gitmek en güzeli olacaktır. Çünkü Türkiye’de halen devletin çok farklı bir boyutu vardır ve bunun aşılması, vatandaşlık bilincinin oturtulması gerekmektedir. Devletten çekinen bir toplumla, ülkelerin hiçbirisi şu günlerde bir adım ilerlemez. Zıt fikirleri yansıtacak grupların oluşması en doğru olanıdır. Hükümet edenlerle halkın biraradalığı ile ülke ileriye taşınabilir. Bu “yüzden ikincil gruplar”¹⁷⁶ önemlidir. Bu da “sivillik bilinci”nin gelişmesi ve uygun yasal ortamın oluşturulması ile ilgili bir şeydir.

Tam bu noktada çözüm için gerekli olan ve Türkiye’nin toplumsal ve siyasal dönüşümüne yardımcı olacak düşüncelere girmek mümkündür. Dönüşen dünyada artık tek bir tanımlamadan giden sistem işe yaramamaktadır. Açıkça hukuk devleti, hukukun üstünlüğü, sosyal devlet, demokratik devlet v.b. içerikler tek başlarına yetersiz kalmaktadırlar. Hepsinin bir arada olduğu yapılanmaya doğru gidilmektedir. Kısa kısa bu devlet biçimleri ile ilgili tanımlamalara değinilerek ne olduğu hakkında bilgi verilmesi Türkiye’nin ne konumda olduğunun fikrini oluşturacaktır.

¹⁷⁴ a.g.m., ss. 55-56

¹⁷⁵ Zühtü Arslan, “Devletin Hukuku, Hukuk Devleti ve Özgürlük Sarkacı”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, 2000-01, s. 84

¹⁷⁶ İlber Ortaylı, “Devlete Nasıl Bakmalı”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak 1997, s. 12

“Hukuk devleti, kendi yaptığı hukukla kendini sınırlandıran devlettir. Modern hukuk devleti tasarımının güdüleyici değerleri, ‘bireyin özgürlüğe ve insan hakları’ olarak karşımıza çıkar.”¹⁷⁷

“Devletin hukuk kuralları içerisinde hareket etmesi ve hukuk kuralları ile bağlı olması demektir.”¹⁷⁸

“Hukuk devleti fikri, modern devleti hukuktan hareketle temellendirme ve örgütlenme eğilimiyle belirlenir ve –en kaba haliyle- esasını, devlet kudretinin sınırlanması ve denetlenmesi oluşturur.”¹⁷⁹ Bu devlet formunda hukuk, devlet kudretinin hem temelini/meşruluk zeminini hem de sınırlarını oluşturur.

Hukuk devleti sosyolojik açıdan, toplumda oluşabilecek gerilimlerin önüne geçmek için oluşturulan bir çözüm olarak da anlaşılabilir.¹⁸⁰

Bir başka açıdan “hukuk devleti, insan hayatını istila etmesine ve insan onurunu gitgide artan endişe verici yollarla tehdit etmesine imkân veren yeni kurum ve uygulamalar yaratmış olan modern devlete karşı geliştirilmiş bir emniyet kemeri olarak da görülür.”¹⁸¹ Fakat hukuk devleti bir emniyet kemeri görevi görse de, birey ile devlet arasında hakları koruyucu olarak konumlanmışsa da bu normalliğin bozulduğu süreçler için geçerli olmayacaktır.

Birçok nedenden ötürü, devlet yapısı için şu dönemdeki insani yapılanmaya en uygun biçimler tartışılmaktadır. Hukuk devletinin paradoksallığı sergilediği bir diğer durum ise, “muhalafetin görece güçsüz ve sistemin kendinden emin olduğu dönemlerde ‘hukuk devleti’ öne çıkarılıp ‘devlet aklı’ araka plana itilmekte; sistemi korkutacak boyutlarda bir muhalafetin ortaya çıktığı ya da adına ‘kriz’ denen herhangi bir olgunun yaşandığı konjonktürlerde ise ‘devlet aklı’ değişik yöntemler içinde belirleyici kılınmaktadır.”¹⁸² Bu tarzdaki yapılanma, keyfiliği de beraberinde getirir. Bu anlamda daha önce de verilen örneklerle de sivilliğin gelişmesine engel olur. Türkiye’de devlet

¹⁷⁷ Özlem, **a.g.m.**, s. 13

¹⁷⁸ Aktan, **a.g.m.**, s. 38

¹⁷⁹ Mithat Sancar, “Şiddet, Şiddet Tekeli ve Demokratik Hukuk Devleti”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, 2000-01, s. 36

¹⁸⁰ **a.g.m.**, s. 37

¹⁸¹ **a.g.m.**, s. 40

¹⁸² Arslan, **a.g.m.**, s. 85

kutsal bir konumdadır; “kutsal devlet anlayışı devletin din adına kutsanmasından daha az tehlikeli bir şey değildir.”¹⁸³

Bu tanımlamalardan sonra, Türkiye’nin başından beri söylenegelen, özel birey tipinin nasıl ortaya çıktığı biraz daha netleşmiştir. Bu konuya biraz da toplumsal tezahürleri açısından –devletin yapısının sosyolojik sonuçları açısından- bakmak daha pekiştirir nitelikte olacaktır.

Devlet yapısının yüzyıllar boyu süregelen otoriterliğinden dolayı Türk toplumu henüz “durağanlığın doğal sayıldığı, her şeyin yerli yerine oturduğu, zaman içinde önemli bir anlam ve işlev değişikliğine uğramadığı nizam-ı âlem anlayışına” sahiptir.¹⁸⁴ Bunun nedeni devletin statükocu ayağından kaynaklanmaktadır. Aslında halk her daim ve her koşulda değişime açıktır. Yeter ki sonuçların iyiliğine inansın. Fakat ‘siyasa’, çok geç kalmaktadır. Sebep her ne olursa halkın, siyasa hareketli yapısına uygun/eşgüdümlü hareket edememektedir. Bu belki de kitlelerin hezimetini uğramaması için bir çapa olarak da anlaşılmalıdır; ancak çapa statükosunu korumaya çalışırsa fırtınalı anlarda, bağları zarar görebilir. Çünkü, Türkiye’de devlet toplumun yerine düşünür ve hareket etmek ister. Modernleşme sürecinde özgün bir yapı ortaya çıkmamasının nedeni de budur. Hatta çoğu zaman “yabancılaşma hastalığı yönetilenleri kırıp geçirmiş ve bu yabancılaşmanın göz bağıcılığı ile ‘karizma’ kazananlar, yönetilenlerin burnuna hırızma geçirmişlerdir.”¹⁸⁵ Bu zihniyet yüzünden ortaya **sivilsiz devlet** çıkmıştır. “Cumhuriyetin toplum projesi rasyonalist, aynı zamanda total bir proje idi. Modernleşme projesi olarak tanımlanabilecek bu proje, devletin sahip olduğu bütün enstrümanlar kullanılarak, halkın önüne konmuştur.”¹⁸⁶ Yani devletin tekeline yaşanan bir modernleşme idi. Demokrasinin özelliği gereği, halka dayanması, onu rasyonel ve totalleştirici olmaktan uzaklaştırmaktadır. Demokrasi, halkın ürettiği bir süreçtir. Merkezi bir yapının dayatması onu sınırlandıramaz. Dönüşümün halka dayanması onun sürekliliğini de beraberinde getirir. Yani sözün halkta olması ‘devrim’le birliktelik anlamına gelir.

¹⁸³ Erdoğan, **a.g.m.**, s. 51

¹⁸⁴ Mahçupyan, **a.g.m.**, **Doğu- Batı**, Yıl:1 Sayı:1, s. 22

¹⁸⁵ Hüseyin Hatemi, “Devlet Ne Demek Oluyor”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997, s. 31

¹⁸⁶ Mümtaz’er Türköne, “Derin Devlet”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997, s. 45

Sivillığın meydana gelmesi için ‘devlet’ten mesafeli durmak gerekir. Sivil toplum kuruluşlarının devletten ayrı olması gerektiği düşüncesinin mantığı budur. Bir sisteme tabi olup, o sisteme karşı çıkmak çatışkı olur. Devletin, dışsal/harici zorlayıcı niteliği olabilmesinden dolayı, ‘devlet’e yakın olan ‘devrim’e uzak olur. “Devrim, teşebbüs özelliğini, o da özgürlüğü gerektirir.”¹⁸⁷ Demokratik ortamın sağlanabilmesi için de, devlet ve toplumun kendi öz niteliklerinden gelen karakteristikleri ayrı platformlarda fakat eşgüdüm içerisinde hayata geçirmeleri gerekmektedir. Yani toplum “iradi olarak”¹⁸⁸ kendini dönüştürmeli devlette üzerine düşen bazı görevleri yerine getirmelidir. Çünkü devlet merkezli dönüşümler, en kısa zamanda, sorun olarak konumunu alır ve başa çıkması da güç olur. Bu yüzden toplumun kendi yoluna girmesini beklemek en uygun olanıdır. Bu yol çalkantılı olabilir. Fakat o topluma münhasır bir dönüşüm meydana gelecektir. Devlet merkezli dönüşümlerin olumlu sonuçlar verebileceği durumlar da olabilir; bu durumda devlet ve halkın eşgüdüm ve güven içerisinde olması gerekir.

Türkiye’de yapılan en büyük hata (çokça söylenildiği gibi), farklı hammadleden yoğrulmuş olan, manevi ve maddi formların alınıp, içselleştirilmeye çalışılmasıdır.

“Cumhuriyet dönemindeki yapılanmada, batılılaşma zihniyeti sadece bir yaşam biçimi olarak taklit edilmiş ve algılanmış, bu yaşam biçimini doğuran üretim biçimi ise gözden kaçırılmıştır. İmrenilen batının yaşam üslubunun altında burjuvazi ve sanayileşme yatar. Türkiye’de böylesi bir tecrübe yaşanmadığından veya eksik kaldığından devrimler halkın hilafına oluşturulmuş ve bunun bekçiliği de silahlı güçlere emanet edilmişlerdir.”¹⁸⁹

Türkiye modernleşmenin temel zihni ayağı olan relativizmi benimseyememiştir. İnsanların kendilerini ısrarlı bir biçimde –savaşırçasına- kabul ettirmeye çalışması bu göreceliliğin en güzel örneğidir. Çünkü bu sokak gözlemi bugünlerde hemen her yerde yapılabilmektedir. Nedeni ise, birey kavramı ve ona dayanan bir özgürlük tanımının fazla bir şey ifade etmemesidir. “Modernliği sadece ataerkilliğin ve dinin ‘geriletilmesi’ olarak algıladığımız için bizim modernliğimiz otoriter zihniyet içinde yoğrulmuş

¹⁸⁷ Durmuş Hocaoglu, “Düşük Şiddetli Devrim”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997, ss. 73-76

¹⁸⁸ **a.g.m.**, s. 72

¹⁸⁹ Mehmet Altan, “ 2. Cumhuriyet Manifestosunun Tartışmalarına Giriş”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997, s. 87 ayrıca bakınız Feroz Ahmad, **a.g.e.**, ss. 9-24

durumda.”¹⁹⁰ Bu durumda Türkiye’de üretilen hukukun da farklı yapıda olması beklenmelidir. Çünkü hukukun üretildiği anlayışlar elbette ki farklı felsefelere, bakışlara sahiptir. Bu yüzden yasa maddeleri benzese de, anlama dünyası bu topluma ait değildir. Öncelikle genel hukuk anlayışının demokratlaşması gerekmektedir.¹⁹¹ Tabiî hukuk felsefesinden yola çıkıldığında insanın insan olmasından ötürü, genel-geçer hakları vardır; fakat bu, iç hukuk için değildir. Çünkü toplumsal normların hepsi evrensel değildir. İki farklı oluşum bir arada değerlendirilemez. Her kültürü ve onun geliştirdiği oluşumları kendi içinde eleştirmek ve böylece zirve noktasına taşımak mümkündür.

Tüm bunlara ek olarak bir felaket teorisi hazırlanabilir; fakat yine de mikro ölçekte dahi bazı kıpırdanışların başlaması, umut vericidir. Felçli bir hastanın parmağını oynatması gibi küçük, ama büyük gelişmeleri de beraberinde getirecek bir umuttur. Tabi yordamasını bilenler için. Bu konu ile ilgili Hocaoglu şöyle bir sav ortaya atmıştır: *“Türk toplumu, son derece önemli ve radikal bir toplumsal değişme süreci geçirmektedir.*

*Kanaatimize göre, Türkiye, bir ‘devrim süreci’ yaşamaktadır. Bizler bütün Türk milleti, fiilen yaşanmakta olan bir devrimin tam içerisinde bulunmaktayız. Bu devrim yeni başlamış değildir; kökü çok derinlerdedir.”*¹⁹²

Bu devrimin oluşacağı alan geniş ve süresi de uzundur. Bu yüzden dikkatleri çekmemektedir. Daha önce sözü edilen, ‘alaturka’ya ilginin artması ve geleneksel olana dönüşle bu anlamlandırılabilir.

Toplumsal değişme, birçok değişim türünden farklı olarak zaten mikro boyutta var olan tüm değişimleri ifade eder “sosyal sistemin yapı öğeleri üzerindeki değişiklikler”¹⁹³ şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyal sistem kendini yeniden kurmak için dönmek, dönmek için ise kendini yenilemek zorundadır. Bu sürekli ilerleyen bir döngü olmalıdır. Bu döngü sürecinde toplum/sosyal sistem kendi eksikliklerini giderecek ve hatta yamalarından da kurtulacaktır. Yine bu bağlamda siyasi aktörlük vasfını kazanmaya çalışan, Türk halkı “eşit bir kurucu irade gücü olarak kendilerini

¹⁹⁰ Etyen Mahçupyan, “Hukuk Devleti Ve Entelektüel”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, 2000-01, ss. 151-152

¹⁹¹ **a.g.m.**, ss.153-154

¹⁹² Hocaoglu, **a.g.m.**, s. 70

¹⁹³ **a.g.m.**, s. 72

tanımlayıp, kendi tasavvurlarında devlet merkezli bir toplum üyesi olmadıklarını tasarladıkları zaman, bu yolda önemli bir ilk adım atılmış olacaktır.”¹⁹⁴ Sivillığın anahtarı da budur.

Burada yeni devlet tanımları ve devletin yeniden yapılandırılması sorunu da gündeme gelmelidir. Söylendiği gibi aşağıdaki devlet tanımları, liberalizm tabanlı olduğu söylenen “hukuk devleti”nin açıklarını gidermeye yönelik ortaya atılmış yeni tanımlardır.

“Sosyal devlet, devlet müdahalesini gerekli gören ve gerekli kılan devlettir. Bu bakımdan, hukuk devleti yandaşlarının, kendisini sadece savunma ve eğitim görevleriyle sınırlandırmış bir ‘bekçi devlet’ konumuna indirme isteklerinin sosyal devlet idesine sahiplenilenlerin istekleriyle karşıtlık içinde olduğu açıktır. Öyle ki, sosyal devlet fikrinin savunucuları açısından, hukuk devleti, özellikle ekonomide devleti devre dışı bırakmak isteyen burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden bir araç olmaktan ancak sosyal devlet sayesinde çıkabilir.”¹⁹⁵

Diğer tanımlar da demokratik devlet üzerinedir. Şöyle ki:

“Tarihselliği içinde demokratik devlet, en genel düzeyde, egemenliğin monarşik ya da otokratik yönetici ‘sınıftan eşitliğe sahip vatandaşlar bütünü olarak tanımlanan halka’ transfer edilmesi mantığı üzerine kurulmuştur.”¹⁹⁶

“Modernite içinde, devleti demokratik yapan ve devletin hareket tarzının halk egemenliği üzerine kurulmasını olanaklı kılan, devletin toplumsal hak taleplerine karşı ‘evrensellik’ ve ‘eşit mesafelilik’ ilkeleri temelinde yaklaşmasıdır.”¹⁹⁷ Bu tanımlamalarla devletin sınırları da tekrar çizilmekte ve ne kadar koruyuculuk/kollayıcılık yapacağı ne kadar da özerk olacağı açıklanmış olmaktadır.

¹⁹⁴ Ahmet İnsel, “Kimlikler ve Devletin Hukuku”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, 2000-01, s. 64

¹⁹⁵ Özlem, **a.g.m.**, ss. 20-21

¹⁹⁶ E. Fuat Keyman, “Devlet Bekası- Hukukun Üstünlüğü Karşıtlığı: Türkiye’de Devlet Sorunu ve Demokratikleşme Olasılığı”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, 2000-01, s. 145

¹⁹⁷ **a.g.m.**, s. 145

“Demokratik iddianın işlerlik kazanmasının *yöntemi* mutlak toplumsal ahenk arayışı değil, toplumsal uzlaşma ve anlaşma arayışlarıdır. Demokratik iddialı toplumsal uzlaşmanın hedefi çatışmalara rağmen bir tür toplumsal barışın örgütlenmesidir.”¹⁹⁸

İşte tüm bu özelliklerin geçerliliğinden dolayı da devletin yeniden ve yeniden yapılandırılması küresel dünyada şart olmuştur. Yapılar sürüklenircesine dönüşmek zorunda kalmaktadır. Fakat globalleşmenin en büyük etkisi kadir-i mutlak devlet anlayışının son bulmasına neden olmasıdır. Ulus devletin mutlak hakimiyetine karşı adeta üstten gelişen bir abluka gibi ‘egemenlik’ kavramı yerine ‘kanun hakimiyeti’ kavramını yerleştirmektedir.¹⁹⁹ Bu yüzden devlet yapılanmasını değiştirmek/hızlandırmak zorundadır.

Devleti yeniden yapılandırmanın bir yolu da, şeffaflaştırma yani kabuklarını saydam hale getirmektir.²⁰⁰ Devlet görünür oldukça halkın güveni de artacak ve devlet ile toplum arasındaki diyalog geri kazanılacaktır. Devlet halk için uygulaması açığa çıkacaktır.

Devletin yeniden yapılandırılması ile ilgili detaylı çalışmalar yapan Aktan’a göre ise; devlet savunma, adalet, diplomasi ve alt yapı hizmetlerinin yanında genel ekonomi politikasına ilişkin kararları almakla ve uygulamakla sorumlu olmalıdır. Yani sosyal devlet tanımı içerisinde koruyuculuk görevini üstlenme fakat bunun dışında azami özerkleşmeye gitmelidir. Ayrıca “eğitim, sağlık, çevre temizlik gibi hizmetler yerel yönetimlere devredilmelidir.”²⁰¹ Bu ve bunun gibi, gerçekten yapısal olacak dönüşümlerle, devleti istenilen niteliklere sokup sivil zihniyetin istenilen seviyeye gelmesi sağlanabilir. Her sivilin/bireyin farklı “zeminler”²⁰² üzerinden ortak bir “zeminde” buluşabileceği göz önüne alınmalıdır. Bu, görecelilik zihniyetinin de yardımı ile olacaktır. Bu kavranıldığında insanlar farklı “zemin”lerde yol alabileceklerdir. Ve hayata bakış açıları da değişecektir.

¹⁹⁸ Nuray Mert, “Laiklik tartışması ve İslamcılık”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997, ss. 122-123

¹⁹⁹ Ömer Çaha, “İdeoloji İle Hukuk Arasında Devlet”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997, s. 107

²⁰⁰ Kılıçbay, **a.g.m.**, s. 17

²⁰¹ Aktan, **a.g.m.**, s. 36

²⁰² Ahmet İnam, “Yaşama Tektoniği Üzerine Düşünceler”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997, s. 94

Buradan sivilliğe de gönderme yapmak mümkündür. Üzerinde durulması gereken temel konu, sivilliktir. Devlet yapısı sivilliğe göre tanımlandığından dolayı otoriter, hikmet-i hükümet v.b. formdaki devlet sistemleri eleştirilmektedir. Tezin genelinde oluşan ve çeşitli öneriler sunulan şey hep bireyin sivillikten uzaklaşması ile ilgilidir. Sivil toplum tekile indirgenerek bir tanım yapıldığında şu ortaya çıkar: “Politik alanın, yani devlet alanının dışında kalan bireye sivil denilebilir.”²⁰³ Demokratik yapının gelişim ölçütü olarak sivillik temel kriterdir. Sesini duyurabilen her birey, toplumsalın dönüşümüne katkı da sağlayacaktır.

2.5. İYİ SIVANMAMIŞ BİR BOŞLUK: BATI/BATILI/BATILILAŞMA

Yüzyıllardan beri dünyanın temel sorunu zıt kutupların çatışmasıdır. Aslen Doğu-Batı ayrımlaşması yine Hristiyan mücadelesi yüzünden baş göstermiş ve belki de somut bir ayrılığı da başlatmıştır. Tarihi Doğu- Batı ayrımlaşması, Hristiyan Kiliselerinin iki ana kolu olan Katolik (Batı) ve Ortodoks (Doğu) kiliselerinin zihni olarak da birbirinden kopması sonucu ve Katolik kilisesinin Doğu Ortodoks kilisesine geri kalmışlık ve bağnazlık gibi eleştiri ve aşağılamalarda bulunması ile baş göstermiştir. Bu ötekileştirme daha sonra tümünden bir Doğu-Batı ayrımı yaratarak ve Batı’nın üstün olduğu referansının aksiyom olarak kabul edilmesine dayanır. Doğu-Batı bölünmesinden sonra “öteki”ni asimile edip benzetme yoluyla bütünlüğü tekrar tesis etme çabaları Batıdan gelmiştir.

Gelinen nokta ortadadır: “Ancak medeni halkların tarihi vardır, iptidai halkların değil”. Ötekinin tarihinin “tehdit edici bir biçimde buzlaştırılması”na denk düşmektedir bu durum.²⁰⁴

Modernite ile birlikte bu durumda yöntemsel değişimler meydana gelmiştir. “Modernite ötekisini sadece kendisine benzetmeye çalışmakla yetinmiyor, aynı zamanda kendisini evrensel bir özlem haline getirerek, onun iyiliği için, kendi içine çekmeye çalışıyordu.”²⁰⁵

²⁰³ Erözden, **a.g.m.**, s. 13

²⁰⁴ Michel Foucault, “Of Other Spaces”, *Diacritics*, İlkbahar, 1986, ss. 22-27’den aktaran, Arus Yumul, “Ârafta Kalanlar”, **Doğu- Batı**, Yıl: 6 Sayı:23, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2003, s. 14

²⁰⁵ Ziauddin Sardar, “Postmodernizm And The Other: The New Impreializm Of Western Culture”, Londra: Pluto press, 198, S.31’den akt., Arus Yumul, **a.g.m.**, s. 19

18. yy. da başlayan ve 19. yy. da radikalleşen ayrımlaşma ile Avrupa, kendinden farklı olan tüm yapıları “öteki”leştirmiş ve kendinden kabul etmemiştir. Onu sınıflandırırken de kendi referanslarını kullanmıştır.²⁰⁶ Bu durum az önce de belirtildiği gibi sadece devletler seviyesinde değil tüm kimlikli inşalar sürecinde kendini göstermiştir. Nitekim

“Psişik bir olgu olan benlik var olur olmaz ardından tanınma gereksinimi nedeniyle aslında toplumsal bir olgu olan kimliği de getirmektedir. Tanınma sizin dışınızda benlik sahibi, öz bilinçli bir varlık olarak kabul edilmeniz demektir. Ve başkalarını gerektirdiği için toplumsaldır.

[...]Kültür blokları da kendi dışlarındaki diğer kültür bloklarından farklarıyla, ayrıldıkları noktalarla kendilerini ortaya koyarlar. Reddedilebilecek “öteki”nin daima kimlikle birlikte bulunduğu ve “öteki”, ne ölçüde varsa ve belirginse kimliğin de o ölçüde belirginleştiğidir.”²⁰⁷

Buradaki ötekileştirme, bir düşman ya da daha önce olduğu gibi –artık- bir imgesel ayrımlaşmaya geçmiştir. Batı kendini “diğer”lerinden kesinlikle farklı bir konuma koymaktadır. Çünkü Batı doğuyu sadece sömürü malzemesi olarak görme eğilimindedir. Bunu her yönde uyguladığı ikircikli eylemlerinden anlamak mümkün olmaktadır. Onlar “doğuyu” **yamalama** eğilimindedirler. Öyle olmasa, örneğin, uyguladıkları azınlık politikalarına bakmadan, Türkiye’nin azınlık sorunu olduğunu iddia edip görüş bildirme eğilimine girmezlerdi. Batı şu an bir “şizofreni” durumu yaşamaktadır. Tasavvur ettiği yerde olduğunu sanıp, diğer ülkelere de bunu dikte etmeye çalışıyor. Üzerinde durulmasının nedeni son yıllarda sergiledikleri tutumun bariz şekilde negatif olduğunun ortaya çıkmasıdır. Dünya tarihinin kendilerinden ibaret olduğunu düşünerek zaten mantıksal hata içine düşmektedirler.

Diğer taraftan Batı kendini inşa sürecinde metodolojik bakımdan kendince haklı olabilecek bir yol izlemiş, Doğu olarak ayrımlaştırdığı bölgenin tarihsel hatalarından ders alma yoluna gitmiştir.

²⁰⁶ Oğuz Adanır, “Kültür ile Zihniyet”, **Doğu-Batı**, Yıl: 6 Sayı:23, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2003, syf. 32

²⁰⁷ Ahmet Ulvi Türkbağ, “Kimlik ,Hukuk Ve Adalet Sorunu” , **Doğu-Batı**, Yıl: 6 Sayı:23, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2003, ss. 210-211

“Yüzyıllar, nesiller boyunca, dünya yavaş yavaş değişik kültürler arasında bir denge sağlamak için savaşımaktadır. Batı kültürü, Batı toplumunun modern yayılışı sayesinde karşılaştığı diğer kültürlerle –canlı ve ölü– bir karşılaştırma sonucu gerçek ve mütevazı yerine çekilebilir.”²⁰⁸

“Matrisyel uygarlığın Batı’sı, kendini Doğu’nun kireçlenme noktalarından arındırabildiği ölçüde oluşturabilmiştir.”²⁰⁹ Ölüme meydan okumadır. Çünkü bilindiği gibi Batı, Doğu’nun düştüğü yanlışlara düşmeme gibi bir akıllılığı icra etmeye çalışmaktadır.

“Modernitenin global hegemonyası, oryantalizm, farklı toplumların kendilerine özgül tarihlerinin –Batı merkezli-modernleşme/çağdaşlaşma istemine dönüşmesi süreci...”²¹⁰

“Doğu-Batı şeklindeki bir ayrımın gerekçesi/dayanağı, bu iki kümenin *düşünce sistemlerindeki*, yani parametrelerindeki, doğru-yanlış cetvellerindeki, yadsınamaz farklılık olmalıdır.”²¹¹ Temel çıkış noktaları bu farklılıkların üzerine kurdukları ‘ötekileştirme’dir. Fakat artık eskisi gibi şiddetli ayrımlar yapılmamaktadır. “Eski Çağ’da olduğu gibi Batı ve barbar ayrımı değil, uygar Batı ve ilkel toplumlar ayrımı yeğlenmiştir. Söz konusu toplumlara ayrı bir çözüm şansı tanınmamakta, Batı ile aralarında olan fark Batı’nın ilkelleri olunması ile sınırlı tutulmaktadır.”²¹² Bu noktada, Batı-Batılı veya Doğu-Doğulu kavramlaştırmaları belki de birbirine göre üstünlüğü olan kavramlar olarak meydana çıkar. Çünkü bu bir kısır döngüdür. İki taraf da ezikliği ve eksikliği görmek istemez. Kabul etmek gerekir ki tarihsel konjonktür iki farklı medeniyet inşa etmiş ve dünyada iki kutup ortaya çıkarmıştır. Fakat Batı’nın kriterleri tüm dünyayı etkisi altına almaya çalışmaktadır. Böylece “Batı ve Batılı” kavram grubu birçok medeniyete araç-amaç paradoksuna dönüşmüş ve kimliklerin korunması projeleri de (çok kültürlülük ve varyasyonları) Batı merkezli global *insancıl sivil toplum kuruluşlarının* ilgi ve çalışma amaçları olmuştur. Aslında Batı bu yüzden de ilgi çekici olabilmektedir.

²⁰⁸ Arnold Toynbee, **Medeniyet Yargılanıyor**, Çev: Ufuk Uyan, İst: Ağaç Yayıncılık, 1991, s. 153

²⁰⁹ M. Ali Kılıçbay, “Fakir Akrabanın Talihi”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998, s. 53

²¹⁰ H. Bülent Kahraman, E.Fuat. Keyman, “Kemalizm, Oryantalizm ve Modernite”, **-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998, s. 66

²¹¹ Alev Alatl, “Doğu-Batı İçi Boş Bir Tasnif”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998, s. 85

²¹² Baykan Sezer, “Doğu-Batı Ayrımı”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998, s. 35

Zihniyet ayındır; kavramlar gittikçe farklılaşmıştır. Şöyle ki; “Batı’nın kendi dışında toplumlarla kurmuş olduğu ilişki öncelikle egemenlik [uygarlaştırma-**yamalama**] ilişkisidir.”²¹³ Batı, üzerine aldığı uygarlaştırma misyonu ile diğer medeniyetleri, kriterleri kendine münhasır olan süreçlerden geçirerek uygarlaştırarak yani **yamalayarak** kendine benzetme çabasına girmiştir. “Konunun benzer biçimde ele alınması Batı’nın kendi dışındaki toplumlar üzerinde egemenlik kurma girişimlerini kolaylaştırmakta, bu girişime, en azından görünürde bir haklılık kazandırmaktadır.”²¹⁴

Batı kendisi ile öbür toplumlar arasında ayırım yapmaktadır. Kendi çözümlerinin ve her türlü yapısının genel-geçer olduğunu savunmaktadır. Buna karşın toplumlar arası ayırım da hiçbir zaman olmadığı kadar büyük boyutlara ulaşmıştır.²¹⁵ Bu zihniyet ile Batı denilen kendine münhasır oluşum, kendi içindeki sömürgeci uygarlıklara bakmadan, Türkiye’yi azınlıklar konusunda veya “Ermeni soykırımı” iddiaları ile mahkum etmeye çalışmaktadır. Veyahut da Irak gibi ülkeleri ‘özgürleştirme’ söylemi ile işgal edebilmektedirler.

“Endüstri toplumları-tarım toplumları 20. yüzyıl başlarında Batı’nın kendisini öbür toplumlardan ayırma girişimidir. Daha sonraları endüstri toplumları endüstri devrimini gerçekleştirmemiş toplumlardan söz edilmiş, gelişmiş ve az-gelişmiş ülkeler ayırımı 20. yüzyılda toplumları sınıflandırmak için başvurulmuş en önemli ayırım olmuştur.”²¹⁶

Şimdilerde ise küreselleşme çok büyük hızla yayılmacı zihniyetin ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. “Küreselleşme henüz psikolojik açıdan ‘hazır’ olmadan, dahası bunu isteyip istemediğimiz bile sorulmadan bizi kuşatan ‘boş alanı’ kapsıyor ve bizi diğer toplumlarla özdeş kılmaya yönelik yeni bağlar yaratıyor.”²¹⁷ Dünyada mekânın ortadan kalkması ile Batı hegemonyası artık her eve kolayca girmekte ve toplumların direkt değişiminden çok –işin özünden yani- bireyi hedef alarak kendi gibi yapmaya çalışmakta ve buna muktedir olmaktadır. ‘Batılı’ birey tipi böylece oluşmaktadır.

Kimlik yaratma, benzemediğine veya benzememesi gerektiğine inandığımız diğer toplumlarla aramızda kültürel bir *boşluğun* yaratılmasından başka bir şey

²¹³ a.g.m., s.34

²¹⁴ a.g.m., s. 34

²¹⁵ a.g.m., s. 34

²¹⁶ a.g.m., s. 34

²¹⁷ Mahçupyan, “Doğu ve Batı: Bir Zihniyet Gerilimi”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998, s. 40

değildir.”²¹⁸ Küreselleşme sürecinin getirdiği yeni konjonktürle de bu oluşum alanı, tecavüze maruz kalmıştır. Öz kimlik inşasından çok artık “**yamalı hibrit kimlikler**” inşa edilmektedir. Yani bireyler kendi öz kültürlerini öğrenirken ister istemez küreselin getirdiği başka oluşumları da bu öğrenim sürecine eklemiyorlar ve böylece de Batılı bir şekilde hegemonik yapısını sürdürüyor. Burada güzel bir nüans yakalamak mümkündür ne ki; eğer bu küresel hegemonik **yamalarla**, öz yapısal faktörler ayrımlaştırılıp bunların farkına ve nerede ne amaçla kullanılacağına bilincine varıldığında relativist zihniyetin kapıları da büyük oranda aralanmış olacaktır. Böyle olunca, Batı ile ilgili her ne varsa birbirine karıştırılmadan yaşanabilecek ve bu ayrımlaşmanın elde edilmesi ile relativist zihniyet Türkiye’de de etkin şekilde hayata işleyecektir. Doğu’nun ve Batı’nın zihni tercihleri hatırlatıldığında bu daha iyi anlaşılacaktır:

“Batı zihniyet değişimini içselleştirmeyi sağlayan dinamiğini koruyarak ‘klasik’ zihniyetlerinden uzaklaşırken; Doğu zihniyet değişimi karşısındaki tutukluluğunu ve kapalılığını devam ettirmekte ve yüzyıllar boyunca bir sarkaç misali otoriterlikle ataerkillik arasında gidip gelmektedir. Doğu relativist zihniyeti ya fark etmeyerek ya da reddederek kendini otoriter ve ataerkil zihniyetlerin içinde konumlandırmayı sürdürmüştü; dolayısıyla ‘batılılaşma’ ataerkil zihniyetin mahkum edilmesiyle sınırlanmıştır. Bunun sonucu olarak otoriter zihniyet tek başına kalmıştır [sonuçları tartışıldığı gibi].”²¹⁹

Yukarıda alıntılanan bölüm, Türk modernleşmesini ilgilendirmektedir. Türk modernleşmesi “siyasal bir sömürgeleşme yaşamamış”²²⁰ fakat zihni adaptasyonunu gerçekleştirmediği için, bilişsel olarak Batı’nın üstünlüğünü onaylayan bir modernleşme süreci yaşamıştır/yaşamaktadır.

Bunun temelleri yine Osmanlı’ya götürülmelidir. Çünkü Batı ile yakınlaşma bu döneme denk gelir. Osmanlı münevverleri için, Batılılaşmak demek, Avrupalılaşmak demek, Aydınlanma’cı olmak demektir. Osmanlı ve Cumhuriyet münevverlerinin dikkat etmediği şey: “Avrupa’nın zihin tarihi, sadece Aydınlanma’dan ibaret değildir. Başka türlü söylenirse Avrupa, sadece 18. yüzyıla sınırlı olan Aydınlanma düşüncesine indirgenemez. Avrupa’nın zihin tarihi kendi karşıtını üreten süreçlerin tarihidir.”²²¹

²¹⁸ a.g.m., s. 40

²¹⁹ a.g.m., ss. 42-46

²²⁰ Kahraman, a.g.m., s. 66

²²¹ Hilmi Yavuz, “Batılılaşma Değil, Oryantalistleşme”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998, s. 101

Mahcupyan'ın üzerinde durduğu da budur. Avrupa ya da Batı, otoriter, demokratik, relativist zihniyet gibi aşamalardan geçerek şimdiki biçimine ulaşmışlardır.²²² Türkiye'de bu, yeni yeni anlaşılıyor. Öze bakma süreci geç başladı. Fakat şimdi, iyi bir bakışla, kendine özgü zihni yapısını “gerisine” bakarak oluşturmaya çalışıyor.

“Batı-dışı toplumlarda, gelenek ve modernlik arasında özel bir kopukluktan söz etmek mümkündür. Sık kullanılan ‘geleneksel toplumlar’ etiketiyle ima edilenin aksine, bu toplumların gelenekselliksizleştikleri [unutukları] söylenebilir. Özellikle otoriter modernizasyonun etkili olduğu durumlarda, geçmişten ve gelenekten kopuş daha da radikal olmaktadır. Türkiye ve Çin, gönüllü gelenekselliksizleşmenin örnekleri olarak alınabilir. Geçmiş radikal biçimde reddi, her iki devrimde de ‘yenilik’ adına bir ideoloji haline gelmektedir.”²²³

Bu yüzden Türk modernleşmesini unutma olarak ve (iyi veya kötü) yamalama olarak algılamak mümkündür. Körüne bir Batılılaşmadır çoğu zaman ve sırf bu yüzden iki dünya sistemi birleştirilememiş yani aralarındaki boşluklar iyi doldurulamamıştır. Göle'nin bahsettiği ‘geçmişin reddi’, toplumun bir oyun hamuru konumuna sürüklenmesine hükümetlerce istenilen şekle sokulmaya hazır bir nesne olarak anlaşılmasına neden olmuştur. Plansız bir şekilde formu bozulan toplum, yönetim sorunları nedeniyle de öz formunu yıllarca kaybetmiştir.

“Batı-dışı modernliklerin tarihi, modern birey oluşturulmadan uygulanan modernizasyon ile şekillenmektedir. Modernizasyon ile bireycilik arasında bir ayrılma söz konusudur. Bu yüzden Batı-dışı modernizasyon için, anglo-sakson modeli liberal demokrasi yerine, merkezci jakoben cumhuriyetçilik modeli tarihsel bir referans olmaktadır.”

Türkiye'nin “*toplumsal mühendislik projesinin* başından itibaren sorunlu olduğunu, eşit ve özgür bireylerin yaşadığı bir toplum idealinin gerçekleşmesi için bu projenin sorgulanması ve aşılması gerektiğini kabul etmeliyiz.”²²⁴ Modernleşme projesi sorgulanırken de unutulmaması gereken Türk modernleşmesinin hareket alanını topluma devredilmesidir. “Başka bir deyişle **bireyleri sivil haklar temelinde** kurulmuş

²²² Etyen Mahcupyan, “Doğu ve Batı: Bir Zihniyet Gerilimi”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998, ss. 43-45

²²³ Nilüfer Göle, “Batı-Dışı Modernlik Üzerine Bir İlk Desen”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998, ss. 61-63

²²⁴ Çağlar Keyder, “Whither The Project of Modernity”, S. Bozdoğan ve R. Kasaba (eds.) *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey* içinde, Seattle: University of Washington Pres, 1997'den aktaran H. Bülent Kahraman, E.Fuat. Keyman, a.g.m., s. 75

vatandaş konumuna taşıyan bir siyasal/yasal çerçevenin yaşama geçirilmesiyle olasılık kazanacaktır.”²²⁵

Tüm bunların sonunda “**yama**” açısından köklü bir değerlendirme yapıldığında, ortaya yine ilginç bir manzara çıkmaktadır. Çünkü bu gözlükten bakıldığında Doğu ile Batı’nın farklı materyallerden oluştuğunu veya –anlatılanlar toparlandığında- sadece farklı bakış açılarının yarattığı bir ayrım olduğu anlaşılabilir. Bu durumda Batılılaşmayı birleşmesi zor olan bu farklı dünyaların arasındaki boşluğun, şimdilik, Batı temelli doldurulması olarak algılamak mümkündür. Fakat Türkiye açısından, yönelimler boşlukları doldurmak değildir; boşlukların içinin değil üstünün kapatılması şeklinde bir sistem uygulanmıştır. Tıpkı çapraz örülen duvar gibi; iki tuğla (iki farklı dünyayı temsilen) arasındaki boşluğu uygun yapısal harçla kapatmak gerekirken Türkiye iki tuğlanın arasında kalan boşluğun üstünü tamamen kapatacak bir tuğla (burada artık *yama*) ekliyor. Yani olduğu gibi kabul ediyor. Şimdi bir sorunsal daha ortaya çıkıyor. Bu iki tuğlanın üstünü kapatmak için konulan diğer tuğla, (ya da yama) iki tarafın da üstünü kapladığından iki taraf da yamalanıyor gibi bir sonuca varmak gerekiyor ki bu doğrudur. Avrupa Birliği sürecinde (her şey bir yana) yaşanan sorunlar bu nüansın doğruluğunu göstermektedir. İkili ilişkilerde, bir taraftaki huzursuzluğun diğer tarafı da etkilediği düşünülürse, bu çok iyi anlaşılacaktır.

Sonuçta bir uzlaşmaya varmak için iki tarafın da yapısal asgari müşterekler inşa edip, bunların etrafında buluşması gerekir ki işte “yamaların sorunları giderici” özelliğini gözlemlemek mümkündür. Şimdiki sorunlar, oluşturulması uzun süren bu asgari müşterekler sayesinde sorunsuz ve içselleştirilmiş olarak çözülebilecektir.

²²⁵ a.g.m., s. 75

2.6. POPÜLERLİK Mİ/UNUTKANLIK MI?

“Herhangi bir kitle iletişim, herhangi bir ürünün, herhangi bir kişinin, herhangi bir eserin, sosyolojik manada fenomen denilen herhangi bir olgunun geniş bir kitleye yayılması işleminin adı popüler hale getirmedir.”²²⁶ Televizyonun, popülerliği dağıtım anlamında çok büyük etkileri vardır. Popüler yapma, bu manada bir şeyi tanınır, bilinir hâle getirmedir. Bu, popülerin en azından üzerinde anlaşılan bir özelliğidir. Çünkü popülerin bir çok tanımı ve durumu olabilir. Her ne şekilde olursa olsun, geçici olan üzerine yapılan vurgularda “popülerlik” aramak bir yol olmuştur. Popülerleri ayırt etmedeki temel kriter bu “geçicilik” özelliğidir. Yani “in ve out”²²⁷ süreçlerine bağlı oluş, bir fenomenin popüler olduğunu gösterir. Konu başlığını veren de geçicilik özelliğidir; çünkü geçici olan aynı zamanda unutkanlığı da beraberinde getirir. İnsanlar bir şeyi unutmadan bir diğerine neden geçsinler? Her popüler olanın, popülerliğini yitirdiği andan itibaren bir unutuş süreci vardır; ondan sonra da en yeni olana, “popülere” adapte olunur. Bu popülerlik sürecinin getirdiği hızlı döngü “modernitenin” bir sonucu olarak tespit edilebilir. Çünkü modernitenin totalleştirici etkisi, kısa sürede toplumların dönüşmesini istemiş ve toplumlar da uzun bir süre, yani dönüşümün büyük bir bölümü gerçekleşinceye kadar hızlı bir manipülasyon sürecine girmişlerdir. Mesela Atatürk’ün devrimleri, dil devrimi, şapka inkılabı, ölçü değerlerinin değişimi v.b gibi değişimler makro ya da mikro ölçekte bir unutuşu gerektirir. Fakat bu unutuş kısa sürmüştür. Atatürk sonrasında inkılapların uygulanışının, Atatürk’ten farklı olması, Türk modernleşmesinin yön ve biçim değiştirmesine neden olmuş bir unutma süreci yerine popüler zihniyete dönüşmüştür. Nitekim İnönü’nün uyguladığı baskı rejiminden yorulan halk, Demokrat Parti’yi popüler/popülist söylemleri dolayısıyla başa getirmişlerdir. Böylece de siyasal yönelim popülerlik üzerine kurulmuştur. Türk siyasal tarihi ve hatta bu açıdan Türk modernleşmesi de “popülerlik” üzerinden okunabilir.

Popülerliğin iki ayağı var: İyi ve kötü.²²⁸ İyi olan, kenarda köşede kalmış, değerli olan şeylerin hak ettiği şekilde hatırlanmasına neden olan bir popülerlik süreci ki, bu olması gerektir. Bir diğer ayağı ise onun geçiciliği ve unutmaya meyilli yönü. İyi

²²⁶ Şaban Sağlık, “Popüler Kültür Sanat Edebiyat Üzerine Bir Toplantı”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004, s. 43

²²⁷ Dursun Ali Tökel, “Popüler Kültür Sanat Edebiyat Üzerine Bir Toplantı”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004, s. 44

²²⁸ Tökel, **a.g.e.**, s. 46

olan tarafı aslında hatırlamaya veya iyi olan şeylerin tutulmasına yardımcı oluyor. Bu manada birden türeyen şark köşeleri verilebilir. Veya ‘gerçek’ türküler söylenen ‘Türkü Kafe’ler verilebilir. Bu tip yeni oluşumlar, yeni neslin küçük boyutta da olsa Türk kültürü ile karşılaşabildiği yerler olmuştur. Yani kültürün temel öğeleri popülerleştğinde, bu iyi bir ivmelenmenin olduğunu göstermektedir. Popülerliğin kötü olarak addedilen ayağı ise, “metalaştırma” işlevi görmesidir. Konu edindiği şeyi metalaştırması, “değersiz olanı değerli kılmak veya değerli olanın içini (anlamını) boşaltma”²²⁹ noktasında ortaya çıkar. Bu bağlamda tehlikelidir. Kültürel öğelerin anlamsız hale gelmesine neden olur.

Popülerlik bir “çabuk kullanım ve hızlı tüketim”²³⁰ süreci ve alışkanlığına dayalıdır. Ve yapılan tüm incelemeler sonucu ortaya konulduğu gibi popüler esasen tüm devirlerde ‘halka ait halkla ilgili’ anlamını taşımıştır. Ancak şimdide kullanılan anlamı bugünün global şartlarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır.²³¹ Kozanoğlu’nun verdiği çok güzel bir örnek ile bunu anlamlandırmak mümkündür: Depresyon, bugünün stresli yaşamının, hayat koşullarının gittikçe eşitsiz ve dengesiz oluşunun, insan ilişkilerinin zayıflamasının bir nedeni olarak siber çağın meydana getirdiği bir psikolojik vakıa olmuştur. Ancak bundan iki nesil öncesi (mesela anneanneler) depresyonun ne olduğunu belki de bilmeden ölmüşlerdir.²³² Yani denilebilir ki, ‘depresyon’ bu zamanın popüler hastalığıdır. Popüler olan şeyler etrafındakileri kendine göre ve “standart”²³³ olarak biçimlendirdiğinden, toplumsal koşulların da o derece hızlı değiştiği ve insanları “standart”laştığı sonucu ortaya çıkar. Kilit sözcük **moda**dır: “*Moda*”, makro nitelikte ise, bahsedilen standardizasyonu görmemek imkânsızdır; çünkü bu moda her kesime hitap eder ve oluşan yeni bir trendle yayılır.

Fakat Türkiye’de durum biraz daha özel: Bu değişime uyum sağlayamayan ve iç dinamiklerini, henüz, kendi içinden oluşturamayan Türkiye’de bu durum, “unutkanlık”

²²⁹ Dinçer Eşitgin, “Popüler Kültür Aralığında Edebiyata Bakmak”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004, s. 27

²³⁰ İrfan Erdoğan, “Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004, s. 8

²³¹ Ethem Baran ve Şaban Özudoğru, “Ünsal Oskay İle Popüler Kültür Üzerine”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004

²³² Ethem Baran ve Arkadaşları, “Can Kozanoğlu ile Popüler Kültür ve Futbol Üzerine”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004, s. 164-165

²³³ Düzgün, a.g.e., s. 149

olarak tezahür ediyor. Modernleşme ve politik toplum bağlamında, politik toplumun bir ‘amnezi’²³⁴ –bellek kaybı- üzerine inşa edilmesi, popüler kültürün etkisini de ekleyince Türkiye’deki unutkanlığın nedenlerini ortaya koyabilir. Hatta burada yüksek mobilite özelliğinin bir nedeni de ortaya çıkıyor: Modernitenin getirdiği *amnezinin* ve diğer etkenlerin yanı sıra; sadece popüler olana kapılma da bu unutkanlığın nedenlerinden bir tanesi. Yani mobilite hızının yüksek olması, yapısal bir özellik değil, *rüzgâra kapılma* gibi bir özelliğin toplumu götürdüğü süreç.

Toplum gittikçe “nüsha” haline geliyor ve getiriliyor. Fotokopi ile çoğaltılmış, hep aynı bireyler. Bütünün içinde farklılık yaratma büyük cesaret istiyor; farklılık algılamaları popüler olana göre şekilleniyor; örneğin, telefonun modeline göre çevrede bir farklılık yaratılmaya çalışılıyor.

Kısaca Türkiye’de bu iki süreç de etkili: Yani popülerliğin bileşkeleri ile unutkanlığın nedenleri birbiriyle danışıklı ve süreklilik arz ediyor. Bu iki olgu birleşince toplumun üzerinde tek biçimlilik gibi bir etki doğuruyor. Toplum **popüler unutkanlık** yaşıyor.

²³⁴ Ögün, **a.g.m.**, s. 188

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAMALI TOPLUM NEDİR?

3.1. YAMALI TOPLUM NEDİR?

Yamaların ne olduğu/olabileceği hakkında verilen sayfalarca bilgi ve örneklerden sonra **yamalı toplumun** ne olduğu açıkça söylenebilir. Yalnız burada anlatılacak olan *yamalı toplum*, tezin başından itibaren eleştirilen, yapısal olmayan oluşumları bünyesinde barındıran, sorunlu olan toplum biçimidir. Bu manada “yamalı toplumun” önüne geçilmesi gerekir. Fakat toplum uygun yamaları içselleştirdiğinde yamalar gözükmez. Ancak bazı eklentiler sisteme tatbik edilmek istendiğinde yama olarak kalır. Bugün hemen her şeyin bir şekilde **yamalandığı dikkate** alınarak, bu son bölümde yanlış uygulanan yamaların yol açtığı/açacağı toplumun ne olup ne olmadığı, nelere gebe olduğu, nasıl nitelendirilmesi gerektiği açıklanmaya/tasvir edilmeye çalışılacaktır. Fakat yöntemsel olarak tamamlayıcı olması açısından ne olmadığı ile tümleşik bir açıklama ile de daha da netleşecektir.

Şu halde “yamalı toplum” kısa vadeli planların yapıldığı toplumdur: Bu toplumun ortaya çıkış koşullarını oluşturan temel süreç, “plansızlık”tır. Ancak burada *plandan* ne anlaşıldığının belirtilmesi gerekmektedir. Yapılması istenen planlama, insanları tek tipleştirme amacıyla değil sadece birbirinden farklı insanların düzenli bir şekilde yaşamasını sağlayacak biçimde olmalıdır. Nitekim diğer türlü statik bir topluma gidilir. Plansız atılan her bir adım, toplumları belirsizliğe sürükleyecek bir zaman diliminin kapılarını açmış olmakla eşdeğerdir. Çünkü o günün koşullarına göre, belki de sadece küçük bir zaman dilimini kurtarmak/geçıştirmek için, alınan kararlar **yamalı toplum(ların)un** oluşması için ilk adımdır. Toplumun DNA’ları (içinde toplumun temel karakteristiklerinin olduğu kodlar saklanan) denilebilecek, ‘öze’ yapılacak yamaların sonuçta ortaya farklı bir toplum çıkaracağı aşikârdır. Her yapının özü bu yüzden önemlidir. Yamalı toplumun ‘*değil*’i ise toplum/birlikteliktir. Bütünlüğünü sağlamış bir toplumda karakteristiklere uygun olmayan kararlar verilmez; günü-birlik işler yapılmaz. Yapılacak işler önceden planlanır, defalarca üzerinde etüt yapılır. Farklı yönleri ve getirip-götürecekleri üzerine düşünülür. Batı diye eleştirilen oluşum şimdiki durumuna böyle gelmiştir. Örneğin Batı’da şehir planları detaylı olarak 1800’lü yıllarda yapılmaya başlanmıştır²³⁵ ve bu noktadan sonra çok iyi planlanmış ve geliştirilmiştir. Dikkat çeken nokta da, bu şehirlerin o yıllarda yapılan planlar ekseninde geliştikleridir. Bu derece

²³⁵ Zygmunt Bauman, **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçlar**, İst: Ayrıntı Yay., 1999, ss. 44-54

ince irdelenen bir yapılanmada elbetteki toplumsal kararlar da aynı zihni yapıda olmuştur. Batılı/planlı şehirler veya toplumlarda illaki yapısal yamalar olacaktır. Bu dönüşümün bir parçasıdır. Fakat burada eklemlenen “yama”, soruna gerçek anlamda çözüm niteliği taşıdığından, dikkatleri üzerinde toplamaz ve sıırtmaz. Bu yamalara uyum kolay olur ve unutulması aynı derecede kolaydır ki böyle toplumlara dinamik toplum denir, yamalı toplum değil.

“Yamalı toplumlar”da toplumsal yapı göz önüne alınmaz/alınmamıştır: Her toplumun kendine özgü sosyal, kültürel, dini, siyasal, ekonomik v.b. kodları vardır. Topluma iktidar edenlerin bu kültür kodlarını iyi bilmesi, yine toplumun geleceği açısından önemlidir. Bu yapısal kodların elvermediği kararların/oluşumların topluma dikte edilmemesi gerekir. Yapının özüne uygun olmayan uygulamaların yapıya zorla eklenmesi, sorundan ve buhrandan başka bir sonuç vermez. Tüm evrende “çatışma” asıldır, fakat çatışmanın yeni sentezlere ulaştığı toplumlarda ilerleme kaydedilir. Bu anlamda birlikteliğin sağlanması ve toplumun yeniden kurulumu açısından “çatışma” gereklidir.

Yamalı toplumların oluşmasında ana etken, yapıların üzerinde gelişi güzel hareket edilmesinden ileri gelmektedir. Nitekim, ‘yapıların özüne yapılacak en ufak yama dahi kaosa neden olacak değişiklikleri başlatacaktır’. Toplumun üst katmanları denilebilecek bölgelere, yani hareketli olması icap eden ve konjonktürün gerekliliklerinin uygulanabileceği bölgelere yama yapılabilir. Bu yüzden toplum ile ilgili kararların yapının dokusu ile ilgili olup olmadığının çok iyi irdelenmesi gerekmektedir.

Yamalı toplum, toplumsal düzenleyici mekanizmalarında sorun olan toplumdur: Toplumsal yapının, göz önüne alınmadığı yapılanmanın sonucu hemen hemen tüm kurumlar da zarar görür. Örneğin eğitim alanında her yer yönetmelik doludur; öğretmenlerle öğrencilerin ilişkisinden çok, öğretmenlerin kendi üstlerine karşı sorumlulukları bağlamında durulmaktadır. Milli eğitimin, yönetmelik ve tüzükleri incelendiğinde karşılaşılan durum budur.

Bilindiği gibi toplumu ele alırken belli başlı kurumların varlığından bahsedilir: Aile, din, ekonomi, siyaset, eğitim v.b. gibi. Bunlar toplumun karakteristiklerini

belirleyen temel öğelerdir. Bu kurumlara zarar verildiğinde toplumun o yönü önce çöker ve sonra bu hızla diğer kurumlara sirayet eder. Mesela Batı'dan yanlış olarak alınan (kültürel temasla veya televizyon, internet ve filmlerden taklit yoluyla) aile alışkanlıkları Türkiye toplumuna birçok noktada taban tabana zıttır. Şimdi bu aile tipi ile Batılı aile tipi birleştirilmeye kalkışıldığında ortaya çıkacak bozukluklar, ilk nesilden itibaren baş gösterecektir (ailenin dağılması, boşanmaların, evlilik dışı çocukların artması, bu çocukların sosyo-psikolojik sorunları ve topluma etkileri, birey profilinin değişimi gibi). Batı'nın özellikle Amerika'nın aile yapısının düzeltilmeye çalışılan büyük bir sorun olduğu tüm dünyaca bilinmektedir. Onlar bu yapıyı düzeltmeye çalışırken, yapısal anlamda farklı olan ülkelerin taklit etmesi sadece sorunlara neden olacaktır. Nitekim, "derinlemesine hasta bir topluma uyum sağlamak bir sağlık ölçütü değildir."²³⁶ Burada karşılaşılan durum, toplumsal düzenleyici mekânizmalarda meydana gelmiş bozulmalardır. Çünkü aile kurumunun bozulmaya başlamasını önceleyen ana neden genel toplum karakterindeki değişimdir. Toplumu yönlendirenlerin, bozulmayı sağlayacak olayları olağanlaştırması veya toplumun belki de yanlış eğitim ile rotasının kayması birer başlangıç nedenidir. Nitekim toplumun yön değiştirmesi, birden ortaya çıkabilecek bir süreç değildir. Örneğin, renkli televizyon, tutumluluk çağının kapanıp, tüketim yıllarının başladığını gösteriyordu. "O zamana kadar yoksulluğundan utanmayan ve yoksul görünmemek için onuruyla bağdaşmayacak davranışlara eğilim göstermeyen toplumda, yoksulluğundan utanma ve gizlenme eğilimleri başladı. Ekranların renklendiği yıllarda bazı çocuklar, evlerindeki televizyonun hâlâ siyah-beyaz olduğunu söyleyemediler."²³⁷ İşte bu bahsedilen süreç birdenbire ortaya çıkmış bir süreç değildir. Önce radyo, sonra siyah-beyaz televizyon...

Her ne olursa olsun ülkenin ulusal değerlerine sahip olması gerekmektedir. Nasıl ki bu tezde sivil toplum kuruluşlarından bahsederken devletle bağımlılığın olmaması gerektiğine fakat, devletin işlerliği açısından birlikteliğine vurgu yapılıyorsa; Türkiye'nin de aynı mantıki çerçeve içerisinde, diğer ülkelerin boyunduruğundan kurtulması gerekmektedir. Kendi formülasyonunu kendi bulup devreye sokması acil gereklidir.

²³⁶ Krishnamurti, **Önce Söz Vardı**, Zmagazine-www.zmagazine.org, Çev: Sibel Özbudun, , Ank: Ütopya Yay., 2000, s. 15

²³⁷ Ayfer Tunç, **Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek**, 22. Basım, İst: YKY, 2001, s. 188

3.2. YAMALI TOPLUM, TOPLUM MUDUR?

Çok güzel bir tespit ile açıklanabilir: “Ancak, bir ulusun özü tüm bireylerin ortak pek çok şeye sahip olmaları ve aynı zamanda hepsinin pek çok şeyi unutmuş olmasıdır.”²³⁸ Hemen her sistem/yapı iyi veya kötü anlamda yamalarla oluşmuştur. Birçok yerde birçok şeyi unutmaya terk etmek suretiyle şimdiki medeniyetler ortaya çıkmıştır. Her gün bu unutuş sürecine bir yenisi daha eklenerek ilerlenmektedir.

Toplum da unutuş üzerine kurulmuştur; fakat bu unutuşların niteliği farklılık gösterebilir. Eğer uzlaşım süreci ile unutma gerçekleşiyorsa ve ileriki aşamalarda çok radikal bir olay meydana gelmezse uzlaşma her zaman devam eder. Fakat istibdat ile unutuş gerçekleştiriliyorsa bu unutuş değil **unutturuş/silme** karşılığındadır ve her an için sorunlar doğum sancısı gibi hatıra gelebilir/gelir. Hemen burada **yamaları** konumlandırmak ve benzetmek mümkündür. Çünkü unutturuş esasına dayanan bir **“toplumsal oluşturma süreci”**nde en etkin enstrüman **yamalardır**. Unutuşta da yamalar vardır ancak uzlaşma ile gerçekleştiğinden tam anlamıyla bir affetme-bağışlama niteliğindedir; fakat unutturuş/silme temelli toplumsal kuruluş, yamalı toplum kavramının ve onun tezahürünün gerçekten bir toplum olmadığını gözler önüne serer. Bu gibi bir kuruluştaki toplumdan değil, yamaların birbirine bağladığı bir toplumsal görüntüden/birleştirmeden bahsetmek daha uygun olur. Toplumun kuruluşu babında anlatıla gelen bu bakış açısı/tespit diğer toplumsal süreçler ve toplumun her tür kurumla, bireyin toplumla ve devletle olan ilişkisinde dahi görülür. Başından beri izah edilen yamalı toplumun oluşmasındaki etkenler, bu manada kötü birer unutturuş olarak addedilebilir.

Unutturuş eksenli bir oluşumu toplum olarak kabul etmek mümkün değildir; çünkü bu toplumlar her zaman için sorunlara gebedir. Unutmuş gibi gözüken bireyleri toplulukları içlerinde barındırırlar ve bu unutuldu kabul edilen şeyler, iradenin küçük boşluklarını dahi değerlendirmeye çalışır. Toplum bir parçalar bütünüdür; fakat tek ve unutulmuşlukların ortaya çıkardığı bir bütündür. Eğer toplumun her biri farklı olan parçalardan oluştuğu söylenirse orda kavram kargaşası yapıyor demektir. Öyle olsaydı ilk örnekleri olan yunan ‘polis’lerinin de bir bütünlük olarak addedilip bir ‘Yunan’

²³⁸ “Ernest Renan, ‘Quest-ce qu’une Nation’ [Bir Ulus Nedir?] Euvres Completes, 1, s. 892” Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler**, 2. Baskı, Çev: İskender Savaşır, İst: Metis Yay., 1995, s. 20’deki alıntı.

toplumundan bahsedilmesi gerekirdi. İçinde yapısal tutarlılığı olmayan, yamaları(zeyilleri) fazla bir toplumun, toplum olma niteliğinden bahsetmek yanlış olur. Bu ancak birbirine tutturulmuş ilaveler bütünüdür; bir ‘birliktelik’tir. Yine tıpkı ‘polis’lerin birlikteliğindeki gibi.

Bir yapıyı oluşturan unsurlar kendi niteliksel özelliklerini, yapının bütünlüğünün/tek parçalığının sağlanması anlamında unutmak zorundadırlar; bu özellikler sadece yapının içinde bir çeşitlilik anlamında var olabilir. Yani yapının gelişmesinde ve ilerlemesinde, farklı olanın, birlikteliğini sağlayan bir oluşum olarak bulunmalıdırlar.

Ayrıca yine yönetimin, toplumsal etkileyecek olan kararlarının tepeden inmece biçimde tezahür etmesi de, bir toplumun niteliklerini sorgulamaya götürecek olan durumlar yaratır. Yani toplumun içselleştirmeden geçiş yaptırıldığı, onun yerine karar verildiği süreçlerde, toplum, üzerine bina edildiği niteliklerden sapar ve ne olduğu ile ilgili olarak bunalımlara girebilir. Keyder’in de söylediği gibi Türk Modernleşmesinin bu anlamda sorgulanması gerekmektedir. Temel sorunlardan biri Atatürk sonrasında projenin uygulanmasının saptırılmasından meydana gelmektedir; bu yanlış uygulamanın sonuçlarını şimdiki Türk toplumu atlatmaya çalışmaktadır.

Bu gibi süreçlerin sonucunda bir toplumdan söz etmek gittikçe daha da zorlaşacaktır. Mesela Yunan şehir devletleri gibi, ancak tehlike anında birleşme hissetmektedir. Fakat toplumun bununla birlikte daha üst seviyede bir bilince sahip olması gerekir. Yanlış uygulamalarda da bu sesin duyurulması; bireyin hakkından haberdar olması ve hakkını araması, bunun için de gerekli olan “sivil toplum kuruluşlarını” kurup bunların devletten bağımsızlığını da sonuna kadar sağlaması gerekmektedir. Yani STK’ları her türlü ayakta tutacak oluşumların kaynağının yine toplumun kendisi olması gereklidir. Diğer yanda, 21. yüzyılda halen devletin toplumun gidişatına karar verdiği ve bunu da sadece yenilenen seçimlerde insanlardan alması gibi bir süreçte toplumdan değil, “parçalanmış”²³⁹ birliktelikten bahsetmek daha doğru olur. Küreselleşme ve toplumsala etki eden tüm diğer oluşumlar göz önüne alındığında,

²³⁹ Ramazan Yelken, **Cemaatin Dönüşümü: Geç Modern Dönemde Cemaat Sosyolojisi**, Ank: Vadi Yay., 1999, ss. 249-250

azalmakta ve parçalanmakta olan toplumsal bağlara bir de yönetimin eşitsiz ve yetersizliği eklendiğinde, bir toplumdan bahsetmek nerdeyse imkânsızlaşmaktadır.

Bu nedenle, küresel oluşumlar bir kenara bırakıldığında geriye toplumdan, mesela bir Türk toplumundan bahsedebilecek, temel nitelikler kalıyorsa, toplumun varlığından konuşmak mümkün hale gelir; diğer türlü yamalarla her tür hareketi sınırlandırılmış bir toplum, toplum olamaz. Çünkü toplum iradi bir oluşumdur.

3.3. YAMALI TOPLUMUN ÇÖZÜMÜ (İYİLEŞTİRİLMESİ): “YARAYA DOĞRU MERHEMİ SÜRMEK”

Yamalı toplumun ne demek olduğunu; iyi ve kötü eklentiler olarak toplumda nelere yol açacağı açıklanmaya çalışıldıktan sonra, aslında onun çözümünün de neler olduğu ortaya çıkmaktadır. Tüm tez boyunca anlaşıldığı gibi sorunları barındıran/saklayan olarak yamalardan sıyrılmanın ilk yolu, **“yapıya göre iş yapılması/hareket edilmesi”**; ikincisi ise, bu tip yamaların oluşumunun önüne geçmek babında bilinçli birey tipinin inşasıdır ki bu da **“eğitime”** gönderme yapar. Bu iki koşulun ilki iktidar edenlerin sorumluluğu altındadır. Çünkü “Türkiye’de devlet, ulustan önce vardır. Devlete meşruluğunu kazandıran ulus olmadığı gibi, tersine ulus yapan, ona belli bir meşruiyet kazandıran devlettir.”²⁴⁰ Çok net anlaşılabileceği gibi Türkiye’de zayıf insanların yönettiği bir süreç yaşanmış ve yaşanmaktadır; ve bu durum tam anlamıyla bir *araç-amaç paradoksu* halini almıştır. Halk için devletten, devlete ve iktidarın kendisine dönüşmüştür. Halk devlet için anlayışının egemenliği sonucu olarak tüm bu anlatılan sorunları anlamlandırmak mümkündür. Bu anlayışın ortadan kaldırılması da yine sorunlara gebe olan yamaların üstesinden gelmesi için ön koşuldur. Bu devlet yapısının gölgesinde, özgür bireylerin yetişmesi sekteye uğrar.

Bu noktaya bir de şu açıdan bakılabilir: Bir toplumun kendini yenileme ve tekrar kurma sürecinde önemli olan, sorunlu bölgelerin farkına varılması ve bunlara uygun çözümlerin tatbik edilmesidir. Bu sürece, sorun olarak sınıflandırılan, **yamaların kazınması** süreci olarak da bakmak mümkündür. Çünkü sorunlu yamaların ortadan kaldırılmasının veyahut da toplumun iyileştirilmesinin ya da toplumun yeniden inşasının temel koşulu sorunlardan kurtulmaktır. *Yamaların kazınması*, birkaç şekilde

²⁴⁰ Ahmet İnsel, **Türkiye Toplumunun Bunalımı**, 5. Baskı, İst: Birikim Yay., 2003, s. 53

olur; bunları şiddetine göre ayırmak mümkündür. Doğal seyrinde gerçekleşmesi içselleştirme süreci ile gerçekleşir. Fakat sorun büyükse devrim niteliğinde ani şoklara ihtiyaç vardır; sistem bu gereksinimini kendisi bir şekilde oluşturur. Nitekim devrimler tam manasıyla **yama kazıma** sürecini ifade eder. Atatürk İnkılâpları, Fransız İhtilali gibi.

Bu yüzden, yani hayatta sorun yaratan yamaların ortadan kaldırılması babında, biri genel bir diğeri de Türkiye özelinde temel eksiklik olarak tespit edilen iki iyileştirici yöntem: “Doğru yapısal analiz” ve “eğitim için eğitim” düsturları bu tür anti-yapısal yamaların ortaya çıkmasını engelleyecek olan merhem görevini görürler.

3.3.1. Doğru Yapısal Analiz

Yapıların sorunlu hale gelmesine neden olan temel süreç, kötü bir âni/süreci geçiştirmek için ve bir başka olayın kısmen unutturulması için gereken süreyi sağlamak babında verilen ve uygulanan kararlardır. Zaten yapıda sorunlu bölgelerin (yamaların) ortaya çıkmasındaki temel sebep plansızca (gündelik-günü kurtarmak için) verilen kararlardır/atılan adımlardır. Tüm bunlara mahal vermemek için toplumun veya yapının tüm karakteristiklerinin bilinmesi gerekir. Yapının uyum sağlayacağı veya reddedeceği şeylerin bilinmesi, bir yapının ömrü ile doğru orantılıdır. Sistemin sıkışmaması ve kaosa girmemesini sağlamak için yapısal öğelerin üzerinde durulması bir zorunluluktur.

Güzel bir örnek daha önce örneği verilen İhsan Sezal’in Milli Eğitim Bakanlığı müsteşarlığı görevini yürütürken ortaya koyduğu, İngilizce öğrenimi üzerinde yaptığı çalışma sürecidir. İşte bu yüzden eğitim sistemi öncelikli **“yamalı bölge”**dir. Ekonomi gibi sayısal kurumlar bir yere kadar düzeltilmesi daha kolay olan kurumlardır. Fakat temel bağlayıcı kurum, bu tezin de savunduğu ve üzerinde durduğu gibi, *eğitim kurumudur*. Çünkü bu kurum toplumu yönetecek insanların eğilip, büküldüğü ve temel karakterlerinin verildiği mihver kurumdur. Bu kurumun **çivisinin çıkması**, toplumun etrafa savrulmasına neden olur.

Yine küçük ve yapısal bir örnek olarak, Şişli Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül’ün çevre düzenlemesi idi. Belki çok önemli yapısal bir örnek olarak ele alınamayabilir. Fakat, temelinde yatan pratik açısından örnek verilmelidir. Sarıgül’ün

ortaya koyduğu uygulama ile belediye içerisinde atıl ve kötü durumda olan mekânlar, düzenlenerek halk tarafından en uygun şekilde kullanılabilecek park ve dinlenme sahalarına dönüştürülmüştür. Yalnız bu bir gün gibi çok kısa zaman diliminde yapılmıştır. Sorunlu alan tespit ediliyor ve hemen tüm imkânlar o bölgeye aktarılıyor ve akşama kadar halkın kullanabileceği bir mekân yaratılıyor. Belki de burada sorunlu bölge olarak **yamadan** söz edilemez. Çünkü kötü durumda olan mekân, her gün insanların alenen gördükleri bir şeydi; fakat düzeltmeden sonraki aşama tam anlamıyla bir **yamalama** sürecidir; sorunu ortadan kaldıran niteliktedir. Belirli bir süre sonra o mekânın eski hali bile zor hatırlanacaktır. Çünkü *yamalama* sürecinde, eğer yamalar, **yapısal** özellikler göz önüne alınarak uygulanıyorsa bir süre sonra hatırlanması zor olacaktır.

Türkiye'nin de böyle yapısal özelliklere ihtiyacı vardır. Tabii, Türkiye'nin sorunları yukarıdaki örnek kadar basit değildir; ama yöntem açısından uygulanacak temelde aynıdır: Sorunlu bölgeler tespit edilecek, nedenleri gerçek anlamda irdelenecek, reel sonuçlar ortaya konulacak ve sorun en yapısal çözümle ortadan kaldırılmaya çalışılacak. Bu süreç de şöyle olur: Sorunlu bölgenin önce kazınması gerekmektedir. Yamanın kazınması o bölgenin alt katmanlarını da içine alacak şekilde olabilir. Bir hata veya sorunu bulduktan sonra diğerlerinin çorap söküğü gibi gelmesi mantığıyla, sorunlu yamanın kazınması sonrasında onun altındaki bölgelerin de kötürüm olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu alt katmanların da düzeltilmesi yamanın sağlamlığı ve kalıcılığı için önemlidir. Yani, sorunu giderecek yamanın uygulanacağı bölgenin temizlenmesi gerekir. Daha sonra yeni oluşturulan çözümü içeren **yama** sorunlardan arınmış bölgeye tatbik edilecektir. Mesela eğitim sisteminin de böyle bir süreçten geçirilmesi öncelikli olarak gereklidir. Yani önce mevcut sorunların halledilip daha sonra yeni ve gerçekten modern, objektif temellerin olduğu ve herkese göre değişmeyecek bir yapının kurulması gerekmektedir.

Yine bu minvalde büyük gündem yaratan “Mortgage” sistemi de yapısal bir **yama** olarak anlaşılabilir. Çünkü akıllı kullanıldığında Türkiye'nin kentleşme sorunlarını ortadan kaldırabilecek bir sürece hâkimdir. “Sivilsiz Devlet” başlığı altında anlatılan *sosyal devlet* anlayışına göre, liberal güçlerin egoist isteklerine karşı önlemler alındığı takdirde birçok kesim ev sahibi olabilecektir. Bunun için de büyük bir

ekonomik havuzun oluşturulması gerekmektedir. Bir de piyasa koşullarında konut fiyatlarındaki ivmelenmelerin gerçek değerlerde tutulması gerekliliği vardır. Diğer türlü kirada oturacak kesimin yaşamlarında çok büyük sorunlar hatta buhranlar ortaya çıkabilecektir.

Bu yüzden her ne olursa olsun bir işe başlamadan önce sistemin işleyişine, onu ayakta tutan temellere ve tabii ki de yapıya önemle değinilmesi gerekmektedir. Tüm bunlar yapıldıktan sonra da, iyi bir başlangıç yapıldı diye gidişat göz ardı edilmemelidir. Nitekim, yol alınan süreçte hemen karşılaşılamayacak sorunlar meydana gelebilir. Küçüktür fakat elbette büyüye de bilir. Bu yüzden sürecin her aşaması kontrol edilmelidir. Hiç umulmadık bir ögesi tarafından yapı sürekliliğini, kısa veya uzun zaman dilimi için, aksatabilir. Bu da sorunlara neden olur.

Yapısal anlamda, doğru olan her çözüm yolu **sorun giderici** bir **yama** mahiyeti de taşır. Bu açıdan bir iki yapısal örnek verilerek doğru yapısal analizin pekiştirilmesi sağlanabilir. Bunlardan ilki AR-GE çalışmalarına yöneliktir. Ülkenin teknolojik bağımsızlığını kazanması bugünün şartlarında elzemdir. Çünkü küreselleşme sürecinde yeni bir sömürge düzeni meydana gelmiş, teknolojik olarak geri kalmış ülkeler her açıdan sömürüye açık duruma düşmüşlerdir. Nitekim, gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelerin topraklarını, iş güçlerini ucuza kullanma amacını gütmektedirler. Bunlardan önemlisi, yarattıkları teknolojiye de muhtaç olacak bir yapılanma sergilemektedirler. Böylece az gelişmiş ülkeler bu teknolojileri ister istemez ithal etmek zorunda kalmaktadırlar.

Bu durumda, inovasyon (yenilik yapma, yaratıcılık) sistemlerini güçlendirmek birinci derecede önem kazanmaktadır. Yani ülke, yenilik yaratma sürecine girmelidir. Devletin de gerekli alt yapıyı bir an önce sağlaması zorunluluk halini almaktadır. Siyasi sınırlandırmalardan kurtularak, kendi teknolojisini üreten bir ülke konumuna geçmek gereklidir. Sanayileşmiş ülkelerde devlet, Araştırma-Geliştirmeye önem ve destek vererek, aksaklık çıkması halinde de sistemin sorundan bir an önce kurtulabilmesi için

de gerekli yardımları yapmaktadırlar. Ayrıca AR-GE çalışması yapan firmalar, parasal yardım, vergi ertelemeleri, hibeler v.b. şekillerde de desteklenmektedirler.²⁴¹

Bir başka örnek de Türkiye'nin sosyal platformu ile ilgilidir. Bilindiği gibi Türkiye'de sosyal güvenlik de 1980'lerden itibaren, uygulanan yanlış politikalar sonucunda, halen onarılmaya çalışılan hasarlar almıştır. Halen çalışanlar ve işçi emeklileri tabir edilen kesim, açlık sınırında yaşamaktadırlar. Sosyal huzur, barış, adalet ve refah için sosyal güvenliğin düzenlenmesi gereklidir. Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi ciddi bir kriz yaşamakta, hatta sistem bir çıkmaza doğru sürüklenmektedir. Bundan yüksek oranlı işsizliğin yanı sıra, ekonomik aktivitenin ciddi bir bölümünün kayıt dışında cereyan etmesi ve istikrarlı bir ekonomik yapının olmayışı gibi nedenler ön plana çıkmaktadır.

Bunun için bazı önlemlerin alınması şarttır. Bunları kısaca şöyle maddelemek, doğru yapısal analizi göstermek açısından, mümkündür:

1. Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin sağlıklı bir şekilde, işleyişi her şeyden önce emeklilik yaşına endekslenerek diğer önemli unsurlar göz ardı edilmemelidir.
2. Kayıt dışı ekonomi ve buna bağlı olarak kayıt dışı istihdam sosyal güvenlik sisteminde kaçakların olmasına yol açmaktadır. Bu duruma müdahale edilmelidir.
3. Sistemin sağlıklı işleyebilmesi her şeyden önce prim/ivaz dengesinin kurulu olmasına bağlıdır. Ancak bu alanda etkili bir denetimin olmaması nedeniyle prim ödeme yükümlülüğü, işverenlerin niyetine bağlı hale gelmiştir. Sigortasız çalıştırma ve çalışanların primlerini eksik ödeme gibi davranışlar ülkede neredeyse olağan hale gelmiştir. Bu durum önlenmelidir.
4. Devlet sosyal güvenliğin finansmanına katkıda bulunmalıdır. Özellikle kriz zamanlarında
5. Sigorta primlerinin verimli alanlarda kullanılması, sosyal güvenlik sisteminin mali yapısını güçlendirecektir.²⁴²

²⁴¹ DPT, **Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, <http://ekutup.gov.tr/dunya/oik560.pdf>, 2000, (10-08-2005), ss. 6-8

²⁴² a.g.e., ss. 86-88

Burada yapısal önlemlerin ve uygulamaların genel karakterlerine değinmek açısından örnekler verilmiştir. Nitekim, bir toplumu ve ülkeyi ilgilendiren yapısal planlamalar ve çözümlemeler daha spesifik ve kompleks bağıntıları içinde barındırmalıdır. Mantıksal olana paralel her çözümün içerisinde doğru bir yapısal çözüm bulmak mümkün olabilir. Türkiye'nin de ihtiyacı olan, akıl yolunun kullanılarak doğru işlerin yapılmasıdır.

3.3.2. Eğitim İçin Eğitim

Bu tezin başından beri vurgulanan ana konular siyaset, ekonomi ve eğitim temelindeki yapısal çözümlemeleri içeriyordu. Bunların en önemlisi olarak tespit edileni ise, elbette ki *eğitim*dir. Toplumun şekillenişini sağlayan temel kurum formel ve informal (aile ve çevreden alınan eğitim) olarak eğitimidir; fakat bu iki tür eğitim biçiminde de bozulmalar vardır. İş koşulları, hayat şartları, **teknolojinin** hayatın her yerini **yamalayıcı** ve **kendi isteklerine göre düzenleyişi**, toplum tipinin değişime uğraması v.b. gibi birçok örnek, öncelikle informal ve daha sonra formel eğitimin biçim ve içeriğinin değişmesine neden olmuştur.

Attila İlhan'ın da değindiği gibi **eğitimin çivisinin çıkması** yargısı, burada konu olarak ele alınacak ve bu olumsuzluklar gösterilerek eğitimin ne denli önemli olduğu ile ilgili, tezatlıklar içinde, eğitimin nerede olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Bunun için öncelikle, Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikalarına şöyle bir göz atmak yerinde olacaktır.

Türk eğitim sistemi tek yönlü iletişime dayalı bir hal almış; aileden başlayıp yüksek öğretim sürecinde dahi itaatkar; verileni tartışmasız şekilde kabul edip almak zorunda kalan; rekabet ve üstün olanın hakkını teslim eden bir yapıdan yoksun; bunun yerine başarısızlığı odak noktasına alarak başarısızlıkları idari veya benzeri ödünlerle örtüp kapatmaya yani **yamalamaya** yönelik bir yapıya sahip olmuştur.²⁴³

Türk Eğitim sistemi, halkın isteklerinden kopuk, yine halkın kendi öz dinamiklerinden soyutlanmış; siyasilerin isteklerine göre her an yön değiştirebilecek bir hal almıştır. Halbuki eğitim sistemi -madem ki müreffeh yaşam planları yapılıyor, “toplumun güncel istek ve koşullarını karşılamayı amaçlayan; zaman boyutunda değişen

²⁴³ a.g.e., s. 90

koşul ve istekler karşısında sürekli güncelleştirilen bir yapıya çevrilmelidir.”²⁴⁴ Bir diğer deyişle toplum, ülkenin gelecek nesillerini yetiştirecek temel yapıtaşlarını bağrında taşıyorsa, o halde eğitim programlarının hazırlanması, uygulamaya konulması ve araştırılıp, masaya yatırılmasında yarar vardır. Devlet örgütleri aracılığıyla dolaylı ve tümüyle edilgen bir durumda katılma yerine, bu sürecin sonuçlarıyla direkt temas kuran ve etkilenen katmanlar olarak, eğitim sürecine doğrudan katılmalı; devlet ise en üst düzeyde norm belirleme, denetleme ve izleme yetkilerine sahip olmalıdır.²⁴⁵ Eğitimin jakobenist anlayıştan kurtulması ve içinde bulunulan koşullara azami ölçüde uyum sağlaması gereklidir. En önemlisi de, toplumun öz niteliklerini kaybetmeyen bireyler yetiştirmesinin temel parametresini bu toplum-devlet ilişkisi oluşturmaktadır. İsteklerini dile getirebilen bir toplum ve esnek bir devlet yapısı, tüm sorunların (belki de daha en başından) uyum içerisinde çözümlenmesini ve toplumun sorunlar yaratabilecek **yamalardan** uzaklaşmasını da beraberinde getirecektir. Tüm bunlarla birlikte Türk Eğitim sisteminin nereden nereye geldiğini gösterebilmek açısından; yani mevcut sorunların çözümü açısından aşağıdaki alıntıları iyice incelemek gereklidir. Bu bir bakıma tarihle yüzleşmedir; çünkü Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya konulan, eğitimin ilk safhaları (ilk, orta, lise) ve yükseköğretimin üzerine bina edildiği temel düsturlar önemlidir. Tarihsel bir belge olması nedeni ile, 5 inci Hükümet Programında yer alan, normal ve yükseköğretim ile ilgili bölümler şöyledir:

“... 3. Hükümet, öğrenimin bütün derecelerine azami gelişme sağlamak için aynı önemi verecektir. Yani, ilköğrenim okulları ile ortaokul ve liselerin, üniversitenin ve yüksek meslek okullarının dengeli biçimde gelişmesine özen gösterilecek, ilköğretim öğretmenleri ile ortaokul öğretmeni ve çeşitli yörelere uzman ilköğrenim müfettişleri yetiştirmek için ortaokul erkek ve kız öğretmen okulu açılacak ve yüksek öğretmen okulu öğrencilerinin ayrıca mesleki bilgi almaları ve uygulama yapabilmeleri sağlanacaktır...”²⁴⁶

Cumhuriyet Hükümetlerinin üniversiteye özgü görüşlerini içeren ilk Hükümet Programı, 1 Kasım 1937 ile 11 Kasım 1938 tarihleri arasında görev yapan I. Bayar Hükümeti olmuştur:

²⁴⁴ a.g.e., s. 89

²⁴⁵ a.g.e., s. 89

²⁴⁶ Altıntaş, a.g.e., s. 1

“... İlköğrenimini bitirenlerin hepsini, doğal eğilim ve yetenekleri neden ibaret olursa olsun, üniversiteye dayanan bir mekanizma karşısında bırakmak istemiyoruz. Çünkü bunun sonucu, bir yandan kurmak ve güçlendirmek istediğimiz yeni ve ileri Türkiye yaşamını en zorunlu elemanlarından yoksun bırakmak ve öteki yandan yavaş yavaş ülkede bir uzmanlığa varmadan sönmüş yada yarı öğrenim ile kalmış yahut da doğrudan ekmeğini kazanma gücünden yoksun, yalnızca diplomasına dayanan bir asabi yorgunlar kafflesi ile karşılaşmak olur. Kemalist rejimde okul yalnız zorunlu hüküm değildir. ... Mesleki eğitimin görevi, bu yetenekleri yeni yaşamın her alanı için yetiştirmek, işini bilir, yaşama coşkusu kırılmamış en yüksek girişim ve yaşamla savaşım yeteneğini kazanmış başarılı, dayanıklı müsbet sanatlar ve uzmanlık sahibi elemanlar yetiştirmektedir. Bütün yaşam ve çalışma alanları için bol, ayrı ayrı mesleki öğrenim eğitimimizin belkemiği olacaktır. İlköğretim konusuna düşünerek özenle bakan olarak her türden meslek okullarına önem verilecektir. Bunun, “klasik üniversite öğrenimini savsaklayacağız”, demek olmadığı açıktır. Tam tersine bu kurumlarımızı da gerçek bilim adamı yetiştirecek biçimde ve ancak bu yeteneği en gelişmiş biçimde gösterebilmiş olanların başarabilecekleri çetin ve fevkalade disiplinli bilim kurumları biçiminde yükseltmek çalışmamızı sürdüreceğiz. Ek ve oluşturulacak fakültelere ilişkin işi hazırlayarak, Ankara Üniversitesini kuracağız...”²⁴⁷

Anayasaya üniversite ile ilgili düzenlemenin girmesi, 9.7.1961 tarihinde kabul edilen 334 Sayılı 1961 Anayasası ile olmuştur. 120 inci maddenin ilk biçimine bakmakta yarar bulunmaktadır:

“ Üniversiteler, ancak Devlet eli ile ve yasa ile kurulur. Üniversiteler, bilimsel ve yönetsel özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir. Üniversiteler, kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organlar eliyle yönetilir ve denetlenir; özel yasaya göre kurulmuş Devlet Üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır. Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, Üniversite dışındaki makamlarca, her ne yöntemle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar. Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler. Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, öğretim ve araştırma görevlerinin Üniversite organlarıncı denetlenmesi, bu esaslara göre yasa ile düzenlenir. Siyasi partilere üye olma yasağı, Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları hakkında uygulanmaz. Ancak, bunlar partilerin genel merkezleri dışında yönetim görevi alamazlar.”²⁴⁸

Yukarıda alıntılanan bölümlerden de anlaşılacağı gibi, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitimin önemi bilinmiş ve buna yönelik sağlam adımlar atılmaya çalışılmıştır. Bu, en güzel biçimde örneklendirecek olduğunda yine sahneye Atatürk

²⁴⁷ a.g.e., ss. 1-2

²⁴⁸ a.g.e., s. 2

çıkar. Nitekim Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki dönem cehâletle savaşılan dönemdir ve bunun için yurdun her köşesine gidip toplantılara katılan ve inkılâpları ile de bunu pekiştiren yine Atatürk'tür. Aslında 1961 dönemecinde de Türkiye'de özgür ve özgün bir yapılanmanın başlangıç koşulları oluşmuştu. Fakat 1968'deki gençlik dalgalanmasının ardından oluşan *muhtıra* (12 Mart 1971) ile bu hak ve özgürlükler kısıtlanmaya²⁴⁹ başlamış ve 1980 Anayasası ile de yürütme erkine tanınan üst düzey yetkilerle son bulmuştur. Bu, Türkiye'nin sisteminin tam anlamıyla dönüşmesinin başlangıcı olmuş, otoriter ve ego-santrik zihniyetin yerleşmesini beraberinde getirmiştir. Sorun yönetimde değişen zihniyet ve nitelik farkından meydana gelmiştir. Bu daha önceki bölümlerde sıkça dile getirilmiştir. Bundan sonra yapılacak olan şey, bu sorunlar için getirilen çözüm önerileri üzerinde tartışmak ve en uygununu tespit etmek veya hepsinin iyi taraflarından bir hibrit düşünce ortaya çıkarmak olmalıdır.

Ortaöğretim ve yükseköğretim ders programlarında ezberciliğin yerini, görüp-deneyerek öğrenme getirilmelidir. Türkiye'de, **hayali** kimya, fizik ve bilgisayar teknolojileri gösterilerek ders işlenen, eğitim kurumları had safhadadır. Bu durumda ezberciliğe dayanan bir sistemin gelişmesi normal karşılanmaktadır. Bunun aşılması için gerekli olan şey, “eleştirel akıl yürütmeyi ve araştırma yeteneğini geliştirmeye yönelik gerekli değişikliklerin sağlanmasıdır.”²⁵⁰

Ayrıca, bireysel farklılıkların olduğu kabul edilerek, “üstün yeteneklilerin gelişmelerine ve yönlendirilmelerine ortam hazırlanmalıdır. Üstün yeteneklilere uygun programların geliştirilmesi sağlanmalıdır.”²⁵¹ Çünkü bu insanlar bilimin tıkandığı yerde, yeni kapıları zorlayacak niteliklere sahiptir. Bu tip insanların ayrıştırılarak farklılıklarını en iyi şekilde kullanmaları için uygun koşulların sağlanması gerekmektedir.

Yine yükseköğrenime dönülürse, yükseköğrenimin yapılandırılması toplumsal, ekonomik ve siyasi gelişme katkılarına ilişkin konjonktürel şartlar, gereklilikler ve karşılaştırmalı çözümlemeler ışığında yürütülmeli; fakat gelecekte karşılaşılabilecek güçlüklerin de hesaplandığı fütürist bir bakış açısıyla hareket edilmelidir. Siyasilerin, her bir yüksek öğrenim sistemini kamu açısından değerlendirmeleri gerekmektedir.

²⁴⁹ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye**, 26. Basım, İst: Remzi Kitabevi, 2000, s. 176

²⁵⁰ Süleyman Çetin Özoğlu, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, 2000, <http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005), s. 37

²⁵¹ **a.g.e.**, s. 37

Üniversiteler Türkiye'nin, şimdiki durumu göz önüne alınarak kamu ile eşgüdümlü hale getirilmelidir. Ve bu yapılırken de, “kamuya sağlayacağı yararlar açısından, bir bütün olarak değerlendirmelerinde göz önünde bulunduracağı açık amaçlar saptanmalıdır.”²⁵²

Bu konu ile ilgili olarak, birkaç bilim adamının daha yapısal önerileri verilebilir. Üniversitelerin kamu ile birlikte çalışması ülkenin yeni fikirler üretmesini beraberinde getirecektir. Üniversite ile işbirliği içine giren bir ülke ve ekonomi, küreselleşmenin talan edici rüzgârlarında, sağlam temeller üzerine bina edilecektir. Nitekim kendi bilimsel politikalarını oluşturamamış, bilimsel politikaları iflas etmiş ülkeleri felaketler beklemektedir. Bilim üretmek, 21. yüzyılın çetin ortamında ayakta kalmayı sağlayacak yegane unsurdur. Hep söylenegeldiği ve tartışıldığı üzere teknoloji ithalatı ile bir ülke hiçbir yere gelemmez; sebebi de çok basittir: Kimse kullandığı teknoloji veya fikri sonuna kadar tüketmeden bir başka ülkeyle paylaşmaz. Ve bu anlamda da sömürgecinin yeni bir versiyonu ile karşı karşıya kalınır. Bu yeni trend sömürgeleştirilmeye maruz kalmamanın tek yolu temel bilimleri önemseyen bir zihniyet ile yeniden yapılandırılmaya gidilmesidir. “Bu nedenle üniversite ve akademik unvan savurganlığının yaşandığı günümüzde, şu andaki bilimsel durumumuzun acilen dikkatli bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi ve çok ciddi önlemler alınması gerekir.”²⁵³ Siber âlemde, güzel bir fikrin dahi çok büyük paralar kazandırdığı şu günlerde, teknolojik ve fikri atılımlar yapmak gereklidir.

Türk iş dünyasının teorik bilgiye, yeni açılımlara, Türk üniversitelerinin de pratiğe ihtiyacı vardır. İşbirliği sağlandığı takdirde üniversitelerin bulunduğu illerde büyük atılımlar da gerçekleşebilir. Bu açıdan projeler oluşturulmalı, taklitten uzak yeni ürünler geliştirilmeli, finansman, yönetim problemleri gibi alanlarda somut işbirliği adımları atılmalıdır.²⁵⁴ Eğer tasarımdan pazarlamaya kadar her adımda problemlere çözüm bulma konusunda üniversiteler danışmanlık şirketlerinden daha başarılı olurlarsa ki –bu birikimleri vardır- söz konusu işbirliği gelişecektir.

²⁵² Altıntaş, a.g.e., s. 5

²⁵³ İsmail Hakkı Aydın, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, 2000, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005), s. 69

²⁵⁴ Oya Erdil, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, 2000, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005), ss. 71-72

Üniversitelerle ilgili yapısal bazı önerileri de Oktay Sinanoğlu getirmektedir. Sinanoğlu üniversite sınav sisteminin değişmesi gerektiğini ve ana dilde eğitimin gerekliliğini açıkça vurgular.

“Evrenkentlerde yıllardır öğrencilerin ancak yüzde 10’u istedikleri, sevdikleri sahalarda öğrenim görebiliyor. Demek ki, Türkiye’nin meslek erbabının (yöneticiler dahil) yüzde 90’ı mesleğine ilgi duymayan, hatta işinden nefret eden kişilerden oluşuyor.”²⁵⁵

Bunun sonucu olarak da hemen her yerde sorumsuzca yapılan eylemlerin, iş bilincinden yoksun insanların yaptığı işleri görmekteyiz. İnsanlar istemedikleri mevkilerde olduklarından sürekli rahatsızlar ve bunu da diğer insanlara yansıtıyorlar. Ve bu da çoğu zaman bazı gerilimlerin yaşanması için bir neden teşkil ediyor.

Mevcut sınav sistemi ile Türkiye’de yeni, gereksiz ve devletin eğitim politikalarının iflas ettiğini gösteren kurumlar ortaya çıkmıştır. Çünkü, devletin örgün öğretim kurumları ile yükseköğretim kurumlarının eşgüdümsüz hareket ettikleri ortaya çıkmıştır.

“ÖSYM sınavları orta öğretimi de zora sokmuş ve dershanelerin ortaya çıkmasına sebep olmuş, liseleri lüzumsuz kılmış ve gençleri ezberciliğe itmiştir. Düşünme, sorgulama yeteneği gittikçe yok olmaktadır. Giriş işlerine her evrenkent kendi bakmalı, lisede alınan notlar bir şey ifade etmeli, öğrencinin girmek istediği dala merakı, o dal için gerekecek yetenekleri göz önüne alınmalı. ... Tüm evrenkentlerde (devlet ya da özel) eğitim dili mutlaka Türkçe olmalıdır. Yabancı dille eğitim İngiliz-Amerikan güdümüyle Türkiye’ye yapılmış en büyük hainliktir. Öyle eğitimle sadece ezberci, özentili, düşünmeyen, ayrıca kimliksiz, onursuz, sömürge ruhlu gençler(ve hatta devlet adamları) yetiştirir. Atatürk’ün birinci ilkesi, eğitimin her düzeyde milli dilinin kesinlikle Türkçe olmasıydı.”²⁵⁶

Yine yabancı dil ile bölümden sonra şöyle bir eklemleme yapılabilir: Ne ki, önemli olan, ulusal üniversite ve bilim politikalarının rasyonel olması gerekliliğidir. Ve yine buna paralel olarak da mezunlarda ve bilhassa öğretim üyesi adaylarının niteliklerinin öncelikli olarak göz önünde bulundurulmasıdır. Yani “branş bilgisi, genel

²⁵⁵ Oktay Sinanoğlu, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı**, 2000, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005), s. 68

²⁵⁶ a.g.e., s. 68

yetenek ve eğitimcilik vasıflarının belirlenmesi, tanımlanması ve her kim olursa olsun veya hangi üniversiteden gelirse gelsin hak ettikleri yere ulaşabilmeleridir.”²⁵⁷

Erdil’in bir önerisi daha vardır ki, düşündürücüdür. Üniversitelerin şimdikinden daha fazla öğrenci alması gerektiği üzerinde durmaktadır. Yalnız burada üniversitede ki şartların ağırlaştırılması ile mezun olmanın zorlaştırılması gibi bir faktör de devreye sokulacaktır. Rekabet, ortamı yaratılarak belki de daha nitelikli öğrencilerin oluşması planlanmaktadır.²⁵⁸ Fakat bu son derece yanlış bir uygulama olacaktır. Tahmin edileceği gibi yüksek öğretime fazla öğrenci alınması doğal bir istektir; fakat bu öğrencilerin mezun olmalarının zorlaştırılması, Türkiye’nin şimdiki sosyo-ekonomik koşulları göz önüne alındığında, tamamen zaman kaybı olacaktır. Çünkü Türkiye’nin nitelikli iş gücüne de ihtiyacı çok artmıştır. Yüksek öğrenimde harcanarak zaman bir mesleki eğitime verilmelidir. Türkiye’nin menfaatleri açısından asıl önemli olan da bunun gibi iyimser yanılgılara düşülmemesinden geçmektedir. Vasıflı işgücüne ihtiyaç varken üniversitelere daha fazla öğrencinin gerekli olduğu ve bu gerekliliğin de, vasıflı öğrenciyi rekabet ortamında yetiştirmek için olduğu fikri birbiriyle bağdaşmaz. Fakat merkezi sınavın yetenek de ölçmesinin gerekliliği tüm bunların yanında olması gereken bir şeydir. Yukarıda da belirtildiği gibi istemedikleri halde üniversitelerin bazı bölümlerine sadece üniversitede okumuş olmak için giren öğrencilerin de bir şekilde engellenmesi gereklidir.

Son olarak denilebilir ki, Türkiye’de eğitimin hakkının verilerek uygulanması en büyük ve öncelikli ihtiyaçtır. Çünkü her geçen gün bozuk eğitim ile yetişen yeni bir nesil ortaya çıkmaktadır. Bu sürecin bir an önce durdurulması için başlıkta da belirtildiği gibi **“eğitim için eğitim”** düsturunun kabul edilmesi ve hakkının verilerek uygulanması elzemdir. “Bu alanda temel konular olan *bilimsel araştırmalarda ve yüksek nitelikli bilim adamı yetiştirme* sorunlarını ve bunların ön-şartı sayılacak ilke ve olanakları, derinliğine, ayrıntılı olarak ve gerçekten çözmek niyetiyle ele almak

²⁵⁷ a.g.e., s. 68

²⁵⁸ Erdil, a.g.e., s. 72

gerekir.”²⁵⁹ Oy kaygısıyla iş yapıp, şimdiye kadar bir şekilde sürdürülmüş sıkıntıları geciktirmeye (karantinaya almaya) yönelen girişimlerle yetinilmemelidir.

*“Bilimsel araştırma olanak ve ilkeleri, nitelikli eleman yetiştirmek için köklü ve kalıcı önlem ve programlar, öğretimin düzeyini yükseltecek yöntemler gibi, bu alanın varlık sebebi olan sorunlara yeterli zaman, düşünce ve emek harcanmalıdır!”*²⁶⁰

²⁵⁹ Rüçhan Arık, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, 2000, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005), s. 73

²⁶⁰ **a.g.e.**, s. 73

SONUÇ

Tüm bunların sonucunda denilebilir ki, dönüşüm geçiren hemen herşeyde *yama* vardır. Bu anlamda yama var ise, *yama teorisinden ve yamalı toplum(lar)dan ve hatta yamalı sistemlerden* söz etmek mümkündür. Yama dönüşümü mümkün kılar ve sisteme dönüşümde yardımcı olur; bu sürecin gerekli biçimde ve hızda gerçekleşmesini sağlayabilir. Fakat *yamaların* uygun dönüşüme yardımcı olabilmesi toplumsal şartların göz önüne alınmasını gerekli kılar. Aksi takdirde, yamaların belirginleştiği toplum tipi olan ve bu tezin de eleştirdiği, *yamalı toplum* meydana gelir. Nitekim bu toplum tipi de yaygınlaşmaya başlamıştır.

Artık, toplumsal boyuttaki yamalarla eleştirilen anlamda yoğun şekilde karşılaşılmaktadır. Bunun başlıca nedenleri de aileden, siyasete kadar gitmektedir. En başta aile yapısı birçok etkenden dolayı bozulmuştur ve çocuğun yetiştirilmesi işi de diğer kurumlara aktarılmıştır. Ayrıca yanlış alınan örneklemeler ve gelişen görsel teknoloji nedeniyle de aile zarar görmektedir. Bireyi topluma hazırlayan aile kurumu içerisindeki yapısal değişimler de birey ve toplum tipindeki değişimi getirmektedir. Çünkü kişi, örnek aldığı aile çevresinden ilk etapta etkilenir ve topluma girişi de bunun üzerine inşa edilir. Aile içindeki sorunlar da bireyin kişiliğindeki yamaların başlangıcını oluşturmakta ve böylece *yamalı bireylerle* karşılaşılmaktadır. Nitekim, sorun anlamında yamalı toplumun oluşumunu engellemek için öncelikle dikkat edilmesi gereken pekiştireç *aile*dir. Çünkü aile şimdiki konjonktürde bozulmalar yaşamaktadır.

Bunun yanında eğitim sistemindeki yetersizlik de, yamaları tetikleyen ikinci pekiştireç konumundadır. Aile –kısmen de olsa- bazı görevlerini uzun süreliğine örgün eğitim kurumlarına devreder. Fakat anlaşılacağı üzere eğitim kurumlarının bu noktada çok sağlam temeller üzerinde durması gerekir. Türkiye gözlemlendiğinde bu kurumun hasar gördüğü kolayca anlaşılmaktadır. Aile eğitim görevinin büyük bir kısmını eğitim kurumlarına bıraktığına ve eğitim kurumlarının da “çivisi çıktığına” göre toplum nasıl bir hal alacaktır? Bu kurumların işlevini yerine getirememesi *yamalı toplumun* meydana çıkmasını sağlamıştır. Çünkü eğitim kurumlarındaki öğrencilere kazandırılması planlanan belirli nitelikler üzerinde karara varılmıştır. Ancak sorun, kararların yine sadece ilgili maddelerde kalıyor oluşudur. Nitekim *Milli Eğitim Temel Kanunu*’nda öğrenciye kazandırılması planlanan nitelikler belirtilmiştir. Fakat sürekli sistem

denemeleri, fikir değişiklikleri ve ilgili tüzüklerdeki kontrol mekanizmasına daha çok önem verilmesi, eğitimin çivisinin çıkmasına neden olmuştur. Bunların dışında yöntemsel hatalar da fazlasıyla etkilidir. Örneğin 1992 yılında açılan üniversitelerin kadro planlarının hesaplanmaması ve kadro ihtiyacının nitelik aranmaksızın kapatılmaya çalışılması, yüksek öğretimde *yamaların* meydana gelmesine neden olan şeylerin başında gelir. Bunların dışında yabancı dilde eğitim de, bir başka yamalı bölgedir. Nitekim yabancı dil sorunu, akademik kariyerde bilimsel nitelik sorgulamasını ikinci plana itmektedir. Gündelik (plansız) düşünce sisteminin eğitime verdiği zarar bir veya daha fazla neslin doğru ve sağlıklı eğitim görmemesi olmuştur. Yani, hesaplanmadan atılan adımların neleri getireceği üzerine düşünülmemesi yüzünden, bir bütün olarak eğitim kurumu da zarar görmüştür, yamalanmıştır ve yamalanmaktadır. Bu anlamda şimdiki duruma bakıldığında *eğitim kurumu* da toplumsal açıdan düzeltilmesi gereken bir *yama pekiştireci* halini almıştır.

Aslında belki de tüm bu pekiştireçler içerisinde belirgin ve baskın olan kurum siyasettir. Toplumsal yapının yönlendirilmesinde Türk siyaseti her zaman çok etkili olmuştur. Osmanlı mirasının, yönetim zihniyeti babında halen korunması, halkın yönlendirilmesinde ve şimdiki toplumsal yapı ve buna bağlı sorunların ortaya çıkmasında başlıca etken ve pekiştireçtir. Nitekim gündelik (plansız) yaşam pratiklerinin çıkış süreci Osmanlı'nın son dönemlerine uzanmaktadır. Türkiye'de gelen her yeni hükümetin kendi isteği doğrultusunda hedefler belirlemesi, halka rağmen bir devlet politikası izlenilmesi siyasetin de bir *yama pekiştireci* halini almasını sağlamıştır. Ayrıca *söyleyip de yapmama geleneği*, ülke insanlarının bir tür yamalı alışkanlık kazanmasına neden olmuştur ki, bu da birey tipinde gelişimi nispeten yavaşlatma eğilimi göstermektedir. Çünkü halkın seçimler zamanında hatırlanılması olgusu, sivil iradenin işe yaramayacağı kanısını insanlarda uyandırmıştır. Bunun yanında bürokratik kurumlarındaki *kralcı kesim* de, devlet-halk kopukluğunun sorumlusu konumundadır. Söylenilenin yerine getirilmeyeceği bilinci, halkta bir inançsızlığı ve umutsuzluğu da pekiştirmiş ve sonunda da *geçiktirme* zihniyetini de körüklemiştir. Sivil ve siyasi anlamda “tek aktör patolojisi”, *ben merkezçiliğin* var oluşu, sayılan bu yamalı alanların meydana gelmesini sağlamaktadır. Tespit edilen yamalı alanlar tek başına dahi, yamaların pekiştireçleri olabilecek, yamalı alanlar ortaya çıkarabilecek niteliklere sahiptirler. Bu anlamda siyasi manevralar toplumu yamalama eğilimindedirler.

Yamanın önemli pekiştireçleri arasında *ekonomi* görülebilir. Ancak bu tezin savunduğu şekliyle ekonomi kurumu, doğrudan bir yama pekiştireci sayılamamaktadır. Çünkü ekonomi kendi kendine işleyen bağımsız bir kurum değildir. Onu yönlendiren de hükümet olduğundan, burada yine yanlış kararlar veren siyaset kurumu ile karşılaşmak tabiidir. Ekonomiye spekülâtif özellikler katan ve onu belirli dönemlerde popülist amaçlar doğrultusunda yanlış kullananlar da yine siyasiler olduğundan, siyaseten atılan yanlış ekonomik adımları izlemek daha yerinde olmaktadır. Örneğin, 1980 dönemindeki yanlış ekonomik adımlar daha sonraki dönemlere de damgası vuran belli başlı dengesizlikleri meydana getirmiştir. Ayrıca Türkiye’de *sosyal sermaye* ve *demografik* potansiyele yönelik çalışmaların yapılmamasından kaynaklanan sorunlar da ekonomik boyuttaki sorunları tetikler niteliktedir. Öyle ki, nüfus niteliğinin belirlenip yönlendirilmemesinden dolayı, genç nüfus şu anda herkesçe bilinen sorunları yaşamaktadır. İşsizlik, en büyük sorunsaldır; çünkü her genç yüksek öğretim kurumlarına gitmek için koşullandırılmış/koşullandırılmaktadır. Bu da bir yandan kalifiye/nitelikli işçi sorununu gündeme getirip, bir yandan da tahsilli işsizlik sorununu tetiklemektedir. Bu anlamda ekonominin yanlış kullanılması, ekonomi biliminin verdiği olankalrının iyi değerlendirilmemesi sonucu ekonomi kurumu da spekülâtif bir hal almış ve yamanın pekiştireçleri arasına girmiştir.

İyi veya kötü yamalar her yerde vardır. Bu konunun incelediği alan toplumsal yapı olduğu için denilebilir ki, yama toplumsalın olanın da her yerindedir. Çünkü toplumsalın temelinde dönüşüme ve dönüştürmeye hazır olan insan vardır. Yapı içerisinde yamanın birçok anlamı vardır. Ama bunların en başında, dönüşüm süreçlerinde yeni olana adaptasyonu kolaylaştırma özelliği verilebilir. Yama birçok şekilde yeni olana *alıştırmayı* sağlar. Yapıya eklemlenmeye çalışan herhangi bir yeni sistemcik birden kabul edilmez. Önce yama niteliği taşır ve sistemde kabul edilip gözle görülmez oluncaya kadar geçen sürede de, yapıdaki bireylerin onu kabullenmesini sağlar. Kabullendiğinde, eklenti artık *yama* değildir, sisteme tabi olmuştur; diğer koşulda sorun halini alabilecek bir *yamaya* dönüşebilir.

Yine toplumsal yapıda yamaların önemli bir işlevi vardır ki (diğer özelliklerle beraber), yapıya elastikiyet kazandırır. Sisteme tabi olmak isteyen her bir yama, yapıda sertleşmiş yerlerin üzerine gelen birer eklenti gibidir. Bu eklentilerin kabullenilme

süreçleri, üzerine geldikleri mevcut bölgenin yeniden yapılanmasına neden olmakta ve böylece yapı hareketlenmektedir. *Kıkırdak bölge* olarak tabir edilen bölgeler buralarda oluşur.

Yamaların yapıda başka işlevleri de vardır ki, bunlar da önemlidir. *Sorun saklayan olarak yamalar* tezin ele aldığı temel işlevlerden biridir. Çünkü Türkiye örneğinde genel anlamda bu yamalar göze çarpar. Nedeni ise, toplumu ilgilendiren konularda *tek aktör patolojisi* psikolojisi ile hareket edip, genel çıkarların göz ardı edilmesidir. Sonucunda ise sorunlarla daha da büyümüş bir vaziyette karşılaşılır.

Sorun gideren olarak yamalar yamaların yapıdaki bir diğer işlevidir. Bu yamalar aslında, sorunlu bölgelere doğru çözümlerin bulunması ve uygulanması sonucunda oluşur. Mevcut çözüm sonucunda sorunun bir süre sonra unutulması beklenir. Fakat ne yazık ki, Türkiye’de bu tip yamalara pek rastlanmamaktadır. Bu yüzden örnekleri sayıca da azdır.

Yamaların yapıdaki bir başka işlevi de *karantina* görevi görmesidir. Öyle ki, bu özellik sayesinde yapıdaki bir sorun hep aynı biçimde korunur. Bunun altında da kısvadeli düşünce sistemi yatmaktadır. Türkiye’nin alt yapı sorunları buna örnek olarak gösterilebilir. Türkiye’de sürekli kazılan mekânlar *karantinalara* örnektir; sorunun çözümünün geçici olduğu ve sadece bir süreliğine üstünün örtülmesi için işlem yapıldığı, kısa zamanda aynı sorunun tekrarlanması ile ortaya çıkmaktadır. Karantinalı alanlar çoktur ve yamaların karantina özelliği kullanılmaktadır.

Sosyal olanın, herşey bir yana, iyi veya kötü nitelik taşısın yamalara ihtiyaç duymaktadır. Çünkü yamalar maddi ve manevi anlamda birleştirici unsurlar içerirler. Şöyle ki, yama her koşulda birliktelik duygusu uyandırır. Sorunun üstünü kapaması iyimser gözlükten bakıldığında, yapının bütünlüğü olduğu hissini verir. Bu da sosyal gerilimlerin azalmasını sağlar; huzursuzluğun ve buhranların tırmanmasını engeller.

Yine yamalar, tampon kurumların kullanılmadığı mekânlarda sosyal esnekliği sağlarlar. Özellikle köyden kente göçte her zaman tampon kurumlar kullanılmamaktadır. İnsanların kente göçlerinde çokça geçerli olma bir yol vardır ki, o da bir şekilde tanıdıklarının (hemşerilerinin) yanına gelirler veya tanıdıkları, aileleri ile

taşınırlar. Bu durum da tampon kurumların tam anlamıyla kullanılması durumunu meydana getirir; yamalar devreye girer. Tam bir dönüşümden bahsedilemez; şehir mekânında ayrı bir kimliğe bürünebilir, aile ortamında bu kimlikten sıyrılabilirler. Bu da tampon mekânizmaların tam anlamıyla kullanılmadığına, sadece yamalı bir oluşum da sergilenebileceğine işaret eder. Türkiye’de tampon kurumlarla beraber yamalar sıkça kullanılmaktadır. Göç eden insanlar dışarıda şehirli, tanıdıklarının yanında da oldukları gibi davranmaktadır. Ancak birşey daha vardır ki, şehirler artık *köylüleşmiştir*. Bu durumun tespiti *tampon mekânizmaların* artık çok fazla kullanılmadığı yargısına varılmasına neden olmaktadır.

Sivil alana dönülecek olunursa, Türkiye’nin sivil alan oluşturmada yetersiz olduğu tespit edilmiştir. 1980 döneminde birçok alana olduğu gibi sivil derneklerin açılmasının zorlaştırılması, geçim sıkıntısının başlıca sorun haline gelmesi, demokratik platformdaki gerilimler, askeri darbeler gibi süreçler *sivillğin* meydana gelmesini engellemiş ve *apolitik* bir halk meydana getirmiştir. Siyasetin olumsuz yönleri, geçmişten gelen hikmet-i hükümet anlayışının nispeten devam ettirilmesi, devlet-halk kopukluğu, devlete atfedilen *kutsallığın* devlet lehine kullanılması *sivilsiz devletin* ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yani devletin elindeki güç ile zaman içerisinde halkın sivillik bilinci yamalanmıştır.

Batılılaşma da tam anlamıyla yamalarla doludur. Çünkü Tanzimat’tan bugüne Batı/Batılı/Batılılaşma sarmalı halen çözülebilmemiş değildir. Fakat şimdiki şartlarda Batı bir olgu olarak tüm evlere girmiş ve kendini kabul ettirmiştir. Sanal alemle oluşan bu durumdan doğru yöntemler kullanarak çıkmak gereklidir. Batı diye onun tasvip edilmeyen yönleri alınmaktadır. Batı dahi Doğu medeniyetlerinin hatalarını kendi içinde bertaraf etmek kaydıyla kendini korumaktadır ki, Türkiye’de halen bu anlayışlanmamıştır; körü körüne bir sürece girilmiştir. Bu anlamda batı sadece şekil itibarıyla alınmış ve içerikle ilgili bir anlamlandırmada sorun çıkmadığı takdirde göz ardı edilerek karantinaya alınmıştır. İki medeniyeti asgari müştereklerde birleştirmek yerine, Batı medeniyeti olduğu gibi alınarak Türkiye yamalanmıştır.

Popülerlik de bir yamalı alandır; şöyle ki, her popüler beraberinde ve sürekli bir unutuşu getirmiştir. Kimi zamanlar da unutulmuş olanı geri getirmeye yaramıştır. Yani belki de yamalanmış olanı açığa çıkarır. Fakat popüler olanın popülerliği yitirdiği andan

itibaren bir unutuş süreci başlar. Türk toplum yapısını bu perspektiften anlamlandırmak da mümkündür. Çünkü Türkiye hızlı mobiliteye sahiptir ve bu hızlı dönüşüme uyum sağlayan siyasetçiler popüler bir söylem geliştirdiklerinde başa geçmektedirler. Fakat bu söylem *otantiklik* ile birleşmezse popülerlik kaybolup yerine başka bir popüler olan gelmektedir. Eski olan da böylece unutulur. Yani Türkiye’de hızlı tüketim çabuk unutma döngüsü yaşanmaktadır. Yalnız Türkiye’deki popülerliğin insanlara kötü etkileri vardır ki, bunlardan biri, toplum *nüsha* haline getirmesidir; ikincisi, *popüler unutkanlık* sürekli olarak yaşanmaktadır.

Tüm bunlarla beraber denilebilir ki, *yama* dönüşümün içinde olmasına karşın birçok şekilde kendini gösterebilir. Sorun olarak nitelendirilen yamalar sürekli göze batan, rahatsızlık, gerilim yaratan eklentilerdir. Bunlar sürekli gözükeceğinden toplum *yamalı* olarak ifade edilebilir. Çünkü yama yapısal değildir ve sürekli rahatsız eder. Bu topluma da *yamalı toplum* denmektedir. Bu toplum tipinin belli başlı özellikleri arasında, *kısa vadeli planların yapılması, toplumsal yapının göz önüne alınmaması, toplumsal düzenleyici mekanizmaların sorunlu olması* verilebilir.

Tüm bunların çözümü orta ve uzun vadeli düşünüldüğünde *doğru yapısal analiz ve eğitimin iyi verilmesidir*. Eğitimin niteliğinin düzeltilmesi, öğrencilerin potansiyel olarak standart olduğu zihniyetinden kurtulunması gerekmektedir. Ayrıca soruna çözüm yolları ararken mevcut toplumsal yapı göz önüne alınmalıdır.

Anlatılanlarla birlikte Türkiye’nin *yamalı bir toplum* olduğu açıkça ortadadır. Çünkü Türkiye’de yukarıda anlatılan tüm yamalı oluşumlar sergilenmektedir. Yamalı oluşumlar Türkiye’de bir alışkanlık halini almış ve politikalar bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde bu pratiklerle uygulanmaya başlanmıştır. Bu nedenle gözle görülen, incelenilen dikkatle irdelenen her alanda *yamalara* rastlanılmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AHMAD Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, İst: Kaynak Yayınları 1998.

AKARSU Bedia, **Çağdaş Felsefe Teorileri**, Ank: İnkılâp Yayınları, 1979.

ALTINTAŞ Mustafa, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Yüksek Öğrenim: ‘Sorunlar ve Çözüm Umutları’ Raporu. 21-03-2005,
<http://www.egitimsen.org.tr/index1.html>, (10-08-2005).

ANDERSON Benedict, **Hayali Cemaatler**, 2. Baskı, Çev: İskender Savaşır, İst: Metis Yayınları, 1995.

ARSLAN Ahmet, **Felsefeye Giriş**, 3. Baskı, Ank: Vadi Yayınları, 1998.

ASLANOĞLU Rana, **Kent, Kimlik Ve Küreselleşme**, Bursa: Asa Yayınları, 1998.

ATATÜRK Kemal, **Nutuk**, Ank: Atatürk Araştırma Merkezi, 2004.

AYATA Sencer, “Yeni Orta Sınıf Ve Uydu Kent Yaşamı”, **Kültür Fragmanları**, Hazırlayanlar: Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber, Çev: Zeynep Yelçe, İst: Metis Yayınları, 2003.

AYDIN Mustafa, **Kurumlar Sosyolojisi**, Ank: Vadi Yayınları, 1997.

BAUMAN Zygmunt, **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçlar**, İst: Ayrıntı Yayınları, 1999.

ÇAKMAKLI Kemal, **Sorunlu Aileler**, Ank: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1996.

DÖNMEZER İbrahim, **Ailede İletişim ve Etkileşim**, İst: Sistem Yayınları, 2000.

ERÖZDEN Ozan. “STK’lar Ve Hukuki Çerçeve Yenilik Talepleri Üzerine Notlar”, **Merhaba Sivil Toplum**, Der: Tacizer Ulaş, İst: İletişim Yayınları, Helsinki Yurttaşları Derneği, Tarihsiz.

GIDDENS Anthony, **Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları**, İst: Paradigma Yayınları, 2003.

_____. **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, İst: Alfa Yay., 2000.

İLERİ Selim, **Nam-ı Diğer Kaptan Attila İlhan'ı Dinledim**, İst: İş Bankası Yayınları, 2. Basım, 2002.

İLHAN Attila, **Dönek Bereketi: Cumhuriyet Söyleşileri**, İst: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.

_____. **Türkiye Toplumunun Bunalımı**, 5. Baskı, İst: Birikim Yayınları, 2003.

KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, **İnsan-Aile-Kültür**, 2.Basım, İst: Remzi Kitabevi, 1991.

KANDİYOTİ Deniz, "Parçaları Yorumlamak", **Kültür Fragmanları**, Hazırlayanlar: Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber, Çev: Zeynep Yelçe, İst: Metis Yayınları, 2003.

KIRAY Mübeccel B., **Kentleşme Yazıları**, İst: Bağlam Yayınları, 1998.

KONGAR Emre, **21. Yüzyılda Türkiye**, 26. Basım, İst: Remzi Kitabevi, 2000.

KOZANOĞLU Can, **Cıvalı İmaj Devri: 1980'lerden 90'lara Türkiye ve Starları**, 7. Baskı, İst: İletişim Yayınları, 1994.

KRİSHNAMURTI Önce Söz Vardı, Zmagazine-www.zmagazine.org, Çev: Sibel Özbudun, Ank: Ütopya Yayınları, 2000.

MARSHALL Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ank: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

MACHİAVELLİ, Nicolo. **Hükümdar**. İst: Göçebe Yayınları. 1997.

ONUR Bekir, **Gelişim Psikolojisi**, 5.Baskı, Ank:İmge Yayınları, 2000.

- POLOMA Margaret M., **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev: Hayriye Erbaş, 2. Basım. Ank: Gündoğan Yayınları, 1993.
- RİAZANOV David, **K. Marx- F. Engels: Hayat ve Eserleri**, Çev: Ragıp Zarakolu, 3. Baskı, İst: Belge Yay., 1997.
- SAYLAN Türkan, **Cumhuriyet'in Bireyi Olmak**, İst: Cumhuriyet Kitapları, 1998.
- SELÇUK Faruk, "Alacakaranlık Kuşağı", **Doğu- Batı**, Yıl:4 Sayı: 17, Kasım-Aralık-Ocak, 2001-02.
- SELÇUK Sami, **Konuşma...**, Ank: Liberte Yayınları, 1999.
- SEZAL İhsan, **Aile Nedir?**, Ank: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1996.
- SÖNMEZ Mustafa, **Gelir Uçurumu: Türkiye'de Gelirin Adaletsiz Bölüşümü**, İst: Om Yayınları, 2001.
- SWINGEWOOD, Alan, **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, Çev. Osman Akınhay, Ank: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.
- TANİLLİ Server, **Türkiye'de Aydınlanma Hareketi: Dünü, Bugünü, Sorunları**, 2. Basım, İst: Adam Yayınları, 1998.
- TDK SÖZLÜĞÜ, 9. Baskı, Ank:Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1998.
- TEKINALP Şermin, **Avrupa Topluluğu'nda Ulusal Kültürler Ve Televizyon**, İst: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Num: 3772. Fakülteler Matbaası, 1993.
- TİTİZ Tınaz, **Farzedin Ki Hindiyiz**, Ank: V Yayınları, 1991.
- TOYNBEE Arnold, **Medeniyet Yargılanıyor**, Çev: Ufuk Uyan, İst: Ağaç Yayıncılık, 1991.
- TÖKEL Dursun Ali, "Popüler Kültür Sanat Edebiyat Üzerine Bir Toplantı", **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004.

TURNER Bryan, **Eşitlik**, Ank: Dost Kitabevi, 1997.

TUNÇ Ayfer, **Bir Maniniz Yoksa Anneler Size Gelecek**, 22. Basım, İst: YKY, 2001.

ÜLKEN Ziya Hilmi, **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İst: Ülken Yayınları, 1999.

WEBER Max, **Şehir: Modern Kentin Oluşumu**, Çev:Musa Ceylan, İst: Bakış Yayınları, 2000.

YAVUZER Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, 19. Basım, İst:Remzi Kitabevi, 2000.

YELKEN Ramazan, **Cemaatin Dönüşümü: Geç Modern Dönemde Cemaat Sosyolojisi**, Ank: Vadi Yayınları, 1999.

YÖRÜKOĞLU Atalay, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Ank: Aydın Kitabevi, 1983.

MAKALELER

ADANIR Oğuz, “Kültür ile Zihniyet”, **Doğu-Batı**, Yıl: 6 Sayı:23, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2003.

AKTAN Coşkun Can, “Devlet Niçin Yeniden Yapılandırılmalı ve Küçültülmeli”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997.

ALATLI Alev, “Akıl ve Ahlâkın Birbirinden Koptuğu Bir Dönemi Yaşıyoruz”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004.

ALPER, C. Emre ve Ziya Öniş, “Finansal Küreselleşme, Demokrasi Açığı ve Yükselen Piyasalarda Yaşanan Sürekli Krizler: Sermaye Hareketlerinin Liberalleşmesi Sonrasında Türkiye Deneyimi”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:4 Sayı: 17, (Kasım-Aralık-Ocak 2001-02).

ALATLI Alev, “Doğu-Batı İçi Boş Bir Tasnif”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998.

- ALTAN Mehmet, “ 2. Cumhuriyet Manifestosunun Tartışmalarına Giriş”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997.
- ARSLAN Zühtü, “Devletin Hukuku, Hukuk Devleti ve Özgürlük Sarkacı”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, Kasım-Aralık-Ocak, 2000-01.
- BARAN Ethem ve Arkadaşları, “Can Kozanoğlu ile Popüler Kültür ve Futbol Üzerine”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57. Kasım 2004.
- _____. Özüdoğru, Şaban, “Ünsal Oskay İle Popüler Kültür Üzerine”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57. Kasım 2004.
- BOZKURT Veysel, “Post Endüstriyel Çağda Hedonist/Narsisist Tüketim Önem Kazanıyor”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Yayınları, 2004.
- ÇAHA Ömer, “İdeoloji İle Hukuk Arasında Devlet”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1. Kasım-Aralık-Ocak, 1997.
- ÇEÇEN Anıl, “Küreselleşme Sürecinde Demokrasi Adı Altında Cumhuriyet Düşmanlığı Yapılmaktadır”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Yayınları, 2004.
- CANATAN Kadir, “Kentleşme ve Kentlileşme”, **İstanbul**, Yıl:1 Sayı: 2, Kasım, 1998.
- CELASUN Merih, “Ekonomide Uzun Dönemli Büyüme Enflasyon Süreci ve IMF Destekli Program: 2001 Krizi Öncesi Merih Celasun İle Bir Söyleşi”, **Doğu- Batı**, Yıl:4, Sayı: 17, Kasım-Aralık-Ocak, 2001-02.
- DEMİREL Süleyman, “Cumhuriyet ve Türkiye Kalkınması”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:4, Sayı: 17, Kasım-Aralık-Ocak 2001-02.
- DÜZGÜN Meliha, “Popüler Kültür ve Ürünlerin Oluşumunda Medyanın Rolü”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004.

- ERDOĞAN Mustafa, “Hikmet-i Hükümetten Hukuk Devletine Yol Var Mı?”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, Kasım-Aralık-Ocak, 2000-01.
- ERDOĞAN İrfan, “Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004.
- EŞİTGİN Dinçer, “Popüler Kültür Aralığında Edebiyata Bakmak”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004.
- GÖLE Nilüfer, “Batı-Dışı Modernlik Üzerine Bir İlk Desen”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998.
- _____, “Fetiş Bir Fikir Haline Geliyor Modernlik”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004.
- GÜVENEN Orhan, “Türkiye Ekonomisi ve Zaman Dinamiğinde Sosyal Sermaye Eksikliği Kapsamında Bazı Yorumlar”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:4 Sayı: 17, Kasım-Aralık-Ocak, 2001-02.
- HATEMİ Hüseyin, “Devlet Ne Demek Oluyor”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1. Kasım-Aralık-Ocak, 1997.
- HOCAOĞLU Durmuş, “Düşük Şiddetli Devrim”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1. Kasım-Aralık-Ocak, 1997.
- İNAM Ahmet, “Yaşama Tektoniği Üzerine Düşünceler”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997.
- İNSEL Ahmet, “Kimlikler ve Devletin Hukuku”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, Kasım-Aralık-Ocak, 2000-01.
- KELLNER Douglas, “Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası”, **Doğu-Batı**, Çev. G. Seçkin, Yıl: 5 Sayı:15, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2001.
- KAHRAMAN H. Bülent ve E.Fuat Keyman, “Kemalizm, Oryantalizm ve Modernite”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998.

- KEYMAN E. Fuat, “Devlet Bekası- Hukukun Üstünlüğü Karşıtlığı: Türkiye’de Devlet Sorunu ve Demokratikleşme Olasılığı”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, Kasım-Aralık-Ocak, 2000-01.
- KEYMAN E. Fuat, “Günümüzde Türkiye’nin Karşılaştığı Sorunlar Sadece Türkiye’ye Özgü Sorunlar Değil.”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004.
- KILIÇBAY M. Ali, “Devletin Yeniden Yapılanması”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997.
- _____. “Fakir Akrabanın Talihi”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998.
- MAHÇUPYAN Etyen, “Devlet Liberalizm ve Kapitalizm”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997.
- _____. “Hukuk Devleti Ve Entelektüel”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, Kasım-Aralık-Ocak, 2000-01.
- _____. “Doğu ve Batı: Bir Zihniyet Gerilimi”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2. Şubat-Mart-Nisan, 1998.
- MERT Nuray, “Laiklik tartışması ve İslamcılık”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997.
- ORTAYLI İlber, “Devlete Nasıl Bakmalı”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak, 1997.
- ÖĞÜN Süleyman Seyfi, “Kitle Eleştirisi İle Başlamayan Politikanın, Politik Tarihte Çok Önemli Bir Şey Yapabileceğine İnanmıyorum.”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004.
- ÖZLEM Doğan, “Hukuk Devletini Sosyal Devlet İçinde Düşünmek”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, 2000-01.

- SAGLIK Şaban, “Popüler Kültür Sanat Edebiyat Üzerine Bir Toplantı”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Yıl:5 Sayı: 57, Kasım 2004.
- SANCAR Mithat, “Şiddet, Şiddet Tekeli ve Demokratik Hukuk Devleti”, **Doğu Batı**, Yıl: 4 Sayı: 13, Kasım-Aralık-Ocak, 2000-01.
- SARIBAY Ali Yaşar, “Küreselleşme Sürecinde Meseleleri Kararlı, Ilımlı Ve Şahsiyetli Bir Bakışla Değerlendirmemiz Lazım.”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004.
- SAYAN Serdar, “Demografik Gelişmeler ve Türkiye Ekonomisi”, **Doğu- Batı Dergisi**, Yıl:4 Sayı: 17, Kasım-Aralık-Ocak, 2001-02.
- SEZAL İhsan, “Türkiye Geleceğe Yönelik Eğitim Vizyonun Belirlemeli”, **Entelektüel Perspektif**, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, Bursa: Alfa Yayınları, 2004.
- SEZER Baykan, “Doğu-Batı Ayırımı”, **Doğu-Batı**, Yıl:1 Sayı:2, Şubat-Mart-Nisan, 1998.
- SEZER Ozan, “Türk Edebiyatı Eğitiminin İçeriğindeki Eksiklikler”, **Varlık Dergisi**, Temmuz 2004.
- ŞİMŞEK Hasan, “Marx’ı ve Keynes’ı Yeniden Keşfedeceğiz.”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004.
- TEKELİOĞLU Orhan, “Türkiye’de Popüler Kültür, Elit Kültür Popülizmini Hezimete Uğratmıştır.”, Der: Mehmet Zencirkıran ve Arkadaşları, **Entelektüel Perspektif**, Bursa: Alfa Kitabevi, 2004.
- TÜRKBAĞ Ahmet Ulvi, “Kimlik ,Hukuk Ve Adalet Sorunu”, **Doğu-Batı**, Yıl: 6 Sayı:23, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2003.
- TÜRKÖNE Mümtaz’er, “Derin Devlet”, **Doğu Batı**, Yıl: 1 Sayı:1, Kasım-Aralık-Ocak. 1997.

YAVUZ Hilmi. “Batılılaşma Değil, Oryantalistleşme”. **Doğu-Batı**. Yıl:1 Sayı:2. Şubat-Mart-Nisan. 1998

YELDAN Erinç, “Türkiye Ekonomisi’nde 2000-2001 Krizinin Yapısal Kaynakları Üzerine”, **Doğu- Batı**, Yıl:4 Sayı: 17, Kasım-Aralık-Ocak, 2001-02.

YILMAZ Feridun, “İktisatta ‘Politik’in Doğası”, **Doğu-Batı**, Yıl:4 Sayı: 17, Kasım-Aralık-Ocak, 2001-02.

YUMUL Arus, “Ârafta Kalanlar”, **Doğu- Batı**, Yıl: 6 Sayı:23, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2003.

GÖRSEL KAYNAKLAR

CNN Türk Haberleri, 13-09-2005.

Ekogün. **TRT 2**, 21-11-2005.

ERDEM Tahran, “Söz Sizde”, **Cnn Türk**, 19-11-2005,

ERDOĞAN Recep Tayip, “AK Parti Grup Toplantısı”, **CNBC-E**, 22-11-2005.

GÜRSEL Seyfettin, **Eğrisi Doğrusu**, CNN Türk, 18-11-2005.

KENTEL Ferhat, 24 Saat, NTV, 07-11-2005.

KÜÇÜK,Tanıl, Finans Sektörü, **CNBC-E**, 21-11-2005.

Tüpraş Özelleştirmesi Canlı Yayını, **TRT 2**, 12-09-2005.

VERGİL Nur. Söz Sizde, **Cnn Türk**, 19-11-2005.

İNTERNET

Aile Araştırma Kurumu, **Aile Okulu Programı**, <http://www.aile.gov.tr/AileOkulu.html>, 2004, (18-07-05).

AKTAN Coşkun Can, “Geleneksel Devlet Felsefesine Karşı Yeni Devlet Felsefesi”,
<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/devlet-felsefe/geleneksel-yeni.htm>, 19-07-2005.

ARIK Rüçhan, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, 2000,
<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, 2000, (10-05-2005).

AYDIN İsmail Hakkı, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, 2000,
<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, 2000, (10-05-2005).

Bağımsız Sosyal Bilimciler- İktisat Grubu, **Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
 Üzerine Düşünceler**,
<http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/iktisatg.htm>, (07-09-2005).

_____. Niyet Mektubu ve 2002 Başında Türkiye Ekonomisi,
http://www.bilkent.edu.tr/%7Eyeldanbs/Yazilar_BSB/BSBSubat2002_tr.html, (07-09-2005).

BERKAN İsmet, “Mahkemeye Ben Mi Başvurdum?”, **Radikal**,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=170069>, 16-11-2005,
 (20-11-2005).

_____. “Türban Serbest Kalabilir Mi?”, **Radikal**,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=169778>, 13-11-2005,
 (20-11-2005).

BİLGİN H. Nihat, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT. 2000,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005).

Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kısa Çalışma Ve Kısa Çalışma Ödeneğine
 İlişkin Yönetmelik,
http://www.csgeb.gov.tr/birimler/isggm/kisa_calisma.htm, (02.02.2006).

ÇÖLAŞAN Emin, “Telekom Peşkeşi”, <http://www.hurriyetim.com.tr/yazarlar/yazar/0,authorid~5@sid~9@nvid~601314,00.asp>, (08-07-05).

DPT, **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, 2001,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (18-07-05).

_____. 8. Beş Yıllık Kalkınma Raporu, 2000,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005).

_____. “Ortaöğretim: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi”, **Teknik Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, 2001,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik589.pdf>, (18-07-2005).

_____. **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı-2005 Yılı Programı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2005.pdf>, 05-11-2004, (18-07-2005).

_____. **Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik505.pdf>, 2000,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik505.pdf>, (10-05-2005).

_____. **Nüfus, Demografi Ve Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/nufus/oik572.pdf>, 15-02-2001, (18-07-2005).

_____. **Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**,
<http://ekutup.gov.tr/dunya/oik560.pdf>, 2000, (10-08-2005).

ERDİL Oya. **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, 2000,
<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, (10-05-2005).

KAHRAMAN. H. Bülent, “Merkez, Kitle Siyaseti, İdeoloji”,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=39823&tarikh=07/06/2002>
 2. 07/06/2002, (05-12-2003).

KALAYCIOĞLU Ersin, **Siyasal Rejim Tasarımı Ve Demokrasi**,
http://www.tesev.org.tr/projeler/siyasi_rejim_metin_tebliğ3.php, (13-12-2003).

MEB, **Orta Öğretim Kurumları Sınıf Geçme Ve Sınav Yönetmeliği**,
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25664_0.html, 28-01-05.

_____. **Milli Eğitim Temel Kanunu,**

http://ogm.meb.gov.tr/gos_kanun.asp?alno=1, (28-01-05).

_____. **Liseler Yönetmeliği,** http://mevzuat.meb.gov.tr/html/11868_0.htm, (20-05-2006).

ÖZOĞLU Süleyman Çetin, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu,**

<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, 2000, (10-05-2005).

ÖZYURT Mustafa, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu,** DPT,

<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, 2000, (10-05-2005).

OYAK. **Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu,**

<http://www.oyak.com.tr/oyakkanun.doc>, (25-05-2006).

_____, <http://www.oyak.com.tr/oyak-kisaca.html>. (25-05-2006).

SİNANOĞLU Oktay, **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu,** DPT,

<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf>, 2000, (10-05-2005).

T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu,**

http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/bilgibankasi/mevzuat/506_turkce.doc, (20-05-2006).

_____. **4857 Sayılı İş Kanunu,**

http://www.csgeb.gov.tr/mevzuat/4857_is_kanunu.htm, (20-05-2005).

TDK. **Yama,** <http://tdk.org.tr/tdksozluk/sozbul.asp?kelime=yama&submit1=Ara>, (09-

05-2006).

Türkiye İş Bankası, “Dünya Ve Türkiye Ekonomisinde Gelişmeler”, **İktisadi**

Araştırmalar Müdürlüğü, <http://www.isteyatirim.com.tr>, Temmuz 2005, (18-07-2005).

<http://www.aile.gov.tr/genbilgi.html>, 18-07-05.

http://www2.igmetall.de/homepages/kiel/file_uploads/altersarmuttr.doc, 08-06-05.

<http://213.139.207.130/bakan/22.10.01.html>, (08-06-05).

GAZETELER

“Aynı İlde Medeniyet Farkı”, **Posta**, 16-11-2005.

“Kalan Liseliye Af”, **Posta**, 27-07-2005.

YURTKURAN Mustafa, “Uludağ Rektörü: Yök Kaldırılabilir”, **Zaman**, 03-11-2005.

DİZİN

A

Adaptasyon, 52

D

Dönüşüm, 5

H

Hatıra Değerlendirmesi, 2
Hukuk devleti, 95

K

Karantina olarak yamalar, 79
Kendine yama, 9

M

Moda, 109

S

Sivilleşme, 74
Sivillik bilinci, 74
Sorun saklayan, 60, 70, 77, 79, 133
Sosyal devlet, 99

T

Toplumsal seleksiyon, 70

U

Unutturuş, 115
Uzlaşım, 86

Y

Yama, v, vii, viii, 1, 5, 6, 8, 47, 52, 59, 60, 64, 67, 79,
83, 85, 130, 132, 147
Yamalı toplum, 112, 113, 117
Yamalı Yapısalcılık, 2